

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

ПІДРУЧНИК

м. Одеса
2022

*«Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Одеського державного університету внутрішніх справ
(протокол № 3 від 25 жовтня 2022 р.)».*

Автори:

КОВАЛЬОВА Олена – професор кафедри адміністративної діяльності поліції, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, доцент.

БЕРЕНДЄЄВА Анастасія – професор кафедри адміністративної діяльності поліції, кандидат юридичних наук, доцент.

Рецензенти:

КОРНІЄНКО Максим – доктор юридичних наук, професор, проректор Одеського державного університету внутрішніх справ, полковник поліції

КУЗЬМИЧ Роман – т.в.о. начальника відділу дільничних офіцерів поліції Управління превентивної діяльності ГУНП в Одеській області, полковник поліції.

Запобігання та протидія домашньому насильству: підручник /
О.В. Ковальова, А.І. Берендєєва. Одеса: ОДУВС. 2022. 368 с.

ISBN 978-966-998-551-4

Підручник призначений для здобувачів вищої освіти за спеціальністю 262 «Правоохоронна діяльність» та 081 «Право», які вивчають навчальну дисципліну «Запобігання та протидія домашньому насильству». Розділи підручника відповідають тематичному плану навчальної дисципліни «Запобігання та протидія домашньому насильству». Підручник містить теоретичний матеріал, питання та тести для самоконтролю, список рекомендованої літератури до кожного із розділів.

Підручник буде корисним для науково-педагогічного складу та здобувачів вищої освіти закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, практичним працівникам поліції, які здійснюють реагування на факти домашнього насильства, а також іншим суб'єктам запобігання та протидії домашньому насильству.

ISBN 978-966-998-551-4

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	7
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ ТА ПОЗНАЧЕНЬ	9
 РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ ТА ФОРМИ	
ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА	10
1. Історичні аспекти становлення проблеми домашнього насильства	11
2. Поняття домашнього насильства, насильства за ознакою статі, гендерно зумовленого насильства та їх співвідношення	18
3. Ознаки домашнього насильства та основні відмінності від інших видів правопорушень	24
4. Причини та наслідки домашнього насильства	40
5. Форми домашнього насильства.....	48
 РОЗДІЛ 2. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ	
ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ	66
1. Міжнародні стандарти у сфері протидії домашньому насильству	67
2. Національне законодавство у сфері запобігання та протидії домашньому насильству	79
3. Засади державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству	88
4. Практика Європейського Суду з прав людини	93
 РОЗДІЛ 3. СПЕЦІАЛЬНІ ЗАХОДИ ЩОДО ПРОТИДІЇ	
ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ	104
1. Порядок проведення оцінки ризиків та винесення термінового заборонного припису уповноваженими підрозділами органів Національної поліції	105
2. Правові засади винесення обмежувального припису та участь поліцейських в дотриманні заходів тимчасового обмеження	112
3. Підстави та порядок взяття на профілактичний облік кривдників	117
4. Правові засади та механізм направлення на проходження програм для кривдників	126

РОЗДІЛ 4. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З ДОМАШНІМ НАСИЛЬСТВОМ	136
1. Адміністративна відповідальність	137
2. Кримінальна відповідальність	140
3. Цивільно-правова відповідальність	145
4. Особливості кваліфікації правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством	147
 РОЗДІЛ 5. ПРАВОВИЙ СТАТУС СУБ'ЄКТІВ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ ЗАХОДИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ	 158
1. Класифікація суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству в Україні	159
2. Повноваження спеціально уповноважених органів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству	164
3. Повноваження інших органів та установ, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству	168
4. Повноваження загальних та спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб	180
5. Роль громадськості у запобіганні та протидії домашньому насильству	183
 РОЗДІЛ 6. ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ	 194
1. Роль органів Національної поліції у запобіганні та протидії домашньому насильству	195
2. Напрями діяльності уповноважених підрозділів органів Національної поліції щодо запобігання та протидії домашньому насильству	209
3. Алгоритм дій поліцейських щодо запобігання та протидії домашньому насильству	238
4. Забезпечення особистої безпеки поліцейських під час реагування на виклики, пов'язані з домашнім насильством	245
5. Особливості комунікації поліцейських з постраждалими особами, кривдниками та свідками під час реагування на виклики, пов'язані з домашнім насильством	248

РОЗДІЛ 7. ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ З ІНШИМИ ОРГАНАМИ, УСТАНОВАМИ, ОРГАНІЗАЦІЯМИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ	264
1. Загальна характеристика взаємодії суб'єктів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству	265
2. Взаємодія підрозділів поліції щодо запобігання та протидії домашньому насильству	271
3. Взаємодія органів Національної поліції з спеціально уповноваженими органами у сфері запобігання та протидії домашньому насильству	279
4. Взаємодія органів Національної поліції з іншими органами та установами, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству	284
5. Взаємодія органів Національної поліції із загальними та спеціалізованими службами підтримки постраждалих осіб	297
РОЗДІЛ 8. ОСОБЛИВОСТІ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З ДОМАШНІМ НАСИЛЬСТВОМ	312
1. Завдання та принципи провадження у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством	313
2. Стадії та строки провадження у справах щодо домашнього насильства	317
3. Особливості складання процесуальних документів та формування адміністративної справи щодо домашнього насильства	327
4. Типові помилки поліцейських під час оформлення справ про вчинення домашнього насильства	344
ГЛОСАРІЙ	354
ДОДАТКИ	360

ПЕРЕДМОВА

Домашнє насильство – одне із розповсюджених щоденних правопорушень, реагування на яке вимагає небайдужості та професіоналізму уповноважених суб'єктів.

Особливістю національної державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству є комплексний підхід, який полягає в тому, щоб внаслідок спільних зусиль уповноважених суб'єктів постраждали від насильства особи були захищені та здатні робити власний вибір щодо подальшого життя без насильства, а кривдники були притягнені до передбаченої законодавством відповідальності та працювали над зміною насильницької моделі поведінки. Для цього важливо забезпечити належний рівень підготовки фахівців, діяльність яких пов'язана із запобіганням та протидією домашньому насильству.

Підготовці фахівців суб'єктів запобігання та протидії домашньому насильству приділяється особлива увага як в національному законодавстві, так і в Стамбульській конвенції, ратифікованій Україною в умовах війни. Підготовка фахівців є важливим інструментом зміни не лише інституційної практики, а й соціальної та культурної поведінки, формування нульової толерантності до насильства в цілому. Формування в суспільстві нетерпимого ставлення до насильницьких моделей поведінки належить до одного із завдань у сфері запобігання домашньому насильству. Важливо, щоб нетерпиме ставлення до домашнього насильства було сформоване перш за все у представників суб'єктів запобігання та протидії домашньому насильству. Оскільки, як може особа здійснювати належне реагування на випадки насильства в інших країнах, якщо в її власній сім'ї насильство є звичним явищем або ж «ефективним методом виховання». Тому під час підготовки фахівців важливо спрямовувати зусилля не лише на опанування ними правових норм, а й формування у них відповідних цінностей. Підготовка фахівців з питань запобігання та протидії домашньому насильству має бути заснована на міждисциплінарному підході, і спрямована на формування як професійних знань, вмінь та навиків («hard skills»), так і соціальних («soft skills»).

Це сприятиме їх глибинному розумінню сутності та природи домашнього насильства, а відповідно багатовимірному і комплексному підходу до вирішення проблеми домашнього насильства, орієнтованому на потреби постраждалих осіб.

Саме поліція відіграє одну із ключових ролей в системі запобігання та протидії домашньому насильству. Від небайдужості та професіоналізму її працівників безпосередньо залежить ефективність функціонування всієї системи запобігання та протидії домашньому насильству. Тому актуальними постають питання належної підготовки поліцейських з питань запобігання та протидії домашньому насильству, яка потребує якісного навчально-методичного забезпечення.

Даний підручник підготовлено відповідно до програми початкової дисципліни «Запобігання та протидія домашньому насильству», яка викладається в Одеському державному університеті внутрішніх справ. Навчальний матеріал, який міститься в підручнику, спрямовано на: формування цілісного уявлення про домашнє насильство, його форми та прояви; глибоких знань правової бази, в т.ч. міжнародних стандартів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; розуміння сутності комплексного підходу та обізнаності щодо правового статусу суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, порядку їх взаємодії; прищеплення умінь правильної кваліфікації випадків домашнього насильства та застосування спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству; засвоєння алгоритму реагування на випадки домашнього насильства; формування навиків складання документів при реагуванні на випадки домашнього насильства; формування критичного мислення та ціннісних орієнтирів; розвиток загальної правової культури, прищеплення свідомого неприйняття будь-яких форм насильства в сімейних стосунках, тощо.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ ТА ПОЗНАЧЕНЬ

ГО – громадська організація
ГУНП – Головне управління Національної поліції
ДОП – дільничні офіцери поліції
ЄРДР – Єдиний реєстр досудових розслідувань
ЄСПЛ – Європейський Суд з прав людини
КК – Кримінальний кодекс України
КМЄС – Консультативна Місія Європейського Союзу
КМУ – Кабінет Міністрів України
КПК – Кримінальний процесуальний кодекс України
КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення
МВС України – Міністерство внутрішніх справ України
Мінсоцполітики – Міністерство соціальної політики України
МОЗ України – Міністерство охорони здоров'я України
МОН України – Міністерство освіти і науки України
Нацсоцслужба – Національна соціальна сервісна служба
НПУ – Національна поліція України
НУО – неурядові організації
ООН – Організація Об'єднаних Націй
ПОГ – поліцейські офіцери громад
СК – Сімейний кодекс України
ЦК – Цивільний кодекс України
ЦПК – Цивільний процесуальний кодекс України
ЮП – ювенальна превенція
UNFPA – Фонд ООН у галузі народонаселення

- *поняття*

- *початок змістовної частини*

- *важливі акценти*

- *додаткова інформація*

- *практичні приклади*

- *посилання на електронний ресурс*

РОЗДІЛ 1.

**ПОНЯТТЯ ТА ФОРМИ
ДОМАШНЬОГО
НАСИЛЬСТВА**

1. Історичні аспекти становлення проблеми домашнього насильства

Домашнє насильство є одним із найбільш поширеним видом насильства, яке здійснюється і щодо дітей, і щодо дорослих, як чоловіків, так і жінок. Ніхто не застрахований від попадання в ситуацію домашнього насильства, на це не впливає ані майновий стан, ані соціальний статус. Воно можливе і в так званих «неблагополучних» родин, так і в таких, які ззовні виглядають цілком нормальними.

За даними ООН кожна 3-я жінка у світі стикається із домашнім насильством, а 70% загиблих насильницькою смертю жінок були вбиті колишніми або нинішніми партнерами. Ці данні свідчать про те, що у жінки більше шансів бути вбитими близькими родичами, аніж незнайомими людьми. Кожна п'ята жінка віком 15-49 років переживала фізичне насильство з часу, коли їй виповнилося 15 років.

За окремими соціологічними дослідженнями близько половини (44%) населення України особисто зазнавали насильства у сім'ї впродовж життя; майже в кожній другій родині (49%) стикалися з цією проблемою; 45% та 59% населення України знають про проблему домашнього насильства у сім'ях свого близького та далекого оточення відповідно; 35% українців стикалися з психологічним насильством (найчастіше це постійне приниження та контролююча поведінка), 21% з фізичним (побиття, а також замикання, зв'язування, примушення стояти в нерухомому положенні), 17% – з економічним (примушення звітувати за кожну копійку, присвоєння обманним шляхом чи знищення майна), 1% (насильне примушення до статевого акту) – з сексуальним насильством. 30% респондентів зазнавали насильства в сім'ї до 18 років, 29% респондентів – після досягнення повноліття. Жінки частіше потерпають від насильства в дорослому віці (33% проти 23% чоловіків), в той час як чоловіки – у віці до 18 років (34% юнаків проти 27% дівчат).

Щороку в Україні від домашнього насильства страждає більше 200 тис. осіб (90 відсотків з яких – жінки та діти). Зрозуміло, що домашнє насильство є латентним явищем і сухі статистичні дані не відображають реальної кількості випадків домашнього насильства в Україні.

Більш докладніше з ситуацією домашнього насильства в світі та в Україні можна ознайомитися за наступними посиланнями:

Дослідження UNFPA Ukraine «Ставлення громадян до гендерно зумовленого та домашнього насильства». 2019. <http://surl.li/dzyvfx>

Дослідження UNFPA Ukraine «Сучасне розуміння маскулінності: ставлення чоловіків до гендерних стереотипів та насильства щодо жінок». 2018. <http://surl.li/drvtm>

До ХХ сторіччя держава принципово не втручалася у сімейні стосунки, міцно приховуючи їх під таємницею приватного та сімейного життя. Зрозуміло, що при такому підході навіть самого поняття «домашнє насильство» не існувало. Тривалий патріархальний устрій та нерівність у становищі жінок і чоловіків сприяли розповсюдженню домашнього насильства та сприйняттю його як норми. Нормою визнавалось і застосування тілесних покарань до дітей з метою їх виховання. Насильство в домашньому середовищі виправдовувалось традиціями, звичками, історично сформованим укладом життєдіяльності, менталітетом тощо.

Традиції, які існують на території України, однак суперечать їй чинному законодавству, є нічим іншим як правопорушенням.

Зі зміною людства змінився і підхід до домашнього насильства. Сучасне цивілізоване суспільство категорично заперечує припустимість будь-яких форм домашнього насильства та визнає таке насильство порушенням основоположних прав людини. Необхідно пам'ятати, що домашнє насильство є не «приватною» проблемою сім'ї, а питанням, що потребує вирішення на державному рівні, адже негативні наслідки цього явища торкаються всього суспільства.

Вперше на світовому рівні проблема домашнього насильства була висвітлена та актуалізована завдяки активним спільним діям міжнародного руху на захист прав жінок, оскільки саме жінки становили найбільш уразливу та незахищену групу, що страждала

від насильницьких дій з боку членів своєї родини (батьків, чоловіків, братів тощо).

На початковому етапі запобігання домашньому насильству увійшло в поле зору світової спільноти як складова подолання насильства щодо жінок загалом. Історія боротьби з насильством щодо жінок як міжнародна проблема – це історія злиття двох напрямків правозахисту: прав людини і прав жінок.

Домашнє насильство стосовно жінок є, зазвичай, ґендерно зумовленим. Ґендерно зумовлене насильство – насильство, яке, як правило, вчиняється чоловіками стосовно жінки, що зумовлено нерівними правами жінок і чоловіків. Найбільш поширеними видами ґендерно зумовленого насильства є проституція, домашнє насильство, зґвалтування, сексуальні домагання

Для подолання домашнього насильства, як різновиду ґендерно зумовленого насильства, необхідно було спочатку на міжнародному рівні визначити рівність прав чоловіків і жінок.

З цією метою було розроблено ряд фундаментальних нормативно-правових актів міжнародного рівня, зокрема *Загальна декларація прав людини (1948 р.)*, *Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966 р.)*, *Міжнародний Пакт про економічні, соціальні і культурні права (1966 р.)*, *Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.)*. Головним посилом цих документів стало те, що всі люди, незалежно від їх належності до статі мають рівні права.

Після того, як на рівні міжнародних документів права чоловіків та жінок було урівняно, стало зрозуміло, що цього замало. **На практиці така рівність мала формальний характер, жінки були позбавлені значної кількості прав, які історично визнавалися лише за чоловіками.** Феміністський рух сприяв визнанню за жінками багатьох прав, яких вони були позбавлені до середини ХХ століття: права обіймати вищі державні посади, отримувати освіту, працювати та отримувати рівну із чоловіками зарплатню, мати рівні права у шлюбі, репродуктивні права (право контролювати народжуваність, право на аборт тощо).

Це призвело до створення міжнародних нормативно-правових актів, які надавали жінкам права та можливості в окремих суспільно-значущих сферах. Серед них найбільш значущими можна назвати наступні: *Конвенція МОП про рівне винагородження чоловіків і жінок за працю рівної цінності № 100 (1951 р.)*, *Конвенція про політичні права жінок (1952 р.)*, *Конвенція про громадянство одруженої жінки (1957 р.)*, *Конвенція про згоду на вступ у шлюб, мінімальний шлюбний вік і реєстрацію шлюбів (1962 р.)*, *Декларація про захист жінок і дітей у надзвичайних обставинах і в період збройних конфліктів (1974 р.)*, *Конвенція про ліквідацію усіх форм дискримінації стосовно жінок (1979 р.)*, *Декларація ООН про викорінення насильства стосовно жінок (1993 р.)*, *Пекінська декларація та Платформа дій (1995 р.)* та ряд інших.

Одночасно з процесом визнання прав жінок відбувався процес визнання прав дітей. Впродовж тривалого періоду діти, як і жінки, взагалі не вважалися особами, які мають ті чи інші права. У ХХ столітті світоглядні установки зазнали змін, але що стосується дітей, то поводження із ними ще довгий час вважалося виключно сімейною справою, до якої ніхто не міг втручатися. Утім, часи Першої світової війни продемонстрували наскільки беззахисними є діти. Це зосередило увагу на тому, що саме від держави залежить створення належних умов для життя дітей. З огляду на це було прийнято низку міжнародних актів, спрямованих на закріплення, забезпечення та захист прав дітей, формування «нульової» толерантності до будь-яких проявів насильства стосовно дітей, зокрема *Женевська конвенція прав дитини (1924 р.)*, *Декларація прав дитини (1959 р.)*, *Конвенція про мінімальний вік для прийому на роботу № 138 (1976 р.)*, *Конвенція про права дитини (1989 р.)*, *Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (2007 р.)*, *Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо процедури повідомлень (2014 р.)*.

Під час розгляду питань щодо захисту прав дітей та жінок очевидним стало, що найбільш вони уразливими в ситуаціях домашнього насильства. Тож логічним продовженням боротьби за права жінок та дітей стало визнання домашнього насильства як окремого виду насильства.

Більш того, **світова спільнота дійшла висновку, що домашнє насильство – це комплексна проблема, вирішувати яку потрібно**

спільними зусиллями. З цією метою було розроблено певні стандарти, «модельні закони», що враховували досвід країн, які мають певний досвід боротьби із цим явищем. Так, наприклад, з'явилося модельне законодавство ООН про домашнє насильство, яким окреслювалися межі боротьби із ним, маючи, скоріш, рекомендаційний характер для зацікавлених сторін. Втім, пізніше з'явився документ, який враховує вимоги до забезпечення прав людини, найбільш вдалі практики та підходи боротьби з насильством щодо жінок і дівчат та домашнім насильством і створив фактично новий міжнародний стандарт у цій сфері. Йдеться про Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами, що більше відома як Стамбульська конвенція. На сьогодні це найбільш комплексний і прогресивний міжнародний стандарт, який покликаний запобігати та протидіяти домашньому насильству. Зі зміною світоглядних установок людства змінилося і ставлення до домашнього насильства. Сучасне цивілізоване суспільство категорично заперечує припустимість будь-яких форм домашнього насильства та визнає таке насильство порушенням основоположних прав людини.

Україна як сучасна держава активно підтримала прогресивні ідеї, спрямовані на боротьбу з цим явищем. У результаті плідної співпраці народних депутатів України з активістами жіночого та молодіжного руху держави *15 листопада 2001 року було прийнято Закон України «Про попередження насильства в сім'ї»* – перший у країнах СНД та Східної Європи комплексний нормативний акт, спрямований на запобігання цьому соціально негативному явищу.

Підписання Україною в 2011 році Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульської Конвенції) обумовило необхідність внесення змін та оновлення національного законодавства у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. **В 2017 році був прийнятий новий Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»**, а на протязі 2018-2022 років сформована підзаконна нормативно-правова база, спрямована на його реалізацію.

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» спрямований на реалізацію двох ключових аспектів боротьби з цим явищем: запобігання та боротьбу. Ці два напрями

однаково важливі та доповнюють один одного. Між тим, між ними існує суттєва різниця.

Запобігання домашньому насильству – система заходів, що здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, та спрямовані на:

- підвищення рівня обізнаності суспільства щодо форм, причин і наслідків домашнього насильства;
- формування нетерпимого ставлення до насильницької моделі поведінки у приватних стосунках, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед до постраждалих дітей;
- викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків, а також будь-яких звичаїв і традицій, що на них ґрунтуються.

Протидія домашньому насильству – система заходів, що здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, та спрямовані на:

- припинення домашнього насильства,
- надання допомоги та захисту постраждалій особі, відшкодування їй завданої шкоди,
- належне розслідування випадків домашнього насильства, притягнення до відповідальності кривдників та зміну їхньої поведінки.

Таким чином, зусилля держави повинні бути спрямовані безпосередньо на протидію цьому явищу, так і передбачати заходи, які би створювали умови для формування нульової толерантності до домашнього насильства.

Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» передбачається впровадження комплексного інтегрованого підходу до боротьби з домашнім насильством, який включає:

- 1) запобігання домашньому насильству;
- 2) ефективне реагування на факти домашнього насильства шляхом запровадження механізму взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- 3) надання допомоги та захисту постраждалим особам, забезпечення відшкодування шкоди, завданої домашнім насильством;
- 4) належне розслідування фактів домашнього насильства, притягнення кривдників до передбаченої законом відповідальності та зміна їхньої поведінки.

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» спрямований не лише на покарання кривдників, а перш за все на надання ефективної та комплексної допомоги постраждалим від домашнього насильства особам.

Сучасне українське законодавство у сфері запобігання та протидії домашньому насильству є доволі прогресивним і передбачає дієві механізми боротьби з цим негативним явищем. Втім після ратифікації 20 червня 2022 року Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами перед українським законодавством постали нові виклики щодо приведення у відповідність до норм зазначеної Конвенції. Тож у найближчий час очікуються зміни до законодавства у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі з метою наближення законодавства України до міжнародних стандартів у цій сфері.

2. Поняття домашнього насильства, насильства за ознакою статі, ґендерно зумовленого насильства та їх співвідношення

Свого часу міжнародний жіночий рух об'єднався навколо проблеми насильства щодо жінок, усвідомивши, що ця проблема має універсальний характер і є спільною для усіх регіонів. Результати активності жіночого руху на міжнародному рівні були відображені в низці документів ООН, в яких надано визначення термінів «насильство за ознакою статі», «ґендерне насильство» і передбачено механізми боротьби з різноманітними видами насильства щодо жінок.

Так, у 1992 році у *Загальній рекомендації № 19 Комітету ООН щодо ліквідації дискримінації стосовно жінок* було надано визначення поняттю насильство за ознакою статі.

Насильство за ознакою статі – це насильство, що чиниться над жінкою тому, що вона – жінка, або насильство, яке справляє на жінок непомірний вплив, що включає в себе дії, які завдають шкоду чи страждання фізичного, психічного чи статевого характеру, загрозу таких дій, примус та інші форми обмеження свободи.

У 1993 році Генеральна Асамблея ООН проголосила Декларацію про викорінювання насильства щодо жінок. У документі йдеться, що насильство по відношенню до жінок – це будь-який акт насильства, здійснений на підставі статевої ознаки, що спричиняє або може спричинити фізичне, статеве чи психологічне ушкодження чи страждання жінкам, включаючи погрози здійснення таких актів, примушування або свавільне позбавлення волі, будь-то в суспільному чи в особистому житті.

В даній Декларації наголошено, що насильство по відношенню до жінок є проявом історично сформованого нерівного співвідношення сил між чоловіками і жінками, яке призвело до домінування над жінками і дискримінації по відношенню до жінок з боку чоловіків, а також перешкоджає всебічному поліпшенню становища жінок, і що насильство по відношенню до жінок є одним з основних соціальних механізмів, за допомогою якого жінок змушують займати підлегле становище порівняно з чоловіками.

В Декларації ООН про викорінювання насильства щодо жінок зазначено, що насильство по відношенню до жінок може мати місце:

- 1) у сім'ї:** нанесення побоїв; статеве примушування по відношенню до дівчат у сім'ї; насильство, пов'язане з приданим; зґвалтування дружини чоловіком; ушкодження жіночих статевих органів; інші традиційні види практики, що завдають шкоди жінкам; позашлюбне насильство; насильство, пов'язане з експлуатацією. При цьому насильство, яке має місце у сім'ї охоплює насильство, яке вчиняється: між теперішнім чи колишнім подружжям; між іншими членами сім'ї чи родичами, в межах місця проживання; між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою.
- 2) у суспільстві в цілому:** зґвалтування; статеве примушування, статеве домагання і залякування на роботі, у навчальних закладах та в інших місцях; торгівля жінками; примус до проституції. Насильство, яке має місце у суспільстві в цілому, охоплює насильство, яке вчиняється за місцем роботи, навчання або у місцях загального перебування з боку як окремих осіб, так і може носити груповий характер.
- 3) з боку держави:** фізичне, статеве і психологічне насильство з боку або при потуранні держави, де б воно не відбувалося. Насильство з боку або при потуранні держави охоплює насильство, яке безпосередньо вчиняється або допускається посадовими особами стосовно жінок, які перебувають під їх владою: співробітниками поліції; місць позбавлення волі та інших силових структур; військовослужбовцями; прикордонниками; міграційними службовцями; іншими посадовими особами.

Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами під насильством стосовно жінок за гендерною ознакою розуміє насильство, яке спрямоване проти жінки через те, що вона є жінкою, або яке зачіпає жінок непропорційно.

У 1998 році Гендерна тематична група Фонд ООН у галузі народонаселення сформулювала визначення гендерного насильства як насильства, яке стосується чоловіків і жінок, жертвами якого переважно є жінки. Гендерно зумовлене насильство стосується (але не обмежується) нанесенням фізичної, сексуальної і психологічної шкоди включно із залякуванням, створенням страждань, примусом та/або позбавленням свободи в сім'ї чи в суспільстві взагалі.

Гендерно зумовлене насильство – це індивідуальні чи колективні насильницькі дії, спрямовані переважно або виключно на певну групу осіб через їх гендерну приналежність.

Гендерно зумовлене насильство означає будь-які небезпечні дії, які вчиняються проти волі людини і які базуються на соціально визначених гендерних відмінностях між жінками та чоловіками.

Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція), а також інші міжнародні документи виділяють такі **види гендерно зумовленого насильства**:

- фізичне насильство;
- психологічне насильство;
- сексуальне насильство;
- економічне насильство;
- домашнє насильство;
- переслідування;
- зґвалтування;
- сексуальне домагання;
- каліцтво жіночих геніталій;
- примусова стерилізація;
- примусовий аборт;
- примусовий шлюб;
- злочини в ім'я так званої «честі»;
- насильство в інституційному середовищі;
- насильство у воєнних, конфліктних та постконфліктних ситуаціях;

- торгівля людьми;
- гендерна дискримінація.

У багатьох суспільствах до жінки досі ставляться як до тієї, хто займає підлегле становище по відношенню до чоловіка, а чоловікові дозволяється застосовувати насильство для контролю над жінкою. Насильство стосовно жінок виправдовується і прощається, проповідується терпимість до нього. Часто навіть самі жінки вважають, що чоловік має право вдарити або побити жінку (наприклад, якщо жінка сперечається з чоловіком, виходить, не сказавши йому, недостатньо доглядає за дитиною, або в неї підгоріла їжа).

Гендерно зумовлене насильство виникає як наслідок нерівних владних стосунків між жінками і чоловіками. Воно одночасно є і причиною, і наслідком нерівних відносин між жінками та чоловіками в суспільстві. У результаті дисбаланс правоможностей, стереотипні уявлення про роль жінки та дискримінація роблять жінок уразливішими до насильницьких ситуацій.

Серед витоків та причини гендерно зумовленого насильства виокремлюють:

- традиційні, пов'язані з гендерною нерівністю;
- гендерні стереотипи та традиційні гендерні ролі, тобто уявлення про прийнятну та «правильну» поведінку і риси чоловіків та жінок (зокрема, чоловікам приписуються вищий рівень агресії, а жінкам – терплячість, заборона на вираз агресії);
- культурні та релігійні особливості (внаслідок яких, зокрема, багато постраждалих сприймають насильство як невідворотнє явище і не повідомляють про нього);
- залежне становище жінок у суспільстві, громаді, сім'ї (жінки зазвичай мають більш низький соціальний ранг, менше влади, прибутку, у них нижчий рівень добробуту, престиж їхньої діяльності нижчий, у них менше особистої свободи);
- сегрегація на ринку праці, політична репрезентація;
- сексуалізація та об'єктивізація жінок патріархальними культурами світу;

- брак спеціалізованих програм та послуг з підтримки;
- безкарність кривдників.

Додаткові фактори впливу, що значно підвищують ризик виникнення гендерно зумовленого насильства: переміщення; бідність; складні життєві обставини; залежності (алкогольна, наркотична); низький рівень освіти; інвалідність; військовий конфлікт; належність до меншин.

Насильство по відношенню до жінок є головним фактором смерті та інвалідності серед жінок репродуктивного віку. Воно не завжди позбавляє життя, але майже завжди підриває здоров'я, порушує безпеку та незалежність постраждалих. При цьому гендерно зумовлене насильство часто приховується через звинувачення жертви та безкарність злочинців. Як наслідок – набуває системного характеру. Однією з найголовніших причин гендерно зумовленого насильства є гендерна нерівність у суспільстві, де чоловіки зловживають своєю владою щодо жінок.

Особливо гостро проблема гендерно зумовленого насильства поставила після повномасштабного вторгнення РФ в Україну 24 лютого 2022 року. В аналітичних доповідях повідомляється про різноманітні форми гендерно зумовленого насильства, з особливо високим рівнем небезпеки та ризику для жінок і дівчат, які виїжджають, перебувають на прикордонних пунктах пропуску, у транзитних/колективних центрах та у бомбосховищах. Сюди входять повідомлення про насильство з боку статевого партнера, сексуальну експлуатацію та сексуальну наругу, сексуальні домагання, сексуальне насильство (включаючи сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом) та економічне насильство. Існує високий ризик торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації на кордонах, де реєстрація відбувається нерівномірно, документи практично не контролюються, і молодих жінок часто не супроводжує інший член сім'ї. У деяких випадках волонтер(к)и можуть пропонувати проживання та транспорт без перевірки. Особи, які виїжджають з дітьми, вагітні, особи з інвалідністю або літні люди можуть залишитися поза увагою у вразливому становищі, зокрема у нестабільних мілітаризованих районах, і стикатися з небезпекою для життя. Важливо, що насильство має місце там, де мають бути вжиті заходи щодо зменшення

ризик у ґендерно зумовленого насильства, наприклад, у колективних центрах та бомбосховищах. У постраждалих від війни мілітаризованих районах повідомляється про сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом.

Більш детально про ґендерно зумовлене насильство в Україні, в тому числі і в умовах війни, можна ознайомитися за посиланням <https://gbvaor.net/sites/default/files/2022-06/ukraine-gbv-sdr-27522-final-format-amended-ukr.pdf>

Українське законодавство в ст.1 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» використовує термін **«наси́льство за ознакою статі»** (яке фактично є синонімом терміну «ґендерно зумовлене насильство») та визначає його як «діяння, спрямовані проти осіб через їхню стать, або поширені в суспільстві звичаї чи традиції (стереотипні уявлення про соціальні функції (становище, обов'язки тощо) жінок і чоловіків), або діяння, що стосуються переважно осіб певної статі чи зачіпають їх непропорційно, які завдають фізичної, сексуальної, психологічної або економічної шкоди чи страждань, включаючи погрози таких дій, у публічному або приватному житті».

Одним із проявів насильства за ознакою статі є домашнє насильство.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»,

домашнє насильство – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь.

«Таким чином, терміни «гендерно зумовлене насильство» та насильство за ознакою статі», не зважаючи на окремі відмінності, використовуються переважно як тотожні. Що стосується співвідношення цих понять із терміном «домашнє насильство», то домашнє насильство є одним із їх різновидів. Особливістю домашнього насильства є те, що це насильство, яке може вчинятися як стосовно одного з подружжя, так і стосовно інших категорій осіб – родичів, зокрема дітей, батьків, літніх членів родини; осіб, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у шлюбі між собою; та навіть інших осіб, які пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки.

3. Ознаки домашнього насильства та основні відмінності від інших видів правопорушень

На сьогодні не існує єдиного визначення поняття «насильство», хоча воно використовується як у побуті, так і у нормативно-правових актах. Це викликано, перш за все, тим, що цей термін належить до категорії оціночних понять – те, що в одних випадках розцінюється як насильство (наприклад, напад озброєного злочинця на беззбройну особу), в інших таким не вважається (наприклад, завдання шкоди здоров'ю нападника у ситуації самозахисту). Досить непросто відрізнити насильство (насамперед, психологічне) від конфліктних ситуацій, суперечок, які виникають у будь-якій родині. Не завжди конфлікт призводить до насильства.

Домашнє насильство характеризується тим, що:

- є актом поведінки у формі дії або бездіяльності (тобто мова йде про якісь конкретні дії або утримання від дій, які повинні були би вчинені);
- є протиправною діяльністю, тобто порушує права чи свободи людини, є суспільно шкідливим або суспільно небезпечним, про що згадується у законодавстві;
- має умисний характер (діяння, вчинене з необережності не можна вважати насильством);
- здійснюється методом психічного або фізичного впливу;
- вчиняється з використанням силової переваги, що унеможливорює самозахист; застосовується до осіб, які мають меншу

здатність до захисту (наприклад, через вікові, фізичні, психічні особливості чи фактори зовнішньої ситуації);

- здійснюється шляхом нав'язування своєї волі всупереч (якщо воля знаходиться в активному стані) або поза волею постраждалої особи.

Сторонами домашнього насильства виступають кривдник та постраждала особи (особи). В статті 1 закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» дані визначення цим термінам.

Кривдник – особа, яка вчинила домашнє насильство у будь-якій формі. **Дитина-кривдник** – особа, яка не досягла 18 років та вчинила домашнє насильство у будь-якій формі. **Особа, яка постраждала від домашнього насильства (постраждала особа)**, – особа, яка зазнала домашнього насильства у будь-якій формі. **Дитина, яка постраждала від домашнього насильства** – особа, яка не досягла 18 років та зазнала домашнього насильства у будь-якій формі або стала свідком (очевидцем) такого насильства.

Ознаки домашнього насильства:

- діяння кривдника повинно бути протиправним
- має циклічний характер
- виражає прагнення кривдника встановити контроль та продемонструвати владу
- вчиняється щодо певного кола осіб, на яких розповсюджується дія законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству.

Розглянемо докладно кожен ознаку.

1. Діяння кривдника повинно бути протиправним

Однією із ознак домашнього насильства є наявність шкоди, що заподіяна внаслідок протиправних діянь. *Шкода фізичному здоров'ю полягає у тілесних ушкодженнях, завданих постраждалій від домашнього насильства особі.* Відповідно до пункту 1.2 Правил судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, затверджених наказом Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 №6, під

тілесними uszkodженнями розуміють порушення анатомічної цілості тканин, органів та їх функцій, що виникає як наслідок дії одного чи кількох зовнішніх uszkodжувальних чинників – фізичних, хімічних, біологічних, психічних.

Шкода психічному здоров'ю виявляється у психоневрологічних розладах, виникненні депресивних та (або) істеричних станів, деструкції особистості, викривленні психосексуального розвитку тощо. Така шкода може бути наслідком будь-якого з видів насильства.

Згідно з частиною 2 статті 23 Цивільного кодексу України *моральна шкода* полягає:

- 1) у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим uszkodженням здоров'я;
- 2) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів;
- 3) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна;
- 4) у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи.

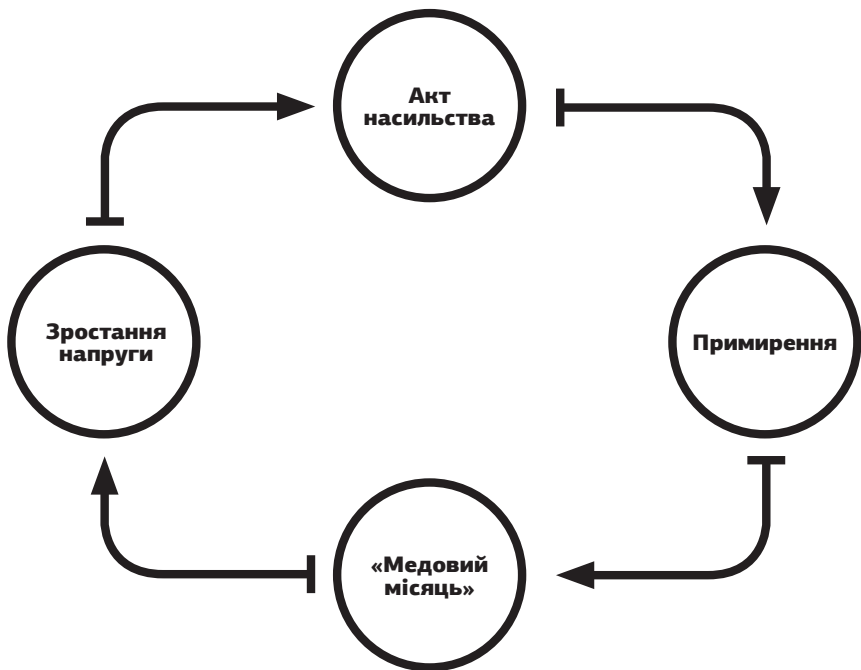

При цьому домашнє насильство не означає, що таке насильство має вчинятись виключно вдома, за зачиненими дверима. Так, домашнє насильство може вчинятись і в громадських місцях, в гостях, в місцях відпочинку тощо. Визначальним є не місце вчинення насильства, а наявність інших ознак, в першу чергу – відносини між кривдником та постраждалою особою.

2. Наступною ознакою домашнього насильства є його циклічний характер. Дослідники психології домашнього насильства встановили, що у більшості випадків воно не завершується одним актом насильства, а носить циклічний характер: спочатку у стосунках наростає напруженість, яка у своїй найвищій фазі переростає в акт насильства, слідом за яким настає період примирення і спокою. На жаль, через деякий час напруженість у сімейних стосунках знову зростає, і цикл насильства повторюється. При чому частота та інтенсивність насильницьких

проявів щоразу зростає, а періоди заспокоєння скорочуються. У багатьох випадках домашнє насильство виникає через бажання агресора встановити контроль, владу над своєю жертвою. Згідно з концепцією американської дослідниці Ленор Уолкер (англ. Lenore Walker), домашнє насильство – це повторюваний зі збільшенням частоти цикл дій, що включає в себе 4 стадії: зростання напруги; акт насильства; примирення; «медовий місяць».

Цикл насильства за Ленор Уолкер

На **стадії зростання напруги** зростає невдоволення у стосунках. Внаслідок бажання агресора встановити контроль, владу над своєю жертвою починає наростати конфлікт, який «проривається» через образи, емоційні сплески. Оточуючі намагаються загасити конфлікт і розрядити обстановку, щоб не довести до великого скандалу. Агресор часто виправдовує свою поведінку втомою, проблемами на роботі, або звинувачує жертву в тому, що вона провокує таку його поведінку.

Акт насильства – на цій стадії відбувається викид агресором накопиченої напруги у крайніх формах – у вигляді рукоприкладства, принижень, образ, криків, погроз.

Стадія примирення характеризується тим, що кривдник, побачивши що накоїв, приносить вибачення, робить цінні подарунки. Кривднику часто вдається перекласти провину на постраждалу особу, переконуючи її нібито вона сама в чомусь винна: не виконала його вимоги, провокувала його на агресивні дії. Іноді він переконує постраждалу в перебільшенні подій («роздування з мухи слона»). На стадії примирення постраждала особа вибачає, ставиться з «розумінням», служить і догоджає, запобігає, як може, проявам агресії з боку кривдника.

Для **стадії «медового місяця»** характерно те, що постраждала, отримавши увагу та прояви любові з боку кривдника, прощає його. Насильницький інцидент забутий, між партнерами настає другий «медовий місяць». Етап насильства завершений: кривдник встановив чи підтвердив жорсткі норми поведінки, виконання яких, за його твердженням, може запобігти акту насильства; постраждала впевнена, що вона спровокувала акт насильства, і тепер, коли вона знає правила, їй залишається тільки суворо їх виконувати, і у стосунках буде панувати спокій.

Особа, яка зазнає насильства, поступово зовсім втрачає своє «Я», свою особистість. Оскільки справжні причини насильства не розв'язані, виникають нові протиріччя, нові обставини, відносини повертаються на першу стадію, і цикл повторюється. З часом кожна фаза стає коротшою, спалахи жорстокості частішають і завдають більшої шкоди. Постраждала особа не в змозі врегулювати ситуацію самотійно.

3. Важливою ознакою домашнього насильства є прагнення кривдника встановити контроль та продемонструвати свою владу.

Основні прийоми, які може застосовувати кривдник з метою встановити контроль за постраждалою особою та примусити її підкорятися йому:

Застосування примусу та погроз	• Висловлювання погроз та/або заподіяння шкоди здоров'ю. • Погроза залишити постраждалу особу, вчинити самогубство, залишити без коштів на існування. • Змушування постраждалої особи відмовитися від обвинувачень. • Змушування постраждалої особи вчиняти незаконні дії.
Застосування залякування	• Залякування постраждалої особи поглядом, діями, жестами. • Розбивання речей. • Знищення майна постраждалої особи. • Насильство або вбивство домашніх тварин. • Залякування зброєю.
Застосування емоційного насильства	• Заниження самооцінки постраждалої особи. • Обзивання постраждалої особи. • Змушування постраждалої особи думати, що він/вона божевільний/а. • Приниження постраждалої особи. • Змушування постраждалої особи почуватися винною.
Застосування ізоляції	• Контроль дій постраждалої особи. • Контроль оточення постраждалої особи. • Контроль того, що читає постраждала особа. • Контроль переміщення постраждалої особи. • Обмеження соціальної активності постраждалої особи.

Применшення, відмова та звинувачення	• Спрощення проблеми насильства та відмова сприймати серйозно занепокоєння постраждалої особи. • Висловлювання твердження про те, що насильства не відбулося. • Перекладання відповідальності за свою насильницьку поведінку на постраждалу особу. • Висловлювання твердження про те, що постраждала особа сама винна.
Застосування ізоляції	• Контроль дій постраждалої особи. • Контроль оточення постраждалої особи. • Контроль того, що читає постраждала особа. • Контроль переміщення постраждалої особи. • Обмеження соціальної активності постраждалої особи.
Применшення, відмова та звинувачення	• Спрощення проблеми насильства та відмова сприймати серйозно занепокоєння постраждалої особи. • Висловлювання твердження про те, що насильства не відбулося. • Перекладання відповідальності за свою насильницьку поведінку на постраждалу особу. • Висловлювання твердження про те, що постраждала особа сама винна.
Використання дітей	• Змушування постраждалої особи почуватися винною через дитину. • Використання дітей для передачі повідомлень. • Використання відвідування дитини для дратування постраждалої особи. • Погроза забрати дітей.

Застосування чоловічої переваги	• Поводження з постраждалою особою, як зі слугою. • Одноосібне прийняття усіх важливих рішень. • Поведінка «володаря замку». • Визначення жіночих і чоловічих ролей. • Погроза вбити дітей або зашкодити їм.
Застосування економічного насильства	• Перешкоджання постраждалій особі отримати роботу чи залишатися працювати. • Змушування постраждалої особи просити гроші. • Ненадання постраждалій особі грошової допомоги. • Забирання грошей постраждалої особи. • Приховування від постраждалої особи інформації про сімейний дохід та обмеження доступу до цих коштів.

4. Найважливішою ознакою, що характеризує вчинення домашнього насильства і відрізняє його від інших правопорушень, є те, що воно **вчиняється виключно в рамках певного кола осіб**.

Коло осіб, на яких розповсюджується дія законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству, *визначено в статті 3 «Сфера дії законодавства про запобігання та протидії домашньому насильству» Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»*.

До таких осіб належать:

I. Незалежно від факту спільного проживання:

1. подружжя;

Відповідно до ст. 21 СК, статус подружжя мають чоловік і жінка, після реєстрації шлюбу в органі державної реєстрації актів цивільного стану. Шлюб є сімейним союзом жінки та чоловіка, зареєстрованим в органі державної реєстрації актів цивільного стану. Релігійний обряд

шлюбу не є підставою для виникнення в жінки та чоловіка прав та обов'язків подружжя, крім випадків, коли релігійний обряд шлюбу відбувся до створення або відновлення органів державної реєстрації актів цивільного стану (ч. 3 ст. 21 СК).

2. колишнє подружжя;

Колишнім подружжям є особи, шлюб яких припинено. Шлюб припиняється в разі: 1) смерті одного з подружжя або оголошення його померлим; 2) його розірвання органом реєстрації актів цивільного стану; 3) його розірвання судом за спільною заявою подружжя, за позовом одного подружжя. У разі розірвання шлюбу органом державної реєстрації актів цивільного стану шлюб припиняється в день реєстрації розірвання шлюбу. У разі розірвання шлюбу судом шлюб припиняється в день набрання чинності рішенням суду про розірвання шлюбу (ст. 114 СК).

3. наречені;

Нареченими вважаються особи, які подали заяву про реєстрацію шлюбу (ч. 1 ст. 28 СК). Водночас, відповідно до положень ст. 32 СК, статус наречених особи можуть мати не більше як три місяці, що обраховується з дня подання ними заяви про реєстрацію шлюбу до органу державної реєстрації актів цивільного стану. Так, якщо за загальним порядком, встановленим зазначеною статтею СК, шлюб не буде зареєстрований після спливу одного місяця від дня подання особами заяви про реєстрацію шлюбу, або до спливу цього строку (за наявності поважних причин), то керівник органу державної реєстрації актів цивільного стану може відкласти реєстрацію шлюбу, але не більш як на три місяці, якщо є відомості про наявність перешкод до реєстрації шлюбу.

4. мати (батько) або діти одного з подружжя (колишнього подружжя) та інший з подружжя (колишнього подружжя);

5. особи, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у шлюбі між собою, їхні батьки та діти;

Відповідно до положень ч. 2 ст. 3 СК, сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки.

Сім'я може утворюватися на підставі: 1) шлюбу; 2) кровного споріднення; 3) усиновлення; 4) на інших підставах, не заборонених законом і таких, що не суперечать моральним засадам суспільства (ч. 4 ст. 3 СК).

До таких підстав, відповідно до сімейного законодавства, належать, зокрема встановлення опіки і піклування над дітьми, а також повнолітніми особами у випадках, передбачених чинним законодавством (визнання особи недієздатною, обмеження її у цивільній дієздатності), інші альтернативні форми влаштування дітей-сиріт і дітей позбавлених батьківського піклування (патронат над дітьми, передання дітей на виховання у прийомну сім'ю, влаштування дітей до дитячого будинку сімейного типу).

Водночас, за результатами аналізу сімейного законодавства України можна дійти висновку, що для інших підстав створення сім'ї (крім факту укладення шлюбу, кровного споріднення, усиновлення) необхідним є одночасне існування сукупності умов, якщо такі особи: спільно проживають; пов'язані спільним побутом; мають взаємні права та обов'язки. Такі умови для утворення сім'ї не передбачені законодавством для подружжя і дітей.

Таким чином, до осіб, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, і правовідносини між якими мають (мали) сімейний характер, належать, по-перше, особи, які проживають (проживали) сім'єю, юридичний факт створення якої пов'язується з одночасним існуванням таких умов як їх: а) спільне проживання; б) спільний побут; в) наявність взаємних прав та обов'язків; по-друге, до таких осіб належать також їхні батьки, діти та повнолітні дочка, син.

6. особи, які мають спільну дитину (дітей);

Відповідно до СК визначається походження дитини: від матері та батька, які перебувають у шлюбі між собою, – для таких осіб встановлена презумпція батьківства; від матері та батька, які не перебувають у шлюбі між собою; народженої в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій.

Дитина, яка зачата і (або) народжена у шлюбі, походить від подружжя. Походження дитини від подружжя визначається на підставі Свідectва про шлюб та документа закладу охорони здоров'я про народження дружиною дитини. Дитина, яка народжена до спливу десяти місяців після припинення шлюбу або визнання його недійсним, походить від подружжя (ч. 1, 2 ст. 122 СК).

Якщо мати та батько дитини не перебувають у шлюбі між собою, походження дитини від батька визначається: а) за спільною заявою

матері та батька дитини (жінки та чоловіка, які не перебувають у шлюбі між собою) (ст. 125, 126 СК); б) за рішенням суду (ст. 128–132 СК).

У разі народження дружиною дитини, зачатої в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, здійснених за письмовою згодою її чоловіка, він записується батьком дитини. У разі перенесення в організм іншої жінки ембріона людини, зачатого подружжям (чоловіком та жінкою) в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, батьками дитини є подружжя (ст. 123 СК).

7. батьки (мати, батько) і дитина (діти);

8. дід (баба) та онук (онука);

9. прадід (прабаба) та правнук (правнука);

10. вітчим (мачуха) та пасинок (падчерка);

Правовий статус вітчим (мачуха) та пасинок (падчерка) визначається положеннями глави 21, 22 розділу V СК. За результатами аналізу цих норм, за загальним правилом, взаємовідносини між вітчимом (мачухою) та пасинком (падчеркою), зокрема щодо участі у вихованні дитини (пасинка (падчерки)), а також обов'язку її утримувати, виникають у разі юридичного факту укладення батьком (матір'ю) дитини шлюбу з такою особою та проживання її з дитиною однією сім'єю (ст. 260, 268 СК).

11. рідні брати і сестри;

Відповідно до ч. 2 ст. 26 СК, до рідних належать як повнорідні, так і неповнорідні за походженням брати і сестри. Повнорідними є брати і сестри, які мають спільних батьків. Неповнорідними є брати і сестри, які мають спільну матір або спільного батька.

12. інші родичі: дядько (тітка) та племінник (племінниця), двоюрідні брати і сестри, двоюрідний дід (баба) та двоюрідний онук (онука);

13. діти подружжя, колишнього подружжя, наречених, осіб, які мають спільну дитину (дітей), які не є спільними або усиновленими;

14. опікуни, піклувальники, їхні діти та особи, які перебувають (перебували) під опікою, піклуванням;

Встановлення опіки та піклування над особою, яка за віком, станом здоров'я та з інших підстав, визначених законодавством України, визнана недієздатною або цивільна дієздатність якої обмежена, регулюється

цивільним та сімейним законодавством України (ст. 55–79 ЦК України, глава 19 розділу IV СК). Відповідно до ст. 55 ЦК України, опіка та піклування встановлюються з метою забезпечення особистих немайнових і майнових прав та інтересів малолітніх, неповнолітніх осіб, а також повнолітніх осіб, які за станом здоров'я не можуть самостійно здійснювати свої права і виконувати обов'язки.

Опіка встановлюється над малолітніми особами, які є сиротами або позбавлені батьківського піклування, та фізичними особами, які визнані недієздатними. Піклування встановлюється над неповнолітніми особами, які є сиротами або позбавлені батьківського піклування, та фізичними особами, цивільна дієздатність яких обмежена (ст. 58, 59 СК).

Опікун, піклувальник – це фізична особа з повною цивільною дієздатністю, яка, за її письмовою заявою, призначається органом опіки та піклування або судом, у випадках, передбачених ст. 60 ЦК України (а саме в разі визнання фізичної особи недієздатною, обмеження її цивільної дієздатності, а також над малолітньою або неповнолітньою особою, якщо при розгляді справи буде встановлено, що вона позбавлена батьківського піклування за поданням органу опіки та піклування) для здійснення опіки і піклування над підопічним. За загальним правилом опікун або піклувальник призначаються переважно з осіб, які перебувають у сімейних, родинних відносинах з підопічним, з урахуванням особистих стосунків між ними, можливості особи виконувати обов'язки опікуна чи піклувальника (ч. 4 ст. 63 ЦК України).

Особами, які перебувають під опікою, є фізичні особи, над якими встановлено опіку на підставах і порядку, визначеному ЦК України, а саме:

- 1) малолітні особи (віком до 14 років);
- 2) фізичні особи, визнані судом недієздатними. Фізична особа може бути визнана судом недієздатною, якщо вона внаслідок хронічного, стійкого психічного розладу не здатна усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними (ст. 39 ЦК України).

Особами, які перебувають під піклуванням, є фізичні особи, над якими встановлено піклування на підставах і порядку, визначеному ЦК України, а саме:

- 1) неповнолітні особи (віком від 14 до 18 років);
- 2) фізичні особи, цивільна дієздатність яких обмежена.

Відповідно до ст. 36 ЦК України, суд може обмежити цивільну дієздатність фізичної особи, якщо вона:

- 1) страждає на психічний розлад, який істотно впливає на її здатність усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними;
- 2) зловживає спиртними напоями, наркотичними засобами, токсичними речовинами, азартними іграми тощо і тим ставить себе чи свою сім'ю, а також інших осіб, яких вона за законом зобов'язана утримувати, у скрутне матеріальне становище.

Опіка та піклування стосовно осіб припиняються у випадках:

- 1) поновлення судом цивільної дієздатності фізичної особи, яка була визнана недієздатною за заявою опікуна або органу опіки та піклування, якщо буде встановлено, що внаслідок одужання або значного поліпшення її психічного стану у неї поновилася здатність усвідомлювати значення своїх дій та керувати ними (ч. 1 ст. 42 ЦК України);
- 2) досягнення підопічним віку, з яким пов'язується припинення опіки (піклування). Опіка припиняється у разі досягнення підопічним чотирнадцяти років. У цьому разі особа, яка здійснювала обов'язки опікуна, стає піклувальником без спеціального рішення щодо цього (ч. 2 ст. 76 ЦК України). Піклування припиняється у разі досягнення фізичною особою повноліття (п. 1 ч. 1 ст. 77 ЦК України);
- 3) надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності;
- 4) реєстрації шлюбу неповнолітньої особи;
- 5) звільнення фізичної особи від повноважень опікуна, піклувальника. Суд, якщо він призначив опікуна чи піклувальника, або орган опіки та піклування за заявою особи звільняє її від повноважень опікуна або піклувальника. За заявою органу опіки та піклування суд може звільнити особу від повноважень опікуна або піклувальника в разі невиконання нею своїх обов'язків, порушення прав підопічного, а також у разі поміщення підопічного до навчального закладу, закладу охорони здоров'я або закладу соціального захисту (ст. 75 ЦК України).

15. прийомні батьки, батьки-вихователі, патронатні вихователі, їхні діти та прийомні діти, діти-вихованці, діти, які проживають (проживали) в сім'ї патронатного вихователя.

Однією з підстав виникнення сімейних правовідносин та набуття правового статусу близьких осіб є альтернативні форми влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, а саме: встановлення патронату над такою дитиною (ст. 252–256 СК), влаштування її до прийомної сім'ї (ст. 256-1– 256-4 СК), дитячого будинку сімейного типу (ст. 256-5– 256-8 СК).

Патронатний вихователь – це особа, яка за участю членів сім'ї надає послуги з догляду, виховання та реабілітації дитини у своїй сім'ї (ч. 3 ст. 252 СК). Патронат над дитиною встановлюється як тимчасовий догляд (строком до трьох місяців, який може бути продовжено, але не більше шести місяців), виховання та реабілітація дитини в сім'ї патронатного вихователя на період подолання дитиною, її батьками або іншими законними представниками складних життєвих обставин. Патронатним вихователем не може бути особа, зазначена в ст. 212 СК.

Прийомні батьки – подружжя або особа, яка не перебуває у шлюбі, які взяли для спільного проживання та виховання дітей сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування у прийомну сім'ю. Приймальною сім'єю є сім'я, яка добровільно взяла на виховання та спільне проживання від одного до чотирьох дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування (ч. 1 ст. 256-1, ч. 1 ст. 256-2 СК).

Прийомні діти – діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування, влаштовані на виховання та спільне проживання до прийомної сім'ї (ч. 1 ст. 256-3 СК).

Батьки-вихователі – подружжя або окрема особа, що не перебуває у шлюбі, які взяли дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, для виховання та спільного проживання до дитячого будинку сімейного типу. Дитячий будинок сімейного типу – окрема сім'я, що створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, для забезпечення сімейним вихованням та спільного проживання не менш як п'яти дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування (ч. 1 ст. 256-5, ч. 1 ст. 256-6 СК).

Вихованцями дитячого будинку сімейного типу є діти сироти і діти, позбавлені батьківського піклування (ч. 1 ст. 256-7 СК).

Дитина, яка стала свідком (очевидцем) домашнього насильства, визнається постраждалою від домашнього насильства дитиною. Інформацію про таких дітей обов'язково слід передавати протягом доби

службі у справах дітей та уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України.

II. За умови спільного проживання:

– інші родичі, інші особи, які пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки.

У законодавстві не визначено суб'єктного складу осіб, які є іншими членами сім'ї та іншими родичами. За СК до таких осіб належать, зокрема, особи, які взяли у свою сім'ю дитину на виховання, а також інші родичі, які на підставах, визначених цим Кодексом наділені правами і обов'язками щодо участі у вихованні та утриманні дітей (розділ V СК).

Відповідно до приписів вищезазначених законів, ними можуть вважатися ті суб'єкти, які мають необхідний обсяг сімейної правосуб'єктності, що пов'язується з одночасним існування сукупності умов, а саме такі особи: 1) спільно проживають; 2) пов'язані спільним побутом; 3) мають взаємні права та обов'язки.

Спільний побут є однією з ознак сім'ї. Ця ознака може мати різноманітні вияви: спільне ведення господарства, влаштування відпочинку, набуття певних речей, дотримання певних сімейних традицій тощо.

Ознакою сім'ї є наявність взаємних прав та обов'язків між її членами. Це не означає, що права та обов'язки виникають одночасно, як у цивільних правочинах (наприклад, купівля продаж, будівельний підряд та ін.). Навпаки, ці обов'язки можуть виникати після виконання, наприклад, обов'язків батьків перед дітьми, і в цьому випадку в дітей виникатиме «зворотний» обов'язок щодо своїх батьків. Такі права і обов'язки виникають автоматично в результаті реєстрації шлюбу, народження дитини, усиновлення, тому наявність зазначених юридичних фактів сама собою свідчить про виникнення юридичного зв'язку чоловіка і дружини, батьків і дітей, усиновителів й усиновлених, незалежно від характеру їхніх особистих відносин та інших факторів. Деякі науковці вважають наявність взаємних прав та обов'язків більше наслідком сімейних відносин, ніж їх ознакою. Але саме за цією ознакою не можна вважати сім'єю спільне проживання кількох студентів в одній кімнаті в гуртожитку.

Для визначення, чи є насильство стосовно інших родичів (крім тих, на яких дія законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству розповсюджується незалежно від факту спільного

проживання) та інших осіб, необхідно встановити наявність одразу трьох умов:

- 1) наявність спільного побуту;
- 2) наявність взаємних прав та обов'язків;
- 3) спільне проживання.

При цьому важливо, щоб такі насильницькі відносини були кваліфіковані саме як домашнє насильство, а не будь-яке інше правопорушення, наприклад, дрібне хуліганство. Адже Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» передбачає не лише притягнення до відповідальності кривдника, а й надання допомоги особі, яка постраждала від домашнього насильства.

Таким чином, Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» має широкий перелік осіб, на яких розповсюджується його дія. Наприклад, раніше колишнє подружжя не підпадало під категорію осіб, насильство між якими могло би бути кваліфіковано як насильство в сім'ї. Хоча як раз у відносинах колишнього подружжя насильство розповсюджене явище.

Так, відповідно до статті 21 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» постраждала особа зокрема має право на: безоплатне отримання відповідно до законодавства соціальних послуг, медичної, соціальної та психологічної допомоги відповідно до її потреб; безоплатну правову допомогу у порядку, встановленому Законом України «Про безоплатну правову допомогу»; звернення до правоохоронних органів і суду з метою застосування до кривдників спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству.

Крім того, відповідно до статті 22 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» під час розгляду судом та/або органом опіки та піклування спорів щодо участі одного з батьків у вихованні дитини, визначення місця проживання дитини, відібрання дитини, позбавлення та поновлення батьківських прав, побачення з дитиною матері, батька дитини, які позбавлені батьківських прав, відібрання дитини від особи, яка тримає її у себе не на законних підставах або не на основі рішення суду, обов'язково беруться до уваги

факти вчинення домашнього насильства стосовно дитини або за її присутності.

У випадку, якщо діяння будуть неправильно кваліфіковані, особи, які постраждали від домашнього насильства не зможуть використати передбачені законодавством права, а кривдник ще більше впевниться в своїй безкарності та й надалі буде продовжувати вчиняти протиправні дії.

4. Причини та наслідки домашнього насильства

Розглядаючи будь-яке соціально-негативне явище, відшукуючи ефективні форми та методи протидії йому, перш за все, необхідно встановити причини даного явища. Саме усунення причин та умов є однією із складових ефективного запобігання та протидії домашньому насильству.

Серед причин домашнього насильства можна виокремити:

- **економічні** (зниження рівня життя населення, безробіття, соціально-побутова невлаштованість, відсутність гідних умов життя, економічна залежність тощо);
- **психологічні** (високий рівень агресії, власний негативний досвід дитинства, низька самооцінка, психічні розлади, стереотипи поведінки тощо);
- **правові** (недосконалість законодавства, низький рівень правової свідомості тощо);
- **соціально-культурні** (гендерні витоки (стереотипність уявлень щодо ролей в сім'ї та виховання дітей), зростання рівня конфліктів та насильства у суспільстві, високий рівень алкоголізації населення, поширення алкоголізму та наркоманії, пропагування в ЗМІ насильства як моделі поведінки, відсутність репродуктивної культури у населення та культури відповідального батьківства, недостатнє розуміння суспільством насильства як соціальної проблеми тощо). Гендерні стереотипи та нерівномірний розподіл сімейних обов'язків є однією з основних та найбільш складних причин домашнього насильства. Саме тому більшість сучасних

країн приділяють особливу увагу ефективності гендерної політики, спрямованої зокрема й на руйнування гендерних стереотипів у суспільстві.

Ефективній діяльності поліцейських щодо виявлення та реагування на факти домашнього насильства, можуть заважати міфи та стереотипи, що панують у суспільстві.

Традиційні погляди, уявлення щодо гендерних ролей, які не ґрунтуються на об'єктивних даних, не враховують величезної різноманітності людей і мають у своїй основі думку про другорядність однієї статі порівняно з іншою, називають гендерними стереотипами. Згідно з такими стереотипами, головне призначення жінки – бути матір'ю, хатньою господинею, а чоловіка – матеріально забезпечувати сім'ю. Такі уявлення, очевидно, давно вже не відповідають сучасним умовам життя. Гендерні стереотипи міцно закріпилися в суспільстві і завдають значної шкоди його розвитку.

Стереотип патріархальної сім'ї з традиційним розподілом ролей за статевою та віковою ознаками в сучасному суспільстві не лише ставить всіх членів сім'ї в залежність від чоловіка, а й подвоює навантаження на жінку, на яку за традицією покладаються турботи про дітей і домашнє господарство, але яка має ще й працювати.

Розглянемо найбільш **поширені стереотипи**, які сприяють вчиненню домашнього насильства.

Стереотипи та міфи	Реальність
Домашнє насильство існує тільки в «неблагополучних» сім'ях.	Насправді, домашнє насильство не має ні соціальних, ні національних меж. Найчастіше основою домашнього насильства є бажання одного члена сім'ї контролювати іншого

Чоловіки, які агресивно виявляють ревності щодо своїх жінок (обмежують свободу, коло спілкування, встановлюють суворі правила в сім'ї), таким чином демонструють свою любов до них.	Насправді, ревності є проявом невпевненості партнера у собі або ж виявом почуття власності. Варто пам'ятати, що обмеження, тотальний контроль, агресія – це прояви насильства
У шлюбі не буває сексуального насильства.	Насправді, статеві контакти мають відбуватися за згодою обох партнерів, а також бути прийнятними та бажаними для обох. Якщо статевий контакт відбувається з примусу, в небажаній формі, партнер залякує, принижує чи ображає – це сексуальне насильство. Це злочин, і не важливо, одружені партнери чи ні
Жінка сама провокує насильство.	Багато жінок, які зазнали насильства, вважають себе винними у тому, що сталося. Кривдники також можуть перекладати свою провину на жінку або на обставини. Через такі переконання багато жінок роками не звертаються за допомогою, що погіршує ситуацію та може призвести до важких наслідків. Насильство однієї людини щодо іншої – це протиправні дії, яким немає виправдання.

Треба почекати, і все зміниться – все буде добре.	Багато жінок вірять, що чоловік зміниться, треба дати йому «ще один шанс». Тим більше, що кривдник може вибачитися, дарувати подарунки, обіцяти що «це» більше не повториться. Але природа насильства циклічна. Це значить, що з часом ситуація лише погіршиться. Отже, без звернення за кваліфікованою допомогою розірвати цикл насильства дуже складно.
Дітям потрібен батько, навіть якщо він агресивний.	Діти, які зазнають насильства або бачать домашнє насильство, страждають набагато більше за тих, хто зростає з одним із люблячих батьків у гармонійних стосунках та родинному спокої. Діти, які є свідками насильства, отримують психологічну травму. Це негативно впливає на їхній емоційний стан, взаємовідносини з однолітками, навчання. Існує ризик того, що вони будуть наслідувати приклад батьків у дорослому житті.
Домашнє насильство – це особиста справа і ніхто не повинен втручатися, в тому числі поліція.	Домашнє насильство – це «сміття, яке необхідно виносити з хати». Домашнє насильство є правопорушенням, наслідки якого завдають шкоди не лише постраждалим особам, а й суспільству. Це і економічні наслідки, пов'язані із реагуванням на випадки домашнього насильства, і втрачена працездатність постраждалих осіб, і ефект соціальної естафети. Крім того, насильство породжує насильство.

Насильство – це тільки коли б'ють.	Фізичне насильство є лише однією з форм домашнього насильства. Психологічне насильство може бути настільки ж руйнівними, а його менша помітність значно знижує шанс втручання в ситуацію третіх осіб і виявлення проблеми.
Жінки, які піддаються насильству, завжди можуть піти від кривдника.	Ніхто не любить, коли його б'ють чи принижують. Якщо в суспільстві існує традиційна установка на те, що самореалізація жінки відбувається, в першу чергу, в любові і шлюбі, то не слід очікувати, що така жінка матиме право і волю піти з дому, коли насильство набуде загрозливих форм. Насправді, існує дуже багато перешкод для жінок на цьому шляху: економічна залежність від чоловіка, відсутність власного житла або притулку, безробіття, необхідність утримувати дітей, соціальний осуд («а що люди скажуть»), сподівання на виправлення кривдника в майбутньому тощо.
Кривдники просто не в змозі контролювати свою злість та агресію.	Більшість із кривдників здатні контролювати свою поведінку і розуміють, де і стосовно кого можна виявляти агресивні емоції. Так, кривдники, як правило, не вдаються до насильства при виникненні суперечок з більш сильними особами, або ж щодо керівників. Вони дозволяють собі проявляти насильство по відношенню до тих, хто більш слабший, або тих, хто залежить від них, тим самим самостверджуючись.

Без тілесних покарань неможливо добре виховати дітей.

Суттєву роль у розповсюдженні жорстокості до дітей відіграє необізнаність батьків щодо того, які заходи впливу неприпустимі по відношенню до дитини, а деякі й протизаконні. Є значна кількість дорослих, які не усвідомлюють, що не кожне покарання йде на користь дитині. Відсутність тілесних покарань в жодному разі не означає вседозволеність та неслухняність дітей. Звісно, кордони мають бути встановлені, а за їх порушення мають застосовуватись покарання, однак не пов'язані з насильством. Дитина – це не власність батьків, а людина, яка має права, в тому числі право на захист від насильства. Більшість батьків застосовують фізичне покарання з метою виховання дитини лише тому, що не знають інших методів виховання, а також тому, що їх самих саме так виховували. На сьогодні існують спеціальні програми, зокрема «Без ляпасу», які адаптовані для України та сприяють підвищенню обізнаності батьків щодо ненасильницьких методів виховання дітей. Щоб змінити погляди батьків, необхідно не тільки показати їм, що фізичне покарання це не єдиний варіант впливу, але й навчити альтернативним фізичним покаранням способам виховання дитини

Звісно, існують й інші міфи та стереотипи щодо домашнього насильства. Існування міфів та стереотипів про проблему домашнього насильства є додатковим тягарем для постраждалих осіб. Важливо усвідомлювати помилковість таких тверджень та сприяти руйнуванню стереотипів, які знижують ефективність діяльності суб'єктів запобігання та протидії домашньому насильству.

Останнім часом загострилась проблема проявів насильства в сім'ях учасників бойових дій. Військові дії з площини публічного протистояння переходять у сферу приватних відносин, особистих стосунків між родиною чи близькими людьми. Відсутність належної психологічної реабілітації учасників бойових дій призводить до зростання ризику виникнення домашнього насильства в їх сім'ях, навіть у разі відсутності такої проблеми раніше.

Загалом причини домашнього насильства не вичерпуються будь-яким одним фактором. Розвиток насильницьких відносин, як правило, є наслідком їх сукупності.

Водночас, саме проблема домашнього насильства є причиною таких глобальних явищ, як бездоглядність та безпритульність дітей; зростання кількості розлучень; жебракування; втрата загальнолюдських цінностей, любові та взаєморозуміння; а також виступає однією з передумов вчинення правопорушень.

Серед наслідків домашнього насильства умовно можна виокремити:

- **психологічні** (порушення психічного здоров'я; замкненість; невідповідність розумового розвитку віку дитини; агресивність; страхи, тривожність, нерішучість, безініціативність, почуття безпорадності; депресія; надмірне збудження, безсоння або, навпаки, підвищена сонливість та уповільнення рухів (останні вважаються проявом «лінощів», «нездатності добре виконувати свої домашні обов'язки» та підсилюють почуття провини); гостре відчуття самотності та ізольованості; суїцидальні наміри, погрози позбавити життя себе або інших; почуття провини за ситуацію насильства; звуження свідомості, нездатність адекватно оцінювати власне майбутнє, свої вчинки та вчинки інших людей, поєднання підозрілості з безмежною довірливістю; посттравматичні стресові розлади; психосоматичні захворювання тощо).
- **фізичні** (порушення фізичного здоров'я; синці, забиті місця, відсутність зубів, ушкодження кісток та м'яких тканин, сліди укусів, опіки, інші ушкодження; емоційні та неврологічні розлади; суїцид; нехтування правилами особистої гігієни; надмірна

втрата ваги; викидні, мертвонароджені діти, передчасні пологи тощо).

- **сексуальні** (такі, що позначаються на інтимно-статевій сфері) (порушення сексуальності, зокрема, зниження або втрата сексуального потягу чи навпаки; сексуалізована поведінка; захворювання, що передаються статевим шляхом; наявність небажаних вагітностей; порушення міжособистісних стосунків).
- **економічні** (неможливість розпоряджатися сімейним бюджетом та власними коштами; відсутність одягу і взуття відповідно сезону та погоди; недостатнє харчування, недоїдання; відсутність належних матеріально-побутових умов тощо).

На з'ясування економічної вартості насильства щодо жінок в Україні було спрямоване дослідження, проведене Фондом ООН в галузі народонаселення та ГО «Український центр соціальних реформ» в 2016-2017 роках. Категорії витрат, які несе суспільство внаслідок насильства щодо жінок:

1. втрачені макроекономічні результати (близько 13,9 млн. доларів на рік в масштабах країни):

- необоротні втрати населення (смерті) та їх економічний еквівалент;
- наслідки стійкої втрати працездатності (інвалідності) постраждалих;
- тимчасова непрацездатність постраждалих та зниження продуктивності їхньої праці. Внаслідок тимчасової непрацездатності постраждалих від насильства жінок економіка втрачає 103,5 тис. робочих днів на рік. Економічні втрати від непрацездатності жінок внаслідок насильства становлять близько 2,4 млн. доларів на рік.

2. витрати на послуги (близько 14,1 млн. доларів на рік в масштабах країни): сектор охорони здоров'я; правоохоронні органи та система правосуддя; кримінально-виконавча система та виправні заклади; сектор надання соціальних послуг; сектор спеціалізованих послуг з попередження та протидії насильству.

3. особисті витрати постраждалих і їхніх домогосподарств (близько 190 млн. доларів на рік в масштабах країни):

- матеріальні збитки та витрати (втрачене майно, дохід, витрати «з кишені»)
- нематеріальні втрати (моральна шкода, втрачені можливості, емоційні наслідки насильства для постраждалих та їх дітей, віддалені психологічні прояви).

Сукупні економічні втрати суспільства через насильство щодо жінок становлять близько 208 млн. доларів на рік. При цьому лише 25,6 тис. доларів на рік витрачається на реалізацію спеціальних заходів попередження домашнього насильства. Зрозуміло, що більш економічно вигідніше спрямовувати кошти на запобігання домашнього насильства, а ніж на подолання його наслідків.

- **соціальні** (зростання кількості розлучень; втрата загальнолюдських цінностей, взаєморозуміння; бездоглядність та безпритульність дітей; бродяжництво та жебракування; дитяча проституція; зростання загальної кількості правопорушень в суспільстві; соціальна естафета, тобто відтворення насильницької моделі поведінки батьків у власній сім'ї; втрата соціальних контактів з родичами, друзями).

Насильство породжує насильство. Дитина відтворює модель поведінки батьків у власній сім'ї. Негативні наслідки насильства в конкретній сім'ї відчуває на собі все суспільство. Отже від своєчасності та ефективності реагування уповноважених суб'єктів, зокрема органів поліції, залежить майбутнє не лише членів окремої сім'ї, а й усього суспільства та держави в цілому.

5. Форми домашнього насильства

Відповідно до статті 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», виокремлюють 4 форми домашнього насильства:

- психологічне
- фізичне
- економічне
- сексуальне.

Психологічне насильство – форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи.

Психологічне насильство є найрозповсюдженішою формою домашнього насильства, адже воно супроводжує будь-яку з інших форм домашнього насильства. Застосовуючи цю модель поведінки кривдник залякує, систематично руйнує самооцінку постраждалої особи або поводить з нею як з неповноцінною людиною чи то як з твариною або річчю. Як правило, насильницькі відносини, розпочинаються саме з психологічного насильства, до якого з часом додаються інші форми. При цьому, факт лише психологічного домашнього насильства вже є правопорушенням і чим раніше відбудеться втручання, тим більша вірогідність ефективного запобігання вчиненню подальшого насильства та появи інших форм домашнього насильства.

Психологічне насильство може порушувати такі права, як право на рівність, право на повагу гідності, таємницю листування, телефонних розмов, кореспонденції, право на свободу думки і слова тощо.

Серед проявів психологічного домашнього насильства прямо вказаних у визначенні, відносяться:

- словесні образи;
- погрози, у тому числі щодо третіх осіб;
- приниження;
- переслідування;
- залякування.

До інших діянь, спрямованих на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, можуть бути зокрема віднесені:

- образа переконань, що мають цінність для особи;
- ігнорування почуттів особи;
- образа віросповідання, національної, расової та класової приналежності або походження;
- прояви виключних ревнощів;
- обмеження свободи дій та пересування особи, ізоляція від оточуючих;
- підштовхування до самогубства;
- примушення до протизаконних дій;
- налаштування дітей проти одного з батьків;
- постійне використання криків;
- постійні прояви незадоволення, безпідставні докори, зауваження і звинувачення;
- образливі жести, пози, міміка, погляди;
- заподіяння шкоди домашнім тваринам;
- знищення, пошкодження, псування або приховування особистих речей, предметів, прикрас тощо;
- заперечення наявності проблеми насильства, перекладання відповідальності за неї на партнера.

Для визнання діяння як психологічного домашнього насильства важливі наслідки, а саме щоб такі дії або бездіяльність:

- викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб;
- спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе
- завдали шкоди психічному здоров'ю особи.

Найбільш гостро проблема психологічного насильства постає серед дітей. Це пов'язано, здебільшого, з їхньою вразливістю та неознаністю. Вразливість дітей до насильства пояснюється їхньою фізичною, психологічною та соціальною незрілістю, а також залежним (підлеглим) становищем стосовно дорослих, незалежно від того, чи є це батьки, чи опікуни.

До найбільш поширених проявів психологічного насильства над дітьми належать:

- поведження з дітьми як із підлеглими чи слугами;
- навіювання страху за допомогою розповідей, дій, поглядів;
- крики;
- погрози покинути дитину;
- погрози розлюбити дитину;
- загроза суворого покарання поліцією, притулком та психіатричною лікарнею;
- приниження;
- постійне підкреслення недоліків;
- контролювання, обмеження у спілкуванні, стеження;
- використання дітей у конфліктах між батьками;
- заборона лягати спати або насильне пробудження;
- звинувачення дитини у всіх проблемах;
- ігнорування;
- критика думок, почуттів, дій.

Постраждалі від психологічного насильства, як правило, відчувають, що кривдник майже повністю їх контролює, розповсюджує свою владу на різні сфери їх життя та позбавляє їх можливості проявити свою волю. Це часто призводить до розвитку депресії, підвищує ризик порушень харчової поведінки, самогубства, зловживання наркотиками та алкоголем. Часто домашнє насильство розпочинається саме з психологічного насильства, до якого пізніше додаються інші форми насильства.

Фізичне насильство – форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру.

До інших правопорушень насильницького характеру можна віднести також:

- відмова у наданні медичної допомоги;
- примус до вживання наркотиків, алкоголю, отруйних засобів чи медичних препаратів, що викликають одурманення (наприклад, снодійного, не призначеного лікарем);
- удушення;
- позбавлення сну;
- спричинення ушкоджень іншим особам (дітям або іншим членам родини, домашнім тваринам)
- утоплення тощо.

Фізичне насильство є найбільш небезпечною формою домашнього насильства, яка спричиняє біль, травми, інші фізичні страждання або тілесні ушкодження, а також викликає почуття страху. За допомогою фізичного насильства кривдник досягає контролю над постраждалою особою.

Проте кривдник досить рідко одразу застосовує до постраждалої особи фізичне насильство. Через те, що домашнє насильство носить циклічний характер, трансформується тактика поведінки як кривдників (в основному, від більш м'яких до більш жорстких способів), так і постраждалих. Відповідно, кривдники переходять до все ширшого арсеналу прийомів, способів і методів впливу на постраждалу особу.

Діяння кривдника може полягати як у безпосередньому фізичному впливі на організм людини (заподіяння ушкоджень життєво важливим органам, удушення тощо), так і зумовлювати такий вплив за допомогою чинників зовнішнього середовища (дія високих чи низьких температур, електроструму, отруйних чи вибухових речовин, пожежі та ін.).

Фізичним насильством можуть порушуватись особисті права, такі як право на вільний розвиток своєї особистості, право на життя, свободу та особисту недоторканність. Фізичне насильство вважається однією із найтяжчих форм домашнього насильства. Це пояснюється тим, що дії кривдника посягають безпосередньо на життя і здоров'я, недоторканість та безпеку особи, які, згідно зі статтею 3 Конституції України, визнаються найвищою соціальною цінністю.

Економічне насильство – форма домашнього насильства, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру.

До інших правопорушень економічного характеру можна віднести:

- створення ситуацій, коли один з членів сім'ї змушений просити гроші (при їх наявності) на утримання сім'ї або власні потреби;
- дріб'язковий контроль всіх витрат, вимога звітувати за них;
- демонстрація того, що домашня робота не має ніякої економічної цінності;
- примушення батьками або піклувальниками неповнолітніх до жебракування тощо.

Економічне насильство є формою домашнього насильства, при якій здійснюється контроль над доступом постраждалої особи до економічних ресурсів, що знижує її здатність забезпечувати себе та призводить до матеріальної залежності від кривдника. Ця форма насильства може порушувати такі права і свободи особи, як право на недоторканність житла, право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом, право на працю, право приватної власності тощо.

Економічні переваги кривдника створюють у нього враження, нібито він має право домінувати над іншими членами родини та в інших сферах. Тому економічне насильство часто використовується у поєднанні з іншими формами домашнього насильства, такими як психологічне (словесні образи, погрози та приниження), фізичне та сексуальне насильство. Від економічного насильства можуть страждати особи з усіх соціально-економічних верств, і на запитання, чому вони залишаються в насильницьких стосунках, відповідають, що через «відсутність коштів».

Сексуальне насильство – форма домашнього насильства, що включає будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності.

Сексуальне насильство може порушувати такі права і свободи особи, як право на повагу гідності, право на особисту недоторканність, право на вільний розвиток своєї особистості тощо. Більшість проявів сексуального насильства закріплені в Кримінальному кодексі України, тобто визнаються злочинами.

Важливими складовими сімейного життя є сексуальна та репродуктивна сфери, в яких реалізується сексуальність людини та її прагнення до любові, щастя й продовження свого роду. Як і будь-який інший вид поведінки людини, сексуальна поведінка радикально змінюється залежно від того, яке значення вона має, які бажання задовольняє і яку мету переслідує. Соціально небезпечним різновидом сексуальної поведінки є сексуальне насильство.

Ця форма домашнього насильства у нашій державі вважається злочинною (на відміну від інших форм домашнього насильства, які можуть носити як адміністративно, так і кримінально караний характер). Проте вона є і найбільш замовчуваною, прихованою: про неї соромно розповідати, її складно довести. Інколи вона навіть може здаватися припустимою, оскільки деякі не лише чоловіки, а і жінки вважають, що примус до статевих актів у шлюбі є нормальним. Через це сексуальне насильство в подружніх стосунках виявляється в Україні в поодиноких випадках. Не меншу латентність має домашнє сексуальне насильство щодо дітей, хоча й за інших причин.

Під час кваліфікації домашнього насильства та складанні відповідних процесуальних документів важливо вміти правильно співвідносити прояви та форми домашнього насильства.

Форма	Прояви
Психологічне насильство	• словесні образи • погрози, у тому числі щодо третіх осіб • приниження • переслідування • залякування • інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, • контроль у репродуктивній сфері <i>якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи.</i>
Фізичне насильство	• ляпаси • стусани • штовхання • щипання • шмагання • кусання • незаконне позбавлення волі нанесення побоїв • мордування • заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості • залишення в небезпеці • ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані • заподіяння смерті • вчинення інших правопорушень насильницького характеру.

Економічне наси́льство	• умисне позбавлення: • житла, • їжі, • одягу, • іншого майна, • коштів, • документів • або можливості користуватися ними • залишення без догляду чи піклування • перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації • заборона працювати • примушування до праці • заборона навчатися • інші правопорушення економічного характеру.
Сексуальне наси́льство	• будь-які діяння сексуального характеру, вчинені - стосовно повнолітньої особи без її згоди - стосовно дитини незалежно від її згоди - в присутності дитини • примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, • інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності.

Слід зауважити, що домашнє насильство, зазвичай, включає в себе різноманітні комбінації форм та проявів домашнього насильства. Для ідентифікації домашнього насильства корисними є таблиці індикаторів, розроблені О. Кочемировською О. та А. Ходоренко.

Тип ознаки	Ознака
Фізичні	• погіршення фізичного та психічного здоров'я, емоційні та психоневрологічні розлади; • синці, забиті місця, відсутність зубів, ушкодження кісток та м'яких тканин, наявність частково залікованих попередніх травм, сліди укусів, опіки незвичайної форми та в різних частинах тіла, розриви статевих органів; • поганий догляд за ротовою порожниною, недотримання правил особистої гігієни, відсутність догляду за волоссям, нігтями; • втрата ваги, зневоднення.
Психологічні	• невідповідність отриманих ушкоджень поясненням щодо їх походження; історії про відвідування різних лікарів, які не відповідають дійсності; • наявність скарг психосоматичного характеру; • страхи, необумовлена тривожність, нерішучість, повна безініціативність та відчуття безпорадності; • депресія, нав'язливі рухи та думки, схильність до одноманітних рухів та дій на кшталт розгойдування в кріслі, розчісування одного й того ж пасма волосся тощо; • надмірне збудження, безсоння або, навпаки, підвищена сонливість та уповільнення рухів (останні вважаються проявом «лінощів», «нездатності добре виконувати свої домашні обов'язки» та підсилюють відчуття провини); • втрата соціальних контактів з родичами, друзями, гостре відчуття самотності та ізоляваності; • уникнення погляду в очі, приниженість у поводженні, похапливість;

	• нереалістичні надії щодо розвитку визначних талантів дитини поряд із впевненістю в безперспективності її майбутнього; • суїцидальні наміри, погрози позбавити життя себе; • почуття провини за отримані фізичні ушкодження; • звуження свідомості, нездатність адекватно оцінювати власне майбутнє, свої вчинки та вчинки інших людей.
Економічні	• нестаток/відсутність можливості розпоряджатися сімейним бюджетом та власними коштами; • відмова від праці або навчання під тиском кривдника; праця на посаді/робочому місці, обраному під тиском кривдника; • праця, зумовлена необхідністю утримувати кривдника, який водночас контролює (забирає) всі фінанси в родині; • одяг, взуття, які не відповідають сезону та погодним умовам; старезне вбрання; наочні ознаки існування в злиднях (незважаючи на реальні прибутки родини); • недоїдання; • наявність житлових проблем.
Сексуальні	• порушення сексуальності, зокрема зниження або втрата сексуального потягу; сексологічні та сексопатологічні симптоми; • захворювання, що передаються статевим шляхом; • травми та пошкодження статевих органів; • наявність викидів, мертвонароджених дітей та небажаних вагітностей.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Проаналізуйте співвідношення понять «насильство за ознакою статі», «гендерно зумовлене насильство» та «домашнє насильство».
2. Назвіть основні етапи становлення та боротьби з проблемою домашнього насильства на міжнародному та національному рівнях.
3. Розкрийте основні ознаки домашнього насильства.
4. Яким чином негативні стереотипи можуть сприяти вчиненню домашнього насильства?
5. Які прийоми може застосовувати кривдник з метою встановити контроль за постраждалою особою та примусити її підкорятися йому?
6. На які категорії осіб розповсюджується дія законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству?
7. Охарактеризуйте форми домашнього насильства.
8. Назвіть основні причини домашнього насильства.
9. Які наслідки можуть наступати в результаті домашнього насильства?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Домашнє насильство – це:

- a) будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю
- b) діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь
- c) дії фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь
- d) діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь

2. Які виокремлюють форми домашнього насильства?

- a) фізичне, психологічне, економічне, сексуальне
- b) фізіологічне, психофізичне, психічне, моральне
- c) фізичне, сексуальне, психоемоційне, соціальне
- d) фізичне, сексуальне, емоційне, психологічне, соціальне

3. Форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру – це...

- a) економічне насильство
- b) сексуальне насильство
- c) психологічне насильство
- d) фізичне насильство

4. Форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи – це...

- a) сексуальне насильство
- b) фізичне насильство
- c) психологічне насильство
- d) економічне насильство

5. Форма домашнього насильства, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру– це...

- a) фізичне насильство
- b) економічне насильство
- c) психологічне насильство
- d) сексуальне насильство

6. До ознак домашнього насильства не відноситься:

- a) циклічність
- b) протиправність
- c) охоплення визначеного кола осіб
- d) провокації з боку постраждалої особи

7. Які із перелічених дій характеризують фізичне насильство?

- a) словесні образи
- b) викручування рук
- c) погрози вбивства
- d) погрози завдання каліцтва, травм, побиття

8. Які із перелічених дій не характеризують економічне насильство?

- a) перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації
- b) умисне позбавлення житла, їжі
- c) примушування до акту сексуального характеру з третьою особою
- d) залишення без догляду чи піклування

9. Скільки форм домашнього насильства визначено у законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»?

- a) 3
- b) 4
- c) 5
- d) 6

10. Згідно з законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» економічне насильство це:

- a) одноосібне прийняття фінансових рішень, створення ситуації, при якій партнер змушений випрошувати гроші і звітувати в будь-яких витратах, приховування доходів...
- b) форма домашнього насильства, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними...
- c) умисне позбавлення одним членом сім'ї іншого члена сім'ї житла, їжі, одягу та іншого майна чи коштів, на які постраждалий має передбачене законом право, що може призвести до його смерті, викликати порушення фізичного чи психічного здоров'я...
- d) спроба одного дорослого члена сім'ї позбавити іншого можливості розпоряджатися сімейним бюджетом, мати кошти і право розпоряджатися ними на свій розсуд, а також економічний тиск щодо неповнолітніх дітей

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

БАЗОВА

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Сімейний кодекс України: закон України від 10.01.2002 № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
3. Про запобігання та протидію домашньому насильству: закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>
4. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: закон України від 08.09.2005 № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>.
5. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами. URL: <https://rm.coe.int/1680462546>
6. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» / кол. авт. ; за заг. ред. К. Б. Левченко, К. В. Павліченко, В. В. Чернея. – Київ : МВС України ; Нац. акад. внутр. справ, 2020. 396 с.

ДОПОМІЖНА

7. Актуальні проблеми протидії домашньому насильству : навчальний посібник / А. Б. Блага, О. С. Тунтула, О. О. Кочемировська ; за заг. ред. А. Б. Благої. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 208 с.
8. Гендерна рівність та відповідь на домашнє насильство в приватному секторі: заклик до дії. Результати дослідження 2019. URL: <https://ukraine.unfpa.org/uk/BADV2019>.
9. Гендерно-обумовлене насильство в регіонах, які постраждали від конфлікту. Звіт за результатами дослідження. 2015. URL: https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/final_ukr_report.pdf.
10. Декларація ООН про викорінювання насильства щодо жінок від 20.12.1993. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_506#Text.

11. Добробут та безпека жінок. Дослідження насильства над жінками в Україні. 2019. URL: https://www.osce.org/files/f/documents/0/8/440318_0.pdf.
12. Економічні наслідки насильства щодо жінок в Україні. Дослідження UNFPA Ukraine 2017. URL: <http://surl.li/drvth>
13. Загальна рекомендація № 19 Комітету ООН щодо ліквідації дискримінації стосовно жінок URL: <http://surl.li/drvtq>
14. Підготовка працівників структурних підрозділів Національної поліції України у частині забезпечення та захисту прав дітей : частина 1. Навчально-методичний посібник. За заг. ред. Журавель Т.В., Зуб Л.В., Ковальнової О.В., Пилипас Ю.В. Київ. 2019. 515 с.
15. Протидія домашньому насильству органами Національної поліції: метод. посіб. / С.В. Альошкін, О.В. Даценко, К.Л. Бугайчук, Т.М. Малиновська, К.Ю. Шеремет. Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ. 2019. 93 с.
16. Сайт кампанії «Розірви коло» <https://rozirvykolo.org/>
17. Сучасне розуміння маскулінності: ставлення чоловіків до гендерних стереотипів та насильства щодо жінок. 2018. Дослідження UNFPA Ukraine URL: <http://surl.li/drvtm>
18. Тренінг з питань реагування на факти домашнього насильства для офіцерів мобільних груп поліції: Робочий зошит тренера / О.А. Левенець, С.В. Альошкін, В.В. Богдан, Н.М. Прокопенко. Київ. UNFPA. 2020. 143 с.

РОЗДІЛ 2.

**ПРАВОВІ ЗАСАДИ
ЗАПОБІГАННЯ
ТА ПРОТИДІЇ
ДОМАШНЬОМУ
НАСИЛЬСТВУ**

1. Міжнародні стандарти у сфері протидії домашньому насильству

Міжнародні стандарти, спрямовані на подолання домашнього насильства, є основою національного законодавства України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Домашнє насильство щодо жінок є, як правило, гендерно обумовленим, тобто спрямовано проти них саме через їхню належність до жіночої статі. За своєю суттю це є проявом дискримінації за статтю. Отже, правовою основою запобігання домашньому насильству є міжнародні документи, які встановлюють рівні із чоловіками права жінок і запобігають дискримінації та насильству за ознакою статі.

Загальна декларація прав людини (1948 р.), відповідно до ст. 2 якої кожна особа повинна володіти всіма правами та всіма свободами, проголошеними в цій Декларації, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного або соціального походження, майнового, станового та іншого становища.

У 30 статтях Декларації були проголошені першочергові та невід'ємні права, що їх повинні мати абсолютно всі люди, зокрема: ст. 3 – право на життя, на свободу і на особисту недоторканність; ст. 5 – ніхто не повинен зазнавати тортур, або жорстокого, нелюдського, або такого, що принижує його гідність, поводження і покарання; ст. 16 – жінки і чоловіки мають рівні права у шлюбі. Таким чином, ці базові тези передбачають, що ніхто не може зазнавати насильства у будь-якій формі. Цей нормативно-правовий акт є базовим для всіх інших актів в галузі прав людини, оскільки містить права, які є природними і невідчужуваними та підлягають обов'язковому захисту державою. Незважаючи на те, що після прийняття цієї Декларації пройшов вже значний проміжок часу, її положення не втрачають своєї актуальності, а постійно враховуються й деталізуються у інших нормативно-правових актах як міжнародного, так і національного рівня.

Декларація прав дитини (1959 р.), яка стала першим міжнародним документом, що визнав і закріпив права дітей. Необхідно відзначити, що

ця Декларація була прийнята одностайно всіма 78 членами Генеральної Асамблеї ООН, що свідчило про її виняткову значущість. У Декларації визнавалося, що дитина внаслідок її фізичної і розумової незрілості потребує спеціальної охорони і піклування, зокрема належного правового захисту. По суті, ця теза стала відправною точкою у формуванні розгалуженої бази міжнародних актів, спрямованих на визнання та захист прав дитини. Декларація включає 10 принципів, яких повинна дотримуватися країна задля забезпечення нормального розвитку дітей. Окремим дев'ятим принципом наголошено, що дитина повинна бути захищена від усіх форм недбалого ставлення, жорстокості й експлуатації.

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966 р.) (набув чинності для України 19 жовтня 1973 р.), в ст. 23 якого зазначається, що права та обов'язки подружжя є рівними. Це означає, що не може бути ніякої переваги в одного з подружжя над іншим. Особливого значення цей принцип набуває в рамках боротьби з економічним насильством, оскільки відповідно до вказаної статті один з членів сім'ї не може маніпулювати іншим, посилаючись на те, що він або вона, наприклад, фінансово утримує родину, а отже, має переваги у праві розпорядженні сімейним бюджетом. Таким чином, створюється обов'язок держави вживати всіх заходів щодо забезпечення рівноправ'я у сімейному житті.

Стаття 24 Пакту передбачає, що кожна дитина має право на такі заходи захисту, які є необхідними в її становищі як малолітньої, з боку її сім'ї, суспільства і держави. Це означає, що по-перше, дитина через її малолітство є об'єктом особливого захисту з боку її сім'ї, суспільства і держави, а по-друге, ця стаття надає державі повне право втручатися в сімейні справи у разі, якщо безпеці дитини існує загроза. До закріплення цього принципу на міжнародному рівні поводження з дитиною вважалося суто сімейною справою, а відтак – дитина повністю залежала від розсуду батьків або осіб, які їх замінюють. Це створювало підґрунтя для порушення прав дітей, натомість закріплення в Пакті тези щодо можливості втручання держави з метою захисту інтересів дітей надало правові гарантії їх захисту.

Сучасний фемінізм характеризується посиленням боротьби з будь-якими проявами насильства щодо жінок, серед яких домашньому насильству відводиться центральне місце. Оскільки саме жінки становлять найбільш уразливу групу, що страждає від насильницьких

дій з боку членів своєї сім'ї (батьків, чоловіків, братів тощо), то на конкретизацію зазначених прав людини було видано ряд міжнародних документів, одним із яких стала **Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації стосовно жінок (1979 р.)** (набула чинності для України 12 березня 1981 р.). Цей документ ще називають «Біллем про права жінок», оскільки він є основоположним міжнародним актом у сфері забезпечення їх прав.

У ст. 5 Конвенції зазначається, що на державу покладається обов'язок змінити соціальні та культурні моделі поведінки чоловіків і жінок з метою викорінення забобонів, звичаїв та всіх інших проявів, що ґрунтуються на ідеї неповноцінності чи зверхності однієї зі статей або стереотипності ролі чоловіків і жінок. У свою чергу ст. 16 Конвенції покладає на державу обов'язок вживати всіх належних заходів для ліквідації дискримінації щодо жінок в усіх питаннях, що стосуються шлюбу та сімейних стосунків. Також ця стаття спрямована на захист не лише жінок, а й дітей, оскільки прямо вказується, що при будь-яких діях в сім'ї, спрямованих на встановлення рівноправ'я подружжя, інтереси дітей мають перевагу.

На виконання положень цієї Конвенції був створений спеціальний орган – **Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок (CEDAW)**. З метою надання можливості державам визнати компетенцію Комітету з ліквідації дискримінації щодо жінок щодо розслідування скарг приватних осіб був підписаний **Факультативний протокол до Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 6 грудня 1999 р.** (набув чинності для України 12 липня 2003 р.) Цей документ надає можливість подати одноособову або колективну скаргу до вказаного Комітету у разі виявлення фактів дискримінації за ознакою статі. З метою перевірки дотримання встановлених у Конвенції зобов'язань передбачений обов'язок держави звітувати раз на чотири роки щодо реального стану речей у сфері забезпечення прав жінок і відповідних державних заходів, спрямованих на забезпечення цієї безпеки.

Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 р. (набула чинності для України 27 вересня 1991 р.), яка стала першим обов'язковим актом для країн, які її ратифікували (Україна ратифікувала її 27 лютого 1991 р.). Конвенція встановлює обов'язок держав вживати всіх необхідних законодавчих, адміністративних, соціальних і просвітніх

заходів з метою захисту дитини від усіх форм фізичного і психологічного насильства, образ чи зловживань, відсутності піклування чи недбалої і брутального поводження та експлуатації, у тому числі сексуальних зловживань, з боку батьків, законних опікунів чи будь-якої іншої особи, яка турбується про дитину. Важливим здобутком Конвенції про права дитини є створення **Комітету з прав дитини**, основна мета якого – моніторинг виконання державами-учасницями взятих на себе зобов'язань, визначених Конвенцією. Одним із механізмів перевірки є передбачений обов'язок держав звітувати кожні п'ять років про вжиті ними заходи щодо закріплення визнаних у Конвенції прав та прогрес, досягнутий у їх реалізації.

Загальна рекомендація № 19 Комітету ООН з ліквідації дискримінації стосовно жінок (1992 р.) є першим міжнародним документом, який закріплює поняття «наси́льство щодо жінок», що визнано формою дискримінації за ознакою статі, яка серйозно обмежує можливості жінок в аспекті користування правами і свободами на засадах рівності з чоловіками. Крім того, цей документ визначає насильство за ознакою статі (гендерно обумовлене насильство), яке охоплює дії, що завдають фізичної, психічної, шкоди або страждань, а також загрозу застосування таких дій, примушування або позбавлення волі.

При цьому наголошується, що насильство за ознакою статі, у тому числі домашнє насильство, знижує ефективність або взагалі перешкоджає користуванню жінками своїми правами та свободами відповідно до загальних норм міжнародного права або положень конвенцій про права людини. Державам-учасницям рекомендовано розробити систему заходів, спрямованих на подолання домашнього насильства та його наслідків, серед яких – обов'язок забезпечити ефективний захист від домашнього насильства, запровадити ефективні процедури подання скарг і засоби судового захисту, у тому числі компенсації для жертв насильства.

Декларація ООН про викорінювання насильства щодо жінок (1993 р.) визначає останнє як будь-який акт насильства, що здійснюється на підставі статі, який спричиняє або може спричинити фізичну, статеvu або психологічну шкоду або страждання жінкам, а також погрози застосування таких актів, примус або свавільне позбавлення волі як у суспільному, так і в приватному житті. Це визначення стало прикладом вживання цього терміну у національному законодавстві.

В ст. 2 наводиться перелік діянь, які кваліфікуються як насильство проти жінок: фізичне, статеве і психологічне, що має місце в сім'ї, у тому числі нанесення побоїв, статеве примушування щодо дівчаток у сім'ї, насильство, пов'язане з приданим, зґвалтування дружини чоловіком, операції на жіночих статевих органах, що призводять до каліцтва, та інші традиційні практики, що завдають шкоди жінкам, позашлюбне насильство і насильство, пов'язане з експлуатацією. Необхідно звернути увагу, що це – не виключний перелік. Декларація вимагає від держав послідовно впроваджувати політику викорінювання насильства щодо жінок, не допускаючи при цьому будь-яких звичаїв, традицій або релігійних мотивів для відхилення від своїх обов'язків. У ст. 4 міститься перелік конкретних заходів, яких держава повинна вживати з цією метою: від встановлення правової основи протидії насильству до забезпечення реалізації прав жінок і притягнення порушників до відповідальності.

Пекінська декларація та Платформа дій (1995 р.) наголошують, що рівні права, можливості та доступ до ресурсів, рівний розподіл сімейних обов'язків між чоловіками і жінками і гармонійне партнерство між ними мають ключове значення для їхнього добробуту і добробуту їхніх родин, а також для зміцнення демократії. При цьому чітко визнання і підтвердження права всіх жінок на контроль за всіма аспектами свого здоров'я, зокрема їх власною фертильністю, мають основне значення для реалізації їхніх можливостей.

З метою якнайповнішої реалізації жінками своїх прав на державу покладаються наступні зобов'язання: забезпечити жінкам і дівчатам можливості повного користування всіма правами й свободами людини і вжити дієвих заходів з недопущення порушення цих прав і свобод (п. 23); ужити всіх необхідних заходів для ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок і дівчат і усунення всіх перешкод на шляху досягнення рівності між чоловіками та жінками, поліпшення становища жінок і розширення їхніх прав (п. 24); запобігати й усувати будь-які форми насильства щодо жінок і дівчат (п. 29).

Ці нормативно-правові акти стали першими, в яких закріплено поняття «гендер» та «гендерно обумовлене насильство». Вони є знаковими для захисту прав жінок, в тому числі від домашнього насильства.

Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» (2000 р.) – закликає держави-учасниці звертати увагу на потреби

та проблеми жінок в конфлікті, оскільки конфлікти непропорційно впливають на жінок. В даній резолюції наголошується на необхідності збільшення ролі та участі жінок в переговорних процесах із встановлення миру, у діях з підтримки миру та миробудуванні. Основний зміст – це увага до прав жінок, участь жінок в процесах прийняття рішень та вирішенні конфліктів та допомога жінкам, які постраждали від конфліктів. 24 лютого 2016 р. Кабінет Міністрів України затвердив Національний план дій на виконання резолюції РБ ООН 1325 «Жінки. Мир. Безпека» на період до 2020 року, а 28 жовтня 2020 року Уряд України прийняв рішення про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року. Документ включає конкретні кроки, покликані створити умови для забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у подоланні конфліктів, встановленні миру, процесах відновлення, протидії безпековим викликам, системній протидії насильству за ознакою статі та насильству, пов'язаному з конфліктом. Його положення мають відображатися у відомчих, регіональних та місцевих планах, програмах діяльності. Документом визначено **5 стратегічних цілей**:

1. Жінки і чоловіки беруть рівноправну участь у прийнятті рішень щодо запобігання конфліктам, розв'язання конфліктів, постконфліктного відновлення на всіх рівнях та в усіх сферах, зокрема в секторі безпеки і оборони.
2. Створено гендерно чутливу систему ідентифікації безпекових викликів, запобігання цим викликам, реагування на них.
3. Процес постконфліктного відновлення, розбудови та впровадження системи перехідного правосуддя відбувається за принципами забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.
4. Держава забезпечує захист від насильства за ознакою статі, сексуального насильства (в умовах збройного конфлікту та в мирний час).
5. Виконавці Національного плану мають розвинену інституційну спроможність ефективно впроваджувати порядок денний «Жінки, мир, безпека» відповідно до міжнародних стандартів.

Зміни у житті людства ставлять перед державами нові цілі, яких вони повинні досягати. 25 вересня 2015 р. на Саміті ООН був ухвалений план дій, орієнтований на виведення світу на траєкторію сталого та життєстійкого розвитку, який отримав назву «**Цілі сталого розвитку**».

Він розрахований на період з 2015 по 2030 роки та визначає 17 глобальних цілей, що ставляться перед країнами світу. Ціллю № 3 визначено забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчаток. У документі зазначається, що це передбачає, зокрема, ліквідацію всіх форм дискримінації щодо всіх жінок та дівчат; ліквідацію всіх форм насильства щодо жінок і дівчат як в публічній, так і в приватній сферах; визнання та цінування неоплачуваної роботи по домашньому господарству тощо. На виконання зазначених у документі рекомендацій Україна розробила ряд завдань, які необхідно здійснити. Одним із них визначалося зниження рівня гендерно обумовленого та домашнього насильства, забезпечення ефективного запобігання його проявам та своєчасної допомоги постраждалим.

Загальна рекомендація №35 Комітету ООН з ліквідації дискримінації стосовно жінок з гендерно-обумовленого насильства над жінками, що є оновленням загальної рекомендації №19 (2017 р.) рекомендує державам- учасницям вжити заходів щодо попередження, захисту, судового переслідування, покарання та відшкодування збитків; збору та моніторингу даних та міжнародного співробітництва з метою прискорення ліквідації гендерно-обумовленого насильства над жінками. Всі ці заходи повинні бути реалізовані з підходом, орієнтованим на жертв/постраждалих, визнаючи жінок як суб'єктів права та сприяючи їхній діяльності та автономії, у тому числі здатності дівчат розвиватися з дитинства до юнацтва. Крім того, ці заходи повинні бути розроблені та впроваджені за участю жінок та з урахуванням особливостей жінок, які підпадають під вплив перекреслених форм дискримінації.

Розглянуті акти є ключовими, але це – не вичерпний перелік міжнародних документів, які захищають права жінок від дискримінації, що може своїм наслідком мати насильство.

Міжнародними договорами, що стосуються запобігання та протидії домашньому насильству, є також:

- Конвенція ООН про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами від 2 грудня 1949 р. (набула чинності для України 17 липня 1997 р.);
- Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 р. (набув чинності для України від 19 жовтня 1973 р.);

- Декларація про захист жінок і дітей при надзвичайних обставинах та під час збройних конфліктів від 14 грудня 1974 р.;
- Декларація про соціальні та правові принципи, що стосуються захисту і благополуччя дітей, особливо в разі передачі дітей на виховання та їх усиновлення на національному і міжнародному рівнях від 3 грудня 1986 р.;
- резолюції Ради Безпеки ООН 1820 від 19 червня 2008 р.;
- резолюції Ради Безпеки ООН 1888 від 30 вересня 2009 р.;
- резолюції Ради Безпеки ООН 889 від 5 жовтня 2009 р.;
- резолюції Ради Безпеки ООН 1960 від 16 грудня 2010 р.;
- резолюції Ради Безпеки ООН 2106 від 24 червня 2013 р.;
- резолюції Ради Безпеки ООН 2122 від 18 жовтня 2013 р.;
- резолюції Ради Безпеки ООН 2242 від 13 жовтня 2015 р.

Для України, як держави, яка є кандидатом в члени Європейського Союзу, важливе значення мають також європейські стандарти у сфері запобігання та протидії гендерно зумовленому, в т.ч. і домашньому насильству.

Конвенція Ради Європи про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. (набула чинності для України 11 вересня 1997 р.), або, як її частіше називають, – Європейська конвенція з прав людини, закріплює основоположні права людини, зокрема право на життя (ст. 2), заборону катування (ст. 3), право на свободу і особисту недоторканність (ст. 5), свободу думки, совісті та релігії (ст. 9), свободу вираження поглядів (ст. 10) та ряд інших прав. Ці права підлягають захисту державою, а їх порушення тягне відповідальність. Але найголовніша цінність цієї Конвенції полягає у тому, що вона передбачає реальний механізм захисту цих та інших визначених у ній прав за допомогою звернення за захистом до ЄСПЛ.

Якщо особа вважає, що під час судового розгляду справи про домашнє насильство були допущені певні порушення з боку держави, то після вичерпання всіх передбачених українським законодавством заходів вона може звернутися до ЄСПЛ про порушення ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Вказана стаття передбачає, що кожен має право на справедливий і публічний розгляд

його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом. При цьому судове рішення проголошується публічно, але преса і публіка можуть бути не допущені в зал засідань протягом усього судового розгляду або його частини, якщо того вимагають інтереси неповнолітніх або захист приватного життя сторін. Це є додатковою гарантією, яка захищає право осіб, що постраждали від домашнього насильства, на приватність. Відомо, що однією із причин незначної кількості повідомлень про факти домашнього насильства є почуття сорому жертв насильства та їх небажання оприлюднювати проблему.

Регіональним документом, спрямованим на забезпечення прав дітей, є **Європейська конвенція про здійснення прав дітей від 25 січня 1996 р.** (набула чинності для України 1 квітня 2007 р.). Ця Конвенція надає дітям можливість реалізувати особисто або через інших осіб чи органи процесуальні права бути проінформованими та допущеними до участі в розгляді судовим органом справ, що їх стосуються. Цим гарантується, що справа вирішуватиметься саме в інтересах дітей. Тобто при розгляді судових справ щодо домашнього насильства думка дитини обов'язково береться до уваги.

Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми від 16 травня 2005 р. (набула чинності для України 1 березня 2011 р.), оскільки проблеми домашнього насильства та торгівлі людьми є взаємопов'язаними та взаємообумовлюючими.

Міжнародним документом, спрямованим на захист статевої недоторканості дитини, є **Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Ланцаротська конвенція) від 25 жовтня 2007 р.** (набула чинності для України 1 грудня 2012 р.), яка поставила перед державами-учасницями завдання щодо запобігання сексуальній експлуатації та сексуальному насильству стосовно дітей і боротьби із цими явищами; захисту прав дітей, які стали жертвами сексуальної експлуатації та сексуального насильства; сприяння національному та міжнародному співробітництву в боротьбі із сексуальною експлуатацією та сексуальним насильством стосовно дітей. На виконання Ланцаротської конвенції в 2018 році були внесені зміни у Кримінальний кодекс України, зокрема щодо визначення віку згоди на статевий акт – 16 років (ст.155 КК).

У 2014 р. був прийнятий Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо процедури повідомлень, відповідно до якого діти безпосередньо або їх представники мають право звертатися до Комітету ООН з прав дитини з індивідуальними повідомленнями щодо порушення державою-учасницею прав, передбачених Конвенцією про права дитини.

На сьогодні спеціальним документом, цілеспрямовано створеним з метою запобігання та протидії домашньому насильству, є Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами, більш відома як Стамбульська конвенція, прийнята Комітетом міністрів Ради Європи в 2011 р. та ратифікована Україною 20 червня 2022 року.

Ця Конвенція є потужним прогресивним актом, який передбачає дієві заходи боротьби з домашнім насильством та насильством щодо жінок взагалі.

Стамбульська конвенція – революційний документ, оскільки:

- є першим міжнародним юридично обов'язковим актом, який є потенційно відкритий для будь-якої країни в світі, що забезпечує комплексну низку заходів з запобігання та протидії насильству над жінками та домашньому насильству
- визнає насильство стосовно жінок водночас і порушенням прав людини, і видом дискримінації
- встановлює чіткий зв'язок між досягненням рівноправності між жінками та чоловіками та викоріненням насильства над жінками
- передбачає встановлення кримінальної відповідальності за конкретні злочини, такі як переслідування, примусовий шлюб, ушкодження жіночих статевих органів, примусове передчасне припинення вагітності та примусова стерилізація
- йдеться про підхід, необхідний для ефективного припинення насильства стосовно жінок та домашнього насильства, що закликає всі відповідні залучені органи, установи та громадські організації до координованої співпраці

- створює сильний та незалежний механізм контролю
- містяться положення, в яких йдеться про заходи з попередження насильства, захист потерпілих від такого насильства та відповідальність
- виконання конвенції передбачає конкретні заходи з протидії насильству: відкриття притулків, «гарячої лінії», забезпечення реабілітації потерпілих, а також розробку стратегії протидії насильству
- контролює виконання умов конвенції державами, які її ратифікували, міжнародна група експертів. Це незалежний експертний орган щодо дій проти насильства по відношенню до жінок і домашнього насильства, скорочено – ГРЕВІО. Членів ГРЕВІО обирає Комітет сторін – це вже політичний орган, що складається з представників держав-учасниць Конвенції. Ця група експертів має право регулярно перевіряти реалізацію державою документа. Якщо експерти виявляють невиконання положень Конвенції державою, яка її ратифікувала, ГРЕВІО надає рекомендації з детальним переліком порушень та як їх усунути.

Фундаментальні принципи Конвенції – запобігання, захист, притягнення до відповідальності та скоординована політика тісно пов'язані поміж себе і кожен є невід'ємною частиною функціонування єдиного механізму Конвенції. Всі ці принципи об'єднують низку стандартів, реалізуючи які держави можуть забезпечити функціонування ефективної системи запобігання та протидії гендерно зумовленому і, зокрема домашньому, насильству.

Більш докладніше з зазначеними принципами можна ознайомитися за посиланням <http://surl.li/easxu>

Значна частина її положень втілена в українське законодавство – Кримінальний та Кримінальний процесуальний кодекси, закони «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».

Також можна назвати наступні міжнародні та європейські стандарти у сфері запобігання та протидії домашньому насильству:

- Рекомендація № R (85) 4 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Про насильство в сім'ї»;
- Рекомендація № R (90) 2 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Щодо соціальних заходів стосовно насильства в сім'ї»;
- Рекомендація № R (91) 9 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Про невідкладні заходи у справах сім'ї»;
- Резолюція № S-23/3 (2000) «Подальші заходи та ініціативи щодо втілення в життя Пекінської декларації і Платформи дій», прийнята на 23-й спеціальній сесії Генеральної Асамблеї ООН;
- Рекомендація 1450 (2000 р.) «Про насильство стосовно жінок в Європі»;
- Резолюція 1247 (2001 р.) «Про ушкодження жіночих статевих органів»;
- Рекомендація № Rec (2002) 5 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Про захист жінок від насильства»;
- Рекомендація № 1582 (2002) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Про домашнє насильство щодо жінок»;
- Резолюція 1327 (2003 р.) «Про злочини, вчинені в ім'я так званої «честі»;
- Рекомендація 1681 (2004 р.) «Про кампанію протидії насильства над жінками в Європі»;
- Рекомендація 1723 (2005 р.) «Про примусові шлюби та шлюби між неповнолітніми»;
- Резолюція № 1512 та Рекомендація 1759 (2006) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Парламентарі об'єдналися для протидії домашньому насильству щодо жінок»;
- Резолюція 1582 та Рекомендація 1817 (2007) «Про парламенти, об'єднані в протидії домашньому насильству над жінками: проміжна оцінка кампанії»;
- Резолюція № 1635 та Рекомендація 1847 (2008) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Протидія насильству щодо жінок: на шляху до Конвенції Ради Європи»;
- Резолюція 1654 та Рекомендація 1861 (2009 р.) «Про вбивства жінок»;

- Резолюція 1662 та Рекомендація 1868 (2009 р.) «Про заходи щодо протидії порушенню прав людини на підставі дискримінації за гендерною ознакою, зокрема викраденню жінок та дівчат»;
- Резолюція 1670 та Рекомендація 1873 (2009 р.) «Про сексуальне насильство над жінками під час воєнних конфліктів»;
- Резолюція 1681 та Рекомендація 1881 (2009 р.) «Про нагальну потребу протидіяти злочинам, вчиненим в ім'я так званої «честі»;
- Резолюція 1691 та Рекомендація 1887 (2009 р.) «Про згвалтування жінок, зокрема в шлюбі»;
- Резолюція 1697 та Рекомендація 1891 (2009 р.) «Про жінок-емігранток: під особливим ризиком переживання домашнього насильства»;
- Резолюція 1765 та Рекомендація 1940 (2010 р.) «Про клопотання про надання притулку на підставі дискримінації»;
- Резолюція 1714 та Рекомендація 1905 (2010 р.) «Про дітей – свідків домашнього насильства»;
- Резолюція 1852 (2011 р.) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Про психічне насильство»;
- Резолюція 1853 (2011 р.) «Про захисні судові накази для жертв домашнього насильства»;
- Резолюція № 1861 (2012 р.) «Про пропагування Конвенції РЄ про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами».

Незважаючи на те, що вказані документи носять рекомендаційний характер, вони відіграють важливу роль у формуванні національного законодавства, оскільки задають вектори його розвитку.

2. Національне законодавство у сфері запобігання та протидії домашньому насильству

Національне законодавство з попередження та протидії домашньому насильству в Україні складається з великої кількості нормативно-правових актів різної юридичної сили: законів України, указів Президента України, постанов Верховної ради України, наказів окремих міністерств та т.п.

Національне законодавство з попередження та протидії домашньому насильству в Україні складається з Конституції України, загальних нормативно-правових актів, які поміж іншим стосуються питань запобігання та протидії домашньому насильству, а також спеціальних нормативно-правових актів, які безпосередньо присвячені питанням запобігання та протидії домашньому насильству.

Провідне місце в системі нормативно-правових актів займає **Конституція України**, яка є Основним Законом, що має найвищу юридичну силу. Хоча в Конституції України про домашнє насильство прямо не згадується, але закріплюються права та свободи людини і громадянина, дотримання яких має важливе значення для запобігання насильства. Йдеться про право на життя, повагу гідності, свободу та особисту недоторканність.

До загальних нормативно-правових актів можна віднести ті, що віднесені на недопущення насильства, зокрема:

- **Закон України «Про соціальні послуги».** Цей Закон визначає основні організаційні та правові засади надання соціальних послуг, спрямованих на профілактику складних життєвих обставин, подолання або мінімізацію їх негативних наслідків, особам/сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах. До складних життєвих ситуацій в тому числі відноситься домашнє насильство.
- **Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».** Законом визначено здійснення заходів із запобігання насильству за ознакою статі, суб'єктів, які здійснюють заходи у цій сфері, відповідальність за порушення законодавства України про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків тощо.
- **Закон України «Про охорону дитинства».** Закон визначає охорону дитинства в Україні як стратегічний загальнонаціональний пріоритет, що має важливе значення для забезпечення національної безпеки України, ефективності внутрішньої політики держави, і з метою забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, осві-

ту, соціальний захист, всебічний розвиток та виховання в сімейному оточенні, встановлює основні засади державної політики у цій сфері, що ґрунтуються на забезпеченні найкращих інтересів дитини. Стаття 10 даного закону присвячена праву на захист дітей від усіх форм насильства, зокрема і домашнього.

- **Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю».** Закон визначає організаційні і правові засади соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю. Закріплено, що до основних напрямів державної політики у сфері соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю відноситься зокрема і здійснення соціально-профілактичної роботи, реабілітаційних заходів щодо відновлення соціальних функцій, психологічного і фізичного стану дітей та молоді, які зазнали жорстокості, насильства, зокрема домашнього.

- **Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні».** Закон визначає організаційно-правові засади запобігання та протидії дискримінації з метою забезпечення рівних можливостей щодо реалізації прав і свобод людини та громадянина.

Зазначені закони створюють умови в державі для протидії домашньому насильству, в першу чергу наголошують на рівності прав чоловіків та жінок, закріплюють положення про захист уразливих категорій, в першу чергу дітей, від домашнього насильства.

- **Закон України «Про Національну поліцію».** Поліція, відповідно до покладених на неї завдань, уживає заходів для запобігання та протидії домашньому насильству або насильству за ознакою статі (пункт 18 частини першої статті 23 Закону).

- **Закон України «Про прокуратуру».** Серед функцій прокуратури закріплено нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, в тому числі відповідно і законодавства у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Також органи прокуратури здійснюють нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру.

- **Закон України «Про судоустрій і статус суддів».** Закон визначає організацію судової влади та здійснення правосуддя в Україні, що

функціонує на засадах верховенства права відповідно до європейських стандартів і забезпечує право кожного на справедливий суд.

- **Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».** Закон визначає правові засади організації і діяльності адвокатури та здійснення адвокатської діяльності в Україні.

- **Закон України «Про безоплатну правову допомогу».** Згідно із цим Законом право на безоплатну вторинну правову допомогу мають особи, які постраждали від домашнього насильства або насильства за ознакою статі. Для зазначених осіб Законом визначено надання таких видів правових послуг:

- захист;
- здійснення представництва інтересів осіб, які мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами;
- складення документів процесуального характеру.

Постраждалі особи мають право на отримання такої допомоги не більше шести разів протягом бюджетного року та не більше ніж за шістьма дорученнями/наказами про надання безоплатної вторинної правової допомоги, виданими центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги, одночасно.

- **Закон України «Про пробацію».** Закон визначає мету, завдання, підстави, види пробації, правовий статус персоналу органу пробації та суб'єктів пробації. Серед завдань пробації: підготовка досудових доповідей щодо обвинувачених; здійснення нагляду за засудженими до покарань у виді громадських робіт, особами, яким покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк замінено покаранням у виді громадських робіт, особами, звільненими від відбування покарання з випробуванням, звільненими від відбування покарання вагітними жінками і жінками, які мають дітей віком до трьох років; виконання певних видів покарань, не пов'язаних з позбавленням волі; реалізація пробаційних програм стосовно осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням; проведення соціально-виховної роботи із засудженими; здійснення заходів з підготовки

осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, до звільнення; реалізація інших заходів, спрямованих на виправлення засуджених та запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень.

- **Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я».** Основи законодавства України про охорону здоров'я визначають правові, організаційні, економічні та соціальні засади охорони здоров'я в Україні, регулюють суспільні відносини у цій сфері з метою забезпечення гармонійного розвитку фізичних і духовних сил, високої працездатності і довголітнього активного життя громадян, усунення факторів, що шкідливо впливають на їх здоров'я, попередження і зниження захворюваності, інвалідності та смертності, поліпшення спадковості.

- **Закон України «Про освіту».** Цей Закон регулює суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації конституційного права людини на освіту, прав та обов'язків фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у реалізації цього права, а також визначає компетенцію державних органів та органів місцевого самоврядування у сфері освіти. Відповідно до ст.6 даного закону керівник закладу освіти в межах наданих йому повноважень забезпечує створення у закладі освіти безпечного освітнього середовища, вільного від насильства.

- **Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей».** Закон визначає правові основи діяльності органів і служб у справах дітей та спеціальних установ для дітей, на які покладається здійснення соціального захисту і профілактики правопорушень серед осіб, які не досягли вісімнадцятирічного віку.

- **Закон України «Про місцеві державні адміністрації».** Закон визначає організацію, повноваження та порядок діяльності місцевих державних адміністрацій.

- **Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні».** Закон визначає систему та гарантії місцевого самоврядування в Україні, засади організації та діяльності, правового статусу і відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Зазначені закони призначені для регулювання діяльності різних суб'єктів протидії домашньому насильству. Вони встановлюють форми та методи реагування на факти домашнього насильства

різних органів державної влади та недержавних інституцій, на які покладається обов'язок такого реагування.

Під час притягнення до відповідальності за вчинення домашнього насильства та правопорушень, що з ним пов'язані, а також застосування спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству застосовуються:

- **Кодекс України про адміністративні правопорушення.** Цим Кодексом передбачено адміністративну відповідальність за вчинення домашнього насильства та невиконання термінового заборонного припису, а також право суддів приймати одночасно з розглядом справи про вчинення домашнього насильства приймати рішення про направлення кривдників на програми для осіб, які вчинили домашнє насильство.

- **Кримінальний кодекс України.** Цим Кодексом передбачено кримінальну відповідальність за вчинення домашнього насильства, а також невиконання обмежувального припису або обмежувальних заходів, а також непроходження програми для осіб, які вчинили домашнє насильство.

- **Сімейний кодекс України.** Кодексом визначено підстави виникнення, зміст особистих немайнових і майнових прав та обов'язків батьків і дітей, усиновлювачів та усиновлених, інших членів сім'ї та родичів. У положеннях Кодексу чітко вказано, що регулювання сімейних відносин має здійснюватися з максимально можливим урахуванням інтересів дитини. Водночас Кодексом встановлена рівність прав та обов'язків дітей стосовно батьків, незалежно від того, чи перебували їхні батьки у шлюбі між собою. Забороняються будь-які види експлуатації батьками своєї дитини, а також фізичні покарання дитини батьками, застосування ними інших видів покарань, які принижують людську гідність дитини. Кодекс закріплює право дитини звернутися за захистом своїх прав та інтересів до органу опіки та піклування, інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування та громадських організацій, а також якщо дитина досягла чотирнадцяти років безпосередньо до суду. Крім того, звертатися до зазначених установ за захистом прав та інтересів дитини, а також непрацездатних сина, дочки мають право їх батьки, без спеціальних на те повноважень як законні представники своєї дитини.

- **Кримінальний процесуальний кодекс України.** Визначено обмежувальні заходи, які суд може застосувати до особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством (стаття 194).

Також мають значення наступні положення Кодексу:

- угода про примирення у кримінальних провадженнях щодо злочинів, пов'язаних із домашнім насильством, може бути укладена лише за ініціативи потерпілого, його представника або законного представника (стаття 469 КПК України);
- якщо дії чи інтереси законного представника суперечать інтересам особи, яку він представляє, за рішенням прокурора, слідчого судді, суду такий законний представник замінюється іншим з осіб, визначених статтею 44 КПК України;
- визначено поняття кримінального провадження у формі приватного обвинувачення, тобто це провадження, яке може бути розпочате слідчим, прокурором лише на підставі заяви потерпілого щодо кримінальних правопорушень, передбачених деякими статтями КК України, в тому числі статтями про домашнє насильство, незаконний аборт або стерилізацію, примушування до шлюбу, сексуальне насильство (стаття 477 КПК України).

- **Цивільний кодекс України.** Залежно від віку суб'єкта правовідносин, крім повної цивільної дієздатності фізичної особи, Кодекс визначає також часткову цивільну дієздатність та неповну цивільну дієздатність, характерною рисою яких є особливості правового статусу малолітньої та неповнолітньої особи в питаннях цивільної відповідальності.

- **Цивільний процесуальний кодекс України.** Глава 13 «Розгляд судом справ про видачу і продовження обмежувального припису» містить такі статті: 350-1 (Підсудність); 350-2 (Особи, які можуть бути заявниками); 350-3 «Заінтересовані особи у справах про видачу обмежувального припису»; 350-4 (Зміст заяви); 350-5 (Розгляд справи); 350-6 (Рішення суду), 350-7 (Продовження обмежувального припису), 350-8 (Вручення рішення суду, повідомлення про видачу або продовження обмежувального припису).

Зазначені закони встановлюють передумови та особливості притягнення особи до юридичної відповідальності за вчинення різних проявів домашнього насильства.

До спеціальних нормативно-правових актів, основним, яким на національному рівні врегульовано організаційно-правові засади запобігання та протидії домашньому насильству, відноситься Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» № 2229-19, який був прийнятий 07.12.2017 року та набрав чинності 07.01.2018 року.

Цим нормативно-правовим актом визначено організаційно-правові засади запобігання та протидії домашньому насильству, основні напрями реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, перелік суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству, відповідальність за вчинення домашнього насильства та надання допомоги і захисту постраждалим особам тощо.

Для деталізації окремих положень законів було прийнято ряд підзаконних нормативно-правових актів, які більш детально регулюють конкретне питання, пов'язане з реалізацією норм закону. До них належать:

Постанови КМУ:

- Про схвалення Концепції Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року: Постанова КМУ від 10 жовтня 2018 р. № 728-р.
- Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі: Постанова КМУ від 22 серпня 2018 р. № 658.
- Про затвердження Типового положення про мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі: Постанова КМУ від 22 серпня 2018 року №654.

- Про затвердження Типового положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі: Постанова КМУ від 22 серпня 2018 року №655.
- Про затвердження Порядку формування, ведення та доступу до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі: Постанова КМУ від 20 березня 2019 р. № 234.
- Деякі питання надання послуг особам, які постраждали від торгівлі людьми, домашнього насильства, насильства за ознакою статі та насильства стосовно дітей: Постанова КМУ від 26 червня 2019 року №553.
- Про затвердження типових положень про денний центр соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, та спеціалізовану службу первинного соціально-психологічного консультування осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі: Постанова КМУ від 21 серпня 2019 року №824.
- Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах: Постанова КМУ від 01.06.2020 № 585.
- Питання Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року: Постанова КМУ України від 24.02.2021 № 145.

Накази:

- Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника: Наказ МВС України від 01 серпня 2018 р. № 654.
- Про затвердження Типової програми для кривдників: Наказ Мінсоцполітики від 01 жовтня 2018 року №1434.
- Про затвердження методичних рекомендацій щодо виявлення, реагування на випадки домашнього насильства і взаємодії педагогічних працівників із іншими органами та службами: Наказ МОН України від 02 жовтня 2018 року №1047.
- Про утворення Державної установи «Кол-центр Мінсоцполітики з питань протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей»: Наказ Мінсоцполітики від 11 грудня 2018 року №1852.

- Про затвердження Порядку проведення та документування результатів медичного обстеження постраждалих осіб від домашнього насильства або осіб, які ймовірно постраждали від домашнього насильства, та надання їм медичної допомоги : Наказ МОЗ України від 01 лютого 2019 №278.

- Про затвердження Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України: Наказ МВС України від 25 лютого 2019 року №124.

- Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства: Наказ Мінсоцполітики та МВС України від 13 березня 2019 року №369/180.

- Про затвердження форм документів, із яких формується особова справа постраждалої особи, влаштованої до притулку для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі: Наказ Мінсоцполітики від 03 липня 2019 року № 1037.

3. Засади державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству

Державна політика України щодо запобігання та протидії домашньому насильству ґрунтується на основних чотирьох принципах, на яких побудована Стамбульська конвенція, так званих 4Р (чотири «Пі»): запобігання (*Prevention*), захист (*Protection*), кримінальне переслідування (*Prosecution*) та скоординована політика (*co-ordinated Policies*).

Діяльність, спрямована на запобігання та протидію домашньому насильству, ґрунтується на таких засадах:

- 1. Гарантування постраждалим особам безпеки та основоположних прав і свобод людини і громадянина, зокрема права на життя, свободу та особисту недоторканість, на повагу до приватного та сімейного життя, на справедливий суд, на правову допомогу, з урахуванням практики ЄСПЛ.**

Поняття постраждала особа не є процесуальним терміном, тому для гарантування таким особам безпеки та основоположних прав і свобод людини і громадянина не потрібно набувати відповідного процесуального статусу (наприклад – потерпілого).

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» особа, яка постраждала від домашнього насильства (постраждала особа), – особа, яка зазнала домашнього насильства у будь-якій формі. Це означає, що для того, аби отримати всі права, передбачені законодавством для постраждалих осіб, необов'язково звертатися до поліції з метою притягнення кривдника до відповідальності.

2. Належна увага до кожного факту домашнього насильства під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Належна увага до кожного факту такого насильства, незалежно від суспільно-небезпечних наслідків у результаті домашнього насильства та частоти випадків в одній і тій самій сім'ї. Щоб оцінити, чи надала Держава в особі уповноважених суб'єктів належну увагу до випадку домашнього насильства та виконала свої позитивні зобов'язання, слід отримати відповіді на питання:

- Чи уповноважені суб'єкти знали/повинні були знати про випадок домашнього насильства?
- Чи уповноважені суб'єкти знали/повинні були знати про ризик продовження вчинення домашнього насильства у майбутньому?
- Чи було вжито всіх передбачених законом заходів для покарання кривдника?
- Чи було вжито всіх передбачених законом заходів для захисту постраждалої особи?

Важливо розуміти: якщо на практиці має місце порушення стандарту «належної уваги до кожного факту домашнього насильства», то матиме місце порушення статей Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, зокрема: ст. 2 (право на життя); ст. 3 (заборона катування); ст. 8 (право на повагу до приватного та сімейного життя); ст. 14 (заборона дискримінації). Європейський суд захисту прав людини в своїй прецедентній практиці підкреслив: «Коли держава не надає

належного значення або не здійснює зусиль для припинення деяких форм насильства в приватній сфері, вона фактично його заохочує. Подібне потурання перетворює приватне питання в дію, де-факто підтримане державою» (справа «Беваква проти Болгарії», 2008 рік).

3. Врахування непропорційного впливу домашнього насильства на жінок і чоловіків, дітей та дорослих, дотримання принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Найбільш уразливими в ситуації домашнього насильства, як правило, є діти, жінки та особи похилого віку. Це обов'язково потрібно враховувати під час реагування на факти домашнього насильства.

4. Визнання суспільної небезпеки домашнього насильства та забезпечення нетерпимого ставлення до будь-яких проявів домашнього насильства.

Під визнанням суспільної небезпеки домашнього насильства мається на увазі по-перше, сприйняття будь-якого факту домашнього насильства як кримінального правопорушення, незалежно від його попередньої кваліфікації, а по-друге: сприйняття домашнього насильства як негативного соціального явища, тобто як виду злочинності. Вказане дасть змогу ефективніше і жорсткіше реалізовувати та застосовувати запобіжні заходи. Крім цього, визначається засада щодо забезпечення у суспільстві нетерпимого ставлення до домашнього насильства та його осуду. У даному випадку розуміється виклик стурбованості і привернення посиленої уваги громадян, саме до негативних наслідків домашнього насильства.

5. Повага та неупереджене і небайдуже ставлення до постраждалих осіб з боку суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, забезпечення пріоритетності прав, законних інтересів та безпеки постраждалих осіб під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Загалом повага – оціночне поняття, яке становить моральну норму спілкування і є однією з найголовніших складових соціуму. Повага також проявляється в оцінюванні почуття гідності особи, до якої звертаються, тобто у ставленні до людини, яке ґрунтується на визнанні людської гідності. Тому діяльність суб'єктів, що здійснюють заходи у

сфері запобігання та протидії домашньому насильству, має відповідати моральним нормам спілкування та визнанню людської гідності постраждалих осіб.

Неупереджене ставлення – це таке, яке не має обманної, негативної, заздалегідь сформованої думки, упередження проти кого-небудь, в даному випадку – проти постраждалих осіб. Адже упередженість у діях або з боку суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству може виявлятися у відвертому необ'єктивному, іноді негативному чи захопленому ставленні до постраждалої особи яке сформувалося завчасно, а саме до моменту контакту з постраждалою особою.

6. Конфіденційність інформації про постраждалих осіб та осіб, які повідомили про вчинення домашнього насильства.

Інформація – це будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному виді. За порядком доступу інформація поділяється на відкриту інформацію та інформацію з обмеженим доступом. Будь-яка інформація є відкритою, крім тієї, що віднесена законом до інформації з обмеженим доступом. Інформацією з обмеженим доступом є конфіденційна, таємна та службова інформація.

Конфіденційною є інформація про фізичну особу, а також інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень. Конфіденційна інформація про постраждалих осіб та осіб, які повідомили про вчинення домашнього насильства може поширюватися за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених нею умов, а також в інших випадках, визначених законом.

Відносини, пов'язані з правовим режимом конфіденційної інформації, регулюються статтями 1, 20, 21, 30 Закону України «Про інформацію». Окрім цього, обробка персональних даних про особу, яка повідомила про вчинення насильства, або про постраждалу особу здійснюється за згодою такої особи або її законного представника уповноваженими особами суб'єктів з дотриманням вимог Закону України «Про захист персональних даних».

7. Добровільність отримання допомоги постраждалими особами, крім дітей та недієздатних осіб.

Тільки за наявності добровільної поінформованої згоди постраждалої особи уповноважені особи, які здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству (або інші суб'єкти, до яких звернулася постраждала особа), інформують інших суб'єктів у випадках, передбачених законами України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» про звернення та потреби постраждалої особи.

Така згода не вимагається у випадках вчинення насильства стосовно дітей та недієздатних осіб, а також виявлення фактів насильства кримінального характеру, обґрунтовану підозру щодо вчинення яких підтверджено за результатами оцінки ризиків.

8. Врахування особливих потреб та інтересів постраждалих осіб, зокрема осіб з інвалідністю, вагітних жінок, дітей, недієздатних осіб, осіб похилого віку.

У разі якщо постраждалою особою є дитина, будь-які дії, що вчиняються щодо неї, базуються на принципах, визначених Конвенцією ООН про права дитини, Конвенцією Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства, Європейською конвенцією про здійснення прав дітей та законодавчими актами України у сфері захисту прав дитини. Серед цих принципів: недискримінації, участі, забезпечення найкращих прав дитини, верховенства права, «нульової» толерантності до насильства, гідності.

Закон України «Про охорону дитинства» визначає охорону дитинства в Україні як стратегічний загальнонаціональний пріоритет та встановлює основні засади державної політики у цій сфері з метою забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист та всебічний розвиток. Стаття 10 даного Закону гарантує право на захист від усіх форм насильства. Дисципліна і порядок у сім'ї, освітніх та інших дитячих закладах мають забезпечуватися на принципах, що ґрунтуються на взаємоповазі, справедливості і виключають приниження честі та гідності дитини. Держава здійснює захист дитини від усіх форм фізичного і психічного насильства, образи, недбалого, жорстокого поводження з нею, експлуатації, включаючи сексуальні зловживання, у тому числі з боку батьків або осіб, які їх замінюють.

Також держава через органи опіки і піклування, служби у справах дітей, центри соціальних служб в порядку, встановленому законодавством, надає дитині та особам, які піклуються про неї, необхідну допомогу в запобіганні та виявленні випадків жорстокого поводження з дитиною, передачі інформації про ці випадки для розгляду до відповідних уповноважених законом органів для проведення розслідування і вжиття заходів щодо припинення насильства.

Дитина вправі особисто звернутися до органу опіки та піклування, служби у справах дітей, центрів соціальних служб, інших уповноважених органів за захистом своїх прав, свобод і законних інтересів.

Крім цього, розголошення чи публікація будь-якої інформації про дитину, що може заподіяти їй шкоду, без згоди законного представника дитини забороняється. У Законі «Про запобігання та протидію домашньому насильству» виділено положення та статті, що стосуються захисту дітей (ст. 9, 16, 20, 22 тощо).

9. Ефективна взаємодія суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, з громадськими об'єднаннями, неурядовими організаціями, засобами масової інформації та іншими заінтересованими особами.

Заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству повинні здійснюватися без дискримінації за будь-якою ознакою. При цьому звичаї, релігійні переконання, віросповідання, традиції не можуть розглядатися як виправдання будь-яких форм домашнього насильства, передбачених Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», або бути підставою для звільнення кривдника від відповідальності.

4. Практика Європейського Суду з прав людини

Вплив на формування національного законодавства та практики його реалізації має також практика Європейського Суду з прав людини (ЄСПЛ) у справах щодо домашнього насильства.

Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 р. зобов'язав вітчизняні суди під час розгляду і вирішенні справ застосовувати як саму Конвенцію, так і прецедентну практику ЄСПЛ. Така практика стоїть не лише справ, стороною в яких є Україна, а й будь-якої іншої держави, що підписала Конвенцію. Правові позиції суду, сформульовані щодо інших держав, повинні враховувати суди України. Відповідно до ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», при розгляді справ суди застосовують Конвенцію та практику Суду як джерело права.

Рішення і викладені в них правові позиції ЄСПЛ, в яких надано тлумачення Конвенції Ради Європи про 30 захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. є обов'язковими на території України.

ЄСПЛ розглядає домашнє насильство як порушення права на життя (ст. 2 Конвенції), права бути вільним від нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження (заборона катування) (ст. 3 Конвенції), права на повагу до приватного і сімейного життя (ст. 8 Конвенції), права на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі (ст. 13 Конвенції), права на заборону дискримінації (ст. 14 Конвенції).

У справі «Левчук проти України» від 03 вересня 2020 року ЄСПЛ у своєму рішенні дійшов висновку, що Україна порушила позитивні зобов'язання захисту прав людини на повагу до приватного життя.

Заявник, Ірина Миколаївна Левчук, є громадянкою України, яка мешкає в м. Рівне (Україна). Справа стосувалася її скарги на те, що відхилення позову про виселення проти її колишнього чоловіка наражало її та її дітей на ризик домашнього насильства та залякування. Пані Левчук уклала шлюб з О.Л. в 2006 році. В 2007 році у них народилася трійня, місцева рада надала їм соціальне житло – квартиру. Їхні стосунки погіршились, оскільки О. Л. сильно зловживав спиртними напоями, починав суперечки, переслідував та погрожував їй та дітям, іноді вдаючись до фізичного насильства. Їх шлюб був розірваний в 2015 році і вона отримала опіку

над дітьми. Проте О.Л. продовжував мешкати в квартирі. Залякування та насильство продовжувались, що неодноразово змушувало поліцію втручатися і соціальні служби підготувати звіт, в якому було виявлено, що діти зазнавали стресу. О.Л. був обвинувачений, але ніколи не був офіційно визнаний винним в домашньому насильстві. Оскільки ситуація не покращилася, в 2016 році пані Левчук відкрила провадження відповідно до статті 116 Житлового кодексу, яка передбачала можливість виселення власників соціального житла за систематичну неправомірну поведінку. В кінцевому підсумку в 2018 році національні суди відхилили позов. Хоча вони й визнали, що О.Л. «повинен змінити своє ставлення», вони не виявили, що неправомірна поведінка була систематичною і вважали, що не існувало підстав для такого крайнього заходу як виселення. Пані Левчук та її діти продовжують ділити квартиру з О.Л. Нещодавно, в 2019 році, вона відкрила провадження для позбавлення О. Л. батьківських прав стверджуючи, що він не піклується про трійню та не платить аліменти. Розгляд справи триває.

Покладаючись на статтю 8 (право на повагу до приватного і сімейного життя) Європейської Конвенції з прав людини пані Левчук скаржилася на відмову видати наказ про виселення її колишнього чоловіка стверджуючи, що суди були надмірно формалістичними у своїх рішеннях і викликали в її колишнього чоловіка почуття безкарності, що піддавало її та її дітей ще більшому ризику психологічного переслідування та нападу.

У даному рішенні ЄСПЛ зауважив, що, відхиляючи позов жінки про виселення колишнього чоловіка, національні суди продемонстрували нездатність провести всебічний аналіз ситуації та оцінити ризик майбутнього психологічного та фізичного насильства щодо заявниці та дітей. Більше того – тривалість судового провадження наражала їх на ризик подальшого насильства. ЄСПЛ констатував, що така відповідь судів на позов заявниці про виселення її колишнього чоловіка не відповідає позитивному зобов'язанню держави забезпечити ефективний захист заявниці від домашнього насильства, що є порушенням статті 8 Конвенції, та присудив 4,5 тис. євро компенсації завданої моральної шкоди.

Ознайомитись з рішенням ЄСПЛ у справі «Левчук проти України» можна за посиланням: <https://rm.coe.int/case-of-levchuk-v-ukraine-in-ukrainian-upd/16809fdc12>.

22 вересня 2022 року ЄСПЛухвалив рішення у справі «Івашків проти України», де вперше в історії незалежної України підтвердив позицію, що бездіяльність органів влади, разом з дискримінаційним ставленням до постраждалих, применшенням заподіяної шкоди порушує відразу кілька статей Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод: порушення статті 3 Конвенції (заборона катування) в контексті невиконання зобов'язання провести ефективне розслідування тверджень про жорстоке поводження із заявницею; порушення статті 14 Конвенції (заборона дискримінації) в контексті дискримінації заявниці національними судами при визначенні суми компенсації за шкоду, завдану внаслідок нанесення їй легких тілесних ушкоджень.

У період з 2007 року до 2013 року колишній чоловік заявниці п'ять разів наносив їй тілесні ушкодження, які були задокументовані та кваліфіковані як легкі у відповідних актах судово-медичних досліджень. Працівники міліції та прокуратура неодноразово відмовляли у порушенні кримінальної справи у зв'язку з відсутністю складу кримінального правопорушення. 11 травня 2011 року Шевченківський районний суд міста Львова (далі – районний суд) порушив кримінальну справу за скаргою заявниці, у якій вона стверджувала, що протягом багатьох років її колишній чоловік вчиняв щодо неї протиправні дії, наприклад, наносив їй тілесні ушкодження, знущався над нею та висловлювався нецензурною лайкою, а її численні скарги до міліції були безрезультатними. 27 червня 2012 року районний суд визнав колишнього чоловіка заявниці винним у нанесенні їй легких тілесних ушкоджень та обрав йому покарання у виді громадських робіт, проте згідно із Законом України «Про амністію в 2011 році» звільнив його від відбування покарання.

Після ухвалення вироку у кримінальній справі заявниця подала цивільний позов проти колишнього чоловіка про відшкодування моральної шкоди. 08 серпня 2013 року районний суд присудив заявниці 5 000 гривень в якості відшкодування моральної шкоди. 17 грудня 2013 року Апеляційний суд Львівської області зменшив суму відшкодування до 2 000 гривень, встановивши, що заявниця спровокувала колишнього чоловіка своїми діями. 05 лютого 2014 року Вищий спеціалізований

суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ відмовив у відкритті касаційного провадження.

До ЄСПЛ заявниця скаржилася за статтею 3 та 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що розслідування тривалого жорстокого поводження з нею було неефективним і вирок у кримінальній справі від 27 червня 2012 року не міг вважатися належним реагуванням державних органів; статтею 14 Конвенції та Протоколу № 12 до Конвенції у поєднанні зі статтями 3 та 8 Конвенції, що сума відшкодування у її цивільній справі була неналежною, а національні суди дискримінували її за ознакою статі, обвинувативши в провокації колишнього чоловіка.

Розглянувши скаргу заявниці за статтями 3 та 13 Конвенції ЄСПЛ вказав, що в контексті домашнього насильства органи державної влади завжди повинні добросовісно намагатись з'ясувати, що трапилось і не покладатися на поспішні або необґрунтовані висновки для закриття кримінальної справи. З огляду на те, що працівники міліції не провели серйозного та ретельного розслідування скарг заявниці на жорстоке поводження, ЄСПЛ дійшов висновку, що держава не виконала свого обов'язку стосовно проведення ефективного розслідування жорстокого поводження, якого зазнала заявниця, та констатував порушення статті 3 Конвенції. Щодо скарги заявниці за статтею 14 Конвенції ЄСПЛ зазначив, що апеляційний суд *de facto* обвинуватив заявницю, у тому, що її побив чоловік, і це відображає дискримінаційне ставлення до неї як до жінки, та вказує на існуюче в судовій системі упередження. ЄСПЛ констатував порушення статті 14 у поєднанні зі статтею 3 Конвенції.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Надайте характеристику правовому забезпеченню протидії домашньому насильству на міжнародному рівні.
2. Назвіть основні положення Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами.
3. Проаналізуйте національне законодавство у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.
4. Які нормативно-правові акти регулюють діяльність суб'єктів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?
5. Розкрийте основні засади державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.
6. Які є особливості щодо принципу добровільності отримання допомоги постраждалими особами?
7. В чому полягає важливість практики ЄСПЛ у протидії домашньому насильству?
8. Наведіть приклади рішень ЄСПЛ, які мають враховуватися в національному законодавстві.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Яка Конвенція Ради Європи наголошує на необхідності криміналізації домашнього насильства та створенні притулків для постраждалих осіб?

- a) Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод
- b) Європейська конвенція про здійснення прав дітей
- c) Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства
- d) Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами

2. Яка Резолюція наголошує на важливості широкого залучення жінок до вирішення конфліктів?

- a) Рекомендація 1681 (2004 р.) «Про кампанію протидії насильства над жінками в Європі»
- b) Резолюція Ради Безпеки ООН (2000 р.) «Жінки. Мир. Безпека»
- c) Резолюція 1714 та Рекомендація 1905 (2010 р.) «Про дітей – свідків домашнього насильства»
- d) Резолюція 1853 (2011 р.) «Про захисні судові накази для жертв домашнього насильства»

3. Який нормативно-правовий акт регулює порядок винесення обмежувального припису:

- a) Цивільний кодекс України
- b) Цивільний процесуальний кодекс України
- c) Закон України «Про безоплатну правову допомогу»
- d) Закон України «Про Національну поліцію»

4. Який юридичний статус Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами:

- a) вона досі не ратифікована Україною
- b) вона була ратифікована Україною 20 червня 2022 року
- c) вона була підписана Україною 20 червня 2022 року
- d) планується її ратифікація у майбутньому

5. На яких основних чотирьох принципах побудована Стамбульська конвенція:

- a) запобігання (Prevention), заборона (Protection), кримінальне переслідування (Prosecution) та скоординована політика (co-ordinated Policies)
- b) запобігання (Prevention), захист (Protection), переслідування постраждалих осіб (Prosecution) та скоординована політика (co-ordinated Policies)
- c) запобігання (Prevention), захист (Protection), кримінальне переслідування (Prosecution) та скоординована поліція (co-ordinated Policies)
- d) запобігання (Prevention), захист (Protection), кримінальне переслідування (Prosecution) та скоординована політика (co-ordinated Policies)

6. Як між собою співвідносяться поняття «постраждала особа» та «потерпіла особа»:

- a) це одне і те ж саме
- b) поняття «постраждала особа» включає в себе поняття «потерпіла особа»
- c) поняття «потерпіла особа» включає в себе поняття «постраждала особа»
- d) поняття «постраждала особа» використовується в рамках провадження у справах про адміністративні правопорушення, а поняття «потерпіла особа» – в рамках кримінального провадження

7. В яких випадках не вимагається наявність добровільної поінформованої згоди постраждалої особи для інформування інших суб'єктів запобігання та протидію домашньому насильству:

- a) у випадках вчинення насильства стосовно дітей.
- b) випадках вчинення насильства стосовно недієздатних осіб
- c) у випадках виявлення фактів насильства кримінального характеру, обґрунтовану підозру щодо вчинення яких підтверджено за результатами оцінки ризиків
- d) всі відповіді правильні

8. Що відноситься до основних напрямів реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству:

- a) запобігання домашньому насильству
- b) надання допомоги та захисту постраждалим особам, забезпечення відшкодування шкоди, завданої домашнім насильством
- c) належне розслідування фактів домашнього насильства, притягнення кривдників до передбаченої законом відповідальності та зміна їхньої поведінки
- d) вірне все вищевказане

9. Рішення і викладені в них правові позиції ЄСПЛ, в яких надано тлумачення Конвенції Ради Європи про 30 захист прав людини і основоположних свобод 1950 р.:

- a) є обов'язковими на території України лише в тих справах, які стосуються України
- b) є обов'язковими на території України
- c) можуть застосовуватися на розгляд судді
- d) не є обов'язковими, але бажано їх використовувати

10. До спеціальних нормативно-правових актів, основним, яким на національному рівні врегульовано організаційно-правові засади запобігання та протидії домашньому насильству, відноситься закон:

- a) «Про попередження насильства в сім'ї»
- b) «Про запобігання домашньому насильству»
- c) «Про запобігання та протидію домашньому насильству»
- d) «Про запобігання та боротьбу з домашнім насильством»

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

БАЗОВА

1. Декларація ООН про викорінювання насильства щодо жінок. URL: <http://www.un-documents.net/a48r104.htm>
2. Загальні рекомендації, ухвалені Комітетом ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок №1-37. URL: <http://surl.li/glzx>
3. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text
4. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text
5. Міжнародні стандарти та національне законодавство у сфері запобігання та протидії домашньому насильству/уклад./ О.В. Ковальова, О.І. Плужнік, О.М. Павлютін. Одеса: ОДУВС, 2020. 416 с.
6. Пекінська декларація та Платформа дій. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_507#Text
7. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.
8. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>
9. Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства: Указ Президента України від 21 вересня 2020 року №398/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3982020-35069>.
10. Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека». URL: <https://nssu.gov.ua/gender-na-rivnist/rezolyuciya-radi-bezpeki-onn-1325>

11. Справа «Івашків проти України» (Case of Ivashkiv v. Ukraine) URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/zakonodastvo/2022_10_19_Ivashkiv_224_19_10_2022.pdf
12. Case of Levchuk v.Ukraine. Application no. 17496/19. 03 September 2020. URL: <https://rm.coe.int/case-of-levchuk-v-ukraine-in-ukrainian-upd/16809fdc12>.

ДОПОМІЖНА

13. Запобігання та протидія насильству: Методичні рекомендації. Лист МОН України від 18.05.2018 року URL: №1/11-5480 <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v5480729-18/>
14. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція). Довідник для членів парламенту. URL: <https://rm.coe.int/1680096e45>
15. Корнієнко М.В., Берендєєва А.І. Важливість ратифікації Стамбульської конвенції для успішної боротьби з гендерно зумовленим та домашнім насильством в Україні. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2021. Том 32 (71). № 6. С. 76-90
16. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» / кол. авт. ; за заг. ред. К. Б. Левченко, К. В. Павліченко, В. В. Чернея. – Київ : МВС України ; Нац. акад. внутр. справ, 2020. 396 с.
17. Підготовка працівників структурних підрозділів Національної поліції України у частині забезпечення та захисту прав дітей: частина 1. Навчально-методичний посібник. За заг. ред. Журавель Т.В., Зуб Л.В., Ковальнової О.В., Пилипас Ю.В. Київ. 2019. 515 с.
18. Підготовка працівників структурних підрозділів Національної поліції України у частині забезпечення та захисту прав дітей: частина 2 (спеціалізована). Навчально-методичний посібник. За заг. ред. Журавель Т.В., Зуб Л.В., Ковальнової О.В., Пилипас Ю.В. Київ. 2019. 499 с.

РОЗДІЛ 3.

**СПЕЦІАЛЬНІ ЗАХОДИ
ЩОДО ПРОТИДІЇ
ДОМАШНЬОМУ
НАСИЛЬСТВУ**

1. Порядок проведення оцінки ризиків та винесення термінового заборонного припису уповноваженими підрозділами органів Національної поліції

Проблема домашнього насильства потребує комплексного підходу до її вирішення. Саме тому законодавство у сфері запобігання та протидії домашньому насильству передбачає комплекс заходів, серед яких важливе місце займають спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству. Питанням їх застосування присвячений окремий розділ Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та ряд підзаконних нормативно-правових актів. Ураховуючи те, що дані нормативно-правові акти були прийняті відносно нещодавно, виникають окремі проблемні питання під час їх практичного застосування.

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» орієнтований не стільки на притягнення кривдників до відповідальності, скільки на попередження випадків насильства та надання допомоги постраждалим особам.

Він передбачає низку спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству, перелік яких визначено статтею 24 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

Спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству:

1. **терміновий заборонний припис стосовно кривдника;**
2. **обмежувальний припис стосовно кривдника;**
3. **взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи;**
4. **направлення кривдника на проходження програми для кривдників.**

У разі існування безпосередньої загрози життю чи здоров'ю постраждалої особи з метою негайного припинення домашнього насильства, недопущення його продовження чи повторного вчинення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України виноситься кривднику **терміновий заборонний припис**.

Порядок винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника визначено наказом МВС України від 01 серпня 2018 року № 654.

Терміновий заборонний припис стосовно кривдника – це спеціальний захід протидії домашньому насильству, що вживається уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України як реагування на факт домашнього насильства та спрямований на негайне припинення домашнього насильства, усунення небезпеки для життя і здоров'я постраждалих осіб та недопущення продовження чи повторного вчинення такого насильства.

Терміновий заборонний припис може містити один або декілька заходів:

1. зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи;
2. заборона на вхід та перебування в місці проживання (перебування) постраждалої особи;
3. заборона в будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою.

Терміновий заборонний припис по відношенню до дитини не може містити заходів, пов'язаних із зобов'язанням залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи та заборони на вхід та перебування в місці проживання (перебування) постраждалої особи. Дана норма діє якщо кривдником є особа, яка на день винесення припису не досягла вісімнадцятирічного віку та має спільне місце проживання (перебування) з постраждалою особою.

При визначенні питання щодо винесення термінового заборонного припису працівник поліції повинен оцінити обставини кожного окремого випадку домашнього насильства та визначити, які із зазначених вище заходів найкраще дають змогу захистити потерпілу особу та є оптимальними в конкретній ситуації.

Терміновий заборонний припис стосовно кривдника виноситься у разі існування безпосередньої загрози життю чи здоров'ю постраждалої особи:

- за заявою постраждалої особи;
- за власною ініціативою працівником поліції за результатами оцінки ризиків, тобто оцінювання вірогідності продовження чи повторного вчинення домашнього насильства, настання тяжких або особливо тяжких наслідків його вчинення, а також смерті постраждалої особи.

Оцінка ризиків – оцінювання вірогідності продовження чи повторного вчинення домашнього насильства, настання тяжких або особливо тяжких наслідків його вчинення, а також смерті постраждалої особи.

Порядок проведення оцінки вірогідності продовження чи повторного вчинення домашнього насильства, настання тяжких або особливо тяжких наслідків його вчинення, а також смерті постраждалої особи, з метою визначення ефективних заходів реагування, спрямованих на припинення такого насильства та попередження його повторного вчинення визначено наказом Мінсоцполітики України та МВС України № 369/180 від 13 березня 2019 року.

Оцінку ризиків поліцейські проводять **за кожним** фактом вчинення домашнього насильства. Після проведення оцінки ризиків поліцейський уповноваженого підрозділу поліції долучає форму оцінки ризиків вчинення домашнього насильства до матеріалів, зібраних за фактом такого насильства.

Фактори небезпеки/ризиків щодо вчинення домашнього насильства визначаються за результатами оцінки дій кривдника, які свідчать про ймовірність настання летальних наслідків у разі вчинення домашнього насильства, і представлені у формі оцінки ризиків вчинення домашнього насильства у вигляді питань, на які відповідає поліцейський уповноваженого підрозділу поліції за результатами спілкування з постраждалою особою, та загальної оцінки ситуації вчинення домашнього насильства з метою виявлення вірогідності продовження чи повторного вчинення домашнього насильства,

настання тяжких або особливо тяжких наслідків його вчинення, а також смерті такої особи.

У разі виявлення будь-яких інших чинників/обставин за результатами оцінки ситуації, які можуть вплинути на рівень небезпеки (ризик) вчинення домашнього насильства, поліцейський уповноваженого підрозділу поліції у позиції «Зауваження поліцейського уповноваженого підрозділу поліції щодо будь-яких інших чинників/обставин, які підвищують/знижують рівень загрози життю та здоров'ю постраждалої особи» форми оцінки ризиків вчинення домашнього насильства робить запис про наявність таких чинників/обставин, їхні можливі наслідки та надає інші зауваження щодо них.

Типовою помилкою поліцейських під час визначення рівня небезпеки є неврахування положень п.6 спільного наказу Мінсоцполітики та МВС України від 13 березня 2019 року № 369/180, в якому закріплена відповідна шкала.

У разі високого рівня небезпеки поліцейський уповноваженого підрозділу поліції обов'язково вносить терміновий заборонний припис стосовно кривдника. Якщо рівень небезпеки оцінюється як низький або середній, а інші чинники/обставини, що можуть вплинути на рівень небезпеки, відсутні, терміновий заборонний припис стосовно кривдника вноситься на розсуд поліцейського уповноваженого підрозділу поліції.

У зв'язку з тим, що кожна окрема ситуація може мати унікальні чинники/обставини, які впливають на рівень небезпеки та ризик летального випадку, пов'язаного з насильством, не передбачені формою оцінки ризиків вчинення домашнього насильства, поліцейський уповноваженого підрозділу поліції на власний розсуд може оцінити рівень небезпеки як високий, якщо він/вона вважає, що постраждала особа перебуває в потенційно небезпечній ситуації або яка може спричинити смерть особи або інші тяжкі наслідки.

Про наявність та можливі наслідки дії таких чинників/обставин поліцейський уповноваженого підрозділу поліції робить запис у відповідній позиції форми оцінки ризиків вчинення домашнього насильства.

Кривдник, стосовно якого винесено терміновий заборонний припис, згідно з яким він повинен залишити місце спільного проживання (перебування) з постраждалою особою, зобов'язаний *повідомити про місце свого тимчасового перебування* уповноважений підрозділ органів Національної поліції України за місцем вчинення домашнього насильства. При цьому слід врахувати, що чинне законодавство не містить чітко затвердженого строку, протягом якого кривдник має повідомити до органів поліції адресу свого тимчасового перебування. Це слід враховувати під час притягнення кривдника до адміністративної відповідальності за порушення цієї вимоги.

У разі наявності декількох постраждалих осіб форма оцінки ризиків вчинення домашнього насильства заповнюється щодо кожної постраждалої особи окремо.

Після проведення оцінки ризиків поліцейський уповноваженого підрозділу поліції долучає форму оцінки ризиків вчинення домашнього насильства до матеріалів, зібраних за фактом такого насильства.

Залежно від визначеного рівня небезпеки, яка загрожує постраждалій особі, поліцейський уповноваженого підрозділу поліції приймає рішення щодо необхідності винесення термінового заборонного припису стосовно кривдника та застосування заходів, передбачених ч.2 ст. 25 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

Якщо рівень небезпеки оцінюється як низький або середній, а інші чинники/обставини, що можуть вплинути на рівень небезпеки, відсутні, терміновий заборонний припис стосовно кривдника вноситься на розсуд поліцейського уповноваженого підрозділу поліції.

У разі високого рівня небезпеки поліцейський уповноваженого підрозділу поліції обов'язково вносить терміновий заборонний припис стосовно кривдника.

Під час вирішення питання про винесення термінового заборонного припису пріоритет надається безпеці постраждалої особи. Зазначена вимога поширюється також на місце спільного проживання (перебування) постраждалої особи та

кривдника незалежно від їхніх майнових прав на відповідне житлове приміщення.

Закон надає пріоритет фундаментальному праву на життя особи, що закріплено в ст. 3 Загальної декларації прав людини, та можливість тимчасового обмеження права користування майном його володільцем. Такий обов'язок кривдника є тимчасовим заходом, не впливає на його право власності та спрямований на досягнення соціально корисної мети – убезпечення постраждалих від загрози їх життя чи здоров'ю. Терміновий заборонний припис стосовно кривдника обмежує його лише в користуванні, а не позбавляє права власності на житло.

Працівники уповноваженого підрозділу органів Національної поліції України можуть у встановленому законом порядку застосовувати *поліцейські заходи примусу для виселення з житлового приміщення кривдника*, якщо терміновий заборонний припис передбачає зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи, а кривдник *відмовляється добровільно його залишити (ч.3 ст.25 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»)*.

Терміновий заборонний припис виноситься строком до 10 діб.

Терміновий заборонний припис стосовно кривдника складається в одному примірнику з утворенням двох копій через самокопіювальний папір. Оригінал припису вручається кривднику під підпис, перша копія – постраждалій особі або її представнику, друга копія залишається у працівника уповноваженого підрозділу поліції.

Дія термінового заборонного припису припиняється у разі застосування до кривдника судом адміністративного стягнення у вигляді адміністративного арешту або обрання щодо нього запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою у кримінальному провадженні.

Особа, стосовно якої винесено терміновий заборонний припис, може оскаржити його до суду в загальному порядку, передбаченому для оскарження рішень, дій або бездіяльності працівників уповноважених підрозділів органів Національної поліції України.

Якщо домашнє насильство вчинено кількома особами, працівник уповноваженого підрозділу поліції виносить припис стосовно кожного кривдника окремо.

Якщо від домашнього насильства постраждало декілька осіб, працівник уповноваженого підрозділу поліції виносить припис кривднику щодо кожної постраждалої особи.

Винесені приписи обліковуються впродовж доби в журналі обліку термінових заборонних приписів стосовно кривдника та зберігаються у працівника підрозділу превенції уповноваженого підрозділу поліції, який забезпечує організацію роботи із запобігання та протидії домашньому насильству.

В уповноважених підрозділах поліції заповнення журналу видачі бланків термінових заборонних приписів стосовно кривдника та видача бланків припису здійснюються посадовою особою, яка за своїми функціональними обов'язками здійснює забезпечення діловодства у справах про адміністративні правопорушення. Бланки зазначених журналів закріплені в Додатках 4 та 5 до Наказу МВС України від 01 серпня 2018 року № 654.

У разі відкриття кримінального провадження або оформлення матеріалів про адміністративне правопорушення з копії припису працівника уповноваженого підрозділу поліції робиться копія, яка долучається до матеріалів.

Кривдник, стосовно якого винесено терміновий заборонний припис, згідно з яким він повинен залишити місце спільного проживання (перебування) з постраждалою особою, зобов'язаний повідомити про місце свого тимчасового перебування уповноважений підрозділ органів Національної поліції України за місцем вчинення домашнього насильства.

Повідомлення кривдника до уповноваженого підрозділу поліції про місце свого тимчасового перебування фіксується в журналі реєстрації повідомлень про місце тимчасового перебування кривдника, якому винесено терміновий заборонний припис стосовно кривдника, форма якого затверджена у Додатку 3 до Наказу МВС України від

01 серпня 2018 року № 654. Заповнення журналу реєстрації повідомлень про місце тимчасового перебування кривдника, якому винесено терміновий заборонний припис стосовно кривдника, здійснюється працівником чергової служби органів (підрозділів) поліції.

Невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення кривдником про місце свого тимчасового перебування передбачає настання адміністративної відповідальності згідно зі статтею 173-2 КУпАП.

2. Правові засади винесення обмежувального припису та участь поліцейських в дотриманні заходів тимчасового обмеження

Одним із дієвих заходів обмеження спілкування кривдника з постраждалою особою, і, відповідно, суттєвого зменшення вірогідності вчинення що до неї домашнього насильства, є обмежувальний припис стосовно кривдника. Обмежувальний припис за своєю суттю не є заходом покарання особи (на відміну від норм, закріплених Кодексом України про адміністративні правопорушення та Кримінальним кодексом України), а є тимчасовим заходом попередження вчинення насильства та забезпечення безпеки осіб до вирішення питання про кваліфікацію дій кривдника та прийняття стосовно нього рішення у відповідних адміністративних або кримінальних провадженнях.

Обмежувальний припис стосовно кривдника – це встановлений у судовому порядку захід тимчасового обмеження прав чи покладення обов'язків на особу, яка вчинила домашнє насильство, спрямований на забезпечення безпеки постраждалої особи.

Підстави та порядок застосування обмежувального припису визначені в ст.26 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», главі 13 Цивільного процесуального кодексу України.

Обмежувальний припис стосовно кривдника виноситься судом на строк від одного до шести місяців.

Заява про видачу обмежувального припису подається до суду за місцем проживання (перебування) особи, яка постраждала від домашнього насильства або насильства за ознакою статі, а якщо зазначена особа перебуває у закладі, що належить до загальних чи спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб, – за місцезнаходженням цього закладу.

Законом визначено широке коло осіб, які мають право звернутися до суду з заявою про видачу обмежувального припису стосовно кривдника:

1. постраждала особа або її представник;
2. у разі вчинення домашнього насильства стосовно дитини – батьки або інші законні представники дитини, родичі дитини (баба, дід, повнолітні брат, сестра), мачуха або вітчим дитини, а також орган опіки та піклування;
3. у разі вчинення домашнього насильства стосовно недієздатної особи – опікун, орган опіки та піклування.

За заявою зазначених осіб на підставі оцінки ризиків обмежувальний припис може бути *продовжений* судом на строк *не більше шести місяців* після закінчення строку, встановленого судовим рішенням.

Справа про видачу обмежувального припису розглядається судом за участю заявника та заінтересованих осіб. Заінтересованими особами у справах про видачу обмежувального припису є особи, стосовно яких подано заяву про видачу обмежувального припису. Заінтересованими особами також можуть бути інші фізичні особи, прав та інтересів яких стосується заява про видачу обмежувального припису, а також органи державної влади та органи місцевого самоврядування у межах їх компетенції.

Суд викликає або повідомляє свідка, експерта, перекладача, спеціаліста, а також учасників у справах про видачу обмежувального припису телефонограмою, телеграмою, засобами факсимільного зв'язку, електронною поштою або повідомленням через інші засоби зв'язку (зокрема мобільного), які забезпечують фіксацію повідомлення або виклику. Відповідач, третя особа, свідок, зареєстроване місце проживання (перебування), місцезнаходження чи місце роботи якого невідоме, а

також заінтересована особа у справах про видачу обмежувального припису викликаються до суду через оголошення на офіційному веб-сайті судової влади України, яке повинно бути розміщене не пізніше ніж за десять днів, а у разі розгляду справи про видачу обмежувального припису – не пізніше 24 годин до дати відповідного судового засідання. З опублікуванням оголошення про виклик особа вважається повідомленою про дату, час і місце розгляду справи.

У разі якщо участь заявника становить загрозу подальшого насильства для нього, справа може розглядатися без його участі. Неявка належним чином повідомлених заінтересованих осіб не перешкоджає розгляду справи про видачу обмежувального припису.

У заяві про видачу обмежувального припису повинно бути зазначено:

1. найменування суду, до якого подається заява;
2. ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) заявника та заінтересованої особи, їх місце проживання чи перебування, поштовий індекс, відомі номери засобів зв'язку та адреси електронної пошти, процесуальне становище особи, яка подає заяву, із зазначенням її імені (прізвища, імені та по батькові), місця проживання чи перебування, поштового індексу, відомих номерів засобів зв'язку та адреси електронної пошти, а також ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) дитини або недієздатної особи, в інтересах якої подається заява, місце її проживання чи перебування, поштовий індекс, відомі номери засобів зв'язку та адреси електронної пошти, якщо такі відомі;
3. обставини, що свідчать про необхідність видачі судом обмежувального припису, та докази, що їх підтверджують (за наявності). У разі неможливості надати докази, до заяви може бути додано клопотання про їх витребування.

Судові витрати, пов'язані з розглядом справи про видачу обмежувального припису, відносяться на рахунок держави, тобто судовий збір постраждалою особою не сплачується.

Суд розглядає справу про видачу обмежувального припису не пізніше 72 годин після надходження заяви про видачу обмежувального припису до суду.

Суди під час розгляду заяви про видачу обмежувального припису стосовно кривдника мають надавати оцінку всім обставинам та доказам у справі, вирішувати питання про дотримання прав та інтересів дітей і батьків, а також забезпечити недопущення необґрунтованого обмеження одного з батьків у реалізації своїх прав стосовно дітей у разі безпідставності та недоведеності вимог заяви іншого з батьків.

Розглянувши заяву про видачу обмежувального припису, суд ухвалює рішення про задоволення заяви або про відмову в її задоволенні.

У разі задоволення заяви суд видає обмежувальний припис у вигляді одного чи декількох заходів тимчасового обмеження прав особи, яка вчинила домашнє насильство, передбачених Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»:

1. заборона перебувати в місці спільного проживання (перебування) з постраждалою особою;
2. усунення перешкод у користуванні майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності або особистою приватною власністю постраждалої особи.

Майно, набуте подружжям за час шлюбу, належить дружині та чоловікові на праві спільної сумісної власності незалежно від того, що один з них не мав з поважної причини (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба тощо) самостійного заробітку (доходу). Особистою приватною власністю дружини, чоловіка є: майно, набуте нею, ним до шлюбу; майно, набуте нею, ним за час шлюбу, але на підставі договору дарування або в порядку спадкування; майно, набуте нею, ним за час шлюбу, але за кошти, які належали їй, йому особисто; житло, набуте нею, ним за час шлюбу внаслідок його приватизації відповідно до Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду» та ін. Верховний Суд України зробив правовий висновок, ст. 391 ЦК України – усунення перешкод у здійсненні власником права користування та розпорядження своїм майном, підлягає застосуванню у тих випадках, коли між позивачем, який є власником майна, і відповідачем, який користується

спірним майном, не існує договірних відносин щодо цього майна і майно перебуває у користуванні відповідача не на підставі договору, укладеного з позивачем.

3. обмеження спілкування з постраждалою дитиною;
4. заборона наблизитися на визначену відстань до місця проживання (перебування), навчання, роботи, інших місць частого відвідування постраждалою особою;
5. заборона особисто і через третіх осіб розшукувати постраждалу особу, якщо вона за власним бажанням перебуває у місці, невідомому кривднику, переслідувати її та в будь-який спосіб спілкуватися з нею;
6. заборона вести листування, телефонні переговори з постраждалою особою або контактувати з нею через інші засоби зв'язку особисто і через третіх осіб.

Обмежувальний припис не може містити заходів, що обмежують право проживання чи перебування кривдника у місці свого постійного проживання (перебування), якщо кривдником є особа, яка не досягла вісімнадцятирічного віку на день видачі такого припису.

Рішення суду про видачу обмежувального припису підлягає негайному виконанню, а його оскарження не зупиняє його виконання.

Копії повного рішення суду вручаються учасникам справи, які були присутні у судовому засіданні, негайно після проголошення такого рішення. Учасникам справи, які не були присутні у судовому засіданні, копія рішення суду надсилається рекомендованим листом з повідомленням про вручення негайно, але не пізніше наступного дня з дня ухвалення рішення.

Про видачу або продовження обмежувального припису суд не пізніше наступного дня з дня ухвалення рішення повідомляє уповноважені підрозділи органів Національної поліції України за місцем проживання (перебування) заявника для взяття особи, стосовно якої видано або продовжено обмежувальний припис, на профілактичний облік, а також районні, районні у містах Києві і Севастополі державні адміністрації та виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах рад за місцем проживання (перебування) заявника.

Невиконання обмежувального припису тягне настання кримінальної відповідальності відповідно до статті 390-1 ККУ.

Нерідко трапляються ситуації, коли кривдник відмовляється виконувати заходи тимчасового обмеження його прав або покладені на нього обмежувальним приписом обов'язки, зокрема заборону перебувати в місці спільного проживання (перебування) з постраждалою особою або усунення перешкод у користуванні майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності або особистою приватною власністю постраждалої особи. Застосування поліцейських заходів примусу у цьому випадку Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» прямо не передбачено, не дивлячись на наявність підстав для порушення кримінального провадження за ст.390-1 ККУ. Проте гарантування безпеки постраждалої від домашнього насильства особи є обов'язковим (ст. 4 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»). Відповідно, працівнику уповноваженого підрозділу Національної поліції доцільно здійснити оцінку ризиків та на її підставі винести кривднику терміновий заборонний припис із зобов'язанням залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи. Якщо й після цього кривдник відмовляється добровільно його залишити, працівники уповноваженого підрозділу органів Національної поліції України можуть у встановленому законом порядку застосовувати поліцейські заходи примусу для виселення кривдника з житлового приміщення (ст. 25 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»).

3. Підстави та порядок взяття на профілактичний облік кривдників

Уповноважений підрозділ органу Національної поліції України (сектори протидії домашньому насильству, підрозділи ювенальної превенції та служба дільничних офіцерів поліції) бере на профілактичний облік кривдника з моменту виявлення факту вчинення ним домашнього насильства на встановлений законодавством строк і проводить з ним профілактичну роботу.

Профілактичний облік – це здійснення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України організаційно-практичних заходів щодо контролю за поведінкою кривдника з метою недопущення повторного вчинення домашнього насильства, за дотриманням ним тимчасових обмежень його прав та виконанням обов'язків, покладених на нього у зв'язку із вчиненням домашнього насильства.

Порядок взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника затверджено наказом МВС України від 25 лютого 2019 року №124. «Про затвердження Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України». Питання щодо здійснення профілактичного обліку дітей-кривдників врегульовано в Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, затвердженої наказом МВС України від 19 грудня 2017 р. № 1044. Також питання взяття на облік осіб, схильними до вчинення домашнього насильства (кривдниками), та проведення з ними профілактичної роботи врегульовано в Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад, затвердженої наказом МВС України від 28 липня 2017 року № 650.

Рішення про поставлення кривдника на профілактичний облік приймає керівник територіального (відокремленого) уповноваженого підрозділу поліції за результатами розгляду матеріалів, які є підставою для поставлення кривдника на профілактичний облік.

*Працівники, уповноважені на здійснення заходів із запобігання та протидії домашньому насильству, **протягом доби** формують матеріали за фактами вчинення домашнього насильства та інформують про це керівника уповноваженого підрозділу поліції для поставлення кривдника на профілактичний облік із наданням копій таких матеріалів.*

Уповноважені на постановку на профілактичний облік поліцейські, зокрема дільничні офіцери поліції або представники сектору протидії домашньому насильству, потребують вчасного (не пізніше доби) отримання інформації про складені іншими підрозділами поліції протоколи про адміністративне правопорушення, передбачене ст.173-2 КУпАП; терміновий заборонний припис стосовно кривдника, винесений працівником уповноваженого підрозділу поліції; відкриття кримінального провадження стосовно кривдника у зв'язку з вчиненням ним домашнього насильства тощо, оскільки кожен із зазначених фактів є підставою для постановки кривдника на профілактичний облік.

Працівник уповноваженого підрозділу поліції, відповідальний за організацію роботи з особами, які перебувають на профілактичному обліку, вносить відомості про кривдника до журналу реєстрації осіб, які перебувають на профілактичному обліку за вчинення домашнього насильства, який ведеться в електронному вигляді, а в разі відсутності такої можливості – у друкованому вигляді. Форма журналу закріплена у додатку до наказу МВС України від 25 лютого 2019 року №124. Крім того, відомості про взяття кривдника на профілактичний облік протягом доби вносяться до інформаційно-телекомунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України»

Підстава поставлення кривдника на профілактичний облік	Строк ведення профілактичного обліку кривдника	Підстава для зняття кривдника з профілактичного обліку
складений адміністративний протокол про адміністративне правопорушення, передбачене статтею 173-2 КУпАП	упродовж одного року з дня виявлення останнього факту вчинення домашнього насильства	відсутність повторних випадків вчинення кривдником домашнього насильства впродовж одного року з дня взяття на профілактичний облік
		закриття справи про адміністративне правопорушення стосовно кривдника
		рішення суду про оголошення особи померлою чи визнання безвісно відсутньою або отримання свідоцтва про її смерть

терміновий заборонний припис стосовно кривдника, винесений працівником уповноваженого підрозділу поліції	упродовж одного року з дня виявлення останнього факту вчинення домашнього насильства	відсутність повторних випадків вчинення кривдником домашнього насильства впродовж одного року з дня взяття на профілактичний облік
		рішення суду про оголошення особи померлою чи визнання безвісно відсутньою або отримання свідоцтва про її смерть
отримання уповноваженим підрозділом поліції в установленому законом порядку інформації про видачу судом обмежувального припису кривднику	відповідно до строків дії заходів тимчасового обмеження прав кривдника або покладення на нього обов'язків, передбачених обмежувальним приписом стосовно кривдника	закінчення строку дії обмежувального припису стосовно кривдника
		рішення суду про оголошення особи померлою чи визнання безвісно відсутньою або отримання свідоцтва про її смерть
продовження обмежувального припису	встановлений судом строк	закінчення строку дії обмежувального припису стосовно кривдника
		рішення суду про оголошення особи померлою чи визнання безвісно відсутньою або отримання свідоцтва про її смерть
рішення суду про накладення адміністративного стягнення за адміністративне правопорушення, передбачене статтею 173-2 КУпАП	упродовж одного року з дня накладення судом адміністративного стягнення за вчинення домашнього насильства	відсутність повторних випадків учинення кривдником домашнього насильства впродовж одного року з дня взяття на профілактичний облік
		рішення суду про оголошення особи померлою чи визнання безвісно відсутньою або отримання свідоцтва про її смерть

відкриття кримінального провадження стосовно кривдника у зв'язку з вчиненням ним домашнього насильства чи насильства за ознакою статі	до набрання законної сили вироком суду у кримінальному провадженні, відкритому стосовно кривдника у зв'язку з вчиненням ним домашнього насильства	закриття кримінального провадження за відсутністю в діянні складу кримінального правопорушення, розпочатого у зв'язку з вчиненням кривдником домашнього насильства чи насильства за ознакою статі
		набрання законної сили виправдувальним вироком суду, вироком суду щодо призначення покарання у вигляді позбавлення волі за кримінальне правопорушення, пов'язане з учиненням домашнього насильства
		рішення суду про оголошення особи померлою чи визнання безвісно відсутньою або отримання свідоцтва про її смерть
повідомлення установи виконання покарань про звільнення від відбування покарання кривдника, засудженого за вчинення домашнього насильства чи насильства за ознакою статі	до погашення або зняття судимості за кримінальне правопорушення, пов'язане з учиненням домашнього насильства	погашення або зняття судимості за кримінальне правопорушення, пов'язане з учиненням домашнього насильства
		набрання законної сили виправдувальним вироком суду, вироком суду щодо призначення покарання у вигляді позбавлення волі за кримінальне правопорушення, пов'язане з учиненням домашнього насильства
		рішення суду про оголошення особи померлою чи визнання безвісно відсутньою або отримання свідоцтва про її смерть

Профілактична робота уповноваженого підрозділу поліції спрямована на:

- здійснення заходів із запобігання та протидії домашньому насильству, контроль за поведінкою кривдника за місцем проживання/перебування та проведення з ним профілактичної роботи з метою недопущення скоєння повторних випадків домашнього насильства;

- контроль за дотриманням вимог заходів тимчасового обмеження прав кривдника або покладенням на нього обов'язків шляхом щотижневого спілкування з кривдником, а у разі необхідності з постраждалою особою за місцем проживання/перебування, навчання та/або місцем роботи, іншими місцями, які часто відвідують ці особи.

Під час планування часу проведення заходів індивідуальної профілактики з кривдниками слід брати до уваги можливе відвідання ними програм для кривдників.

Строк зберігання відомостей про кривдника, який перебуває на профілактичному обліку, становить три роки з дня зняття його з такого обліку, після чого відомості про нього та постраждалу особу автоматично знеособлюються. Знеособлені відомості в подальшому використовуються в статистичних та наукових цілях.

У разі зміни кривдником місця проживання/перебування уповноважений підрозділ поліції, на території обслуговування якого перебуває на профілактичному обліку особа, яка вчинила домашнє насильство, інформує уповноважений підрозділ поліції, на території обслуговування якого проживатиме кривдник, із зазначенням його місця проживання/перебування. Уповноважений підрозділ поліції, на території обслуговування якого вирішив проживати кривдник, після підтвердження факту прибуття особи, яка вчинила домашнє насильство, за цією адресою протягом трьох діб інформує про це уповноважений підрозділ поліції, на території обслуговування якого перебуває на профілактичному обліку кривдник, та вносить відповідні корективи до системи ІПНП.

Забороняється зняття з профілактичного обліку кривдника, який змінив місце проживання/перебування, без отримання підтвердження з відповідного уповноваженого підрозділу поліції про взяття кривдника на такий облік за новим місцем проживання/перебування.

Зняття кривдника з профілактичного обліку здійснюється уповноваженим підрозділом поліції, на території обслуговування якого перебуває на профілактичному обліку кривдник.

Організація взяття на **профілактичний облік дитини-кривдника та проведення з нею профілактичної роботи** в органах Національної поліції України здійснюються працівниками підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України відповідно до Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, затвердженої наказом МВС України від 19 грудня 2017 року № 1044.

З метою здійснення заходів індивідуальної профілактики щодо дитини поліцейський підрозділу ювенальної превенції заводить обліково-профілактичну справу та вносить відомості про взяття на профілактичний облік до відповідної інформаційної підсистеми, що входить до єдиної інформаційної системи МВС.

Підставами для взяття дитини-кривдника на профілактичний облік є матеріали, які підтверджують факт вчинення дитиною домашнього насильства:

- копія термінового заборонного припису
- копія обмежувального припису
- копія постанови суду щодо притягнення до адміністративної відповідальності за статтею 173-2 КУпАП.

За наявності підстав для взяття дитини на профілактичний облік поліцейський підрозділу ювенальної превенції у триденний строк виносить постанову про взяття на профілактичний облік дитини та заведення обліково-профілактичної справи, яку затверджує начальник територіального (відокремленого) підрозділу ГУНП.

Обліково-профілактична справа щодо дитини-кривдника містить:

- прізвище, ім'я, по батькові, дату народження дитини, адресу її проживання,
- постанову про взяття на профілактичний облік дитини та заведення обліково-профілактичної справи;
- копію повідомлення дитини, її батьків, інших законних представників про взяття дитини на профілактичний облік;
- матеріали, що містять відомості про підстави взяття на профілактичний облік;
- характеристики з місця проживання, навчання або роботи дітей;

- копію повідомлення до відповідної служби у справах дітей про взяття дитини на профілактичний облік;
- план заходів індивідуальної профілактики, до якого можуть вноситися коригування за умов зміни інформації про дитину;
- постанову про зняття (зміну) з профілактичного обліку дитини та закриття обліково-профілактичної справи;
- інші документи щодо проведеної профілактичної роботи з дитиною та її результатів.

Під час заведення обліково-профілактичної справи поліцейський підрозділу ювенальної превенції зобов'язаний повідомити дитину, її батьків чи інших законних представників про взяття дитини на профілактичний облік, провести ознайомлювальну бесіду і роз'яснити умови перебування на обліку в поліції, за результатами якої дитина та її батьки чи інші законні представники ставлять свій підпис у повідомленні, форма якого затверджена Додатку 3 до Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України.

Про взяття дитини-кривдника на профілактичний облік і заведення письмово також повідомляється відповідний центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, а щодо окремих категорій дітей, взятих на облік – також відповідна службу у справах дітей

Щодо дитини-кривдника працівниками підрозділів ювенальної превенції проводиться профілактична робота, яка включає:

- проведення ознайомлювальних, попереджувальних і виховних бесід з дитиною за місцем проживання, навчання або роботи не рідше одного разу на місяць;
- проведення ознайомлювальних, попереджувальних бесід з батьками дитини, її законними представниками, членами сім'ї з метою усунення причин і умов, які спонукали до вчинення адміністративного чи кримінального правопорушення;
- складання плану заходів з індивідуальної профілактики на основі вивчення матеріалів характеристик, індивідуально-психологічних особливостей дитини;
- відвідування за місцем проживання дитини для з'ясування умов проживання, а також чинників, які можуть негативно впливати на неї та спонукати до вчинення адміністративних і кримінальних правопорушень;

- вжиття інших профілактичних заходів, передбачених законодавством України.

У разі **зміни** дитиною, яка перебуває на профілактичному обліку, **місця фактичного проживання** поліцейський ювенальної превенції повідомляє про це орган поліції, на території обслуговування якого проживатиме дитина. Після одержання відповідної інформації щодо прибуття дитини до нового місця проживання поліцейський ювенальної превенції надсилає до органу поліції, на території обслуговування якого проживатиме дитина, обліково-профілактичну справу для подальшого здійснення заходів індивідуальної профілактики щодо дитини.

У разі переїзду дитини за кордон або на тимчасово окуповану територію, якщо з моменту переїзду минув рік, профілактичний облік автоматично припиняється.

Профілактичний облік дітей із заведенням обліково-профілактичної справи триває *строком один рік з моменту взяття на облік, якщо інше не передбачено вироком суду, який набрав законної сили.*

Підставами для зняття дитини з профілактичного обліку є:

- досягнення нею 18-річного віку;
- закінчення строку покарання, визначеного вироком суду;
- набрання законної сили вироком суду щодо призначення покарання у вигляді позбавлення волі;
- рішення суду про визнання дитини в установленому законом порядку померлою чи безвісно відсутньою або отримання офіційного документа про смерть дитини;
- відсутність випадків вчинення домашнього насильства впродовж року після останнього такого факту;
- обрання стосовно дитини, яка перебуває на обліку, запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

За наявності підстав для зняття дитини з профілактичного обліку поліцейський підрозділу ювенальної превенції протягом однієї доби:

- виносить постанову про зняття (зміну) з профілактичного обліку дитини та закриття обліково-профілактичної справи, яку затверджує начальник територіального (відокремленого) підрозділу ГУНП;

- вносить відповідні корективи до електронної картки інформаційної підсистеми бази даних, що входить до єдиної інформаційної системи МВС, із обранням підстави зняття (зміни) відповідно до довідника електронної картки;
- письмово повідомляє батьків, законних представників, інші органи і служби, які раніше були інформовані про взяття дитини на профілактичний облік.

4. Правові засади та механізм направлення на проходження програм для кривдників

Робота з особами, які вчиняють домашнє насильство, є невід'ємною складовою системи протидії цьому явищу, оскільки проходження індивідуальної корекційної програми допоможе кривдникові усвідомити власну протиправну поведінку, її негативні наслідки для членів родини та змінити ситуацію і налагодити гармонійні стосунки кривдника з членами власної сім'ї.

Програма для кривдника – це комплекс заходів, що формується на основі результатів оцінки ризиків та спрямований на зміну насильницької поведінки кривдника, формування у нього нової, неагресивної психологічної моделі поведінки у приватних стосунках, відповідального ставлення до своїх вчинків та їх наслідків, у тому числі до виховання дітей, на викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків.

Підстави та порядок направлення кривдника на проходження програми для кривдників визначені ст.28 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», ст.39-1 КУпАП, Кримінальним та Кримінальним процесуальним кодексами України, а також наказом Мінсоцполітики від 01 жовтня 2018 року № 1434.

Кривдника може бути направлено судом на проходження програми для кривдників на строк від трьох місяців до одного року у випадках, передбачених законодавством.

Зокрема, в ст.39-1 КУпАП зазначається, що у разі вчинення домашнього насильства суд під час вирішення питання про накладання стягнення про адміністративне правопорушення або одночасно з призначенням покарання, не пов'язаного з позбавленням волі (або звільненням від кримінальної відповідальності чи покарання з підстав, передбачених Кримінальним кодексом України), має право вирішити питання про направлення особи на проходження програми для кривдників. Крім того, можливість направлення на проходження програми для кривдників особи, яка підозрюється у вчиненні злочину, пов'язаного з домашнім насильством, передбачена п.5 ч.6 ст. 194 Кримінального процесуального кодексу України, а також особи, яка вчинила домашнє насильство, і якій призначено покарання, не пов'язане з позбавленням волі, або звільнено від кримінальної відповідальності чи покарання, – п.5 ч.2 ст.91-1 КК.

Розроблення, організацію та виконання Типової програми для кривдників, її проходження кривдниками забезпечують місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування, а в разі необхідності можуть залучати підприємства, установи, організації, громадські об'єднання, фізичних осіб – підприємців, а також фізичних осіб, які надають соціальні послуги (за їх згодою), відповідно до законодавства.

Виконання програм для кривдників забезпечують фахівці, які пройшли відповідне навчання. Фахівцями, які реалізують програму, можуть бути практичний психолог, психотерапевт, психіатр, які пройшли спеціальну підготовку, перепідготовку або курси підвищення кваліфікації та представляють суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Забезпечення підготовки фахівців, до компетенції яких належить питання та запобігання протидії домашньому насильству, у тому числі фахівців, які реалізують програму, належить до повноважень Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій.

У разі неявки кривдника для проходження програми для кривдників або ухилення від проходження програми без поважних причин суб'єкти, відповідальні за виконання програм для кривдників, надають протягом трьох робочих днів письмове повідомлення про це уповноваженому підрозділу органів Національної поліції України для вжиття заходів –

вирішення питання про притягнення до кримінальної відповідальності за ст.390-1 КК.

До поважних причин, відповідно до ст. 138 Кримінального процесуального кодексу України, належать:

- 1) затримання, тримання під вартою або відбування покарання;
- 2) обмеження свободи пересування внаслідок дії закону або судового рішення;
- 3) обставини непереборної сили (епідемії, військові події, стихійні лиха або інші подібні обставини);
- 4) відсутність особи в місці проживання протягом тривалого часу внаслідок відрядження, подорожі тощо;
- 5) тяжка хвороба або перебування в закладі охорони здоров'я у зв'язку з лікуванням або вагітністю за умови неможливості тимчасово залишити цей заклад;
- 6) смерть близьких родичів, членів сім'ї чи інших близьких осіб або серйозна загроза їхньому життю;
- 7) несвоєчасне одержання повістки про виклик;
- 8) інші обставини, які об'єктивно унеможливають з'явлення особи на виклик. Наслідком неявки без поважних причин до підозрюваного, обвинуваченого, свідка може бути застосовано притягнення.

Притягнення кривдника до відповідальності за непроходження програми для кривдників не звільняє його від обов'язку пройти таку програму.

Виконання програм для кривдників стосовно дітей-кривдників здійснюється з урахуванням вікових та психологічних особливостей дітей.

З метою запобігання повторному вчиненню домашнього насильства та забезпечення виконання програми для кривдника дитину-кривдника може бути тимчасово влаштовано:

- до родичів,
- у сім'ю патронатного вихователя
- до установи для дітей незалежно від форми власності та підпорядкування,

- в яких створені належні умови для проживання, виховання, навчання та реабілітації дитини відповідно до її потреб.

У разі притягнення кривдника, зокрема дитини-кривдника, до кримінальної відповідальності судом на нього може бути покладено обов'язок пройти пробаційну програму відповідно до п.4 ч.3 ст. 76 КК.

Під пробаційною програмою слід розуміти програму, що призначається за рішенням суду особі, звільненій від відбування покарання з випробуванням, та передбачає комплекс заходів, спрямованих на корекцію соціальної поведінки або її окремих проявів, формування соціально сприятливих змін особистості, які можливо об'єктивно перевірити (п. 7 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про пробацію» від 5 лютого 2015 р. № 160-VIII).

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Охарактеризуйте застосування термінового заборонного припису щодо кривдника.
2. Що таке оцінка ризиків і в яких випадках вона проводиться?
3. Які особливості застосування теормінового заборонного припису щодо дитини-кривдника?
4. Які зобов'язання покладаються на кривдника у зв'язку з винесенням щодо нього термінового заборонного припису?
5. Розкрийте суть та призначення обмежувального припису стосовно кривдника.
6. Які заходи тимчасового обмеження прав особи може містити обмежувальний припис?
7. Проаналізуйте особливості поставлення кривдника на профілактичний облік та проведення з ним профілактичної роботи.
8. В чому полягають особливості постановки на профілактичний облік дитини-кривдника та проведення з нею профілактичної роботи?
9. Назвіть порядок та особливості проходження кривдниками програми для кривдників.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

**1. Терміновий заборонний припис стосовно кривдника вино-
ситься на підставі:**

- a) рішення суду
- b) проведення оцінки ризиків
- c) допиту потерпілої особи
- d) допиту свідку

**2. Неповідомлення кривдником про місце свого тимчасового
перебування у разі винесення йому термінового заборонного при-
пису стосовно кривдника:**

- a) передбачає настання кримінальної відповідальності згідно зі статтею 126-1 КК України
- b) передбачає настання адміністративної відповідальності згідно зі статтею 173-2 КУпАП
- c) не тягне за собою притягнення до юридичної відповідальності
- d) передбачає настання адміністративної відповідальності згідно зі статтею 173-3 КУпАП

**3. Що із вказаного не відноситься до спеціальних заходів щодо
протидії домашньому насильству:**

- a) терміновий заборонний припис стосовно кривдника
- b) примусово-термінове направлення кривдника на проходження програми для кривдників в спеціальному профілакторії за умо-
ви підписання особистого контракту
- c) взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з
ним профілактичної роботи
- d) обмежувальний припис стосовно кривдника

**4. Вкажіть правильну підставу винесення термінового забо-
ронного припису:**

- a) тільки за вмотивованим рішенням суду
- b) за поданням уповноваженого органу прокуратури чи за вмоти-
вованим рішенням суду
- c) за заявою постраждалої особи, а також за власною ініціативою

працівником уповноваженого підрозділу органів Національної поліції України за результатами оцінки ризиків

- d) за заявою сусідів постраждалої особи, а також за власною ініціативою працівником Національної поліції України

5. Чи можуть працівники уповноваженого підрозділу органів Національної поліції України у встановленому законом порядку застосовувати поліцейські заходи примусу для залишення житлового приміщення кривдником, якщо терміновий заборонний припис передбачає таке зобов'язання, а кривдник відмовляється добровільно його виконати:

- a) не можуть
- b) можуть
- c) можуть за поданням прокуратури
- d) можуть за вмотивованим рішенням районного суду

6. На який строк виноситься терміновий заборонний припис стосовно кривдника:

- a) на строк 3 доби
- b) на строк до 10 діб
- c) на строк до 1 місяця
- d) на строк до 6 місяців

7. Хто має право звернутися до суду із заявою про видачу обмежувального припису стосовно кривдника:

- a) постраждала особа або її представник
- b) у разі вчинення домашнього насильства стосовно недієздатної особи – опікун, орган опіки та піклування
- c) у разі вчинення домашнього насильства стосовно дитини – батьки або інші законні представники дитини, родичі дитини (баба, дід, повнолітні брат, сестра), мачуха або вітчим дитини, а також орган опіки та піклування
- d) відноситься все вищевказане

8. На який строк видається обмежувальний припис:

- a) до одного місяця
- b) до трьох місяців
- c) від одного до шести місяців
- d) від одного місяця до одного року

9. Дія термінового заборонного припису припиняється у разі застосування до кривдника судом стягнення у вигляді:

- a) сплати штрафу
- b) виконання правопорушником громадських робіт
- c) відбування виправних робіт
- d) застосування адміністративного арешту або тримання під вартою у кримінальному провадженні

10. Що не може бути підставою для поставлення кривдника на профілактичний облік:

- a) складений адміністративний протокол про адміністративне правопорушення, передбачене статтею 173-2 КУПАП
- b) терміновий заборонний припис стосовно кривдника, винесений працівником уповноваженого підрозділу поліції
- c) відкриття кримінального провадження стосовно кривдника у зв'язку з вчиненням ним домашнього насильства чи насильства за ознакою статі
- d) винесене офіційне попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

БАЗОВА

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>
2. Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника: Наказ МВС України від 01 серпня 2018 р. № 654. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0965-18#Text>.
3. Про затвердження Типової програми для кривдників: Наказ Мінсоцполітики від 01 жовтня 2018 року № 1434. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1222-18#Text>.
4. Про затвердження Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України: Наказ МВС України від 25 лютого 2019 року № 124. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0270-19#Text>.
5. Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства: Наказ Мінсоцполітики та МВС України від 13 березня 2019 року № 369/180. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0333-19#Text>.
6. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: Наказ МВС України від 19 грудня 2017 року № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#n15>.
7. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» / кол. авт. ; за заг. ред. К. Б. Левченко, К. В. Павліченко, В. В. Чернея. – Київ : МВС України ; Нац. акад. внутр. справ, 2020. 396 с
8. Протидія домашньому насильству органами Національної поліції: метод. посіб. / С.В. Альошкін, О.В. Даценко, К.Л. Бугайчук, Т.М. Малиновська, К.Ю, Шеремет. Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ. 2019. 93 с.

9. Тренінг з питань реагування на факти домашнього насильства для офіцерів мобільних груп поліції: Робочий зошит тренера / О.А. Левенець, С.В. Альошкін, В.В. Богдан, Н.М. Прокопенко. Київ. UNFPA. 2020. 143 с.

ДОПОМІЖНА

10. Актуальні проблеми протидії домашньому насильству : навчальний посібник / А. Б. Блага, О. С. Тунтула, О. О. Кочемировська ; за заг. ред. А. Б. Благої. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 208 с
11. Берендєєва А.І., Томіна В.Ю. Стан реалізації програми для кривдників як спеціального заходу щодо протидії домашньому насильству: проблеми правозастосування. *Право і суспільство*. 2022. № 1. С. 119-125.
12. Берендєєва А.І., Томіна В.Ю. Направлення кривдника на проходження програми для кривдників у контексті боротьби з домашнім насильством в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 1. С. 171-174
13. Ковальова О.В., Дубенко О.М. Спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству: сучасні виклики та напрями їх вирішення. *Юридичний науковий електронний журнал*. №4. 2020. С.163-167

РОЗДІЛ 4.

**ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ
ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ,
ПОВ'ЯЗАНІ
З ДОМАШНІМ
НАСИЛЬСТВОМ**

1. Адміністративна відповідальність

Свобода від насильства – основне право людини. Домашнє насильство – один із найчастіших злочинів, які вчиняються щодня. І все ж соціальний тиск такий сильний, що багато жертв сприймають насильство як невідворотне явище в житті і не повідомляють про нього. Інших потерпілих, які мають мужність звертатися по допомогу до органів влади, інколи відсилають назад, не сприймаючи їх серйозно. Інші не можуть знайти захист і справедливості через слабкість правової та політичної бази.

Національне законодавство України передбачає настання наступних видів юридичної відповідальності за вчинення домашнього насильства:

- кримінальної
- адміністративної
- цивільно-правової.

Адміністративна відповідальність за правопорушення, пов'язані з домашнім насильством настає відповідно до статті 173-2 КУпАП.

Стаття 173-2 КУпАП. Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування.

Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, тобто умисне вчинення будь-яких діянь (дій або бездіяльності) фізичного, психологічного чи економічного характеру (застосування насильства, що не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право, тощо), внаслідок чого могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого, а так само невиконання термінового заборонного припису особою, стосовно якої він винесений, або неповідомлення уповноваженим підрозділом органів Національної поліції України про місце свого тимчасового перебування в разі винесення такого припису, – тягнуть за собою накладення

штрафу від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від тридцяти до сорока годин, або адміністративний арешт на строк до десяти діб.

Ті самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за одне з порушень, передбачених частиною першою цієї статті,

- тягнуть за собою накладення штрафу від двадцяти до сорока неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин, або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб.

Об'єктом даного правопорушення є суспільні відносини у сфері захисту прав і свобод людини.

Об'єктивна сторона включає в себе наступні діяння:

- вчинення домашнього насильства;
- вчинення насильства за ознакою статі;
- невиконання термінового заборонного припису;
- неповідомлення про місце свого тимчасового перебування.

Відповідальність за вчинення сексуального насильства статтею 173-2 КУпАП не передбачена, за вчинення сексуального насильства настає виключно кримінальна відповідальність відповідно до норм КК.

Адміністративна відповідальність за вчинення домашнього насильства за ст.173-2 КУпАП настає за вчинення лише трьох з чотирьох форм домашнього насильства: психологічного, фізичного та економічного. Визначення кожної із форм із переліком діянь, які ними охоплюються, зазначені в ст.1 ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

Кваліфікація за ст. 173-2 КУпАП можлива лише, якщо застосування фізичного насильства не спричинило тілесних ушкоджень.

Кривдник, стосовно якого винесено терміновий заборонний припис, згідно з яким він повинен залишити місце спільного проживання

(перебування) з постраждалою особою, зобов'язаний повідомити про місце свого тимчасового перебування уповноважений підрозділ органів Національної поліції України за місцем вчинення домашнього насильства. Неповідомлення кривдником місця свого тимчасового перебування також становить склад ст. 173-2 КУпАП.

Термін повідомлення кривдником про місце свого тимчасового перебування законодавством не визначений, а отже притягнути його за дане порушення до адміністративної відповідальності можна лише після закінчення строку дії термінового заборонного припису.

Суб'єктом може бути особа, якій виповнилось 16 років, і яка вчинила насильство щодо однієї із осіб, визначених в ст. 3 ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству», а саме: 1) подружжя; 2) колишнє подружжя; 3) наречені; 4) мати (батько) або діти одного з подружжя (колишнього подружжя) та інший з подружжя (колишнього подружжя); 5) особи, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у шлюбі між собою, їхні батьки та діти; 6) особи, які мають спільну дитину (дітей); 7) батьки (мати, батько) і дитина (діти); 8) дід (баба) та онук (онука); 9) прадід (прабаба) та правнук (правнучка); 10) вітчим (мачуха) та пасинок (падчерка); 11) рідні брати і сестри; 12) інші родичі: дядько (тітка) та племінник (племінниця), двоюрідні брати і сестри, двоюрідний дід (баба) та двоюрідний онук (онука); 13) діти подружжя, колишнього подружжя, наречених, осіб, які мають спільну дитину (дітей), які не є спільними або усиновленими; 14) опікуни, піклувальники, їхні діти та особи, які перебувають (перебували) під опікою, піклуванням; 15) прийомні батьки, батьки-вихователі, патронатні вихователі, їхні діти та прийомні діти, діти-вихованці, діти, які проживають (проживали) в сім'ї патронатного вихователя. Крім того, дія законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству поширюється також на інших родичів, інших осіб, які пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки, за умови спільного проживання.

Що стосується невиконання термінового заборонного припису, то в даному випадку до суб'єкта відносяться особи, яким виповнилось 16 років, і стосовно яких винесено терміновий заборонний припис.

Суб'єктом неповідомлення про місце свого тимчасового перебування є особа, якій виповнилось 18 років, і який було під підпис вручено терміновий заборонний припис із зобов'язанням залишити місце проживання постраждалої особи та повідомити про місце свого тимчасового перебування, проте вона не виконала дане зобов'язання.

Суб'єктивна сторона даного правопорушення характеризується наявністю вини у формі умислу.

Згідно зі статтею 255 КУпАП складати протоколи про адміністративні правопорушення, передбачені статтею 173-2 КУпАП, мають право уповноважені на те посадові особи органів Національної поліції.

Розглядають цю категорію справ відповідно до положень статті 221 КУпАП підвідомчі районні суди за місцем вчинення правопорушення.

2. Кримінальна відповідальність

З 2019 року відповідно до Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» систематичне вчинення домашнього насильства криміналізоване, тобто за його вчинення настає кримінальна відповідальність за статтею 126-1 КК.

Стаття 126-1 КК «Домашнє насильство».

Домашнє насильство, тобто умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо теперішнього чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи, – караються громадськими роботами на строк від ста п'ятидесяти до двохсот сорока годин, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до двох років.

Головною ознакою домашнього насильства як кримінального правопорушення, котра відрізняє його від домашнього насильства як адміністративного правопорушення, є підвищена суспільна небезпека, пов'язана з систематичністю вчинення такого насильства.

Під систематичністю розуміється вчинення хоча б однієї із трьох форм насильства (фізичного, психологічного чи економічного) втретє. Систематичність слід відрізняти від повторності, для наявності якої достатнім є вчинення діяння удруге (ч. 2 ст. 173-2 КУпАП).

Родовим об'єктом цього злочину є суспільні відносини у сфері забезпечення фізичного та психічного здоров'я особи. **Основним безпосереднім об'єктом** злочину є здоров'я і нормальний психологічний стан особи. **Додатковим факультативним його об'єктом** можуть виступати воля, честь і гідність особи, її психічна недоторканність.

Суб'єкт спеціальний – осудна особа, яка досягла 16-річного віку, яка є одним з подружжя чи колишнього подружжя або іншою особою, з якою потерпілий перебуває або перебував у сімейних або близьких відносинах.

Обов'язковою ознакою даного складу злочину є потерпілий. Потерпілими від домашнього насильства можуть виступати три категорії осіб: подружжя (тобто дружина щодо свого чоловіка або чоловік щодо своєї дружини), колишнє подружжя чи інша особа, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах (згідно пунктів 3-15 ч. 2 та ч. 3 ст. 3 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»).

Об'єктивна сторона злочину характеризується:

- суспільно небезпечним діянням – систематичним вчиненням фізичного, психологічного або економічного насильства, що можливі як у формі активної поведінки (дії), так і у формі пасивної поведінки (бездіяльності);
- суспільно небезпечними наслідками – фізичними або психологічними стражданнями, розладами здоров'я, втратою працездатності, виникнення емоційної залежності або погіршенням якості життя потерпілої особи;

- причинним зв'язком між вказаним суспільно небезпечним діянням і наслідками, який повинен бути прямим.

Сексуальне ж насильство виходить за межі цих форм і, наявності підстав, кваліфікується за статтями 149, 152-156, 301, 302, 303 ККУ.

Суб'єктивна сторона характеризується прямим або непрямым умислом до діяння і до наслідків.

Більш детально з особливостями кваліфікації за ст. 126-1 ККУ можна ознайомитись в науково-практичному коментарі новел КК за посиланням: https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/FNOON_Kommentar_A5.pdf.

Кримінальна відповідальність за домашнє насильство не обмежується статтею 126-1 ККУ. Злочинами, пов'язаними з домашнім насильством, слід вважати не лише злочин, передбачений ст. 126-1, а й будь-який інший злочин, вчинений щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, незалежно від того, чи вказані ці обставини у відповідній статті (частині статті) КК як ознаки основного або кваліфікованого складу злочину.

Можна визначити такі ознаки злочину, пов'язаного з домашнім насильством. Це будь-який злочин, який:

1. полягає у фізичному, сексуальному, психологічному або економічному насильстві;
2. вчиняється в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа;

3. наслідками якого є фізичні або психологічні страждання, розлади здоров'я, втрата працездатності, емоційна залежність або погіршення якості життя потерпілої особи;
4. вчинюється систематично (ця ознака не стосується випадків вчинення злочину, який характеризується трьома попередніми ознаками, але водночас містить ознаки іншого злочину проти життя, здоров'я чи волі особи).

Фізичне насильство у вигляді заподіяння удару, побойв, мордування, тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, незаконне позбавлення волі, заподіяння смерті, жорстоке поводження, інші подібні діяння насильницького характеру, якщо їх вчинено систематично, також є фізичним насильством в розумінні ст.126-1 КК, але вони, зокрема і тоді, коли їх вчинено не систематично, потребують додаткової кваліфікації за статтями 121, 122, 125, 126, 127, 134, 135, 146, 115, 120 або іншими статтями – залежно від наслідків, які настали, чи інших обставин. За наявності в діях кривдника відповідної мети, характерної для катування, діяння потребує додаткової кваліфікації за ст.127 КК, за наявності ознак схиляння до самогубства або наслідків у виді самогубства чи спроби самогубства постраждалої особи – за ст.120 КК.

Економічне насильство в деяких випадках потребує додаткової кваліфікації за статтями 150, 150-1, 164, 165, 166, 167, 186, 189, 190, 194, 304 КК та інших.

Психологічне насильство потребує додаткової до ст.126-1 ККУ кваліфікації, якщо виявляється в учиненні погрози вбивством (ст. 129 КК) та погрози знищення чужого майна шляхом підпалу, вибуху або іншим загально небезпечним способом (ст. 195 КК), розголошення одним із членів сім'ї таємниці усиновлення (удочеріння) всупереч волі усиновителя (удочерителя) (ст. 168 КК), жорстокому поводженні з тваринами (ст. 299 КК) тощо. Психологічне насильство, якщо воно виражається у примушуванні особи до певних дій (примушування до абортів чи стерилізації, участі в дослідках над людиною, вилучення органів чи тканин для трансплантації, до вступу в статевий зв'язок, участі у створенні певних творів, до проституції тощо), слід додатково кваліфікувати за статтями 134, 142, 143, 154, 300, 301, 303 КК та ін., а за наявності ознак катування – і за ст. 127 ККУ.

В багатьох випадках психологічне насильство виступає способом вчинення інших видів насильства (наприклад, погроза застосування фізичного насильства може виступати способом вчинення незаконного позбавлення волі, зґвалтування, примушування до заняття проституцією тощо).

Сексуальне насильство може виявлятися в учиненні злочинів: проти статевої недоторканості особи (статті 152, 153, 155, 156 КК); проти громадської моральності (статті 301, 303 КК).

Сексуальне насильство (будь-які насильницькі дії сексуального характеру, не пов'язані із проникненням в тіло іншої особи, без добровільної згоди потерпілої особи), за відсутністю ознак зґвалтування, кваліфікується за ст. 153, а зґвалтування – як різновид сексуального насильства – за ст. 152 ККУ. Слід звернути увагу, що в 2019 році набули чинності зміни до даних статей. Одним із ключових нововведень, яке впливає на кваліфікацію даних правопорушень, стало поняття «добровільна згода». Згода є добровільною, якщо вона є результатом вільного волевиявлення особи, з урахуванням супутніх обставин.

Вік сексуальної згоди (вік, починаючи з якого людина вважається спроможною дати інформовану згоду на сексуальні відносини з іншою особою) – 16 років.

На сьогодні в Україні будь-які статеві зносини повнолітньої особи з дитиною, яка не досягла 16 років, вважаються злочином (ст.155 ККУ).

Отже, домашнє насильство не обмежується тими його формами, що передбачені статтею 126-1 Кримінального кодексу; з іншого боку, систематичні діяння, що передбачають будь-які види фізичного, психологічного або економічного насильства, якщо обставинкою їх вчинення є «домашній» елемент, потребують обов'язкової додаткової кваліфікації за ст. 126-1.

Вчинення злочину щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах визнається **обтяжуючою обставиною** (п.61 ч.1 ст. 67 ККУ).

При кваліфікації правопорушення за ст.126-1 ККУ обставина вчинення злочину щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або

близьких відносинах не має враховуватись як обтяжуюча (згідно п. 61 ч. 1 ст. 67 КК), оскільки дана обставина вже передбачена диспозицією статті 126-1 ККУ як ознака злочину, що впливає на його кваліфікацію.

Жорстоке поводження та приниження, що мають системний характер, визнано **пом'якшуючою обставиною для постраждалих**, які вчинили насильницький злочин проти кривдника (ст.ст. 66, 116, 123 КК України).

3. Цивільно-правова відповідальність

Поряд із притягненням кривдника до кримінальної чи адміністративної відповідальності до останнього можуть бути застосовані заходи цивільно-правової відповідальності.

Водночас, якщо дії особи, яка вчинила домашнє насильство, не підпадають під ознаки діянь, що переслідуються в кримінальному чи адміністративному порядку, у постраждалої особи в будь-якому випадку завжди існує право на подання позову та притягнення винної особи до цивільно-правової відповідальності. Під цивільно-правовою відповідальністю в цьому випадку слід розуміти негативні для порушника наслідки вчиненого ним правопорушення (домашнього насильства), які виявляються в необхідності відшкодування постраждалій особі завданої моральної та матеріальної шкоди, яка включає в себе відшкодування витрат на надання допомоги постраждалій особі.

Постраждала особа може вимагати у порядку, передбаченому законодавством, від кривдника компенсації її витрат на:

- лікування
- отримання консультацій
- оренду житла, яке вона винаймає (винаймала) з метою запобігання вчиненню стосовно неї домашнього насильства
- періодичних витрат на її утримання, утримання дітей чи інших членів сім'ї, які перебувають (перебували) на утриманні кривдника.

Стаття 40 КУпАП передбачає, що якщо в результаті вчинення адміністративного правопорушення заподіяно майнову шкоду,

то при вирішенні питання про накладення стягнення про адміністративне правопорушення суд вправі одночасно вирішити питання відшкодування винною особою майнової шкоди незалежно від розміру шкоди.

Загальні засади цивільної відповідальності, яка виникає із завдання шкоди, урегульовано главою 82 Цивільного кодексу України. Згідно із ч.1 ст.1166 Цивільного кодексу України **майнова шкода**, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим майновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується особою, яка її завдала.

Стаття 1167 Цивільного кодексу України закріплює, що **моральна шкода**, завдана фізичній або юридичній особі неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю, відшкодовується особою, яка її завдала, за наявності її вини. При цьому, згідно із ст.23 Цивільного кодексу України моральна шкода полягає: 1) у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я; 2) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів; 3) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна; 4) у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи. Моральна шкода відшкодовується грошовими коштами, іншим майном або в інший спосіб. Розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається судом залежно від характеру правопорушення, глибини фізичних та душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо вина є підставою для відшкодування, а також з урахуванням інших обставин, які мають істотне значення.

Домашнє насильство визнається Сімейним кодексом України як підстава для:

- позбавлення батьківських прав (п.3, п.5 ст.164 Сімейного кодексу України)

- відібрання дитини від батьків без позбавлення батьківських прав (ч.1 ст.170 Сімейного кодексу України).

Крім того, відповідно до ч. 4 ст. 22 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» факти вчинення домашнього насильства стосовно дитини або за її присутності обов'язково беруться до уваги під час розгляду судом та/або органом опіки та піклування спорів щодо:

- участі одного з батьків у вихованні дитини;
- визначення місця проживання дитини;
- відібрання дитини;
- позбавлення та поновлення батьківських прав;
- побачення з дитиною матері, батька дитини, які позбавлені батьківських прав;
- відібрання дитини від особи, яка тримає її у себе не на законних підставах або не на основі рішення суду.

4. Особливості кваліфікації правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством

Під час притягнення кривдника до відповідальності важливо враховувати наступні положення.

1. Відповідно до статті 15 КУпАП, військовослужбовці, військовозобов'язані та резервісти під час проходження зборів, а також особи начальницького складу Національного антикорупційного бюро України, Бюро економічної безпеки України, рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України, служби цивільного захисту, Державного бюро розслідувань, поліцейські за вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування у разі винесення термінового заборонного припису, **несуть адміністративну відповідальність на загальних підставах.**

2. Згідно статті 268 КУпАП при розгляді справи в судді, присутність особи, яка притягається до адміністративної відповідальності за вчинення правопорушення, передбаченого статтею. 173-2 КУпАП, **не є обов'язковою.**

3. Для кваліфікації діяння як психологічної форми домашнього насильства **має бути встановлено наявність хоча би одного із наслідків:**

- дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб,
- дії або бездіяльність спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе
- дії або бездіяльність завдали шкоди психічному здоров'ю особи.

4. Вчинене діяння може бути кваліфіковане за ст.173-2 КУпАП, якщо застосування насильства **не спричинило тілесних ушкоджень**. Якщо спричинено тілесні ушкодження кваліфікація повинна здійснюватися відповідно до КК.

5. На кваліфікацію також впливає повторність та систематичність вчинення домашнього насильства. Якщо кривдник до адміністративної відповідальності протягом року за вчинення домашнього насильства не притягався і вчинене діяння не містить в собі ознак кримінального правопорушення, то кваліфікація діяння має бути за ч.1 ст.173-2 КУпАП. Якщо вже притягався одноразово протягом року – за ч.2 ст.173-2 КУпАП. Якщо притягався два рази протягом року – за ст.126-1 ККУ. Так, поліція при складанні протоколу про адміністративне правопорушення за ст. 173-2 КУпАП має завжди оцінювати систематичність домашнього насильства і якщо перед черговим випадком домашнього насильства вже мали місце щонайменше два попередні випадки домашнього насильства, особа має підлягати кримінальній, а не адміністративній відповідальності. Якщо є підстави вважати, що правопорушення має ознаку систематичності, то необхідно в порядку ст. 253 КУпАП передавати матеріали справи прокурору або органу досудового розслідування.

Оцінювати слід систематичність саме вчинення домашнього насильства. В даному випадку не враховуються факти попереднього притягнення до відповідальності за невиконання термінового заборонного припису та/або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування.

6. В деяких випадках, коли можливий кривдник заперечує факт вчинення правопорушення, для підтвердження факту домашнього насильства слід забезпечити збір доказової бази, зокрема, встановити

можливих свідків події (сусіди, інші родичі) та відібрати у них пояснення; направити особу до медичної установи та/або психолога, які зможуть надати фахові висновки; запитати постраждалу особу чи має вона аудіо-, відеофіксацію факту домашнього насильства тощо.

7. При розгляді справ про адміністративні правопорушення щодо домашнього насильства аудіо та відеозаписи, зроблені потерпілими, практично в усіх випадках вважаються допустимими доказами.

8. Найскладнішими є випадки, коли виклик надійшов від свідків, а постраждала особа заперечує факт насильства. Поліцейським слід звернути увагу на видимі та поведінкові ознаки, які можуть слугувати індикаторами домашнього насильства. Загалом, можна виділити низку видимих ознак, за якими можна визначити, що особа тривалий час потерпає від домашнього насильства:

Фізичні:

- погіршення фізичного та психічного здоров'я;
- емоційні та психоневрологічні розлади;
- синці, забиті місця, відсутність зубів;
- ушкодження кісток та м'яких тканин, наявність частково залікованих попередніх травм, сліди укусів, опіки незвичайної форми і на різних частинах тіла;
- поганий догляд за ротовою порожниною, недотримання правил особистої гігієни, відсутність догляду за волоссям, нігтями;
- втрата ваги, зневоднення.

Психологічні:

- невідповідність отриманих ушкоджень поясненням особи щодо їх походження;
- історії про відвідування різних лікарів, які не відповідають дійсності;
- відкладання часу звернення за психологічною допомогою або відмова від неї чи будь-якого зовнішнього втручання, спрямованого на прояснення та корекцію ситуації;
- наявність скарг психосоматичного характеру;
- страхи, необумовлена тривожність, нерішучість, повна безініціативність і відчуття безпорадності;

- уникання погляду в очі, приниженість у поведінці, похапливість;
- депресія, нав'язливі рухи та думки, схильність до одноманітних рухів та дій на кшталт розгойдування в кріслі, різання паперу, розчісування одного й того ж пасма волосся тощо;
- надмірне збудження, безсоння або, навпаки, підвищена сонливість та уповільнення рухів (останні вважаються проявом «лінощів», «нездатності добре виконувати свої домашні обов'язки» та підсилюють відчуття провини);
- суїцидальні наміри, погрози позбавити себе життя;
- почуття провини за отримані фізичні ушкодження.

Економічні:

- нестатки/відсутність можливості розпоряджатися сімейним бюджетом та власними коштами;
- відмова від праці або навчання під тиском кривдника;
- праця на посаді/робочому місці, обраному під тиском кривдника;
- праця, зумовлена необхідністю утримувати кривдника, який водночас контролює (забирає) всі фінанси в родині;
- одяг, взуття, які не відповідають сезону та погодним умовам;
- старе вбрання;
- наочні ознаки існування в злиднях (незважаючи на реальні прибутки родини).

Саме ці перелічені ознаки мають привернути увагу поліцейського, коли йдеться про необхідність визначити наявність чи відсутність інциденту домашнього насильства. Але не всі ці ознаки мають бути наявними одночасно для визначення насильства.

У випадку якщо діти стали свідками (очевидцями) домашнього насильства, вони мають визнаватись постраждалими особами і правопорушення має бути кваліфіковане за ст.173-2 КУпАП, навіть якщо доросла постраждала особа заперечує факт правопорушення, а видимі поведінкові ознаки та свідчення дитини дають підстави вважати, що факт насильства відбувся на очах дитини.

Правила кваліфікації злочинів, пов'язаних з домашнім насильством:

1. Якщо домашнє насильство полягає в діянні, яке співпадає з ознаками іншого злочину, але потерпілий – спеціальний (ст. 3 ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству»), насильство носить систематичний характер і максимум санкції за цей інший злочин нижче чи рівний санкції, передбаченій ст. 126-1 КК – кваліфікація відбувається за ст. 126-1 КК (наприклад, якщо домашнє насильство полягає в систематичному заподіянні умисного легкого тілесного ушкодження, передбаченого ч. 1 ст. 125 КК, – вчинене потребує кваліфікації за ст. 126-1 КК);
2. Якщо потерпілий спеціальний, але немає систематичності – кваліфікація за відповідною статтею КК України та п. 6-1 ч. 1 ст. 67 КК (наприклад, ч. 1 ст. 125, п. 6-1 ч. 1 ст. 67 КК). Якщо домашнє насильство вчиняється щодо спеціального потерпілого у присутності дитини – враховується і п. 6 ч. 1 ст. 67 КК;
3. Якщо санкцією ст. 126-1 КК (за наявності ознак діяння, передбаченого у цій статті) не охоплюються інші злочини, що становлять зміст насильства, – вони потребують додаткової кваліфікації за іншими статтями, відповідно, кваліфікація відбуватиметься за сукупністю ст. 126-1 КК та інших статей КК, що передбачають ці злочини (наприклад, ст. 126-1 КК та ч. 1 ст. 122 КК);
4. Якщо спеціальний потерпілий передбачений як кваліфікуюча ознака певного складу злочину – кваліфікація відбувається за тією частиною статті, де передбачена ця ознака (наприклад, ч. 2 ст. 152 КК «Зґвалтування» в оновленій редакції передбачає зґвалтування, вчинене щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах).

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. За які форми домашнього насильства передбачена адміністративна відповідальність?
2. За вчинення яких діянь передбачене настання адміністративної відповідальності ст. 173-2 КУпАП?
3. В чому особливості кримінальної відповідальності за вчинення домашнього насильства?
4. Які ознаки злочину, пов'язаного з домашнім насильством?
5. Охарактеризуйте цивільно-правову відповідальність за вчинення домашнього насильства.
6. В чому полягають особливості кваліфікації правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством?
7. Назвіть правила кваліфікації злочинів, пов'язаних з домашнім насильством.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Адміністративній відповідальності за вчинення домашнього насильства підлягають особи, які досягли віку:

- a) 12 років
- b) 14 років
- c) 16 років
- d) 18 років

2. Непроходження програми для кривдників тягне за собою настання... відповідальності:

- a) дисциплінарної
- b) кримінальної
- c) цивільно-правової
- d) адміністративної

3. Стаття 173-2 КУпАП передбачає настання адміністративної відповідальності за:

- a) всі варіанти відповідей правильні
- b) вчинення домашнього насильства
- c) невиконання термінового заборонного припису
- d) неповідомлення про місце свого тимчасового перебування

4. За вчинення яких форм домашнього насильства настає адміністративна відповідальність?

- a) психологічної та фізичної
- b) психологічної та економічної
- c) психологічної, фізичної, економічної
- d) психологічної, фізичної, економічної, сексуальної

5. За вчинення яких форм домашнього насильства настає кримінальна відповідальність за ст.126-1 КК?

- a) психологічної та фізичної
- b) психологічної та економічної
- c) психологічної, фізичної, економічної
- d) психологічної, фізичної, економічної, сексуальної

6. Що означає термін «систематичне вчинення домашнього насильства»?

- a) вчинення хоча б однієї із трьох форм насильства (фізичного, психологічного чи економічного) втретє, в результаті чого настав хоча б один із вказаних в законі наслідків
- b) вчинення хоча б однієї із трьох форм насильства (фізичного, психологічного чи економічного) вдруге, в результаті чого настав хоча б один із вказаних в законі наслідків
- c) вчинення хоча б однієї із трьох форм насильства (фізичного, психологічного чи економічного) вдруге
- d) вчинення хоча б однієї із трьох форм насильства (фізичного, психологічного чи економічного) втретє

7. Головною ознакою домашнього насильства як злочину, котра відрізняє його від домашнього насильства як адміністративного правопорушення, є:

- a) підвищена суспільна небезпека вчиненого насильства
- b) повторність насильства
- c) систематичність насильства
- d) підвищена суспільна небезпека, пов'язана з систематичністю вчинення насильства

8. Вчинення злочину щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, є:

- a) обтяжуючою обставиною
- b) пом'якшуючою обставиною
- c) обставиною, яка звільняє від відповідальності
- d) обставиною, яка виключає настання відповідальності

9. У випадку вчинення поліцейським домашнього насильства він несе:

- a) дисциплінарну відповідальність
- b) адміністративну відповідальність
- c) адміністративну та дисциплінарну відповідальність
- d) за розсудом судді – адміністративну чи дисциплінарну відповідальність

10. За якою формою вчинення домашнього насильства обов'язковим є встановлення наслідків:

- a) фізичне насильство
- b) сексуальне насильство
- c) психологічне насильство
- d) економічне насильство

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

БАЗОВА

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон Української РСР від 07.12.1984 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 квітня 2010 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
5. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами : Закон України від 06 грудня 2017 року № 2227-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2227-19#Text>.
6. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
7. Сімейний кодекс України : Закон України від 10 січня 2002 року № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
8. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

ДОПОМІЖНА

9. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел КК) / за ред. М.І. Хавронюка. – К.:Baite, 2019. – 288 с. URL: https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/FNOON_Kommentar_A5.pdf.
10. Ковальова О.В. Адміністративна відповідальність за вчинення домашнього насильства: особливості впровадження нового законодавства. Південноукраїнський правничий часопис. №2. 2018. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2018/2/18.pdf>.
11. Кваліфікація та основи методики розслідування домашнього насильства: навчальний посібник / С. Романцова, Н. Устрицька, І. Гловюк та ін.; за ред. І. Гловюк, Н. Лащук, С. Романцової. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 404 с.
12. Протидія домашньому насильству органами Національної поліції: метод. посіб. / С.В. Альошкін, О.В. Даценко, К.Л. Бугайчук, Т.М. Малиновська, К.Ю. Шеремет. Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ. 2019. 93 с.
13. Тренінг з питань реагування на факти домашнього насильства для офіцерів мобільних груп поліції: Робочий зошит тренера / О.А. Левенець, С.В. Альошкін, В.В. Богдан, Н.М. Прокопенко. Київ. UNFPA. 2020. 143 с.

РОЗДІЛ 5.
**ПРАВОВИЙ СТАТУС
СУБ'ЄКТІВ, ЩО
ЗДІЙСНЮЮТЬ ЗАХОДИ
У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ
ТА ПРОТИДІЇ
ДОМАШНЬОМУ
НАСИЛЬСТВУ**

1. Класифікація суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству в Україні

Запобігання та протидія домашньому насильству здійснюється різними органами виконавчої влади, місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, об'єднаннями громадян та окремими громадянами. Слід пам'ятати, що їх діяльність буде ефективною лише за умови спільності та узгодженості дій. Домашнє насильство – це комплексна проблема, що потребує спільних та скоординованих зусиль держави, суспільства та громадян.

Відповідно до статті 6 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» **суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, є:**

- 1) спеціально уповноважені органи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- 2) інші органи та установи, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- 3) загальні та спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб;
- 4) громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах.

Спеціально уповноваженими органами у сфері запобігання та протидії домашньому насильству є:

- 1) центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству (Міністерство соціальної політики України);
- 2) центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству (Національна соціальна сервісна служба);
- 3) Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, у тому числі їх структурні підрозділи, до повноважень

яких належить здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

- 4) сільські, селищні, міські, районні у містах (у разі їх створення) ради, їх виконавчі органи, до повноважень яких належить здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

До інших органів та установ, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, належать:

- 1) служби у справах дітей;
- 2) уповноважені підрозділи органів Національної поліції України;
- 3) органи управління освітою, навчальні заклади, установи та організації системи освіти;
- 4) органи охорони здоров'я, установи та заклади охорони здоров'я;
- 5) центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги;
- 6) суди;
- 7) прокуратура;
- 8) уповноважені органи з питань пробації.

До загальних служб підтримки постраждалих осіб належать заклади, які, у тому числі, надають допомогу постраждалим особам:

- 1) центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;
- 2) притулки для дітей;
- 3) центри соціально-психологічної реабілітації дітей;
- 4) соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка);
- 5) центри соціально-психологічної допомоги;
- 6) територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг);
- 7) інші заклади, установи та організації, які надають соціальні послуги постраждалим особам.

До спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб належать:

- 1) притулки для постраждалих осіб;
- 2) центри медико-соціальної реабілітації постраждалих осіб;
- 3) кол-центр з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей;
- 4) мобільні бригади соціально-психологічної допомоги постраждалим особам та особам, які постраждали від насильства за ознакою статі;

- 5) заклади та установи, призначені виключно для постраждалих осіб та осіб, які постраждали від насильства за ознакою статі.

У здійсненні заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, зокрема виявленні фактів домашнього насильства, наданні допомоги та захисту постраждалим особам, **можуть брати участь підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, громадські об'єднання та іноземні неурядові організації, фізичні особи – підприємці, які відповідають критеріям діяльності суб'єктів, що надають соціальні послуги, а також фізичні особи, які надають соціальні послуги, у тому числі послуги патронату над дітьми.**

Контактна інформація суб'єктів запобігання та протидії домашньому насильству міститься на наступних ресурсах:

- Мапа служб допомоги на сайті МВС України за посиланням: <https://mvs.gov.ua/map-departments>. На даній мапі містяться контакти та місцезонаштування в Україні центрів та бюро безоплатної правової допомоги, медичних установ, поліції, територіальних сервісних центрів, бюро судово-медичної експертизи.
- Офіційний сайт Нацсоцслужби: <https://nssu.gov.ua/domashnye-nasilstvo/specializovani-sluzhbi-pidtrimki>.
- Національна «гаряча» лінія за номером 116 123 або Урядова «гаряча» лінія 15-47.

Повноваження у сфері запобігання та протидії домашньому насильству більшості суб'єктів визначені в окремих положеннях Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та Постанови КМУ від 22 серпня 2018 року № 658 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі». **Правова регламентація повноважень суб'єктів запобігання та протидії домашньому насильству відповідно до їх класифікації представлена в наступній таблиці.**

СУБ'ЄКТИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Спеціально уповноважені органи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству		Інші органи та установи, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству	
Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству – Міністерство соціальної політики України	ч.1 ст.7 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» п.п. 13-14 Постанови КМУ № 658	Служби у справах дітей	ч.2 ст.9 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»
Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству Національна соціальна сервісна служба	ч.2 ст.7 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» п.п. 13-14 Постанови КМУ № 658	Уповноважені підрозділи органів Національної поліції України	ст.10 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» п.п. 36-38 Постанови КМУ № 658
Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, у тому числі їх структурні підрозділи, до повноважень яких належить здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству	ч.1 ст.8 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» п.п. 15-17 Постанови КМУ № 658	Органи управління освітою, навчальні заклади, установи та організації системи освіти	ст.11 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» п.п. 39-41 Постанови КМУ № 658
Сільські, селищні, міські, районні у містах (у разі їх створення) ради, їх виконавчі органи, до повноважень яких належить здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству	ч.2 ст.8 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» п.п. 18-25, 33-35 Постанови КМУ № 658	Органи охорони здоров'я, установи та заклади охорони здоров'я	ст.12 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» п.п. 42-45 Постанови КМУ № 658
		Центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги	ст.13 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» п.п. 52-53 Постанови КМУ № 658
		Прокуратура	окремо повноваження не визначені
		Суди	окремо повноваження не визначені
		Уповноважені органи з питань пробації	п.54 Постанови КМУ від 22 серпня 2018 року № 658

СУБ'ЄКТИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ		
Служби підтримки постраждалих осіб		Громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах
Загальні	Спеціалізовані	
Ст.14 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»; п.п. 46-51 ¹ Постанови КМУ № 658		Ч.3 ст. 19 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»
Центри соціальних служб	Притулки для постраждалих осіб <i>Типове положення затверджене Постановою КМУ від 22 серпня 2018 року № 655</i>	якщо стало відомо про вчинення домашнього насильства, зокрема якщо постраждалими особами стали або можуть стати діти, зобов'язані невідкладно повідомити про це до: - районних, районних у містах Києві та Севастополі державних адміністрацій, виконавчих органів сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад, - уповноважених підрозділів органів Національної поліції України або до - цілодобового кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей
Притулки для дітей	Центри медико-соціальної реабілітації постраждалих осіб	
Центри соціально-психологічної реабілітації дітей	Кол-центр з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей п.п.50-51 ¹ Постанови КМУ № 658 <i>Положення затверджене Наказом Мінсоцполітики від 11 грудня 2018 року № 1852</i>	
Соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка)	Мобільні бригади соціально-психологічної допомоги постраждалим особам та особам, які постраждали від насильства за ознакою статі <i>Типове положення затверджене Постановою КМУ від 22 серпня 2018 року № 654</i>	
Центри соціально-психологічної допомоги	Спеціалізована служба первинного соціально-психологічного консультування осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі <i>Типове положення затверджене Постановою КМУ від 21 серпня 2019 року № 824</i>	
Територіальні центри соціального обслуговування	Денні центри соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі <i>Типове положення затверджене Постановою КМУ від 21 серпня 2019 року № 824</i>	
Інші заклади, установи та організації, які надають соціальні послуги постраждалим особам	Інші заклади та установи, призначені виключно для постраждалих осіб та осіб, які постраждали від насильства за ознакою статі	

2. Повноваження спеціально уповноважених органів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству

*До повноважень **центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству**, належать:*

- 1) формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- 2) нормативно-правове регулювання у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- 3) координація діяльності суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- 4) забезпечення розроблення та затвердження типових програм для постраждалих осіб, а також методичних рекомендацій щодо їх виконання;
- 5) забезпечення розроблення та затвердження типових програм для кривдників, а також методичних рекомендацій щодо їх виконання, у тому числі з урахуванням віку, стану здоров'я, статі кривдника;
- 6) здійснення методичного забезпечення місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- 7) затвердження стандартів надання соціальних послуг постраждалим особам та методики визначення потреб територіальних громад у створенні спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб;
- 8) здійснення міжнародного співробітництва у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

*До повноважень **центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству**, належать:*

- 1) реалізація державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- 2) забезпечення створення та функціонування Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі, здійснення повноважень держателя цього реєстру;

3) забезпечення функціонування служб підтримки постраждалих осіб та здійснення контролю за їх діяльністю;

4) координація підготовки фахівців, які представляють суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

5) організація та проведення загальнонаціональних соціологічних, правових, психолого-педагогічних та інших досліджень щодо домашнього насильства, його причин і наслідків;

6) збір, аналіз і поширення відповідно до законодавства інформації про домашнє насильство, удосконалення системи показників у формах державної статистичної звітності щодо запобігання та протидії домашньому насильству;

7) забезпечення здійснення моніторингу ефективності законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству, практики його застосування, заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, надання методичної та практичної допомоги суб'єктам, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

8) підготовка та оприлюднення щорічного звіту про стан реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

9) ведення обліку даних про діяльність загальних та спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб на загальнодержавному рівні.

*До повноважень **Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій** у сфері запобігання та протидії домашньому насильству належать:*

1) забезпечення реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству на регіональному рівні, зокрема шляхом здійснення постійного контролю за своєчасністю та належністю вжиття заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

2) забезпечення розроблення, затвердження та виконання регіональних програм у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

3) забезпечення координації діяльності суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, та їх взаємодії на регіональному рівні;

4) облік даних про суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству на регіональному рівні;

5) забезпечення підготовки фахівців, до компетенції яких належать питання запобігання та протидії домашньому насильству, у тому числі фахівців, які реалізують програми для кривдників;

6) забезпечення підготовки методичних рекомендацій щодо організації і забезпечення діяльності та підвищення кваліфікації фахівців, до компетенції яких належать питання запобігання та протидії домашньому насильству;

7) забезпечення здійснення інформаційно-просвітницької діяльності (у тому числі підготовка та поширення відповідних матеріалів) щодо форм, причин і наслідків домашнього насильства, заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, формування нетерпимого ставлення громадян до насильницької моделі поведінки у приватних стосунках;

8) організація та/або проведення регіональних соціологічних, психолого-педагогічних та інших досліджень щодо форм, причин і наслідків домашнього насильства;

9) здійснення моніторингу стану виконання суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, поставлених завдань у процесі реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству на регіональному рівні, надання їм методичної та практичної допомоги, з'ясування проблемних питань у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та вжиття вичерпних заходів для їх вирішення;

10) звітування центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про результати здійснення повноважень у цій сфері у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

*До повноважень **районних, районних у містах Києві і Севастополі державних адміністрацій та виконавчих органів сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад** у сфері запобігання та протидії домашньому насильству належать:*

- 1) забезпечення реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці;
- 2) забезпечення надання соціальних послуг на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці, у тому числі шляхом соціального замовлення у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- 3) визначення потреби у створенні спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб, забезпечення їх створення та функціонування, здійснення контролю за їхньою діяльністю;
- 4) участь у підготовці фахівців, до компетенції яких належать питання запобігання та протидії домашньому насильству, у тому числі фахівців, які реалізують програми для кривдників;
- 5) прийом і розгляд заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства, забезпечення застосування заходів для його припинення, надання допомоги постраждалим особам;
- 6) забезпечення координації діяльності суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, та їх взаємодії на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці, залучення суб'єктів до припинення насильства, надання допомоги постраждалим особам;
- 7) інформування постраждалих осіб про права, заходи та соціальні послуги, якими вони можуть скористатися;
- 8) збір, аналіз і поширення відповідно до законодавства інформації про домашнє насильство на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці;
- 9) звітування Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським держадміністраціям про результати здійснення повноважень у цій сфері у порядку, визначеному Мінсоцполітики;

10) внесення Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській і Севастопольській міським держадміністраціям пропозиції щодо удосконалення державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі;

11) виконання повноважень органу опіки та піклування.

*Структурними підрозділами місцевих державних адміністрацій та виконавчими органами сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад, до повноважень яких належить здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, є **структурні підрозділи та виконавчі органи з питань сім'ї** відповідно.*

3. Повноваження інших органів та установ, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству

*До повноважень **органів опіки та піклування** у сфері запобігання та протидії домашньому насильству **стосовно дитини та за участю дитини** належать:*

1) захист прав та інтересів постраждалої дитини, дитини-кривдника, у тому числі шляхом звернення до суду, представництва прав та інтересів дитини у суді при розгляді питань, пов'язаних із здійсненням актів домашнього насильства, зокрема про видачу обмежувального припису;

2) безпосереднє надання допомоги та захисту постраждалим дітям, дітям-кривдникам, які мають статус дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;

3) розгляд у порядку, встановленому Сімейним кодексом України, питання про доцільність відібрання дитини або позбавлення батьківських прав стосовно дитини, якщо кривдниками дитини є батьки (усиновлювачі) або один із них;

4) розгляд у порядку, встановленому законодавством, питань про доцільність відібрання дитини в опікуна (піклувальника), прийомних батьків, батьків-вихователів, про звільнення особи від обов'язків опікуна (піклувальника) дитини, розірвання договору про патронат над

дитиною, скасування рішення про влаштування дитини до дитячого будинку сімейного типу або до прийомної сім'ї у разі здійснення домашнього насильства стосовно дитини або за участю дитини;

5) надання згоди на отримання соціальних послуг постраждалою дитиною, дитиною-кривдником, якщо батьки, інші законні представники дитини є кривдниками або ухиляються від захисту прав та інтересів дитини;

6) надання згоди на внесення персональних даних про дитину, яка повідомила про вчинення насильства або є постраждалою особою, до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі, якщо батьки, інші законні представники дитини є кривдниками або ухиляються від захисту прав та інтересів дитини;

7) влаштування дитини в сім'ю патронатного вихователя у разі неможливості проживання дитини із своїми батьками, іншими законними представниками у зв'язку із вчиненням домашнього насильства стосовно цієї дитини або за її участі.

*До повноважень **органів опіки** та піклування у сфері запобігання та протидії домашньому насильству **стосовно недієздатних осіб та осіб, цивільна дієздатність яких обмежена**, належать:*

1) вирішення питання щодо отримання соціальних послуг постраждалою особою, яка є недієздатною особою, у разі якщо законного представника такої особи не призначено або законний представник є кривдником чи ухиляється від захисту прав та інтересів такої особи;

2) надання згоди на внесення персональних даних про недієздатну особу, яка повідомила про вчинення насильства або є постраждалою особою, до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі, якщо законний представник такої особи є кривдником або ухиляється від захисту прав та інтересів недієздатної особи;

3) влаштування постраждалої особи, яка є недієздатною особою, до закладу соціального захисту у разі, якщо у зв'язку із вчиненням домашнього насильства проживання такої особи в сім'ї чи з опікуном становить загрозу її життю та здоров'ю;

4) вжиття заходів для надання недієздатній особі, яка є кривдником, психіатричної допомоги у примусовому порядку у разі, якщо у зв'язку із вчиненням домашнього насильства проживання такої особи в сім'ї чи з опікуном становить загрозу життю та здоров'ю членів сім'ї або опікуна;

5) порушення перед судом питання про звільнення в установленому законодавством порядку від повноважень опікуна або піклувальника у разі вчинення ними домашнього насильства стосовно недієздатної особи або особи, цивільна дієздатність якої обмежена;

6) захист прав та представлення інтересів постраждалої особи, яка є недієздатною особою, в органах державної влади, органах місцевого самоврядування чи в суді (у разі потреби);

7) порушення перед органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування питання про притягнення в установленому законодавством порядку до відповідальності посадових осіб у разі невиконання або неналежного виконання ними обов'язків під час виявлення та роботи з постраждалими особами, які є недієздатними особами або особами, цивільна дієздатність яких обмежена;

8) здійснення інших передбачених законодавством заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству стосовно недієздатних осіб та осіб, цивільна дієздатність яких обмежена, чи за їх участю.

*До повноважень **служб у справах дітей** у сфері запобігання та протидії домашньому насильству стосовно дітей належать:*

1) розроблення та виконання заходів із захисту прав та законних інтересів постраждалої дитини;

2) розроблення та виконання заходів із захисту прав та законних інтересів дитини-кривдника;

3) прийом та розгляд заяв і повідомлень про домашнє насильство стосовно дітей та за участю дітей, у тому числі повідомлень, що надійшли до кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей;

4) інформування постраждалої дитини, її батьків, інших законних представників, якщо вони не є кривдниками дитини, про права, заходи та послуги, якими вони можуть скористатися;

5) інформування дитини-кривдника, її батьків, інших законних представників про права дитини, заходи та послуги, якими вони можуть скористатися;

6) влаштування дитини в центр соціально-психологічної реабілітації дітей, притулок для дітей служби у справах дітей, інші установи для дітей незалежно від форми власності та підпорядкування, в яких створені належні умови для проживання, виховання, навчання та реабілітації дитини відповідно до її потреб, а також здійснення контролю за умовами її перебування та надання допомоги у разі неможливості проживання дитини із своїми батьками, іншими законними представниками у зв'язку із вчиненням домашнього насильства стосовно цієї дитини або за її участі;

7) проведення профілактичної роботи з батьками, іншими законними представниками дитини із запобігання домашньому насильству стосовно дітей та за участю дітей;

8) порушення перед органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування питання про притягнення до відповідальності згідно із законом посадових осіб у разі невиконання або неналежного виконання ними обов'язків під час виявлення фактів домашнього насильства, роботи з постраждалою дитиною, дитиною-кривдником;

9) взаємодія з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, відповідно до статті 15 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»;

10) здійснення інших передбачених законодавством заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству стосовно дітей чи за участю дітей;

11) звітування центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про результати здійснення повноважень у цій сфері у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

*До повноважень **уповноважених підрозділів органів Національної поліції України** у сфері запобігання та протидії домашньому насильству належать:*

1) виявлення фактів домашнього насильства та своєчасне реагування на них;

2) прийом і розгляд заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства, у тому числі розгляд повідомлень, що надійшли до кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей, вжиття заходів для його припинення та надання допомоги постраждалим особам з урахуванням результатів оцінки ризиків у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, спільно з Національною поліцією України;

3) інформування постраждалих осіб про їхні права, заходи і соціальні послуги, якими вони можуть скористатися;

4) винесення термінових заборонних приписів стосовно кривдників;

5) взяття на профілактичний облік кривдників та проведення з ними профілактичної роботи в порядку, визначеному законодавством;

6) здійснення контролю за виконанням кривдниками спеціальних заходів протидії домашньому насильству протягом строку їх дії;

7) анулювання дозволів на право придбання, зберігання, носіння зброї та боєприпасів їх власникам у разі вчинення ними домашнього насильства, а також вилучення зброї та боєприпасів у порядку, визначеному законодавством;

8) взаємодія з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, відповідно до статті 15 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»;

9) звітування центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про результати здійснення повноважень у цій сфері у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Уповноважені підрозділи органів Національної поліції звітують щокварталу Нацсоцслужбі через Національну поліцію про результати здійснення повноважень у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі у порядку, визначеному Мінсоцполітики.

*Поліцейські **можуть проникати до житла особи без вмотивованого рішення суду в невідкладних випадках, пов'язаних із припиненням вчинюваного акту домашнього насильства, у разі безпосередньої небезпеки для життя чи здоров'я постраждалої особи.***

Поліція є однією із важливих складових системи запобігання та протидії домашньому насильству. Відповідно, поліцейським важливо розуміти як влаштована вся система, весь механізм запобігання та протидії домашньому насильству, для того щоб усвідомлювати свою роль у ньому, можливі наслідки у разі неналежного виконання власних функціональних обов'язків та можливі важелі впливу у разі неналежного функціонування інших складових системи.

*До повноважень **органів управління освітою** у сфері запобігання та протидії домашньому насильству відповідно до компетенції належать:*

- 1) забезпечення підготовки фахівців відповідної кваліфікації та галузі знань з метою належного виконання ними функцій із запобігання та протидії домашньому насильству;
- 2) забезпечення впровадження в навчально-виховний процес на всіх освітніх рівнях, у тому числі включення до навчальних програм і планів, питань запобігання та протидії домашньому насильству;
- 3) забезпечення включення до освітньо-професійних програм під час встановлення державних стандартів освіти питань запобігання та протидії домашньому насильству;
- 4) участь у підготовці (перепідготовці, підвищенні кваліфікації) фахівців, які представляють суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- 5) забезпечення включення до навчальних та виховних програм питань запобігання та протидії домашньому насильству;
- 6) методичне забезпечення навчальних закладів з питань запобігання та протидії домашньому насильству;
- 7) звітування центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому

наси́льству, про результати здійснення повноважень у цій сфері у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

МОН України звітує щокварталу Нацсоцслужбі про результати здійснення закладами освіти повноважень у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі у порядку, визначеному Мінсоцполітики.

*З метою забезпечення комплексного інтегрованого підходу до протидії домашньому насильству та сприяння реалізації прав осіб, постраждалих від домашнього насильства, шляхом проведення превентивних заходів, ефективного реагування на факти домашнього насильства **наказом МОН України від 02 жовтня 2018 року №1047 затверджено Методичні рекомендації щодо виявлення, реагування на випадки домашнього насильства і взаємодії педагогічних працівників із іншими органами та службами.***

Навчальні заклади та установи системи освіти під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству:

- 1) проводять з учасниками навчально-виховного процесу виховну роботу із запобігання та протидії домашньому насильству;
- 2) повідомляють не пізніше однієї доби службу у справах дітей, уповноважені підрозділи органів Національної поліції України у разі виявлення фактів домашнього насильства стосовно дітей або отримання відповідних заяв чи повідомлень;
- 3) проводять інформаційно-просвітницькі заходи з учасниками навчально-виховного процесу з питань запобігання та протидії домашньому насильству, у тому числі стосовно дітей та за участю дітей, приділяючи особливу увагу формуванню небайдужого ставлення учнів до постраждалих дітей, усвідомлення необхідності невідкладного інформування вчителів про випадки домашнього насильства, що стали їм відомі, повідомлення про такі випадки до кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей;

4) організовують роботу практичного психолога та/або соціального педагога з постраждалими дітьми;

5) взаємодіють з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, відповідно до статті 15 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»;

6) звітують центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про результати здійснення повноважень у цій сфері у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

*Керівник закладу загальної середньої освіти забезпечує визначення **уповноваженого спеціаліста з числа працівників закладу** для проведення невідкладних заходів реагування у разі виявлення фактів насильства та/або отримання заяв/повідомлень від постраждалої особи/інших осіб.*

*До повноважень **органів охорони здоров'я** у сфері запобігання та протидії домашньому насильству належать:*

1) розроблення та затвердження стандарту надання медичної допомоги постраждалим особам або особам, які ймовірно постраждали від домашнього насильства;

2) затвердження порядку проведення та документування результатів медичного обстеження постраждалих осіб;

3) методичне забезпечення установ і закладів охорони здоров'я з питань запобігання та протидії домашньому насильству;

4) звітування центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про результати здійснення повноважень у цій сфері у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

МОЗ України звітує щокварталу Нацсоцслужбі про результати здійснення закладами охорони здоров'я повноважень у сфері запобігання та

протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі у порядку, визначеному Мінсоцполітики.

Порядок проведення та документування результатів медичного обстеження постраждалих осіб від домашнього насильства або осіб, які ймовірно постраждали від домашнього насильства, та надання їм медичної допомоги затверджений наказом МОЗ України від 01 лютого 2019 року №278.

Установи і заклади охорони здоров'я під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству:

1) повідомляють уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України про виявлення ушкоджень, що могли виникнути внаслідок вчинення домашнього насильства, а в разі виявлення ушкоджень у дитини – також службу у справах дітей;

2) у разі виявлення тілесних ушкоджень забезпечують в установленому порядку проведення медичного обстеження постраждалих осіб та документують результати обстеження;

3) у разі виявлення ушкоджень сексуального характеру направляють постраждалих осіб на тестування на ВІЛ-інфекцію та інфекції, що передаються статевим шляхом;

4) надають медичну допомогу постраждалим особам з урахуванням індивідуальних потреб: забезпечують проведення діагностичних, лікувально-профілактичних заходів згідно з галузевим стандартом у сфері охорони здоров'я, за показаннями направляють їх для відповідного лікування до інших профільних закладів охорони здоров'я;

5) забезпечують психіатричний огляд недієздатних осіб, які є кривдниками, з метою діагностики психічних і поведінкових розладів та надання їм відповідної допомоги, а також госпіталізацію у психіатричні заклади, зокрема в примусовому порядку, відповідно до Закону України «Про психіатричну допомогу»;

6) інформують постраждалих осіб про заходи та соціальні послуги, якими вони можуть скористатися;

7) взаємодіють з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, відповідно до статті 15 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»;

8) звітують центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про результати здійснення повноважень у цій сфері у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

*Для координації заходів стосовно постраждалих осіб керівник закладу охорони здоров'я визначає **відповідальну особу з числа заступників керівника закладу.***

*До повноважень **центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги** у сфері запобігання та протидії домашньому насильству належать:*

1) забезпечення надання безоплатної правової допомоги постраждалим особам у порядку, встановленому Законом України «Про безоплатну правову допомогу», у тому числі на базі загальних та спеціальних служб підтримки постраждалих осіб, якщо постраждала особа не може відвідати центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги самостійно, про що центру повідомляється відповідною службою;

2) взаємодія з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, відповідно до статті 15 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»;

3) звітування центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про результати здійснення повноважень у цій сфері у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Координаційний центр з надання правової допомоги щокварталу звітує Нацсоцслужбі про результати здійснення центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги повноважень у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі у порядку, визначеному Мінсоцполітики.

Контакти центрів з надання правової допомоги можна знайти за посиланнями:

- <https://legalaid.gov.ua/kliwentam/poshuk-najblyzhchogo-tsentru-ta-dystantsijnyh-punktiv/>
- <https://minjust.gov.ua/news/info/adresi-tsentriv-z-nadannya-bezoplatnoi-pravovoi-dopomogi>

Єдиний телефонний номер системи безоплатної правової допомоги – 0 800 213 103.

Документами, що підтверджують належність постраждалих осіб до суб'єктів права на безоплатну вторинну правову допомогу, можуть бути, зокрема:

- витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань, у якому міститься інформація про вчинення злочину, пов'язаного з насильством;
- талон-повідомлення про вчинення кримінального правопорушення, пов'язаного з насильством, виданий уповноваженим підрозділом органу Національної поліції, за формою, затвердженою МВС;
- копія протоколу про вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 173⁻² КУпАП;
- копія постанови про накладення адміністративного стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з насильством;
- копія заяви до суду про видачу або продовження обмежувального припису стосовно кривдника;
- рішення суду про видачу або продовження обмежувального припису стосовно кривдника;
- копія винесеного працівником уповноваженого підрозділу органів Національної поліції термінового заборонного припису;
- направлення постраждалих осіб до центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги, складене за формою, затвердженою Мінсоцполітики (видається районними, районними у м. Києві і Севастополі держадміністраціями, виконавчими

органами сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх утворення) рад, у тому числі об'єднаних територіальних громад, чи загальними/спеціалізованими службами підтримки постраждалих осіб).

Центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги інформують (письмово або електронною поштою) про надання безоплатної правової допомоги постраждалим особам уповноважену особу, яка видала направлення, протягом п'яти робочих днів з дати надання такої допомоги або прийняття рішення про її надання.

Повноваження **прокуратури, судів та органів пробації** в Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» окремо не визначені. Вони здійснюють діяльність у сфері запобігання та протидії домашньому насильству в рамках загальних повноважень, зокрема:

прокуратура – підтримка державного обвинувачення, нагляд за досудовим розслідуванням;

суди – розгляд позовів та прийняття судових рішень щодо: відшкодування збитків, заподіяних у результаті домашнього насильства, отримання обмежувального припису стосовно кривдника, про розділ майна, визначення місця проживання дітей, аліменти, розлучення тощо;

пробація – реалізація пробаційних програм з кривдниками, контроль за виконанням кривдниками громадських робіт тощо.

У разі покладення судом на кривдника, звільненого від відбування покарання з випробуванням, обов'язку проходження пробаційної програми уповноважений орган з питань пробації інформує про таке рішення суду районні, районні у м. Києві і Севастополі держадміністрації та виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх утворення) рад, у тому числі об'єднаних територіальних громад, за місцем проживання (перебування) кривдника у триденний строк з дня надходження рішення суду, а також про закінчення проходження пробаційної програми – у п'ятиденний строк.

4. Повноваження загальних та спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб

Загальні та спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб у межах своїх повноважень здійснюють:

- 1) прийом і розгляд заяв від постраждалих осіб або їхніх представників про отримання допомоги, зокрема соціальних послуг для осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах;
- 2) інформування місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, уповноважених підрозділів органів Національної поліції України про виявлення фактів домашнього насильства за наявності добровільної поінформованої згоди постраждалих осіб, крім випадків вчинення насильства стосовно дітей та недієздатних осіб або виявлення актів насильства кримінального характеру, коли така згода не вимагається; у разі виявлення факту домашнього насильства стосовно дитини – інформування не пізніше однієї доби служби у справах дітей та уповноважених підрозділів органів Національної поліції України;
- 3) оцінку потреб постраждалих осіб;
- 4) надання постраждалим особам повної та вичерпної інформації про їхні права і можливості отримання ними дієвої допомоги;
- 5) сприяння в отриманні постраждалими особами безоплатної правової допомоги шляхом видачі направлення за формою, затвердженою Мінсоцполітики, до відповідного центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги або інформування працівників центру про необхідність надання такої допомоги у приміщеннях служб підтримки постраждалих осіб, якщо такі особи не можуть відвідати центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги самостійно;
- 6) надання відповідно до компетенції постраждалим особам соціальних послуг, медичної, соціальної, психологічної допомоги на безоплатній основі, сприяння наданню правової допомоги, а також забезпечення тимчасового притулку для таких осіб та їхніх дітей у порядку, передбаченому законодавством;
- 7) невідкладне інформування закладів охорони здоров'я про всі факти звернення до них осіб з тілесними ушкодженнями кримінального

характеру (вогнепальними, колотими, різаними, рубаними ранами, забиттям), що могли виникнути внаслідок вчинення насильства;

8) залучення фахівців, які володіють українською жестовою мовою, або перекладачів жестової мови для забезпечення комунікації з особами, які мають порушення слуху;

9) інформування в установленому законодавством порядку місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування про осіб, яким надавалася допомога, та про результати її надання;

10) у триденний строк проведення оцінки потреб направлених до них осіб та про результати оцінки письмово інформують відповідні районні, районні у м. Києві і Севастополі держадміністрації або виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх утворення) рад, у тому числі об'єднаних територіальних громад, для подальшого розроблення ними програм для постраждалих осіб;

11) беруть участь у розробленні та реалізації програм для постраждалих осіб відповідно до типових програм, а також методичних рекомендацій щодо їх виконання, затверджених Мінсоцполітики.

Служби підтримки постраждалих осіб звітують щокварталу Нацсоцслужбі про результати здійснення повноважень у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі у визначеному ним порядку через Раду міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київську і Севастопольську міські держадміністрації.

Станом на 01 червня 2022 року за даними Нацсоцслужби в Україні функціонують 662 спеціалізовані служби підтримки осіб, постраждалих від домашнього насильства. Контакти загальних та спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб можна знайти на сайті Нацсоцслужби: <https://nssu.gov.ua/domashnye-nasilstvo>.

Спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб (крім кол-центру) утворюються **місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування** відповідно до законодавства та діють на основі типових положень про спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб, затверджених Кабінетом Міністрів України:

- Постанова КМУ «Про затвердження Типового положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі» від 22 серпня 2018 року № 655;
- Постанова КМУ «Про затвердження Типового положення про мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі» від 22 серпня 2018 року № 654;
- Постанова КМУ «Про затвердження типових положень про денний центр соціально- психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, та спеціалізовану службу первинного соціально-психологічного консультування осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі» від 21 серпня 2019 року № 824.

Методика визначення потреб територіальних громад у створенні спеціалізованих служб підтримки постраждалих від домашнього насильства та насильства за ознакою статі затверджена наказом Мінсоцполітики від 30 листопада 2020 року №787.

Кол-центр з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей утворюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та діє на основі положення, затвердженого наказом Мінсоцполітики від 11 грудня 2018 року № 1852.

*До початку функціонування кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей звернення та повідомлення про осіб, які постраждали від домашнього насильства, насильства за ознакою статі, насильства стосовно дітей, звернення та повідомлення від зазначених осіб, а також повідомлення про загрозу вчинення такого насильства приймаються державною установою «Урядовий контактний центр» за номером телефону **15-47**.*

Нацсоцслужба щокварталу організовує подання Урядовому контактному центру актуальної контактної інформації про спеціально уповноважені органи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, інші органи та установи, на які покладено функції щодо здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, і про загальні та спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб.

*У разі повторного звернення за номером телефону 15-47 про вчинення насильства або повідомлення за цим номером про **відсутність реагування відповідних органів виконавчої влади щодо одного і того ж випадку** домашнього насильства, насильства за ознакою статі та насильства стосовно дітей працівники Урядового контактного центру, що забезпечують роботу «гарячої лінії» з питань протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей, інформують про таке звернення або повідомлення Нацсоцслужбу для вжиття заходів реагування відповідно до законодавства, реєструють таке звернення або повідомлення та надсилають до Нацсоцслужби.*

5. Роль громадськості у запобіганні та протидії домашньому насильству

Результати запобігання та протидії домашньому насильству є кращими, коли органи влади об'єднують свої зусилля з громадськими та неурядовими організаціями. У багатьох країнах значна більшість служб підтримки постраждалих від домашнього насильства осіб працює при неурядових організаціях або громадських організаціях. Вони мають тривалі традиції надання притулку, правової допомоги, медичних і психологічних консультацій, а також організації гарячої лінії й інших необхідних постраждалим особам послуг.

В ч.3 ст.19 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» закріплено положення, що громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні

на законних підставах, яким стало відомо про вчинення домашнього насильства, зокрема якщо постраждалими особами стали або можуть стати діти, **зобов'язані невідкладно повідомити** про це уповноважених суб'єктів.

За ініціативи та підтримки громадських та неурядових організацій в Україні реалізується багато проєктів, спрямованих на покращення потенціалу органів влади щодо запобігання та протидії домашньому насильству:

- проведення інформаційно-просвітницьких кампаній та виготовлення інформаційно-просвітницьких матеріалів;
- розбудова спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб, в тому числі забезпечення роботи «гарячих» ліній;
- підготовка фахівців різних суб'єктів запобігання та протидії домашньому насильству;
- створення діалогових платформ для вирішення проблемних питань у даній сфері на національному, регіональному та місцевому рівні;
- сприяння у розробці програм та планів дій щодо запобігання та протидії домашньому насильству тощо.

Заінтересовані юридичні особи, що надають соціальні послуги із запобігання та протидії насильству, – підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, громадські об'єднання, іноземні неурядові організації, міжнародні організації, фізичні особи – підприємці, які відповідають критеріям діяльності суб'єктів, що надають соціальні послуги, а також фізичні особи, які надають соціальні послуги, у тому числі послуги патронату над дітьми, **можуть брати участь у здійсненні заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, зокрема виявленні фактів насильства, наданні допомоги та захисту постраждалим особам шляхом:**

- повідомлення районним, районним у м. Києві і Севастополі держадміністраціям та виконавчим органам сільських,

селищних, міських, районних у містах (у разі їх утворення) рад, у тому числі об'єднаним територіальним громадам, уповноваженим підрозділам органу Національної поліції, службам у справах дітей про факти насильства не пізніше однієї доби з дня виявлення таких фактів;

- участі в реалізації програм для постраждалих осіб та кривдників відповідно до типових програм, а також методичних рекомендацій щодо їх виконання, затверджених Мінсоцполітики;
- надання соціальних послуг постраждалим особам на умовах, визначених законом;
- утворення спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб і забезпечення їх функціонування;
- залучення до здійснення інших, передбачених законодавством, заходів.

Згідно зі ст.34 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» громадські об'єднання, члени або уповноважені представники таких об'єднань з дотриманням правового режиму інформації з обмеженим доступом можуть здійснювати **громадський контроль за здійсненням заходів та реалізацією державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству**. Звіти за результатами громадського контролю доводяться до відома спеціально уповноважених органів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і враховуються ними під час визначення пріоритетів та основних напрямів державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, а також під час розроблення відповідних регіональних програм.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Надайте характеристику системі суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству в Україні.
2. Які суб'єкти відносяться до спеціально уповноважених органів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?
3. Які повноваження мають спеціально уповноважені органи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?
4. Які суб'єкти відносяться до інших органів та установ, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?
5. Які повноваження мають інші органи та установи, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?
6. Яку роль відіграють загальні та спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб у запобіганні та протидії домашньому насильству?
7. Чим відрізняються загальні та спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб у запобіганні та протидії домашньому насильству?
8. Якою є роль громадськості у запобіганні та протидії домашньому насильству?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Представляють у суді інтереси дітей та недієздатних осіб, які постраждали від домашнього насильства, представники:

- a) органів опіки та піклування
- b) управління превентивної діяльності
- c) центрів соціальних служб
- d) служб у справах дітей

2. До спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб належить:

- a) центр соціальних служб
- b) центр соціально-психологічної реабілітації дітей
- c) денний центр соціально-психологічної допомоги
- d) всі варіанти відповідей є правильними

3. Залучають фахівців, які володіють українською жестовою мовою, або перекладачів жестової мови для забезпечення комунікації з особами, які мають порушення слуху:

- a) центр соціальних служб
- b) уповноважена особа органів місцевого самоврядування
- c) поліція
- d) безоплатна вторинна правова допомога

4. Документами, що підтверджують належність постраждалих осіб до суб'єктів права на безоплатну вторинну правову допомогу, можуть бути, зокрема:

- a) витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань, у якому міститься інформація про вчинення злочину, пов'язаного з насильством
- b) копія винесеного працівником уповноваженого підрозділу органів Національної поліції термінового заборонного припису
- c) талон-повідомлення про вчинення кримінального правопорушення, пов'язаного з насильством, виданий уповноваженим підрозділом органу Національної поліції
- d) будь-який із зазначених документів

5. Яким є номер Урядової «гарячої лінії» з питань запобігання та протидії домашньому насильству?

- a) 116 123
- b) 1547
- c) 116 111
- d) жоден із зазначених номерів

6. Надають невідкладну медичну допомогу, забезпечують проведення необхідного медичного обстеження постраждалих осіб, які звернулися особисто або направлені іншими суб'єктами, та документують результати обстеження:

- a) заклади охорони здоров'я
- b) поліція
- c) заклади освіти
- d) загальні служби підтримки постраждалих осіб

7. У яких суб'єктах для проведення невідкладних заходів реагування у разі виявлення фактів насильства та/або отримання заяв/повідомлень від постраждалої особи/інших осіб визначається уповноважений спеціаліст/відповідальна особа?

- a) заклади охорони здоров'я
- b) поліція
- c) заклади освіти
- d) прокуратура

8. До якої групи суб'єктів відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» належать уповноважені підрозділи органів Національної поліції?

- a) спеціально уповноважені органи
- b) інші органи та установи
- c) загальні служби підтримки постраждалих осіб
- d) спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб

9. Який суб'єкт уповноважений виносити обмежувальний припис стосовно кривдника?

- a) поліція

- b) центр соціальних служб
- c) уповноважена особа органів місцевого самоврядування
- d) суд

10. Чи можуть поліцейські проникати до житла особи без вмотивованого рішення суду в невідкладних випадках, пов'язаних із припиненням вчинюваного акту домашнього насильства?

- a) так, можуть
- b) ні, не можуть
- c) можуть лише за вмотивованим рішенням суду
- d) можуть лише із завчасним повідомленням прокуратури

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

БАЗОВА

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.
2. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі: Постанова КМУ від 22 серпня 2018 р. № 658. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF#Text>.
3. Про затвердження Типового положення про мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі: Постанова КМУ від 22 серпня 2018 року №654. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/654-2018-%D0%BF>.
4. Про затвердження Типового положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі: Постанова КМУ від 22 серпня 2018 року №655. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/655-2018-%D0%BF>.
5. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо виявлення, реагування на випадки домашнього насильства і взаємодії педагогічних працівників із іншими органами та службами: наказ МОН України від 02 жовтня 2018 року №1047. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-metodichnih-rekomendacij-shodo-viyavlennya-reaguvannya-na-vipadki-domashnogo-nasilstva-i-vzayemodiyi-pedagogichnih-pracivnikov-iz-inshimi-organami-ta-sluzhbami>.
6. Про утворення Державної установи «Кол-центр Мінсоцполітикиз питань протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей»: Наказ Мінсоцполітикивід 11 грудня 2018 року №1852. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1458-18>.

7. Про затвердження Порядку проведення та документування результатів медичного обстеження постраждалих осіб від домашнього насильства або осіб, які ймовірно постраждали від домашнього насильства, та надання їм медичної допомоги: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 01 лютого 2019 року №278. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0262-19>.
8. Про затвердження типових положень про денний центр соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, та спеціалізовану службу первинного соціально-психологічного консультування осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі: Постанова КМУ від 21 серпня 2019 року №824. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/824-2019-%D0%BF>.
9. Про затвердження Методики визначення потреб територіальних громад у створенні спеціалізованих служб підтримки постраждалих від домашнього насильства та насильства за ознакою статі: наказ Мінсоцполітики від 30 листопада 2020 року №787. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0036-21#Text>.

ДОПОМІЖНА

10. Бугаєць Т., Ковальова О., Пашко Н. Подолання насильства щодо дитини: координація дій: Методичні рекомендації для спеціалістів. 2020. 34 с.
11. Гаряча лінія з питань протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей. URL: <https://1547.ukc.gov.ua/>.
12. Діяльність уповноважених підрозділів Національної поліції України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству: навчальний посібник до спеціалізованого курсу із запобігання та протидії домашньому насильству: Частина 1. Київ, 2020. 188 с.

13. Забезпечення діяльності мобільних бригад соціально-психологічної допомоги як спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб від домашнього насильства. Методичний посібник / за заг. ред. Скіпальської Г.Б., Кочемировської О.О., Цветкової Н.М. – Київ. 2020. 190 с. URL: https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/metodychnyy_posibnyk_diyalnist_mb_finish.pdf.
14. Запобігання та протидія домашньому насильству. URL: <https://nssu.gov.ua/domashnye-nasilstvo>.
15. Йосифович Д. І., Мороз О.Б. Органи Національної поліції України як суб'єкти запобігання та протидії домашньому насильству. *Журнал східноєвропейського права*. № 85. 2021. С. 59-68.
16. Мапа служб допомоги. URL: <https://mvs.gov.ua/map-departments>.
17. Міжнародні стандарти та національне законодавство у сфері запобігання та протидії домашньому насильству: хрестоматія / уклад. О.В. Ковальова, О.І. Плужник, О.М. Павлютін. Одеса: ОДУВС, 2020. 416 с.
18. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02 червня 2011 року № 3460-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>.
19. Про психіатричну допомогу: Закон України від 22 лютого 2000 року № 1489-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14#Text>.
20. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» / кол. авт. ; за заг. ред. К. Б. Левченко, К. В. Павліченко, В. В. Чернея. – Київ : МВС України ; Нац. акад. внутр. справ, 2020. – 396 с.
21. Спеціалізовані служби підтримки для осіб, постраждалих від домашнього насильства та насильства за ознакою статі. URL: <https://nssu.gov.ua/domashnye-nasilstvo/specializovani-sluzhbi-pidtrimki>.
22. Постол О.І. Національна поліція України як суб'єкт запобігання та протидії домашньому насильству / Електронне наукове фахове видання «Порівняльно-аналітичне право» / ДВНЗ «Ужгородський національний університет». – № 3. – 2018. – С. 197-201. URL http://www.pap.in.ua/3_2018/56.pdf.

23. Путівник уповноважених осіб/відповідальних працівників місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Практичний посібник /за заг. ред. А.Б. Блага. К.: ФОП Клименко, 2020. 104 с.

РОЗДІЛ 6.

**ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ
НАЦІОНАЛЬНОЇ
ПОЛІЦІЇ ЩОДО
ЗАПОБІГАННЯ
ТА ПРОТИДІЇ
ДОМАШНЬОМУ
НАСИЛЬСТВУ**

1. Роль органів Національної поліції у запобіганні та протидії домашньому насильству

Національна поліція займає одне із центральних місць в системі суб'єктів запобігання протидії домашньому насильству. Ефективність діяльності підрозділів поліції щодо запобігання та протидії домашньому насильству безпосередньо залежить від дієвості форм та методів їх діяльності в цьому напрямку. Від знання поліцейськими основних форм та методів діяльності щодо запобігання та протидії домашньому насильству та оволодіння навиками їх застосування залежить ефективність протидії домашньому насильству в цілому.

Національне законодавство у сфері запобігання та протидії домашньому насильству оперує терміном **«уповноважені підрозділи органів Національної поліції»**. Однак перелік підрозділів органів Національної поліції, уповноважених на здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, в законодавстві не визначений. Аналіз відомчих наказів МВС України дозволяє виокремити наступні підрозділи як уповноважені на здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству:

- підрозділи «102» та чергова служба;
- підрозділи дільничних офіцерів поліції та поліцейські офіцери громади;
- підрозділи ювенальної превенції;
- підрозділи патрульної поліції та групи реагування патрульної поліції;
- підрозділи слідства та дізнання;
- сектори протидії домашньому насильству та мобільні групи реагування на факти вчинення домашнього насильства.

Підрозділи «102» та чергова служба.

Повноваження даних підрозділів щодо запобігання та протидії домашньому насильству закріплені в *наказі МВС України «Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події*

та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України» від 27 квітня 2020 року № 357.

Підрозділи «102» забезпечують прийняття заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства. Відповідно до п.п.3 п.11 Розділу III даної Інструкції оператор «102» повинен при надходженні повідомлень про факти вчинення домашнього насильства, злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості, а також інших злочинів **запитати заявника, з оператором якої статі він бажає спілкуватися.**

Чергова служба забезпечує своєчасне реагування нарядів поліції на випадки домашнього насильства. Алгоритм орієнтовних невідкладних дій працівника чергової служби у випадку надходження заяви чи повідомлення про вчинення домашнього насильства міститься в Розділу XLIV Додатку 1 до Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України та передбачає, що працівник чергової служби повинен:

1. З'ясувати:

1) час, місце (адресу) та обставини вчинення домашнього насильства;

2) наявність на місці події малолітньої або неповнолітньої особи;

3) наявність загрози життю або здоров'ю постраждалої особи (заявника) та/або малолітній чи неповнолітній особі на момент надходження повідомлення, стан її (його, їх) здоров'я та чи потребується медична або інша допомога;

4) установчі дані заявника та/або постраждалої особи (прізвище, ім'я та по батькові, дату народження або вік, контактний телефон, адресу проживання (реєстрації) або місце фактичного перебування (знаходження));

5) інформацію про особу, яка може бути причетна до вчинення домашнього насильства (далі – кривдник), а саме:

- установчі дані кривдника (прізвище, ім'я та по батькові, дату народження або вік (приблизний вік), контактний телефон) та його прикмети;
- місце перебування кривдника, а якщо він залишив місце події, – можливе місце його знаходження або появи;

- наявність у кривдника зброї (zareєстрована або не zareєстрована холодна чи вогнепальна зброя, інші предмети, які можуть становити загрозу життю та здоров'ю людей);
  - наявність агресивного собаки (тварин);
  - стан кривдника (можливе алкогольне або наркотичне сп'яніння, агресивна поведінка);
  - участь у збройних конфліктах;
  - перебування кривдника на психоневрологічному або іншому обліку;
- 6) наявність обмежувального припису або термінового заборонного припису стосовно кривдника;
- 7) у якому статусі перебувають заявник, постраждала особа відносно кривдника.

2. У разі необхідності:

- 1) заспокоїти заявника та поінформувати його про виїзд наряду поліції;
- 2) викликати на місце події бригаду екстреної медичної допомоги;
- 3) запропонувати постраждалій особі (іншій особі) обрати безпечне місце та очікувати приїзду наряду поліції.

3. Zareєструвати повідомлення в установленому порядку.

4. Негайно направити на місце події мобільну групу реагування на факти вчинення домашнього насильства (за можливості) та/або поліцейського підрозділу ювенальної превенції (у разі вчинення правопорушення дітьми або стосовно них), інші наряди поліції.

5. Якщо особи (особа), які вчинили правопорушення, з місця події зникли, на їх встановлення та затримання орієнтувати наряди поліції та чергових органів (підрозділів) поліції.

Від того, наскільки якісно оператор «102» та черговий зберуть попередню інформацію, залежить безпека поліцейських, які реагуватимуть на виклик, пов'язаний з домашнім насильством, а також постраждалих осіб.

Дільничні офіцери поліції та поліцейські офіцери громади. Повноваження дільничних офіцерів поліції, зокрема і щодо запобігання та протидії домашньому насильству, закріплені в наказі

МВС України «Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції» від 28 липня 2017 року № 650. Ужиття заходів для запобігання та протидії домашньому насильству і його припинення є одним із основних напрямів діяльності дільничних офіцерів поліції.

Дільничні офіцери поліції та поліцейські офіцери громади:

- виявляють на поліцейській дільниці осіб, схильних до вчинення домашнього насильства (кривдників), та вживають превентивних заходів, передбачених законодавством і спрямованих на запобігання правопорушенням, пов'язаним з домашнім насильством;
- під час взаємодії з населенням можуть ініціювати пропозиції перед безпосереднім керівництвом щодо вжиття заходів з метою запобігання вчиненню домашнього насильства;
- у разі виявлення випадків домашнього насильства застосовують всі можливі заходи для надання невідкладної, зокрема домедичної допомоги особам, які постраждали, а також особам, які опинилися в ситуації, небезпечній для їхнього життя чи здоров'я;
- ставлять на превентивний (профілактичний) облік та в межах своєї компетенції проводять профілактичну роботу з особами, схильними до вчинення домашнього насильства (кривдниками);
- готують матеріали про анулювання дозволів на право придбання, зберігання, носіння зброї та боеприпасів їх власникам у разі вчинення ними домашнього насильства, надсилання їх до уповноваженого підрозділу з контролю за обігом зброї та дозвільної системи з метою прийняття рішення щодо анулювання дозволів у порядку, визначеному законодавством, а також вилучення зброї та боеприпасів.

Ювенальні поліцейські.

Повноваження поліцейських ювенальної превенції, зокрема і щодо запобігання та протидії домашньому насильству, закріплені в наказі МВС України «Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції» від 19 грудня 2017 року № 1044. Вжиття заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству, вчиненому дітьми та стосовно них, а також жорстокому поводженню з дітьми є одним із основних завдань підрозділів ювенальної превенції.

До основних повноважень підрозділів ювенальної превенції віднесено:

- інформування відповідних місцевих органів державної влади щодо батьків, інших законних представників, які не виконують обов'язки щодо виховання дітей, жорстоко з ними поведуться чи вчиняють стосовно дітей домашнє насильство;
- виявлення фактів вчинення домашнього насильства та своєчасне реагування на них.

Розділ V Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції присвячений **особливостям організації роботи та здійснення заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству, вчиненому дітьми та стосовно них**. Поліцейські підрозділів ЮП уживають заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству в межах Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

Повноваження поліцейських підрозділів ЮП у сфері запобігання та протидії домашньому насильству поширюються на випадки, коли особа, яка вчинила домашнє насильство, або особа, яка зазнала домашнього насильства чи стала свідком (очевидцем) такого насильства, не досягла 18-річного віку:

- виявляють факти домашнього насильства, вчиненого дітьми і стосовно дітей, та реагують на них в порядку, визначеному законодавством;
- приймають і розглядають заяви та повідомлення про факти домашнього насильства, вчиненого дітьми та стосовно дітей, вживають заходів для його припинення та надання допомоги постраждалим особам;
- виносять термінові заборонні приписи стосовно кривдників;
- вживають заходів щодо взяття на профілактичний облік та проведення профілактичної роботи з дітьми-кривдниками;
- здійснюють контроль за виконанням дітьми-кривдниками спеціальних заходів протидії домашньому насильству протягом строку їх дії;
- інформують постраждалих осіб про їхні права, заходи і соціальні послуги, якими вони можуть скористатися;

- взаємодіють з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, в порядку, визначеному законодавством;
- здійснюють повноваження у сфері запобігання та протидії домашньому насильству з урахуванням міжнародних стандартів реагування правоохоронних органів на випадки домашнього насильства та оцінки ризиків;
- проводять оцінку ризиків вчинення домашнього насильства у визначеному законодавством України порядку;
- взаємодіють з іншими уповноваженими органами та підрозділами Національної поліції України, органами державної влади й органами місцевого самоврядування, об'єднаними територіальними громадами, міжнародними та громадськими організаціями.

Поліцейські ювенальної превенції здійснюють поліцейське піклування щодо дітей відповідно до законодавства України.

Патрульні поліцейські та групи реагування патрульної поліції.

Положення про Департамент патрульної поліції, затверджене наказом Національної поліції України від 06 листопада 2015 року № 73. Дане Положення не містить окремих положень щодо реагування на випадки домашнього насильства, проте визначає, що до основних завдань Департаменту патрульної поліції належить своєчасне реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події. Домашнє насильство є правопорушенням, а отже патрульна поліція має своєчасно реагувати на повідомлення про його вчинення.

Патрульна поліція та групи реагування патрульної поліції:

- реагують на заяви та повідомлення про правопорушення або події, пов'язані з домашнім насильством, що надходять телефоном за скороченим номером екстреного виклику поліції «102»,
  - після прибуття на місце події встановлюють особу, яка здійснила відповідний виклик, особу кривдника, ймовірних свідків події, інших обставин, важливих для прийняття рішення суб'єктом владних повноважень;

- за наявності в учиненому кривдником діянні ознак адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 173-2 КУпАП складають протоколи про адміністративне правопорушення, які надалі з іншими матеріалами, що підтверджують факти учинення адміністративного правопорушення, передаються в територіальний підрозділ поліції для доопрацювання або місцевий суд для розгляду і прийняття рішення у справі;
- у разі виявлення у вчиненому кривдником діянні ознак злочину, передбаченого статтею 126-1 КК, на місце події викликають слідчо-оперативну групу для подальшого реагування в межах компетенції;
- виносять терміновий заборонний припис стосовно кривдника на підставі оцінки ризиків.

Підрозділи слідства та дізнання.

Особливості організації діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України регламентовано *наказом МВС України від 06 липня 2017 року № 570*, підрозділів дізнання органів Національної поліції – *наказом МВС України від 20 травня 2020 року № 405*. Дані Інструкції не містять окремих положень щодо реагування на випадки домашнього насильства. Проте організація роботи слідчих підрозділів та підрозділів дізнання органів Національної поліції України передбачає ефективну участь слідчих та дізнавачів у захисті особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охороні прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження шляхом:

- здійснення розгляду заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення;
- внесення відповідних відомостей про їх вчинення до Єдиного реєстру досудових розслідувань;
- проведення всебічного, повного та неупередженого досудового розслідування кримінальних правопорушень у порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України;
- забезпечення реалізації в повному обсязі прав і законних інтересів усіх учасників кримінального провадження;
- ужиття своєчасних заходів для забезпечення відшкодування шкоди, завданої кримінальними правопорушеннями.

Враховуючи криміналізацію домашнього насильства, слідчі та дізнавачі безпосередньо здійснюють провадження у справах, пов'язаних з домашнім насильством, і під час такого провадження мають керуватись в тому числі законодавством у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Мобільні групи реагування на факти вчинення домашнього насильства та сектори протидії домашньому насильству.

Мобільні групи несуть службу цілодобово та виконують покладені на них обов'язки. Основною формою несення служби є реагування на заяви чи повідомлення про вчинення домашнього насильства на автотransпортних засобах. З урахуванням оперативної обстановки режим роботи мобільних груп може змінюватися з дотриманням вимог законодавства. Наряд мобільної групи включається до розрахунку сил і засобів чергової зміни, під час несення служби організаційно підпорядковуються оперативному черговому.

Забороняється використовувати поліцейських мобільних груп для виконання завдань, що не входять до їхніх обов'язків. Поліцейські, які під час чергування не задіяні на виклики, можуть залучатися до проведення просвітницької роботи спільно із суб'єктами, які здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Основні завдання мобільної групи реагування на факти вчинення домашнього насильства:

- своєчасне реагування на факти домашнього насильства;
- приймання від постраждалих, а також від інших осіб, у тому числі від суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання насильству, заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі;
- ужиття заходів для припинення домашнього насильства та надання допомоги постраждалим особам з урахуванням результатів оцінки ризиків;

- інформування постраждалих осіб про їхні права, заходи і соціальні послуги, якими вони можуть скористатися;
- винесення термінових заборонних приписів стосовно кривдників;
- взаємодія з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- інформування підрозділів контролю за обігом зброї з метою анулювання дозволів на право придбання, зберігання, носіння зброї та боєприпасів їх власникам у разі вчинення ними домашнього насильства, а також вилучення зброї та боєприпасів у порядку, визначеному законодавством;
- складання протоколів про адміністративні правопорушення та здійснення у визначених законом випадках провадження у справах про адміністративні правопорушення;
- проведення профілактичної роботи з кривдниками та контроль за дотриманням вимог заходів тимчасового обмеження прав кривдника або покладенням на нього обов'язків;
- взаємодія з іншими підрозділами Національної поліції, підприємствами, установами й організаціями всіх форм власності, іншими державними і громадськими організаціями, діяльність яких пов'язана із здійсненням заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

*На сьогодні у ряді міст, в залежності від статистики випадків домашнього насильства, при районних управліннях поліції створені окремі **сектори протидії домашньому насильству**, основним завданням яких є організація належного рівня роботи мобільних груп реагування на факти вчинення домашнього насильства, координація їх роботи та взаємодія з іншими суб'єктами запобігання та протидії домашньому насильству.*

Відповідальні особи від районних управлінь та секторів протидії домашньому насильству:

- забезпечують організацію роботи мобільних груп реагування на факти вчинення домашнього насильства, координують та контролюють їх діяльність;
- щодня спілкуються з поліцейськими мобільних груп для надання відповідних рекомендацій, отримання інформації про особливості

реагування на факти вчинення домашнього насильства або можливі проблемні питання;

- здійснюють моніторинг умов щодо належного виконання працівниками мобільних груп покладених на них завдань та функцій, уносять пропозиції керівництву ГУНП в областях та м. Києві для забезпечення їх автотранспортом у робочому стані, необхідною кількістю пального, одностроєм, озброєнням, засобами зв'язку та іншими технічними засобами згідно із нормами належності, робочим місцем, оргтехнікою, бланковою продукцією, зокрема бланками протоколів про адміністративні правопорушення, постанов у справах про адміністративні правопорушення, протоколів про адміністративні затримання, бланками термінових заборонних приписів, форми оцінки ризиків вчинення домашнього насильства, канцелярським приладдям, доступом до інформації та інформаційних ресурсів МВС України і Національної поліції, інших органів державної влади з обов'язковим дотриманням Закону України «Про захист персональних даних»;

- проводять щоденний інструктаж з поліцейськими мобільних груп, які заступають на чергування;

- надають практичну та методичну допомогу;

- налагоджують взаємодію між мобільними групами та суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

- залучають громадські об'єднання та іноземні неурядові організації з метою покращення організації та удосконалення роботи мобільних груп, зокрема проведення навчань, тренінгів;

- з метою моніторингу роботи мобільних груп щомісяця узагальнюють результати роботи мобільних груп та вносять керівництву УПД пропозиції щодо вдосконалення роботи мобільних груп;

- про стан роботи мобільних груп, їх результати роботи та проблемні питання інформують Департамент превентивної діяльності Національної поліції України.

*Наявність сектора протидії домашньому насильству та мобільних груп реагування на факти домашнього насильства **НЕ** означає неможливість залучення інших уповноважених підрозділів органів Національної поліції до реагування на випадки*

домашнього насильства. Кожен поліцейський уповноваженого підрозділу поліції повинен бути обізнаним із законодавством у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та вміти його застосовувати відповідно до власної службової компетенції.

Повноваження уповноважених підрозділів органів Національної поліції України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству визначені в ст.10 ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству»:

1) виявлення фактів домашнього насильства та своєчасне реагування на них.

Згідно зі ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію», поліція відповідно до покладених на неї завдань вживає заходів для запобігання та протидії домашньому насильству або насильству за ознакою статі.

2) прийом і розгляд заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства, у тому числі розгляд повідомлень, що надійшли до кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей, вжиття заходів для його припинення та надання допомоги постраждалим особам з урахуванням результатів оцінки ризиків у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, спільно з Національною поліцією України.

Прийом та розгляд уповноваженими підрозділами органів Національної поліції заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства здійснюється відповідно до Порядку розгляду звернень та організації проведення особистого прийому громадян в органах та підрозділах Національної поліції України, затвердженого наказом МВС України від 15.11.2017 № 930. Порядок проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства визначений спільним наказом Мінсоцполітики та МВС України від 13 березня 2019 року № 369/180.

3) інформування постраждалих осіб про їхні права, заходи і соціальні послуги, якими вони можуть скористатися.

Права постраждалої особи закріплені в ст.21 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», а постраждалої дитини – в ст.22 даного Закону.

4) винесення термінових заборонних приписів стосовно кривдників.

Порядок винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника закріплений *наказом МВС України від 01 серпня 2018 р. № 654.*

5) взяття на профілактичний облік кривдників та проведення з ними профілактичної роботи в порядку, визначеному законодавством.

Порядок взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України визначений *наказом МВС України від 25 лютого 2019 року № 124.*

6) здійснення контролю за виконанням кривдниками спеціальних заходів протидії домашньому насильству протягом строку їх дії.

Підрозділи поліції, уповноважені на здійснення заходів із запобігання та протидії домашньому насильству, забезпечують контроль за поведінкою кривдника за місцем проживання/перебування та проведення з ним профілактичної роботи з метою недопущення скоєння повторних фактів домашнього насильства. Уповноважений підрозділ поліції здійснює контроль за дотриманням вимог заходів тимчасового обмеження прав кривдника або покладенням на нього обов'язків шляхом *щотижневого спілкування з кривдником*, а в разі необхідності з *постраждалою особою за місцем проживання/перебування, навчання та/або місцем роботи, іншими місцями, які часто відвідують ці особи.*

7) анулювання дозволів на право придбання, зберігання, носіння зброї та боєприпасів їх власникам у разі вчинення ними домашнього насильства, а також вилучення зброї та боєприпасів у порядку, визначеному законодавством.

Порядок анулювання відповідних дозволів, а також вилучення зброї та боєприпасів до неї визначений *наказом МВС України від 21 серпня 1998 року № 622.* Так, органи поліції *не мають права* давати згоду керівникам підприємств, установ, організацій та суб'єктам господарювання на укладення трудових договорів на виконання таких робіт, а також *видавати*

дозволи на придбання, зберігання та носіння вогнепальної зброї та бойових припасів до неї, пневматичної чи холодної зброї, пристроїв та патронів до них громадянам, а також *проводити їх перереєстрацію* в разі наявності даних про *систематичне (два чи більше разів) вчинення домашнього насильства, що підтверджується документально*.

8) взаємодія з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, відповідно до статті 15 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

Порядок взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі визначений *постановою КМУ від 22.08.2018 № 658*.

9) звітування центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про результати здійснення повноважень у цій сфері у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Порядок звітування суб'єктів запобігання та протидію домашньому насильству визначений *постановою КМУ від 22.08.2018 № 658*. Уповноважені підрозділи органів Національної поліції звітують щокварталу Нацсоцслужбі через Національну поліцію про результати здійснення повноважень у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі у порядку, визначеному Мінсоцполітики.

Уповноважені підрозділи органів Національної поліції України здійснюють повноваження у сфері запобігання та протидії домашньому насильству з урахуванням міжнародних стандартів реагування правоохоронних органів на випадки домашнього насильства та оцінки ризиків.

Отже, основні права та обов'язки поліцейських при реагуванні на факти домашнього насильства:

- виявляти факти домашнього насильства та своєчасно реагувати на них;

- приймати від постраждалих, а також від інших осіб, у тому числі від суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері запобігання насильству, заяви та повідомлення про вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі;

- вживати заходів для припинення домашнього насильства та надавати допомогу постраждалим особам з урахуванням результатів оцінки ризиків;

- інформувати постраждалих осіб про їхні права, заходи та соціальні послуги, якими вони можуть скористатися;

- виносити термінові заборонні приписи стосовно кривдників за результатами оцінки ризиків;

- проводити профілактичну роботу з кривдниками;

- взаємодіяти з іншими суб'єктами, які здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

- проникати до житла особи без вмотивованого рішення суду в невідкладних випадках, пов'язаних із припиненням вчинюваного акту домашнього насильства, в разі безпосередньої небезпеки для життя чи здоров'я постраждалої особи;

- складати протоколи про адміністративні правопорушення;

- забезпечувати влаштування до притулку для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, за виключенням осіб:

- у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння;

- з ознаками гострих інфекційних і венеричних захворювань;

- із психічними захворюваннями у гострій стадії, хронічними психічними захворюваннями у стадії загострення, пограничними станами, що супроводжуються розладами поведінки, шкідливими для хворого й інших осіб;

- з інфекційними захворюваннями шкіри та волосся, хворими на туберкульоз;

- за інших обставин, що свідчать про безпосередню небезпеку постраждалої особи для себе або для інших осіб.

Зазначені постраждалі особи підлягають невідкладному **направленню до закладів охорони здоров'я** з одночасним **інформуванням** відповідно до законодавства про факт вчинення щодо них домашнього насильства.

*Уповноважені підрозділи органів Національної поліції є важливим елементом системи запобігання та протидії домашньому насильству. Як відомо, будь-яка система ефективна настільки, наскільки є ефективним найслабший її елемент. Тобто, якщо якийсь із елементів не виконує повноцінно свої функції, система в цілому не буде ефективною. Якщо порівняти національну систему запобігання та протидії домашньому насильству з годинниковим механізмом, то якщо один із гвинтиків в цьому механізмі вийде із ладу та не буде належним чином виконувати свої функції, годинник або буде показувати неправильний час, або взагалі не буде працювати. Якщо поліцейські не будуть належним чином виконувати свої повноваження, система запобігання та протидії домашньому насильству буде не ефективною, постраждали особи не отримують належний захист, а у кривдників сформується відчуття безкарності та вседозволеності. Поліцейським слід усвідомлювати важливість неухильного виконання **всіх повноважень**, передбачених законодавством, у кожному із випадків домашнього насильства.*

2. Напрями діяльності уповноважених підрозділів органів Національної поліції щодо запобігання та протидії домашньому насильству

Національна система запобігання та протидії домашньому насильству включає в себе **чотири ключові елементи**, так звані «чотири стовпи», які забезпечують її функціонування та окреслюють основні напрями діяльності із запобігання та протидії домашньому насильству:

- комплексний підхід (Integrated Policies);
- запобігання, профілактика (Prevention);
- захист і підтримка постраждалих осіб (Protection);
- притягнення кривдника до відповідальності та зміна насильницької моделі його поведінки (Prosecution).

Дані елементи закріплені в Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству (Стамбульській конвенції) та знайшли своє відображення в Законі України «Про

запобігання та протидію домашньому насильству». Так, відповідно до статті 5 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» **основними напрямками реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству є:**

- запобігання домашньому насильству (*відповідник елементу Prevention*);
- надання допомоги та захисту постраждалим особам, забезпечення відшкодування шкоди, завданої домашнім насильством (*відповідник елементу Protection*);
- належне розслідування фактів домашнього насильства, притягнення кривдників до передбаченої законом відповідальності та зміна їхньої поведінки (*відповідник елементу Prosecution*);
- ефективне реагування на факти домашнього насильства шляхом запровадження механізму взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству (*відповідник елементу Integrated Policies*).

Як правило, поліцейські вважають, що їх роль у системі запобігання та протидії домашньому насильству полягає у притягненні кривдників до відповідальності та частково у запобіганні домашньому насильству. Проте, якщо фахівці будь-якого суб'єкту ігнорують або не приділяють належної уваги всім елементам національної системи запобігання та протидії домашньому насильству, то знижується вірогідність виходу постраждалої особи із ситуації домашнього насильства, і відповідно домашнє насильство буде циклічно повторюватись. Якщо поліцейські не задіють всі можливо-сті системи запобігання та протидії домашньому насильству, не виконують свою роль у кожному із її ключових елементів, виклики до однієї і тієї ж родини будуть повторюватись систематично.

Запобігання домашньому насильству (Prevention).

В поліцейській діяльності більш вживаним є терміни «**превенція**» (від пізньолат. *praeventio* – випереджаю, попереджаю; англ. *prevention*) – запобігання, попередження та «**профілактика**» (від грец. *prophylaktikos* – попереджувальний) – заходи для недопущення чого-небудь, які переважно сприймаються поліцейськими як синоніми. Так,

відповідно до п.1 ч.1 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» поліція відповідно до покладених на неї завдань здійснює **превентивну та профілактичну діяльність**, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень. Варто звернути увагу, що поняття «профілактика» не обмежується тільки впливом на поведінку, а й передбачає виявлення та усунення причин/чинників та умов, що сприяють вчиненню правопорушень.

Традиційно профілактична поліцейська діяльність поділяється на загальну та індивідуальну.

Загальна профілактика домашнього насильства – це здійснення комплексу заходів, що мають інформаційно-роз'яснювальний, просвітницький характер та спрямовані на підвищення обізнаності загального населення щодо форм, причин і наслідків домашнього насильства; формування нетерпимого ставлення до насильницької моделі поведінки у приватних стосунках, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед до постраждалих дітей; викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків, а також будь-яких звичаїв і традицій, що на них ґрунтуються. Загальна профілактика в контексті запобігання та протидії домашньому насильству за своєю сутністю відповідає поняттю запобігання домашньому насильству.

Заходи загальної профілактики можуть проводитись під час групових та масових заходів, які відбуваються в громаді із залученням громадських організацій та інших суб'єктів запобігання домашньому насильству. Так, на формування «нульової толерантності» до насильства спрямовується організація і проведення серед населення, у тому числі серед дітей та молоді, **інформаційних кампаній щодо запобігання та протидії домашньому насильству**, роз'яснення його форм, проявів і наслідків. В Україні цей напрямок наразі реалізується досить активно, в першу чергу – шляхом проведення спеціальних інформаційних кампаній, серед яких «Стоп насильству!», «16 днів проти насильства», «Залишайся людиною», «Скажімо НІ домашньому насильству». Найбільш масштабною інформаційно-просвітницькою кампанією в Україні є щорічна **Всеукраїнська акція «16 днів проти насильства»**, яка проводиться з 25 листопада до

10 грудня включно. Її мета – привернути увагу суспільства до проблем подолання домашнього насильства, жорстокого поводження з дітьми, протидії торгівлі людьми та захисту прав жінок. Під час даної акції в усіх містах та громадах України суб'єктами запобігання та протидії домашньому насильству розповсюджуються інформаційні листівки, буклети, проводяться тренінги, круглі столи, дискусії та дебати, семінари й лекції, виставки, трансляції освітніх програм, конференції, громадські слухання та інші заходи. 25 листопада у світі відзначають **День Білої Стрічки**, який відкриває щорічну міжнародну акцію «16 днів проти насильства». Біла Стрічка символізує намір чоловіків ніколи не чинити, не сприяти чи не залишатися байдужими до насильства проти жінок. Ініціатива цієї кампанії започаткована чоловіками в Канаді у 1991 році. У День білої стрічки, чоловіки у різних країнах приколюють до одягу білу стрічку, як символ підтримки у прагненні викоринити насильство щодо жінок, і таким жестом закликають інших підтримати цю ініціативу. Кампанія покликана підкреслити важливу роль Національної поліції, яка щодня стоїть на передовій лінії та працює над збільшенням розуміння, запобіганням та протидією насильству чоловіків щодо жінок та дівчат, адже все починається з обізнаності про проблему. Щорічне долучення керівників поліції на усіх рівнях, зокрема чоловіків, до цієї ініціативи – ще один крок до подолання насильства відносно жінок в Україні.

Запобігання домашньому насильству має здійснюватися не лише під час акції «16 днів проти насильству», тобто не лише 16, а 365 днів на рік.

Національна поліція України приділяє значну увагу інформаційним кампаніям, спрямованим на:

- руйнування міфів та стереотипів, пов'язаних з домашнім насильством;
- підвищення рівня обізнаності суспільства щодо форм, причин і наслідків домашнього насильства;
- формування нетерпимого ставлення до домашнього насильства у будь-яких його формах та проявах.

Формами загальної профілактики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству поліцейськими можуть бути:

- розповсюдження серед населення інформаційно-просвітницьких матеріалів;
- розміщення інформаційних матеріалів у громадському транспорті, магазинах та інших місцях частого відвідування населенням;
- проведення інформаційно-просвітницьких заходів у закладах освіти;
- виступи на телебаченні та публікація тематичного контенту у медіа;
- створення інформаційних ресурсів, зокрема спеціалізованого чат-боту, та розповсюдження інформації про нього.

Розроблений МВС України чат-бот #ДійПротиНасильства працює у месенджерах Telegram та Viber. Чат-бот дає можливість: допомогти викликати служби допомоги (поліцію і швидку); переадресувати на спеціалістів безоплатної правової допомоги, які в свою чергу нададуть юридичну консультацію в онлайн-режимі; надати контакти інших служб допомоги; роз'яснити, що таке домашнє насильство та як протидіяти цьому явищу, повноваження органів і установ, які здійснюють заходи з попередження домашнього насильства. Також він містить інформацію щодо інших гарячих ліній, які можуть надати консультацію у випадку домашнього насильства. Крім того, громадяни можуть комунікувати в режимі онлайн з юристами центрів безоплатної правової допомоги та отримувати юридичні консультації за допомогою телеграм-чат «Правова допомога протидії насильству»: https://t.me/Non_Violence_Bot.

Під час планування та реалізації заходів загальної профілактики слід враховувати:

- вік (дорослі, діти молодшого та старшого віку, особи похилого віку тощо);
- стать (чоловіки та жінки);
- стан здоров'я (особи з вадами зору або слуху);
- мову (національні меншини);
- характер участі у ситуації домашнього насильства (постраждалі, свідки, кривдники).

*Приклад інформаційних карток для постраждалих осіб, зокрема дітей, свідків та кривдників міститься у **додатку 1**.*

До інформаційних кампаній у якості партнерів важливо залучати не лише органи влади, а й громадський сектор. Саме громадські організації часто стають рушійною силою з відповідними матеріальними та експертними ресурсами, які суттєво посилюють ефективність загальної профілактики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

ГО «Всеукраїнський громадський центр «Волонтер» за підтримки Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні та Уряду Сполучених Штатів Америки розробив настільну гру «Коло безпеки», яка активно використовується багатьма фахівцями, зокрема і поліцейськими, для інформаційно-просвітницьких заходів в закладах освіти, спрямованих на формування безпечної поведінки дітей та обізнаності щодо форм та проявів домашнього насильства. Ознайомитися з даною грою можна за посиланням: <https://volunteer.kiev.ua/publikaciyi#gallery-8>.

Ювенальні поліцейські під час здійснення загальної профілактики домашнього насильства, в тому числі профілактики вчинення дітьми домашнього насильства, можуть використовувати інші ресурси даної ГО за посиланням: <https://volunteer.kiev.ua/publikaciyi>.

Підрозділу Національної поліції доцільно **формувати базу даних громадських організацій, які працюють в громаді**, і з якими можна взаємодіяти під час планування та проведення профілактичної роботи або до яких може бути перенаправлена особа для отримання необхідної допомоги. **Формуючи банк даних громадських та неурядових організацій важливо уточнювати:**

- зміст роботи/послуги (консультування, групові заняття, тренінги, розповсюдження інформаційно-просвітницьких матеріалів, тощо);
- цільові групи, з якими здійснюється робота (діти, дорослі, реєстрація, можливо певні категорії груп ризику, тощо).

МВС України та Національна поліція України за сприяння неурядових організацій, зокрема UNFPA, є одним із лідерів серед суб'єктів щодо

реалізації інформаційно-просвітницьких кампаній, спрямованих на запобігання домашньому насильству. Так, в 2020 році було започатковано інформаційну кампанію у вигляді виставки **«Річ у тім»**, яка в 2021 році отримала продовження під назвою **«Річ у тім 2.0»**. Предмети, які представлені на цій виставці, мали місце в реальних подіях, пов'язаних з домашнім насильством, згідно з інформацією, наданою Національною поліцією України (всі імена і деякі деталі змінено). Ідея цієї виставки полягає в тому, щоб підкреслити, що предметом вчинення домашнього насильства може стати будь-що. Ознайомитися з даною виставкою можна за посиланням: <https://bit.ly/3MKkl7N>.

В 2021 році історії доповнилися відео, озвученими відомими українськими особистостями: <https://richutim2021.rozirvykolo.org/>. Важливим в контексті інклюзивного підходу до проблеми запобігання домашнього насильства, а саме забезпечення доступності інформації для уразливих категорій населення, зокрема для осіб з вадами слуху, є можливість обрати під час перегляду запропонованих у виставці відеотитри або жестову мову.

В контексті загальної профілактики або запобігання домашньому насильству слід згадати успішну інформаційну кампанію **«Розірви коло»**, започатковану UNFPA, на сайті якої міститься інформація стосовно того, як розпізнати домашнє насильство, де отримати допомогу, як можливо допомогти іншим, інформаційні матеріали тощо. Важливо, що даний ресурс забезпечений можливістю негайного та безпечного виходу у разі підозри, що кривдник слідує за пристроями, а також враховує потреби осіб з вадами зору та пропонує додаткові функції: <https://rozirvykolo.org/>.

Крім того, даний ресурс містить посилання на «гарячі» лінії з питань запобігання та протидії домашньому насильству та інтерактивну мапу допомоги постраждалим особам в залежності від регіону їх проживання: <https://rozirvykolo.org/map-of-support/>.

Сайт інформаційної кампанії «Розірви коло» містить також тести «Перевірити стосунки» та «Розпізнати в собі кривдника», які можуть

використовуватись як під час загальної, так і індивідуальної профілактики в процесі здійснення поліцейської діяльності.

За інформацією однієї із поліцейських ювенальної превенції, яка тривалий час працювали з дитиною, яка вчиняє булінг в школі, вона звернула увагу мами дитини, що однією із причин вчинення дитиною булінгу є домашнє насильство, яке відбувалось щодо матері з боку батька, проте матір навідріз відмовлялась визнати той факт, що вона є постраждалою від домашнього насильства. Одного разу ювенальна поліцейська скинула матері дитини посилання на тест «Перевірити стосунки», пройшовши який жінка погодилась, що дійсно є постраждалою від домашнього насильства та виявила готовність вживати передбачені законодавством заходи для виходу із ситуації домашнього насильства. Отже, як виявляється, деякі особи можуть більше довіряти результатам онлайн тестування, ніж порадам та висновкам фахівців. Тому можна враховувати даний ресурс як можливий інструмент здійснення заходів індивідуальної профілактики поліцейськими.

Заходи **індивідуальної профілактики** мають вживатись тоді, коли вже відбуваються прояви домашнього насильства, вони спрямовані на недопущення подальших випадків домашнього насильства. Індивідуальна профілактика у сфері запобігання та протидії домашньому насильству переважно стосується тих осіб, які вже вчинили домашнє насильство і перебувають на превентивному (профілактичному) обліку, або які постраждали від домашнього насильства та потребують заходів, спрямованих на усунення вірогідності подальшого вчинення щодо них насильства.

Поняття, підстави та порядок постановки на профілактичний облік розглядались у розділі 3 даного підручника.

Під час профілактичної роботи поліцейським слід роз'яснити кривднику, що домашнє насильство неприпустиме, не має виправдання, а за його вчинення може наставати адміністративна, кримінальна та цивільно-правова відповідальність, а також застосовуватись спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству. Усвідомлення кривдником неприпустимості вчинення домашнього насильства сприятиме розумінню необхідності зміни власної насильницької моделі поведінки. Проте

самостійно, без допомоги фахівців, це зробити складно. Тому, якщо суд не направив його на проходження програми для кривдників, то *поліцейським доцільно поінформувати кривдника про можливість проходження такої програми на добровільній основі та надати контакти установи, на базі якої реалізується програма для кривдників.*

Крім індивідуальної профілактичної роботи з кривдником поліцейські проводять **індивідуальну профілактичну роботу з постраждалими особами**, в межах якої допомагають їм у складанні плану безпеки. План безпеки постраждалих від домашнього насильства осіб залежить від ситуації, в якій знаходиться постраждала особа, та результатів оцінки ризиків, здійсненої поліцейськими.

План безпеки – це неофіційний письмовий план, який підкаже постраждалій особі, що робити, якщо домашнє насильство щодо неї знову відбудеться; якщо їй потрібно буде втекти; якщо вона покинула кривдника, але все ще переживає за власну безпеку та безпеку дітей. Його розробляє сама постраждала особа за підтримки поліцейського, співробітника соціальної служби чи психолога.

План безпеки можна підготувати в будь-який час до або після інциденту домашнього насильства. Під час розробки плану безпеки виникають питання, які можна обговорити з поліцією. Відповіді на них і мають увійти до плану безпеки. Постраждала особа має відповісти поліцейським, але насамперед собі, на наступні питання:

- що зазвичай дратує кривдника та може спонукати його до насильства?
- під яким приводом постраждала особа може залишити помешкання та як дістатися до тимчасового місця перебування у кризовій ситуації?
- які докази (наприклад, фото, документи, листування у соціальних мережах) постраждала особа може зібрати сама, щоб повідомити поліції або суду про факти насильства?

Наприклад, сфотографувати подряпини, синці або порваний одяг потрібно одразу, як постраждала особа відірветься від кривдника і опиниться у безпечному місці. Цю інформацію можна надати в поліцію пізніше.

- що постраждала особа здатна зробити, щоб убезпечити себе після втечі від кривдника?
- як постраждала особа планує долати стрес та нові складнощі?
- якими є номери екстрених служб та служб підтримки постраждалих осіб?

Постраждала особа також має спланувати:

- безпечні та швидкі способи залишити оселю;
- як підготувати будинок та транспортний засіб для втечі;
- які речі підготувати, щоб взяти у разі небезпеки.

Ці пункти найкраще оформити у список і заховати його. Кривдник не має знати, де постраждала особа зберігає план безпеки.

Не зважаючи на те, що дорослі постраждалі особи зазвичай пам'ятають особливості свого плану безпеки та можуть себе убезпечити, коли відбувається домашнє насильство, **дити** до нього менш підготовлені. Тому їх потрібно навчити, як діяти в разі небезпеки, та розповісти їм про план безпеки. Діти повинні розуміти, як викликати поліцію, та знати своє повне ім'я та адресу. Можна потренувати з дитиною таку ситуацію: якщо в плані безпеки для дітей є необхідність втекти, вони мають вивчити план втечі та розташування безпечних місць у сусідів, друзів або членів сім'ї. Дітей також можна навчити кодовому слову, яке вони скажуть своїм батькам, родичам чи дорослій людині, якій довіряють, що буде означати небезпеку, щоб про це не здогадався кривдник. Дорослі, яким довіряють, мають бути обізнаними з таким кодом та розуміти, що він означає. Після цього ця особа має викликати поліцію, щоб перевірити безпеку дитини та її батьків.

Постраждала особа має також зробити ксерокопії документів для всіх членів сім'ї та зберігати їх у **тривожній валізі** якомога далі від оригіналів. Це паспорти, свідоцтва про народження, імміграційні папери, дозволи на проживання, свідоцтво про шлюб, свідоцтво про розлучення, документи про опіку, посвідчення водія, тощо. Коли постраждала особа прийняла рішення втекти, вона має переконатися, що має доступ до тривожної валізи, яка складається з важливих документів та необхідних предметів, наприклад, основних засобів гігієни, ліків, готівки та/

або банківських карток та зміни одягу для кожної постраждалої особи. Місце для зберігання тривожної валізи має бути надійним та втаємниченим від кривдника.

Загальні правила, які поліцейські мають рекомендувати постраждалій особі:

- телефонувати в поліцію під час або після нападу та не боятися про нього повідомити (це означає, що постраждала особа завжди має носити заряджений мобільний телефон);
- під час нападу чи агресивного поводження створити якомога більше галасу, щоб інші могли почути та викликати допомогу; прикривати голову, коли є загроза побиття; пам'ятати, що шарфи або прикраси, вдягнуті на шию, кривдник може використати, щоб завдати шкоди;
- варто перейти до місця, де ризик найменший, уникати суперечок у ванній, гаражі, на кухні, біля зброї або в приміщенні без доступу до дверей назовні;
- повідомляти про ситуацію члену сім'ї або другу, слідкувати за оточенням та тримати ключи в руках у будь-який час пішої прогулянки;
- посилити фізичну безпеку за допомогою камер спостереження, завести пса, тощо;
- змінити розклад, коли йти та повертатись з роботи, змінювати маршрути дорогою додому;
- розповісти сусідам та співробітникам про ситуацію та повідомити їм власний робочий графік;
- знаходитися у людних місцях та уникати закритих, погано освітлених приміщень;
- за можливості поміняти банк, лікаря, перукаря, постачальників інших професійних послуг.

Якщо кривдник покинув місце спільного проживання з постраждалою особою, їй слід порадити *змінити замки дверей та за можливості встановити камеру відеоспостереження або пристрій*, спроможний зафіксувати майбутній напад чи візити кривдника до житла, коли постраждала відсутня вдома. Крім того, доцільно повідомити сусідів, що кривднику заборонили перебувати вдома. Також їх потрібно попросити викликати поліцію, якщо побачать, що чоловік в помешканні або біля нього.

Якщо кривднику було винесено терміновий заборонний або обмежувальний припис, які передбачають зобов'язання покинути місце спільного проживання з постраждалою особою, відповідні відео та фото, а також пояснення свідків можуть бути використані як докази порушення кривдником встановлених обмежень та сприяти невідворотності притягнення його до відповідальності.

Часто кривдники намагаються відновити стосунки або помститися, починають переслідувати постраждалу особу. Постраждала особа повинна чітко дати зрозуміти кривднику, що вона не буде з ним контактувати та дотримуватись таких **правил безпеки**:

- не реагувати на електронну пошту, текстові повідомлення та не відповідати на телефонні дзвінки;
- фіксувати усі спроби кривдника встановити контакт, зазначаючи дату та час;
- зберігати електронні та звичайні листи, текстові та голосові повідомлення, які потім можна показати поліції чи використати як доказ у суді;
- повідомити поліцію про випадки переслідування та описати дії, які можна використати як відповідь на повторні переслідування чи домагання;
- видалити мобільні застосунки, які можуть відстежувати її місце перебування та коло спілкування;
- перевірити транспортний засіб та особисті речі на наявність пристроїв для відслідковування, які може заховати кривдник;
- змінити усі паролі на особистих сторінках та оновити налаштування у спільних облікових записках;
- переконатися, що будь-які пристрої чи програми з можливостями відстеження місцезнаходження відключені.

Типовий план безпеки постраждалої особи включає в себе наступні складові:

- **Підготовчий етап** (якщо є ризики потрапити в ситуацію домашнього насильства).

Поліцейському слід надати постраждалій особі наступні **рекомендації**:

- завчасно сплануйте план втечі з будинку;
- зробіть копії та/або фото важливих документів, сховайте їх у надійному місці так, щоб у разі небезпеки можна було швидко їх взяти, та/або передайте родичам, друзям чи близьким для вас людям;
- завчасно підготуйте речі першої необхідності, ліки, важливі документи (зокрема документи на майно, документи дітей, медичні картки тощо), дублікати ключів від квартири (машини) та гроші. Зберігайте такі речі в надійному та доступному для вас місці та/або у людини, якій довіряєте;
- домовтесь з сусідами, друзями або близькими людьми щодо сигналів про перебування у небезпеці, щоб вони знали, коли ви потребуєте допомоги, а також щодо місця вашого тимчасового перебування;
- домовтесь зі своїми сусідами, щоб вони викликали поліцію, якщо почують шум і крики з вашого дому (квартири);
- домовтесь про кодове слово під час телефонної розмови з рідними чи знайомими, яке свідчитиме про небезпеку та після чого вони мають викликати поліцію;
- навчіть дітей не втручатися в конфлікти дорослих, вміти покликати на допомогу та викликати поліцію за номером 102;
- заздалегідь домовитися з друзями, родичами про можливість надання тимчасового притулку в разі небезпеки. Важливо, щоб це були люди, в яких кривдник одразу не знайде постраждалу особу або які зможуть її захистити.
- **Критичний етап** (якщо напруга зростає та ситуація загострюється).

Поліцейському слід надати постраждалій особі наступні **рекомендації**:

- уникайте приміщень, де є гострі та небезпечні предмети;
- за можливості перебувайте в приміщенні, з якого легко піти, тримайтеся ближче до виходу;
- зніміть з шиї будь-які аксесуари та прикраси;
- подбайте про безпеку дітей та осіб похилого віку;
- намагайтеся уникнути конфлікту, спробуйте залишити приміщення та повідомити поліцію за номером 102;
- подайте сигнал небезпеки сусідам, друзям або близьким людям, якщо немає можливості викликати поліцію особисто.

• **Посткритичний етап** (якщо постраждала особа знаходиться у безпеці і напруга спала).

Поліцейському слід надати постраждалій особі наступні **рекомендації**:

- якщо вам завдано тілесних ушкоджень, обов'язково зверніться до медзакладів та детально повідомте лікаря про ситуацію, що сталася;
- зафіксуйте всі прояви насильства: фото синців та садин, повідомлень з погрозами, запис телефонних розмов, медичних довідок;
- зателефонуйте на 102 та повідомте про ситуацію, яка сталася;
- повідомте своїх родичів або близьких людей про ваш стан та подальші наміри;
- змініть свої контактні дані (адресу електронної пошти, номер телефону), вимкніть геолокацію в телефоні, ноутбучі, планшеті, та не відображайте своє місцезнаходження у соціальних мережах.

Не менш важливо сприяти нульовій толерантності до насильства та небайдужості з боку **свідків домашнього насильства**, свідчення яких можуть складати основу доказової бази, особливо коли домашнє насильство вчиняється за зачиненими дверима. Поліцейським доцільно надати їм наступні **рекомендації**:

- *Проявіть небайдужість.*

Байдужість оточуючих посилює відчуття безкарності у кривдника та безнадійності у постраждалої особи. Байдужість виправдовує насильство. Домашнє насильство – це не особиста справа, це – правопорушення, за яке передбачена відповідальність. Насильство породжує насильство, психологічні розлади у дітей та жорстокість. Саме небайдужість свідків може допомогти розірвати коло насильства.

- *Викличте поліцію та швидко медичну допомогу за необхідності.*

Обов'язок повідомляти про відомі факти домашнього насильства, зокрема щодо дітей, поліції та уповноваженим особам органів місцевої влади закріплений у частині 3 статті 19 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

- *За можливості збережіть та передайте поліції або постраждалій особі докази насильства.*

Зафіксуйте факти погроз або безпосередньо насильства на аудіо або відео. Не відмовляйтесь надати свідчення поліції, вони також можуть

бути доказами. Зазвичай саме відсутність доказової бази стає причиною того, що кривдник уникає відповідальності.

- *Порадьте постраждалій особі контакти, за якими вона може звернутись по допомогу.*

За можливості надайте їх в письмовому вигляді або переконайте записати в телефон. Важливо, щоб постраждала особа була обізнана щодо них, навіть якщо вона не готова звертатись за допомогою одразу. Якщо постраждалою особою є дитина, особисто повідомте поліцію. Пам'ятайте, насильство – не метод виховання.

Здійснюючи запобігання домашньому насильству, поліцейські, в першу чергу, повинні самі дотримуватись правових норм, які регулюють дану сферу людських відносин, тобто надавати позитивний приклад іншим власним сімейним життям без насильства.

Надання допомоги та захисту постраждалим особам, забезпечення відшкодування шкоди, завданої домашнім насильством (*Protection*).

*Під час реагування на випадки домашнього насильства поліцейські часто зосереджують основну увагу на кривдникові, при цьому не враховуючи важливість забезпечення захисту та підтримки постраждалої особи. При цьому національна система запобігання та протидії домашньому насильству ґрунтується на **підході, орієнтованому на потреби постраждалих осіб**, а чинне законодавство України передбачає безпосередні повноваження поліцейських, спрямовані на забезпечення захисту та підтримки постраждалих осіб.*

До ключових повноважень поліцейських, які стосуються забезпечення захисту та підтримки постраждалих осіб, можна віднести наступні:

- своєчасне реагування на факти домашнього насильства та його припинення;

Поліцейським важливо усвідомлювати важливість оперативного реагування на факти домашнього насильства, оскільки зволікання може призвести до тяжких наслідків, в тому числі летальних випадків. Слід пам'ятати, що кожна ситуація домашнього насильства

є індивідуальною та непередбачуваною, навіть якщо це не перший випадок реагування на виклик, пов'язаний з домашнім насильством, за вказаною адресою.

- виклик бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги або інформування відповідного закладу охорони здоров'я для організації надання медичної допомоги постраждалій особі (у разі потреби) залежно від її стану;

- прийом і розгляд заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства;

- винесення термінових заборонних приписів стосовно кривдників;

- інформування постраждалих осіб про їхні права, заходи і соціальні послуги, якими вони можуть скористатися, а також про можливість відшкодування кривдником завданих матеріальних збитків і шкоди, заподіяної фізичному та психічному здоров'ю, винесення щодо кривдника термінового заборонного припису, можливі процесуальні рішення, пов'язані з розглядом факту вчинення стосовно неї насильства, у тому числі пов'язані із затриманням, арештом кривдника або його звільненням;

- інформування відповідного центру соціальних служб, центру соціально-психологічної допомоги, притулку для постраждалих осіб або мобільної бригади соціально-психологічної допомоги постраждалим особам (у тому числі шляхом виклику психолога) для невідкладного надання психологічної допомоги, а також у разі потреби направлення її до притулку для постраждалих осіб або іншого закладу, що надає послугу притулку;

- здійснення контролю за виконанням кривдниками спеціальних заходів протидії домашньому насильству протягом строку їх дії;

- анулювання дозволів на право придбання, зберігання, носіння зброї та боєприпасів їх власникам у разі вчинення ними домашнього насильства, а також вилучення зброї та боєприпасів у порядку, визначеному законодавством;

- інформування уповноважених осіб органів місцевої влади у разі наявності обґрунтованої підозри вчинення насильства та після підтвердження такого факту шляхом проведення перевірки з урахуванням результатів оцінки ризиків *не пізніше однієї доби* за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти.

Розглянемо особливості застосування окремих із зазначених повноважень, які потребують особливої уваги.

Прийом і розгляд заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства.

Неприпустимою є практика відмовляння поліцейськими постраждалих осіб від подання заяв про вчинення домашнього насильства та спонукання їх до примирення з кривдником. Спонукування до примирення у ситуаціях домашнього насильства протирічить європейським та міжнародним стандартам та завдає шкоди інтересам постраждалим осіб.

Відповідно до ч.1 ст. 469 КПК угода про примирення у кримінальних провадженнях щодо злочинів, пов'язаних з домашнім насильством, може бути укладена лише за ініціативою потерпілого, його представника або законного представника.

Обов'язково необхідно рекомендувати постраждалій особі (її представнику) написати заяву. Поліцейському слід зауважити, що замовчування фактів домашнього насильства та недбалість у ставленні до власної безпеки може призвести до погіршення ситуації і становити загрозу життю та здоров'ю.

Практика притягнення заявників з приводу вчинення домашнього насильства до адміністративної відповідальності за неправдивий виклик у разі їх відмови від написання заяви, є недоречною, оскільки це формує в них недовіру до органів влади та в окремих випадках призводить до остраху звертатись до правоохоронних органів за допомогою.

Розповсюдженою є ситуація, коли постраждалі особи спочатку подають заяву, а через деякий час відмовляються від своїх скарг щодо кривдника. В такому разі, слід зауважити, що з огляну на практику ЄСПЛ (п. 4 справи «Левчук проти України») у разі відмови потерпілих від своїх скарг, поліцейські зобов'язані оцінювати тяжкість ситуації з метою пошуку належного її врегулювання, а також здійснення всебічного аналізу ризиків, з якими вони продовжують жити.

Інформування постраждалих осіб про їхні права, заходи і соціальні послуги, якими вони можуть скористатися.

Надання інформації є невід'ємною складовою будь-якої програми захисту і підтримки особи, яка постраждала від насильства, оскільки дає їй можливість приймати рішення щодо мінімізації ризиків у подальшому житті. Інформування про права і можливості постраждалої особи здійснюється в доступній для неї формі.

Для спілкування з постраждалими особами, які мають вади слуху, можна використовувати мобільний додаток «Перекладач ЖМ».

*Поліцейським під час реагування на кожен випадок домашнього насильства слід інформувати постраждалих осіб, що відповідно до ст. 21 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» вони **мають право на:***

- 1) дієвий, ефективний та невідкладний захист в усіх випадках домашнього насильства, недопущення повторних випадків домашнього насильства;
- 2) звернення особисто або через свого представника до суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- 3) отримання повної та вичерпної інформації від суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про свої права і соціальні послуги, медичну, соціальну, психологічну допомогу, якими вона може скористатися;
- 4) безоплатне отримання відповідно до законодавства соціальних послуг, медичної, соціальної та психологічної допомоги відповідно до її потреб;
- 5) безоплатну правову допомогу у порядку, встановленому Законом України «Про безоплатну правову допомогу»;
- 6) повагу до честі та гідності, уважне та гуманне ставлення з боку суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- 7) конфіденційність інформації особистого характеру, яка стала відома суб'єктам, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, під час роботи з постраждалою особою, та захист персональних даних;
- 8) вибір спеціаліста за статтю (за можливості);

9) відшкодування кривдниками завданих матеріальних збитків і шкоди, заподіяної фізичному та психічному здоров'ю, у порядку, визначеному законодавством;

10) звернення до правоохоронних органів і суду з метою притягнення кривдників до відповідальності, застосування до них спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству;

11) своєчасне отримання інформації про остаточні рішення суду та процесуальні рішення правоохоронних органів, пов'язані з розглядом факту вчинення стосовно неї домашнього насильства, у тому числі пов'язані з ізоляцією кривдника або його звільненням.

Як свідчить національна практика, поліцейські не завжди забезпечують виконання зазначеного права постраждалої особи. Так, постраждалі особи періодично заявляють, що вони не володіють інформацією про процесуальні рішення правоохоронних органів, пов'язані з розглядом факту вчинення стосовно них домашнього насильства. Крім того, важливо усвідомлювати, що у випадку ізоляції кривдника, в тому числі в рамках адміністративного затримання, важливо інформувати постраждалих осіб про подальше його звільнення та можливе повернення, оскільки володіння цієї інформацією безпосередньо впливає на безпеку постраждалих осіб.

Слід заохотити постраждалу особу звертатися до поліції чи інших служб, якщо вона відчуває небезпеку, надати контакти та роз'яснити доступною мовою, яку саме допомогу постраждала особа може отримати, звернувшись до відповідного закладу чи установи, та які документи для цього їй потрібні. Якщо поліцейський не володіє достовірною інформацією з цих питань або має обмаль часу на інформування постраждалої особи, вкрай важливо надати контакти «гарячих» ліній, звернувшись на які постраждала особа зможе отримати таку інформацію.

Нижче наведені національні «гарячі» лінії з попередження домашнього насильства, про які слід поінформувати постраждалу особу.

Поліція – 102

@police_helpbot – в месенджері Телеграм

Безкоштовна цілодобова Національна «гаряча» лінія

0 800 500 335 (безкоштовно зі стаціонарних телефонів)

116123 (безкоштовно з мобільних телефонів)

Безкоштовна Урядова «гаряча» лінія

15-47 (працює цілодобово)

Бажано, надати також контакти місцевих установ та служб підтримки постраждалих осіб, до яких може звернутись постраждала особа для отримання необхідних послуг.

Важливо! Інформацію про права та можливі контакти служб підтримки постраждалих осіб доцільно надати в письмовому вигляді або залишити інформаційну брошуру, оскільки в стані стресу постраждалі особи не завжди готові сприймати та запам'ятовувати інформацію. У разі відсутності відповідних роздаткових матеріалів, доцільно запропонувати постраждалій особі записати контактні номери «гарячих» ліній до телефону або здійснити дзвінок на одну із «гарячих» ліній в присутності поліцейського.

Важливо, щоб поліцейські інформували постраждалих осіб про їх можливість звернутись до суду для отримання **обмежувального припису** стосовно кривдника, який по-перше, має більш тривалий, ніж терміновий заборонний припис, термін дії – від 1 до 6 місяців з можливістю продовження ще на 6 місяців; по-друге, передбачає ширший перелік обмежень та зобов'язань кривдника; по-третє, його невиконання тягне настання кримінальної відповідальності відповідно до ст. 390-1 ККУ.

Першою реакцією постраждалих осіб, які чують про необхідність звертатись до суду для отримання обмежувального припису, може бути страх того, що судовий процес є тривалим у часі та потребує сплати судового збору. Тому вкрай важливо, щоб поліцейські інформували постраждалих осіб, що по-перше, у разі звернення до суду постраждалої особи для отримання обмежувального припису стосовно кривдника судовий збір не сплачується, а по-друге, ЦПК, яким врегульована процедура видачі та продовження обмежувальних приписів, визначає, що суд має розглянути справу про видачу обмежувального припису не пізніше 72 годин після надходження заяви про його видачу до суду.

Крім того, доцільно інформувати постраждалих осіб, що для надання допомоги щодо підготовки заяви до суду про видачу обмежувального припису вони можуть звернутись до центру безоплатної вторинної правової допомоги, найближчу адресу якого можна дізнатись, зателефонувавши на «гарячу» лінію 0 800 213 103. При цьому слід попередити постраждалу особу, що для отримання вторинної правової допомоги безоплатно, така особа має взяти один із документів, що підтверджують належність постраждалих осіб до суб'єктів права на безоплатну вторинну правову допомогу, визначених в п.52 Постанови КМУ від 22 серпня 2018 року № 658.

Належне розслідування фактів домашнього насильства, притягнення кривдників до передбаченої законом відповідальності та зміна їхньої поведінки (*Prosecution*).

Уповноважені підрозділи органів Національної поліції України **відіграють надзвичайно важливу роль у забезпеченні притягнення кривдників до відповідальності**, оскільки здійснюють:

- прийняття заяви або повідомлення про вчинення правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством;
- порушення відповідного провадження;
- збір доказів;
- кваліфікацію випадку;
- оформлення матеріалів справ та направлення їх до суду для прийняття рішення.

Безпосередній вплив на забезпечення притягнення кривдників до адміністративної відповідальності має *дотримання поліцейськими вимог законодавства щодо оформлення справ про адміністративні правопорушення*, визначених КУпАП та наказом МВС України від 06 листопада 2015 року № 1376.

Щорічний моніторинг реєстру судових рішень стосовно стану притягнення до відповідальності кривдників за ст.173-2 КУпАП свідчить, що в середньому по містах розгляд лише 30-40% матеріалів справ про адміністративні правопорушення за статтею 173-2 КУпАП, які направляє

поліція до суду, закінчується притягненням кривдника до відповідальності, інша частина – закривається у зв'язку із відсутністю події і складу правопорушення через недостатність доказів або повертається на доопрацювання, що потенційно закінчується закриттям провадження у зв'язку із вичерпанням строків накладення адміністративного стягнення. **Такий стан адміністративної практики призводить до відчуття безкарності у кривдників та безпорадності у постраждалих осіб.**

Однією із розповсюджених причин повернення судами справ на доопрацювання або навіть закриття проваджень у зв'язку із відсутністю події і складу правопорушення є **допущені поліцейськими недоліки при оформленні матеріалів справ**, недотримання ними вимог законодавства або неналежним чином завірені документи, які долучаються до справи. Серед найбільш поширених помилок під час оформлення справ за ст.173-2 КУпАП можна виокремити такі, які переважно вчиняються через неухважність, зокрема відсутність необхідних підписів; в матеріалах наявні пояснення свідків, а в протоколі відсутні дані про них, тощо. Однак багато недоліків пов'язано з недостатньою обізнаністю поліцейських стосовно сутності домашнього насильства та особливостей його кваліфікації.

Типові помилки поліцейських під час оформлення справ про вчинення домашнього насильства та невиконання термінового заборонного припису розглянуто в Розділі 8 «Особливості провадження у справах щодо домашнього насильства».

Ефективне реагування на факти домашнього насильства шляхом запровадження механізму взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству (Integrated Policies).

В Стамбульській конвенції сутність **комплексного підходу (Integrated Policies)** розкривається через наступні складові:

- усеосяжна та скоординована політика;
- фінансові ресурси;
- залучення неурядових організацій та громадянського суспільства;
- визначення координуючого органу;
- збір даних і дослідження.

Роль і завдання поліції у забезпеченні комплексного інтегрованого підходу до подолання домашнього насильства перш за все передбачають:

- участь у розробці та реалізації програм та планів спільних дій, спрямованих на запобігання та протидію домашньому насильству;
- участь у функціонуванні координаційних рад та міжвідомчих робочих груп;
- залучення неурядових організацій та громадянського суспільства;
- участь у зборі даних.

Участь у розробці та реалізації програм та планів спільних дій, спрямованих на запобігання та протидію домашньому насильству.

МВС України та Національна поліція України є одними із виконавців Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року, а поліцейські на місцях – регіональних та місцевих програм запобігання та протидії домашньому насильству. Від якості виконання поліцейськими заходів, виконавцями яких вони визначені, залежить в цілому ефективність зазначених програм. Тому важливо не ігнорувати запрошення місцевої влади до обговорення проєктів місцевих програм та планів дій, оскільки це є запобіжником реальності виконання заходів та їх актуальності. Слід врахувати, що якісні програми передбачають поміж іншим достатнє фінансування на реалізацію запланованих заходів. Своєчасне закладення відповідного фінансування може забезпечити ефективність виконання поліцейськими передбачених законодавством повноважень.

В 2019 році в м. Одесі на місцевій координаційній раді з питань сімейної політики, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання домашньому насильству та протидії торгівлі людьми присутні патрульні поліцейські звернулись з питанням щодо необхідності вирішення проблеми з транспортом для мобільних груп реагування на факти вчинення домашнього насильства. Координаційною радою було прийнято рішення про необхідність виділення фінансування з однієї із місцевих програм для ремонту автомобілів поліції, необхідних для запуску діяльності мобільних груп реагування на факти вчинення домашнього насильства.

Під час розробки регіональних місцевих програм можна передбачити фінансування на розробку та друк роздаткових матеріалів для населення, необхідних для виконання завдань із запобігання домашньому насильству, зокрема підвищення обізнаності населення. Так, поліцейські іноді зазначають про відсутність коштів на роздаткові матеріали, необхідні під час проведення вуличних акцій та інших заходів в рамках інформаційно-просвітницьких кампаній.

При розробці та реалізації місцевих планів дій важлива участь кожного із суб'єктів, в тому числі і поліцейських, оскільки кожен із суб'єктів може висвітлити власні виклики та перепони щодо ефективного реагування на випадки домашнього насильства, подолання яких безпосередньо не залежить від самого суб'єкта або для подолання яких важливо працювати спільно. Тому важливо не нехтувати участю у робочих зустрічах з розробки спільних планів дій.

Участь у функціонуванні координаційних рад та міжвідомчих робочих груп є важливою для поліцейських на місцях, оскільки дозволяє виявити та обговорити наявні виклики під час реагування на випадки домашнього насильства, а також знайти спільні з іншими суб'єктами механізми їх подолання.

В 2019 році під час чергового засідання координаційної ради при Одеській обласній державній адміністрації була звернута увага, що згідно із статистичними даними, наданими представниками ГУНП в Одеській області, серед більш ніж 8 тисяч постраждалих від домашнього насильства осіб в Одеській області лише близько 500 – діти. І це при наявності норми в законодавстві, що діти-свідки (очевидці) домашнього насильства також є постраждалими особами. Відповідно постало питання щодо неналежного стану виявлення випадків домашнього насильства щодо дітей, зокрема фіксації дітей-свідків як постраждалих осіб. В результаті було прийнято рішення про необхідність вжиття додаткових заходів для забезпечення фіксації дітей-свідків домашнього насильства в протоколах про адміністративні правопорушення як постраждалих осіб.

Крім того, під час засідання міжвідомчих робочих груп напружуються місцеві інструменти та алгоритми ефективної системи запо-

бігання та протидії домашньому насильству. По-перше, поліцейським важливо бути присутніми під час розробки таких алгоритмів, оскільки вони безпосередньо будуть застосовуватись в їх практичній діяльності. По-друге, важливо забезпечити розповсюдження напрацьованих алгоритмів та інших інструментів серед особового складу уповноважених підрозділів органів Національної поліції, тому доцільно, щоб до складу регіональних та місцевих координаційних рад входили представники поліції, які мають управлінський вплив. Ці представники мають володіти ситуацією у регіоні, місті, громаді стосовно діяльності відповідного уповноваженого підрозділу поліції у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та бути обізнаними щодо наявних викликів. Підлеглі поліцейські повинні знати, що про наявні виклики з питань реагування на випадки домашнього насильства слід повідомляти керівників, які входять до складу координаційних рад та міжвідомчих робочих груп, а ті в свою чергу зможуть винести дані проблемні питання на обговорення міжвідомчих робочих груп та координаційних рад для пошуку механізмів їх вирішення.

Міжвідомчі робочі групи та координаційні ради також є інструментом для підвищення ефективності та дієвості інформаційно-просвітницьких кампаній, які проводяться на регіональному та місцевому рівнях, завдяки об'єднанню ресурсів всіх суб'єктів запобігання та протидії домашньому насильству, охопленню різних категорій населення та усуненню дублювання запланованих заходів тощо.

Також саме участь у міжвідомчих робочих групах та координаційних радах сприятиме створенню та підтриманню в актуальному стані умовних баз даних місцевих суб'єктів запобігання та протидії домашньому насильству, з якими можуть або повинні співпрацювати поліцейські під час реагування на випадки домашнього насильства.

Залучення неурядових організацій та громадянського суспільства.

Слід врахувати, що до складу регіональних та місцевих координаційних рад та міжвідомчих робочих груп входять, як правило, і представники місцевих громадських та неурядових організацій, налагодження співпраці з якими дозволить підвищити якість виконання поліцейськими завдань у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Національний досвід демонструє, що саме неурядові та громадські організації є рушійною силою у розбудові стійкої та ефективної як національної так і місцевої систем запобігання та протидії домашньому насильству. Неурядові та громадські організації спроможні залучати як фінансові, так і експертні ресурси для реалізації запланованих заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству.

Місцеві громадські організації, при яких функціонують притулки для постраждалих осіб, зазвичай не мають обмежень щодо надання допомоги постраждалим особам в залежності від їх місця реєстрації, на відміну від комунальних притулків, які отримують фінансування з місцевих органів влади, тому уповноважені надавати допомогу тільки постраждалим особам з місцевою реєстрацією місця проживання або в рамках укладених договорів з іншими містами/громадами. Завдяки участі у міжвідомчих робочих групах та координаційних радах поліцейські можуть бути обізнані щодо наявних в їх місцевості служб підтримки постраждалих осіб, які функціонують при громадських організаціях, а також можуть брати участь в обговоренні питань щодо доцільності створення нових служб підтримки постраждалих осіб в тому чи іншому районі, виходячи із практичних проблем, в тому числі і щодо транспортування постраждалих осіб.

Наявні у складі міжвідомчих робочих груп та координаційних рад представники неурядових організацій можуть сприяти залученню фінансування на задоволення потреб суб'єктів для ефективного реагування на випадки домашнього насильства. Так, наприклад, в результаті звернення поліції м. Одеса до місцевої координаторки UNFPA було залучено фінансування на друк інформаційних карток, які роздають уповноважені підрозділи органів Національної поліції постраждалим особам, кривдникам, дітям та свідкам домашнього насильства під час реагування на випадки домашнього насильства.

Також саме за сприяння UNFPA в окремих містах та громадах України проводились робочі зустрічі із місцевими суб'єктами запобігання та протидії домашньому насильству для розробки планів спільних дій, а також визначення потреб громади у створенні спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб. Крім того, в ряді міст та громад України, які були відібрані для участі у проєкті UNFPA «Міста та громади,

вільні від насильства», за сприяння цієї неурядової організації було надано експертну та фінансову допомогу у розбудові місцевих служб підтримки постраждалих осіб.

За сприяння ще однієї неурядової організації – КМЄС – в різних регіонах України відбувались діалогові платформи для вирішення проблемних питань у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Так, в м. Одеса за ініціативи місцевого осередка КМЄС було організовано діалогову платформу з питань удосконалення місцевого порядку проходження особами, які вчинили домашнє насильство, програм для кривдників, в якій взяли участь поліцейські, судді та фахівці, які реалізують програми для кривдників.

Крім того, саме громадська організація «Ла Страда-Україна» забезпечує функціонування Національної «гарячої» лінії для постраждалих осіб.

Також неурядові та громадські організації активно залучаються до підготовки поліцейських з питань запобігання та протидії домашньому насильству, зокрема організовують відомчі та міжвідомчі тренінги, експертні навчальні курси, тощо.

Отже, внесок неурядових та громадських організацій у сфері запобігання та протидії домашньому насильству є надзвичайно вагомим, тому поліцейським важливо використовувати їх досвід та залучати їх у ролі партнерів для створення можливостей для удосконалення поліцейської діяльності щодо запобігання та протидії домашньому насильству.

Участь у зборі даних.

Для того щоб показати покращення чи погіршення ефективності заходів і політик у сфері запобігання та протидії домашньому насильству органи державної та місцевої влади повинні на регулярній основі збирати відповідні статистичні дані. Якою мірою ці дані будуть корисні й актуальні, залежить від якості обліку.

Уповноважені підрозділи органів Національної поліції звітують щокварталу Нацсоцслужбі через Національну поліцію України про результати здійснення повноважень у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Звіт про результати роботи органів Національної поліції України із запобігання та протидії домашньому насильству (форма №1-ДН) містить статистичну інформацію щодо:

- розгляду заяв, повідомлень про вчинені правопорушення та інші події, пов'язані з домашнім насильством (дані сегреговані за джерелом

надходження заяв та повідомлень; віком та статтю заявників; уповноваженими підрозділами, до яких надійшли заяви та повідомлення; прийнятим рішенням тощо);

- профілактичного обліку осіб, схильних до вчинення домашнього насильства (кривдників) (дані сегреговані за підставою постановки на облік та підрозділом, який поставив на облік; віком, статтю, а також містять інформацію щодо кількості винесених ТЗП, анульованих дозволів на зброю та вилученої зброї);
- кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством (дані сегреговані за статтю, віком та обтяжуючими обставинами по окремим кримінальним правопорушенням);
- осіб, які потерпіли від кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством (дані сегреговані за статтю, віком, станом інвалідності по окремим кримінальним правопорушенням);
- адміністративної практики щодо вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування (дані сегреговані за підрозділами поліції; характером насильства; статтю; віком кривдників; результатами розгляду справ тощо).

Статистичні дані можуть допомагати з розв'язанням питань щодо потенціалу поліції у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та оцінки ефективності послуг, які надаються постраждалим від такого насильства. Питання щодо діяльності поліції у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та стану притягнення кривдників до відповідальності періодично входять до порядку денного засідань міжвідомчих робочих груп та координаційних рад. При цьому у багатьох містах та громадах України на сьогодні розповсюдженою є ситуація стосовно невідповідності даних щодо кількості підтверджених фактів домашнього насильства, які надаються поліцією та відповідальними структурними підрозділами/уповноваженими особами органів місцевої влади. При цьому відповідно до чинного законодавства поліцейські мають інформувати відповідальні структурні підрозділи/уповноважених осіб органів місцевої влади про кожен підтверджений факт домашнього насильства. Отже, порядок повідомлення поліцією відповідальних структурних підрозділів/уповноважених осіб органів місцевої влади потребує дослідження

для з'ясування причин ситуації, що склалась, та вжиття відповідних заходів з метою їх усунення.

Ефективність системи запобігання та протидії домашньому насильству залежить як від кількісних, так і якісних показників. Отже, має значення не тільки кількість складених протоколів про адміністративні правопорушення або порушених кримінальних проваджень за вчинення домашнього насильства, а й їх результативність, тобто факт притягнення кривдника до відповідальності та зміна його насильницької моделі поведінки, в результаті чого має знижуватися кількість повторних випадків домашнього насильства. Так само має значення не тільки кількість винесених термінових заборонних та обмежувальних приписів стосовно кривдників, а й їх дієвість та невідворотність притягнення кривдників до відповідальності у разі їх порушення.

Статистичні дані поліції є одним із об'єктів дослідження щодо стану розповсюдження домашнього насильства та ефективності системи запобігання та протидії домашньому насильству, зокрема щодо притягнення кривдників до відповідальності та зміни їх насильницької моделі поведінки. Вірогідні статистичні відомості про постраждалих осіб та кривдників мають величезне значення не лише для інформування відповідальних структур і громадян про серйозність цієї проблеми, але можуть також заохочувати постраждалих чи свідків повідомляти про випадки домашнього насильства.

З 2017 року в Україні спостерігається щорічне зростання кількості звернень з приводу домашнього насильства. Так, якщо в 2017 році до поліції надійшло близько 110 тис. заяв та повідомлень про випадки домашнього насильства, то в 2021 році надійшло понад 326 тис. таких звернень та повідомлень. Однак, на сьогодні для України збільшення кількості звернень та повідомлень про випадки домашнього насильства не є показником неефективної державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Навпаки, це свідчить про зростання рівня обізнаності населення про проблему домашнього насильства, його прояви та

суб'єктів, до яких можна звернутись за допомогою. Також це демонструє зростання довіри до суб'єктів запобігання та протидії домашньому насильству.

При цьому слід звернути увагу, що якщо зростає кількість звернень та повідомлень про вчинення домашнього насильства, відповідно має зростати і кількість складених протоколів та порушених кримінальних проваджень за вчинення домашнього насильства, а також кількість притягнень до відповідальності кривдників.

Слід пам'ятати, що збір даних здійснюється не просто для формування статистичної інформації, а для подальшого її аналізу для виявлення сучасних тенденцій у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та за необхідності вжиття необхідних заходів, спрямованих на удосконалення системи запобігання та протидії домашньому насильству. При цьому відповідний аналіз статистичних даних та дослідження з їх врахуванням доцільно здійснювати як на загальнодержавному, так і на регіональному та місцевому рівнях.

3. Алгоритм дій поліцейських щодо запобігання та протидії домашньому насильству

Перед виїздом на місце події:

1) враховуючи отриману від диспетчера (чергового) інформацію, уточнити у заявника дані про:

- кількість присутніх на місці події людей, їх фізичний і психологічний стан;
- форму (форми) насильства, кількість учасників конфлікту,
- необхідність надання медичної допомоги присутнім на місці події особам;
- наявність дітей на місці події;
- наявність на місці події зброї (боєприпасів) і можливості її застосування, а також інших загроз життю та здоров'ю громадян;
- участь учасників конфлікту (кривдника) у військових діях;

2) перевірити у базах даних інформацію про осіб, що мешкають за вказаною адресою, та звернути увагу, чи є серед них особи, які:

- мають психічні розлади;
- наркозалежні;
- раніше судимі;
- раніше притягувались до відповідальності за вчинення домашнього насильства;
- є власниками зареєстрованої зброї;

а також:

- чи перебував кривдник на профілактичному обліку осіб, що вчинили домашнє насильство;
- чи мав термінові заборонні приписи;
- чи раніше надходили виклики за цією адресою;
- чи попередні виклики містять інформацію про застосування зброї;

3) розподілити ролі із напарником, визначити основні завдання кожного працівника поліції на місці події. Також необхідно попередньо домовитись, як діятиме, якщо хтось із учасників конфлікту застосує фізичну силу, спеціальні засоби чи зброю.

Важливим є своєчасне прибуття нарядів поліції на місце за повідомленнями і заявами, які надійшли з приводу домашнього насильства. Виклики щодо домашнього насильства не можна сприймати легковажно. Кожне втручання має індивідуальний характер: у жодному разі не можна переносити на конкретний випадок висновки, зроблені у схожій ситуації домашнього насильства.

Після прибуття на місце події:

1) ужити передбачених законодавством заходів щодо припинення домашнього насильства;

2) встановити учасників події та за можливості розвести їх у різні приміщення;

Однією з особливостей домашнього насильства є відсутність свідків в більшості випадків. У зв'язку з цим поліцейським при екстреному виклику за повідомленням про вчинення домашнього

наси́льства важко встановити в умовах конфліктної ситуації правильну картину події, тим більше, що нерідкими є **факти са-мообмови постраждалої особи та неправдивих показань кривдника**. При необхідності перевірки показань на місці в умовах конфліктної ситуації, поліцейський повинен знати та вміти ви-користовувати тактичні прийоми. Слід уважно спостерігати за поведінкою осіб, які перебувають на місці події: не виключено, що аналіз поведінки може дати більше інформації, ніж вдасться одержати в процесі спілкування.

3) забезпечити збір інформації для документування факту до-машнього насильства:

- провести оцінку ризиків та заповнити відповідну форму;
- відібрати заяву у постраждалої особи;

Досить зрозумілим є традиційне запитання поліцейських під час прибуття на виклик з приводу домашнього насильства до по-страждалої особи щодо наміру **подання заяви** (усної чи письмової) про вчинення правопорушення щодо неї. Однак деякі постраждалі особи відмовляються від подання офіційної заяви з різних причин, зокрема з огляду на побоювання подальшої реакції останнього. Важливо, запитувати про намір подавати заяву **за умови від-сутності поряд кривдника**. Також велике значення має **інтона-ція запитання**. Обов'язково необхідно рекомендувати постраж-далій особі (її представнику) написати заяву. Слід зауважити, що замовчування фактів домашнього насильства та недбалість у ставленні до власної безпеки може призвести до погіршення ситу-ації і становити загрозу життю та здоров'ю. Учинення будь-яких насильницьких дій у присутності дітей або недієздатних осіб вва-жається психологічним насильством відносно них та передбачає відповідне реагування поліцейських без написання відповідної заяви.

- звернути увагу та зафіксувати можливі докази вчинення домаш-нього насильства, зокрема сліди насильства: на тілі постраждалої осо-би (наприклад, кров, синці, рани, опіки, вирване волосся, сліди побит-тя); при огляді житлового приміщення (сліди крові, розбиті предмети

побуту, розкидані речі, розбиті меблі, посуд, вікна, розірваний одяг тощо); знаряддя чи засоби, якими могли бути спричинені ушкодження тощо, а також обтяжуючі обставини, зокрема ознаки алкогольного чи наркотичного сп'яніння;

Якщо на тілі постраждалої особи є сліди фізичного насильства, слід направити її до медичної установи для встановлення наявності тілесних ушкоджень та ступеня їх тяжкості.

- провести опитування та відібрати пояснення у можливих свідків (сусідів, родичів тощо), постраждалої особи, кривдника;
- у разі присутності дитини в сім'ї, де вчинено домашнє насильство, обов'язково зазначити про цей факт в рапорті для подальшої участі працівників ювенальної превенції;

Від якості збору інформації поліцейськими залежить, чи буде кривдник притягнений до передбаченої законодавством відповідальності. Усі відомості, зафіксовані поліцейськими, стають важливими доказами під час досудового розслідування та судового розгляду. Неретельна перевірка фактичних обставин – одна з основних причин, які ведуть або до необґрунтованого притягнення особи до відповідальності, або до незаконного звільнення правопорушника від покарання.

4) за необхідності, зокрема у разі наявності підстав вважати, що поведінка кривдника може бути небезпечною для життя та здоров'я інших членів сім'ї або за наявності інформації про перебування **кривдника** на профілактичному обліку, **доставити** його чи її **до відділу поліції** для вжиття заходів, передбачених законодавством, про що зазначається у рапорті та складається протокол адміністративного затримання;

5) кваліфікувати подію та:

- у разі наявності адміністративного правопорушення скласти адміністративний протокол за ст.173-2 КУпАП та передати матеріали справи для розгляду до суду;
- у разі наявності ознак кримінального правопорушення, вжити заходів щодо відкриття кримінального провадження та проведення

досудового розслідування, зокрема викликати на місце події слідчо-оперативну групу, до прибуття якої:

- забезпечити охорону місця події, збереження слідів учиненого кримінального правопорушення та в разі необхідності організувати надання невідкладної медичної допомоги потерпілим особам;
- з'ясувати обставини вчиненого кримінального правопорушення, установити свідків, очевидців події, прикмети правопорушників, збір інших відомостей, що можуть бути використані як докази;
- інформувати уповноваженого працівника чергової частини органу, підрозділу поліції про обставини вчинення кримінального правопорушення та осіб, які його вчинили, для вжиття невідкладних заходів щодо їх затримання;
- з прибуттям слідчо-оперативної групи негайно інформувати слідчого про одержані дані щодо обставин учинення кримінального правопорушення та осіб, які його вчинили, для їх подальшої фіксації шляхом проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій.

6) застосувати спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству в межах компетенції, зокрема винести терміновий заборонний припис стосовно кривдника (за результатами оцінки ризиків) та забезпечити постановку кривдника на профілактичний облік.

Алгоритм дій поліцейських щодо запобігання та протидії домашньому насильству ґрунтується в тому числі на положеннях, закріплених в п.п. 36, 37 Постанови КМУ «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі» № 658 від 22.08.2018 року.

У разі звернення до уповноваженого підрозділу органу Національної поліції особи, яка заявляє, що постраждала від насильства, посадова особа такого органу:

1) приймає заяву від постраждалої особи та реєструє її в журналі єдиного обліку заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події;

2) для організації надання медичної допомоги постраждалій особі (у разі потреби) залежно від її стану викликає бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги або інформує відповідний заклад охорони здоров'я;

3) для невідкладного надання психологічної допомоги інформує відповідний центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, центр соціально-психологічної допомоги, притулок для постраждалих осіб або мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги постраждалим особам (у тому числі шляхом виклику психолога), у разі потреби направляє її до притулку для постраждалих осіб або іншого закладу, що надає послугу притулку;

4) у випадку, якщо постраждалою від насильства або кривдником є дитина або постраждала особа звернулася разом із дитиною не пізніше однієї доби, інформує відповідну службу у справах дітей за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти;

5) інформує постраждалу особу та/або її законного представника (у разі коли такий представник не є кривдником) про її права та соціальні послуги, якими вона може скористатися, можливість відшкодування кривдником завданих матеріальних збитків і шкоди, заподіяної фізичному та психічному здоров'ю, винесення щодо кривдника термінового заборонного припису, можливі процесуальні рішення, пов'язані з розглядом факту вчинення стосовно неї насильства, у тому числі пов'язані із затриманням, арештом кривдника або його звільненням;

6) у разі наявності обґрунтованої підозри вчинення насильства та після підтвердження такого факту шляхом проведення перевірки з урахуванням результатів оцінки ризиків **не пізніше однієї доби за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти** інформує уповноважених осіб, визначених відповідно до абз.1 пункту 20 або п.23 цього Порядку;

7) у випадку, якщо постраждалою від насильства особою або кривдником є *недієздатна особа або особа, цивільна дієздатність якої обмежена*:

- протягом доби інформує уповноважену посадову особу, визначену відповідно до абз.1 п. 20 або п.23 цього Порядку, за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти;

- залучає посадових осіб районної, районної у м. Києві і Севастополі держадміністрації або виконавчого органу сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її утворення) ради, у тому числі об'єднаної

територіальної громади, до відвідування недієздатної особи чи особи, цивільна дієздатність якої обмежена, за місцем її проживання та до перевірки інформації про факт вчинення насильства стосовно особи;

- вживає заходів для належного реагування поліцейських на факт насильства та його припинення. До виїзду на місце події можуть залучатися представники центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, мобільних бригад соціально-психологічної допомоги постраждалим особам, фахівці із соціальної роботи;

- забезпечує взяття на профілактичний облік кривдників та проводить із ними профілактичну роботу в порядку, визначеному законодавством;

- протягом доби інформує уповноважених осіб, визначених відповідно до абз.1 п. 20 або п.23 цього Порядку, про отримання повідомлення від суду про видачу або продовження обмежувального припису кривднику, ухвалення рішення суду про направлення кривдника на проходження програми для кривдників відповідно до ст.39-1 КУпАП;

- у разі надходження від уповноважених осіб, визначених відповідно до абз.1 п. 20 або п.23 цього Порядку, письмового повідомлення про неприбуття кривдника для проходження програми для кривдників або ухилення від проходження програми без поважних причин вживає заходів для належного реагування на такі факти та притягнення кривдника до відповідальності згідно із законодавством;

- забезпечує контроль виконання кривдниками спеціальних заходів протидії насильству відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

У разі звернення до уповноваженого підрозділу органу Національної поліції особи, яка заявляє про факт насильства стосовно іншої особи, або надходження інформації від інших суб'єктів щодо отримання заяви чи повідомлення про вчинення насильства посадова особа цього органу:

- приймає письмове повідомлення;
- вживає заходів для належного реагування уповноваженого підрозділу органу Національної поліції на факт насильства та його припинення. До відвідування місця події можуть залучатися представники

центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, мобільних бригад соціально-психологічної допомоги постраждалим особам, фахівці із соціальної роботи;

- у разі наявності обґрунтованої підозри вчинення насильства після підтвердження такого факту шляхом проведення перевірки відповідної інформації та оцінки ризиків не пізніше однієї доби інформує уповноважену особу, визначену відповідно до абз.1 п. 20 або п.23 цього Порядку, за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти;

- у разі підтвердження факту насильства вживає інших заходів стосовно постраждалої особи та кривдника відповідно до п.36 цього Порядку.

Зазначені заходи здійснюються також у разі **виявлення уповноваженим підрозділом органу Національної поліції фактів насильства.**

4. Забезпечення особистої безпеки поліцейських під час реагування на виклики, пов'язані з домашнім насильством

При розгляді заяв і повідомлень про вчинення домашнього насильства або реальну його загрозу поліцейські повинні виїхати (вийти) на місце події у **складі щонайменше двох осіб**, дотримуючись при цьому заходів особистої безпеки.

Для забезпечення особистої безпеки поліцейські зобов'язані:

- контролювати поведінку осіб на місці події, зосереджуючись на можливих загрозах;
- перебувати в межах візуального (вербального) контакту один з одним;
- мати систему власних умовних знаків (жестів, слів тощо), за допомогою яких можна передавати необхідну інформацію, приховану від оточуючих.

Під час візуального огляду помешкання слід звертати увагу на наявність:

- місць можливого укриття кривдника, або інших осіб, що можуть здійснити раптовий напад на поліцейських;

- місць переховування доказів вчинення домашнього насильства, зброї та інших предметів, якими може бути завдано шкоди життю або здоров'ю поліцейських чи оточуючих;
- додаткових виходів з приміщення, відкритих вікон на нижніх поверхах, через які кривдник може втекти або позбавитися речових доказів;
- ознак перебування собак, яких кривдник може використати для нападу на поліцейських;
- місць (приміщень), які можуть бути використані для ізоляції учасників події або укриття працівників поліцейських від нападу кривдника, у тому числі із використанням зброї.

З метою визначення предметів побуту, за допомогою яких можливе нанесення тілесних ушкоджень поліцейському або оточуючим, слід звернути увагу на наявність:

- у квартирі – зареєстрованої зброї або спортивних знарядь (наприклад, арбалетів, іншої метальної зброї) та запропонувати кривднику їх добровільно видати;
- у полі зору кривдника – предметів побуту, які об'єктивно можуть використовуватися для нанесення тілесних ушкоджень (ножі, виделки, сокири, молотки, коси, вила, лопати тощо);
- предметів побуту, які можуть бути застосовані для опору поліцейському (стілці, скляні пляшки тощо);
- приховану зброю та предмети в одязі кривдника та в інтер'єрі приміщення.

Для обмеження доступу до таких предметів доцільно:

- збільшити відстань між кривдником і цими предметами або ізолювати його в іншому приміщенні;
- перевести правопорушника у таке місце, щоб він знаходився до них спиною;
- прибрати такі предмети особисто або за допомогою постраждалої особи.

З метою недопущення ескалації конфліктної ситуації на місці вчинення домашнього насильства поліцейські:

- опитують учасників події окремо, без присутності іншої сторони;

- дають можливість сторонам спокійно висловити причини виникнення події, не перебиваючи їх;
- проводять бесіду без упередженого ставлення, критично ставляться до отриманої інформації, уникаючи провокування таких психологічних станів, як ревності, помста, заздрість, приниження, користь тощо;
- не займають сторону жодного з учасників події, але наголошують на своєму офіційному статусі особи, яка зобов'язана з'ясувати ситуацію, має повноваження припинити домашнє насильство та забезпечити притягнення кривдника до передбаченої законом відповідальності.

Алгоритм дій поліцейських після прибуття до будівлі або помешкання:

- доповідають диспетчеру (оперативному черговому) про прибуття на місце події;
- проводять збір наявної інформації на місці події (сусіди, перехожі, свідки тощо), зокрема щодо кількості мешканців квартири, відносин між жителями, присутності у помешканні дітей, наявності зброї, тварин тощо;
- за необхідності викликають допоміжний екіпаж поліції.

Дії поліцейських під час входу до приміщення та безпосередньо в квартирі:

- перед входом до приміщення розподілити ролі (поліцейський контакту, поліцейський прикриття та ін. або старший та помічник);
- при вході в приміщення особливу увагу приділяти місцям можливого переховування правопорушника (підвал, горище, глухі кути тощо);
- при використанні ліфту завжди підніматися на один-два поверхи вище або нижче, ніж поверх, на який здійснюється виклик;
- не ставати навпроти дверей та не затримуватись у дверному отворі;
- не поспішати входити до приміщення (квартири), звернути увагу на ознаки можливої загрози (рухи, звуки, силует, контраст, відблиск та інше);
- постійно дотримуватись принципу контакт-прикриття (не втрачати візуальний контакт з напарником);
- пильнувати незвичне та потенційно небезпечне середовище, зокрема прибрати предмети, що можуть використовуватись як зброя;

- установити учасників події (кривдник, постраждала особа) та забезпечити окреме місцезнаходження постраждалих осіб, свідків і кривдника;

Кривдник може контролювати постраждалу особу через висловлювання, мову жестів та інші ледве помітні елементи їхніх стосунків і таким чином впливати на те, що постраждала особа може розповідати поліцейським. Постраждала особа може боятися розмовляти з поліцейськими у присутності кривдника через страх майбутнього покарання з його боку.

- з'ясувати присутність дітей, їх безпеку та окремо опитати, якщо необхідно;
- не проводити опитування учасників події у небезпечних місцях (кухня, підвал, горище тощо);
- не повертатися спиною до неперевірених кімнат та не допускати неконтрольованого переміщення осіб по приміщенню (квартирі);
- у разі виявлення в приміщенні озброєних осіб поліцейські блокують можливі шляхи виходу з будівлі (квартири) правопорушників, викликають допомогу та постійно інформують чергового про ситуацію.

5. Особливості комунікації поліцейських з постраждалими особами, кривдниками та свідками під час реагування на виклики, пов'язані з домашнім насильством

Правила спілкування з постраждалою особою:

- бесіду (розмову) слід проводити наодинці, завіривши про конфіденційність її проведення та отриманої інформації;
- враховувати, що постраждала особа може боятися розмовляти з поліцейськими в присутності кривдника через страх майбутнього покарання;
- пам'ятати, що постраждала особа може мати психологічну залежність від кривдника, тому може змінювати свою думку у процесі надання свідчень, поводити себе нелогічно, почати захищати кривдника;

- виявляти повагу та розуміння, не піддаватися так званому першому враженню: людина за даної ситуації перебуває, як правило, у стані сильного емоційного збудження (або пригніченості) внаслідок пережитої загрози для життя або здоров'я і психічного перенапруження;

- спосіб ведення розмови має сприяти заспокоєнню та підтримці постраждалої особи, слід переконати постраждалу особу, що поліцейський знаходиться та місці події, щоб допомогти;

- уважно вислухати розповідь про подію, що сталася, не переривати розповідь, посилаючись на брак часу або інші обставини;

- ставити запитання так, щоб на них можна було дати декілька варіантів відповідей;

- ставити запитання, які не містять критичних або суб'єктивних суджень;

- врахувати, що постраждала особа, як правило, не здатна оцінити ситуацію і рідко називає пережите саме насильством: причиною виклику поліції може бути руйнування помешкання, бійка, скандал або інша реальна загроза з боку кривдника;

- виявляти терпіння: переляк чи наслідки травм можуть відобразитися у поведінці постраждалої особи, вона може погано чути, не відразу розуміти питання;

- не звинувачувати постраждалу особу в тому, що сталося, запевняти, що насильству немає виправдання;

- переконати постраждалу особу, що вона не винна в тому, що сталося: за насильство відповідає той, хто його чинить. Варто зважати на те, що можливо постраждалу особу упродовж багатьох років піддавали специфічній психічній «обробці», мета якої – переконати в тому, що домашнє насильство – це її провина, що на краще вона не заслуговує, бо «робить все не так». Вадливо не висловлювати підтримки чи згоди, якщо постраждала особа стверджує що нібито вона сама винна в тому, що сталося;

- не покладати на постраждалу особу відповідальність за подальшу долю кривдника;

- повідомити, що надалі сім'ю може відвідати поліцейський або представник соціальної служби з метою перевірки стану безпеки постраждалої особи.

- поінформувати про права постраждалої особи, а також про місцезнаходження осередків організацій, до яких можна звернутися за допомогою та підтримкою;
- пояснити, що насильство з боку кривдника може повторюватися, незважаючи на запевнення і його обіцянки виправитися;
- скласти з постраждалою особою план особистої безпеки.

Необхідно надати постраждалій від насильства особі **моральну підтримку, застосовуючи, наприклад, такі фрази:**

- «Домашнє насильство – це правопорушення».
- «Ви не самотні, допомога – поруч».
- «Ви перебуваєте під захистом Закону. Ви заслуговуєте на краще поводження».
- «Ви можете контролювати тільки власні дії».
- «Усі мають право на вільне від насильства життя».
- «Я розумію, що Ви говорите правду».

Під час розмови з постраждалою особою не можна:

- виявляти нетерплячість, роздратування;
- звинувачувати у провокації насильства; ставати на бік кривдника;
- легковажно ставитися до факту вчинення насильства, применшувати його наслідки;
- виявляти сумнів щодо правдивості свідчень постраждалої;
- переконувати примиритися з кривдником;
- відмовляти в допомозі до моменту подання заяви;
- говорити, що вона мусить сама собі зарадити в такій ситуації;
- перекладати на неї відповідальність за подальшу долю кривдника після встановлення факту насильства, наприклад: «Через Вас він матиме проблеми; він може потрапити до в'язниці».

Для налагодження позитивного контакту з дитиною-свідком домашнього насильства слід дотримуватись таких правил:

- звертатися до дитини на ім'я;
- намагатися створити безпечну атмосферу, висловлювати позитивне доброзичливе ставлення до дитини;
- говорити повільно, чітко, спокійним голосом;

- використовувати просту, зрозумілу для дитини мову;
- часто виражати свою заінтересованість дитиною жестом (хитанням головою) або інтонацією;
- переконати дитину, що її розповідь є важливою;
- підтримувати відповідний зоровий контакт без надмірного, безперервного спостереження за дитиною;
- перепитати дитину, якщо її висловлювання незрозумілі;
- якщо дитина довгий час не відповідає на запитання, спробувати сформулювати його інакше;
- гідно оцінити зусилля дитини, яка дає пояснення, але не хвалити за конкретні відповіді, не обіцяти винагороди;
- для того щоб дитина розповідала про себе, слід показати готовність відкрити частину свого приватного життя, щоб стати для неї більш реальною, ближчою людиною (наприклад, запитуючи про тварин, розкажіть, яку тваринку ви мали в дитинстві або яка є у вас тепер);
- зверніть увагу, у що одягнені діти та в якому стані одяг, чи є ознаки ушкоджень, якою є поведінка дитини.

Слід уникати таких помилок:

- не порушувати фізичного простору дитини, залишатися на безпечній для неї відстані;
- не підганяти дитину, дати їй час обдумати свої відповіді;
- не оцінювати дитину та її висловлювання;
- не реагувати здивуванням на висловлювання дитини, навіть якщо вони шокують;
- не коментувати описуваних дитиною ситуацій згідно з уявленнями дорослих (наприклад, це було небезпечно для тебе або це, мабуть, було для тебе жахливим);
- не змушувати дитину до відповіді, говорячи, що вона повинна щось знати або пам'ятати;
- не давати дитині обіцянок, яких не зможете виконати;
- не питати у скривдженої дитини, чи злочинець повинен бути покараний і яким чином;
- не оцінювати близьких дитині осіб;
- не впадати в паніку, якщо дитина виражає свої негативні емоції, наприклад, плаче, скажіть, що розумієте її реакцію.

Опитувати дитину-свідка або дитину, постраждалу від домашнього насильства, доцільно у присутності особи, якій дитина довіряє. Відповідно до статті 33 Закону України «Про Національну поліцію» проведення опитування неповнолітніх допускається лише за участі батьків (одного з них), іншого законного представника або педагога.

Правила спілкування з кривдником:

- оцінити психофізіологічний стан кривдника (стан алкогольного чи наркотичного сп'яніння, стан збудження, агресії тощо);
- уважно вислухати версію обставин події з боку ймовірного кривдника;
- розмовляти спокійно, демонструючи врівноваженість, окремо від інших членів сім'ї (в окремій кімнаті, бажано не на кухні);
- проводити бесіду без упередженого ставлення, виявляти об'єктивність, звертатися виключно на «Ви»;
- по можливості з'ясувати соціальний статус кривдника (ким працює, чи має залежність, чи має досвід участі у бойових діях тощо);
- провести роз'яснення про відповідальність за вчинення домашнього насильства відповідно до чинного законодавства, пояснити, в чому саме полягає протиправність його дій;
- поінформувати кривдника, про зміст передбачених законодавством заходів, які до нього можуть бути застосовані, зокрема терміновий заборонний припис;
- застерегти кривдника, що в разі насильницьких дій надалі до нього буде вжито більш серйозних заходів, та конкретно їх назвати, зокрема наголосити на криміналізації домашнього насильства;
- не піддаватися на можливі провокації з боку кривдника, дотримуватися позиції: «Я просто виконую свої обов'язки. Ви порушили Закон, що має певні юридичні наслідки»;
- повідомити, що надалі сім'ю може відвідати працівник поліції або соціальних служб, з метою перевірки стану безпеки постраждалих осіб.

Поліцейський повинен пам'ятати, що кривдник:

- дуже часто видає себе за спокійну людину, яка не розуміє, чому

було викликано поліцію, тобто на тлі збудженості постраждалих осіб він може виглядати врівноважено;

- може вдавати себе за постраждалу особу та перекладати відповідальність за скоєне на неї, аргументуючи це тим, що сама (сам) напросилася (вся) або зазначати, що ситуацію спеціально «розіграла» інша сторона, бажаючи його позбутися та ошукати працівників поліції, щоб останні його затримали;
- може обіцяти робити все, що тільки побажають члени сім'ї та поліцейські, аби тільки останні відмовилися від втручання і пішли;
- може контролювати постраждалу особу через висловлювання, мову жестів та інші ледве помітні елементи їхніх стосунків (особливо це стосується дітей) і таким чином впливати на розповідь постраждалої особи поліції.

Поліцейським слід пам'ятати, що кривдник (особливо в так званих «благополучних» родинах) зазвичай справляє приємніше враження, аніж постраждала: він поводить себе більш виважено, розсудливо, спокійно. У таких випадках поліцейський не повинен робити швидких висновків; найкраще повторно відвідати родину, де є підозра щодо скоєння домашнього насильства, а також ретельно опитати сусідів.

Для з'ясування всіх обставин події та зібрання доказів у справі домашнього насильства поліцейські комунікують не лише з постраждалими та кривдниками, а й з **іншими учасниками – свідками, очевидцями, сусідами, родичами** тощо. Під час комунікації з іншими учасниками ситуації домашнього насильства поліцейським слід враховувати **час опитування та індивідуальні характеристики** суб'єкта.

Час опитування

Неробочий
(22.30-06.00)

Людина неготова для спілкування, буде робити це вимушено, у випадку серйозної ситуації. Слід проводити такі опитування лише за серйозних злочинів, або тих, що потребують негайного реагування

Позаробочий (06.00-08.00) (18.00-22.30)	<i>Людина активна, але фактично мало готова для спілкування зі сторонніми особами. Може мати місце підвищена тривога, страх, збудженість, агресія. Можливі дії по заспокоєнню людини, налагодженню контакту</i>
Робочий (8.00-18.00) – зимовий (8.00-20.00) – літній	<i>Психологічно комфортний час для спілкування, людина знаходиться в оптимальному робочому стані, загалом схильна до контакту</i>

Індивідуальні характеристики суб'єкта.

- **Вік** – знання віку особи допоможе обрати найкращий час для проведення опитування та визначити необхідність присутності дорослого/психолога.
- **Культурні особливості** – можуть впливати на форму звертання, необхідність перекладача, врахування гендерних аспектів тощо.
- **Фізичне та психічне здоров'я** – розуміння здатності людини сприймати та відтворювати інформацію, при необхідності отримати консультацію щодо специфіки сприйняття інформації людиною.
- **Попередні контакти з поліцією** – допоможуть визначити реакцію суб'єкта, оцінити безпеку поліцейського, а також розробити правильну тактику опитування.
- **Стать** – в деяких видах правопорушень, зокрема і у випадках домашнього насильства, важливо обрати стать того, хто проводить інтерв'ю. Питання сексуальної орієнтації також є чутливими для суб'єкта, отже потребують певної уваги та делікатності з боку поліцейських.

Правила спілкування з іншими учасниками свідками, очевидцями, сусідами, родичами:

- спонукати їх до небайдужості. Саме байдужість оточуючих посилює відчуття безкарності у кривдника та безнадійності у постраждалої особи. Поліцейським слід переконати співрозмовника у тому, що домашнє насильство – це не особиста справа, а правопорушення, за яке передбачена відповідальність;

- наголосити, що обов'язок повідомляти про відомі факти домашнього насильства поліції закріплений у частині 3 статті 19 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», тобто це – не право, а обов'язок;
- доцільно повідомити свідків та очевидців, що саме відсутність доказової бази часто стає причиною того, що кривдник уникає відповідальності. Тому надзвичайно важливо, щоб свідки та очевидці не відмовлялись надавати свідчення поліції, адже вони також є доказами у справі;
- бажано залишати іншим учасникам ситуації домашнього насильства друковані листівки із контактами служб допомоги постраждалим від домашнього насильства особам, до яких іншим учасникам слід порадити звернутись постраждалим особам. Важливо, щоб постраждала особа була обізнана щодо них, навіть якщо вона не готова звертатись за допомогою одразу.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Які підрозділи поліції є уповноваженими на реагування на виклики, пов'язані з домашнім насильством та яка роль кожного із них?
2. Назвіть основні напрями діяльності поліції у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.
3. Якою є роль поліції у запобіганні домашньому насильству?
4. Якою є роль поліції у наданні допомоги та захисту постраждалим особам, забезпеченні відшкодування шкоди, завданої домашнім насильством?
5. Якою є роль поліції у належному розслідуванні фактів домашнього насильства, притягненні кривдників до передбаченої законом відповідальності та зміні їхньої поведінки?
6. Якою є роль поліції у ефективному реагуванні на факти домашнього насильства шляхом запровадження механізму взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?
7. Яким є алгоритм дій поліцейських при реагуванні на виклики, пов'язані з домашнім насильством?
8. Яких заходів особистої безпеки слід дотримуватись під час реагування на виклики, пов'язані з домашнім насильством, до виїзду на місце події та під час прибуття і знаходження на місці події?
9. Яких правил спілкування з постраждалими особами слід дотримуватись поліцейським?
10. Яких правил спілкування з кривдниками слід дотримуватись поліцейським?
11. Яких правил спілкування з свідками, сусідами, родичами слід дотримуватись поліцейським?
12. Яких правил спілкування з дітьми-свідками та постраждалими дітьми слід дотримуватись поліцейським?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. В якій статті ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству» закріплені повноваження уповноважених підрозділів органів Національної поліції України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?

- a) 8
- b) 9
- c) 10
- d) 11

2. До повноважень підрозділів органів Національної поліції України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству належить:

- a) винесення термінових заборонних приписів стосовно кривдників
- b) вжиття заходів для надання недієздатній особі, яка є кривдником, психіатричної допомоги у примусовому порядку
- c) влаштування дитини в сім'ю патронатного вихователя у разі неможливості проживання дитини із своїми батьками, іншими законними представниками у зв'язку із вчиненням домашнього насильства стосовно цієї дитини або за її участі
- d) участь у підготовці фахівців, до компетенції яких належать питання запобігання та протидії домашньому насильству, у тому числі фахівців, які реалізують програми для кривдників

3. Який із підрозділів органів Національної поліції не є уповноваженим на виконання законодавства у сфері запобігання та протидії домашньому насильству:

- a) кримінальний розшук
- b) патрульна поліція
- c) дільничні офіцери поліції
- d) ювенальна превенція

4. Чого поліцейському НЕ слід робити під час опитування постраждалої особи після припинення факту домашнього насильства:

- a) відмовляти в допомозі до моменту подання заяви
- b) опитувати постраждалу особу і кривдника окремо
- c) інформувати про кваліфікацію правопорушення
- d) дозволяти розповісти власну версію події та надати власні судження про інцидент.

5. Всесвітня акція «16 днів проти насильства» проходить в період:

- a) 25 червня – 10 липня
- b) 10 березня – 26 березня
- c) 25 листопада – 10 грудня
- d) 10 вересня – 26 вересня

6. Концепція планування безпеки передбачає розробку персоналізованого та практичного плану, який допоможе постраждалій особі:

- a) уникнути небезпечних ситуацій
- b) визначити способи дій під час випадків, що загрожують її здоров'ю та життю
- c) уникнути небезпечних ситуацій та визначити способи дій під час випадків, що загрожують її здоров'ю та життю
- d) немає правильної відповіді

7. Під час попереднього збору інформації важливо з'ясувати:

- a) можливі ризики загрози життю та здоров'ю присутніх
- b) необхідність направлення бригади швидкої медичної допомоги
- c) наявність зброї (якщо така є, можливість її застосування)
- d) всі відповіді є правильними

8. При розгляді заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства або реальну його загрозу поліцейські зобов'язані виїхати (вийти) на місце конфлікту в кількості не менше:

- a) двох працівників
- b) трьох працівників
- c) двох екіпажів
- d) трьох екіпажів

9. Поліцейські під час реагування на виклики, пов'язані з домашнім насильством, опитують кривдника та постраждалу особу:

- a) разом
- b) окремо
- c) спочатку кривдника, потім постраждалу особу
- d) спочатку постраждалу особу, потім кривдника

10. Для забезпечення особистої безпеки поліцейські зобов'язані:

- a) контролювати поведінку учасників конфлікту на місці події, зосереджуючись на можливих загрозах
- b) перебувати в межах візуального (вербального) контакту один з одним
- c) мати систему власних умовних знаків (жестів, слів тощо), за допомогою яких можна передавати необхідну інформацію, приховану від оточуючих
- d) всі відповіді є правильними

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

БАЗОВА

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02 липня 2015 року № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
3. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
5. Цивільний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.
6. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.
7. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі: Постанова КМУ від 22 серпня 2018 р. № 658. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF#Text>.
8. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металічними снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів: наказ МВС України від 21 серпня 1998 року № 622. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text>.
9. Положення про Департамент патрульної поліції: наказ Національної поліції України від 06 листопада 2015 року № 73. URL: <https://patrul.in.ua/doc/nak/nakaz-mvs-96/>.
10. Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції: Наказ МВС

України від 06 листопада 2015 року № 1376. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0270-19>.

11. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: наказ МВС України від 06 липня 2017 року № 570. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text>.
12. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад: наказ МВС України від 28 липня 2017 року № 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17#Text>.
13. Про затвердження Порядку розгляду звернень та організації проведення особистого прийому громадян в органах та підрозділах Національної поліції України: наказ МВС України від 15 листопада 2017 року № 930. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1493-17#Text>.
14. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: наказ МВС України від 19 грудня 2017 року № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text>.
15. Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника: Наказ МВС України від 01 серпня 2018 р. № 654. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0965-18>.
16. Про затвердження Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України: Наказ МВС України від 25 лютого 2019 року №124. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0270-19>.
17. Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства: Наказ Мінсоцполітики та МВС України від 13 березня 2019 року №369/180. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0333-19>.

18. Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України: наказ МВС України від 27 квітня 2020 року № 357. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text>.
19. Про затвердження Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України: наказ МВС України від 20 травня 2020 року № 405. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0491-20#Text>.

ДОПОМІЖНА

20. Адреси центрів з надання безоплатної правової допомоги. URL: <https://minjust.gov.ua/news/info/adresi-tsentriv-z-nadannya-bezoplatnoi-pravovoi-dopomogi>.
21. Виставка «Річ у тім». URL: <https://bit.ly/3MKkl7N>.
22. Виставка «Річ у тім. 2.0». URL: <https://richutim2021.rozirvykolo.org/>.
23. Горбач-Кудря І. А. Емпірична модель поліцейської протидії домашньому насильству. Філософські та методологічні проблеми права. № 2. 2020. С. 55-67.
24. Діяльність уповноважених підрозділів Національної поліції України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству: навчальний посібник до спеціалізованого курсу із запобігання та протидії домашньому насильству: Частина 1. Київ, 2020. 188 с.
25. Запобігання та протидія домашньому насильству підрозділами Національної поліції: метод. рек. / [В.Л. Костюк, Н.В. Федоровська, М.В. Пашковська]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. 42 с.
26. Ковальова О.В., Берендєєва А.І., Корнієнко М.В. Роль поліцейських у запобіганні та протидії домашньому насильству : Методичні рекомендації для поліцейських. Одеса, Одеський. держ. ун-т внутр. справ, 2020. 31 с.
27. Ковальова О.В. Насильство в сім'ях поліцейських: чи існує проблема? Юридичний науковий електронний журнал. №4. 2019. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2019/35.pdf.

28. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами, відкрита для підпису в Стамбулі (Туреччина) 11 травня 2011 р. та пояснювальна доповідь. URL: <https://bit.ly/3qXzCwO>.
29. Настільна гра «Коло безпеки». URL: <https://volunteer.kiev.ua/publikaciyi#gallery-8>.
30. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» / кол. авт. ; за заг. ред. К. Б. Левченко, К. В. Павліченко, В. В. Чернея. Київ : МВС України ; Нац. акад. внутр. справ, 2020. 396 с.
31. Організація діяльності мобільних груп реагування на факти вчинення домашнього насильства: метод. рек. / С.В. Альошкін, О.В. Даценко, К.Л. Бугайчук, Т.М. Малиновська. Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ. 2019. 35 с.
32. Офіційний сайт інформаційної кампанії «Розірви коло» URL: <https://rozirvykolo.org/>.
33. Підготовка працівників структурних підрозділів Національної поліції України у частині забезпечення та захисту прав дітей: частина 1. Навчально- методичний посібник. За заг. ред. Журавель Т.В., Зуб Л.В., Ковальнової О.В., Пилипас Ю.В. Київ. 2019. 515 с.
34. Підготовка працівників структурних підрозділів Національної поліції України у частині забезпечення та захисту прав дітей: частина 2 (спеціалізована). Навчально-методичний посібник. За заг. ред. Журавель Т.В., Зуб Л.В., Ковальнової О.В., Пилипас Ю.В. Київ. 2019. 499 с.
35. Пошук найближчого бюро. URL: <https://legalaid.gov.ua/kliiyentam/poshuk-najblyzhchogo-tsentru-ta-dystantsijnyh-punktiv/>.
36. Протидія домашньому насильству органами Національної поліції: метод. посіб. / С.В. Альошкін, О.В. Даценко, К.Л. Бугайчук, Т.М. Малиновська, К.Ю. Шеремет. Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ. 2019. 93с.
37. Ресурси для проведення інформаційно-просвітницьких заходів з дітьми. URL: <https://volunteer.kiev.ua/publikaciyi>.

РОЗДІЛ 7.

**ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ
НАЦІОНАЛЬНОЇ
ПОЛІЦІЇ З ІНШИМИ
ОРГАНАМИ,
УСТАНОВАМИ,
ОРГАНІЗАЦІЯМИ
ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ
ТА ПРОТИДІЇ
ДОМАШНЬОМУ
НАСИЛЬСТВУ**

1. Загальна характеристика взаємодії суб'єктів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству

Мета взаємодії суб'єктів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству полягає в тому, щоб внаслідок спільних зусиль постраждалі від насильства особи були здатні самі вирішувати власну долю і робити вибір щодо подальшого життя без насильства, а суб'єкти сприяли їм в цьому. Взаємодія передбачає узгодження цілей і об'єднання зусиль всіх суб'єктів запобігання та протидії домашньому насильству для найбільш ефективної протидії цьому соціально-негативному явищу. Для ефективної взаємодії повинні бути визначені взаємодіючі ланки, їх завдання та обсяг взаємодії, розподіл функціональних обов'язків, форми взаємодії та конкретні виконавці, яким повинні бути роз'яснені поставлені перед ними спільні задачі. Слід забезпечити обмін взаємною інформацією, визначити способи та засоби зв'язку між взаємодіючими ланками, а також постійний контроль за виконанням узгоджених спільних заходів.

Особливостям **взаємодії суб'єктів**, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству присвячена **стаття 15 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»**. Так, **взаємодія суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, передбачає:**

- взаємне інформування не пізніше однієї доби про виявлені факти домашнього насильства з дотриманням правового режиму інформації з обмеженим доступом;
- реагування на випадки домашнього насильства відповідно до компетенції та з урахуванням оцінки ризиків, що загрожують постраждалій особі;
- узгодження заходів реагування на випадки домашнього насильства та надання дієвої допомоги постраждалим особам, що здійснюються різними суб'єктами;
- розроблення та виконання відповідно до компетенції програм для кривдників;

- розроблення та виконання відповідно до компетенції програм із запобігання та протидії домашньому насильству;
- організацію здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству відповідно до компетенції;
- обмін досвідом у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- скоординовану міжвідомчу підготовку фахівців, які представляють суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- здійснення спеціально уповноваженими органами у сфері запобігання та протидії домашньому насильству моніторингу дотримання вимог законодавства суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, розроблення пропозиції щодо вдосконалення законодавства та практики його застосування.

Порядок взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству затверджений Постановою КМУ «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі» № 658 від 22.08.2018 року.

Взаємодія суб'єктів **координується:**

- *на загальнодержавному рівні* – Мінсоцполітики та Нацсоцслужбою;
- *на регіональному рівні* – Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими держадміністраціями;
- *на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці* – районними, районними у м. Києві і Севастополі держадміністраціями та виконавчими органами сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх утворення) рад, у тому числі об'єднаних територіальних громад.

Координацію заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі та моніторинг їх реалізації **на місцевому рівні** здійснюють **координатори в органах виконавчої**

влади (заступник голови районної, районної у м. Києві і Севастополі держадміністрації, якого визначає голова держадміністрації) **та органах місцевого самоврядування** (заступник голови (за наявності) міського голови, голови виконавчого органу ради об'єднаної територіальної громади, міської (у місті обласного значення), районної у місті (у разі її утворення) ради, якого визначає відповідний голова), на яких покладено функції щодо забезпечення рівності прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі.

Виконавчі органи рад об'єднаних територіальних громад, міських, районних у містах (у разі їх утворення) рад з метою забезпечення здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі визначають **відповідальних працівників виконавчого комітету (структурний підрозділ)**, які (який) проводять (проводить) роботу з прийому та реєстрації заяв і повідомлень про вчинення насильства, координації заходів реагування на факти вчинення насильства, надання допомоги і захисту постраждалим особам, а також роботу з кривдниками. Районні, районні у м. Києві і Севастополі держадміністрації з метою забезпечення здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі також визначають **уповноважених осіб (структурний підрозділ)**, які (який) проводять (проводить) роботу з прийому та реєстрації заяв і повідомлень про вчинення насильства, координації заходів реагування на факти вчинення насильства, надання допомоги і захисту постраждалим особам, а також роботу з кривдниками.

*Для забезпечення міжвідомчої співпраці щодо реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, узгодженості заходів, підвищення їх ефективності, координації проведення інформаційно-просвітницьких заходів, на регіональному та місцевому рівнях створюються **координаційні ради**.*

До їх складу входять уповноважені представники:

- служб у справах дітей,
- уповноважених підрозділів органів Національної поліції,
- органів управління освітою,

- структурних підрозділів з питань охорони здоров'я місцевих держадміністрацій,
- центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги,
- органів прокуратури,
- суду,
- громадських об'єднань, релігійних організацій, міжнародних організацій та іноземних неурядових організацій (за згодою).

До завдань у сфері запобігання насильству належать:

- визначення стану, причин і передумов поширення насильства;
- підвищення рівня поінформованості населення про форми, прояви, причини та наслідки насильства;
- сприяння розумінню суспільством природи насильства, його непропорційного впливу на жінок і чоловіків, зокрема на осіб з інвалідністю, вагітних жінок, дітей, недієздатних осіб, осіб похилого віку;
- формування в суспільстві нетерпимого ставлення до насильницьких моделей поведінки, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед дітей, усвідомлення насильства як порушення прав людини;
- викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків, а також будь-яких звичаїв і традицій, що на них ґрунтуються;
- заохочення всіх членів суспільства, насамперед чоловіків, до активного сприяння запобігання насильству.

На виконання завдань у сфері запобігання насильству суб'єкти забезпечують:

- вивчення ситуації та збір згрупованих за ознакою статі статистичних даних про факти насильства;
- організацію і проведення галузевих та міжгалузевих досліджень стану, причин і передумов поширення насильства, ефективності законодавства у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі та практики його застосування;
- організацію і проведення серед населення, зокрема серед дітей та молоді, інформаційних кампаній щодо запобігання та протидії насильству, роз'яснення його форм, проявів і наслідків;

- розроблення та впровадження у закладах освіти навчальних і виховних програм з питань запобігання та протидії насильству, зокрема стосовно дітей;
- залучення засобів масової інформації до проведення просвітницьких кампаній, спрямованих на виконання завдань у сфері запобігання насильству, зокрема формування небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед дітей, усвідомлення необхідності невідкладного повідомлення відповідних суб'єктів про випадки насильства;
- організацію та проведення спільних спеціалізованих тренінгів та семінарів для фахівців, які працюють у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, а також для працівників правоохоронних органів і суддів.

Під час виконання завдань суб'єкти враховують природу насильства, його непропорційний вплив на жінок і чоловіків, зокрема на осіб з інвалідністю, вагітних жінок, дітей, недієздатних осіб, осіб похилого віку, необхідність підтримки та захисту постраждалих осіб, наслідки насильства, що призводять до порушення прав людини.

Завданнями у сфері протидії насильству є:

- ефективне виявлення та узгоджене реагування на факти вчинення насильства з урахуванням результатів оцінки ризиків, що загрожують постраждалій особі, своєчасне взаємне інформування суб'єктів та направлення постраждалої особи до служб підтримки постраждалих осіб;
- дієва допомога і захист постраждалих осіб, забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної насильством, з урахуванням віку, стану здоров'я, статі, релігійних переконань, етнічного походження, спеціальних потреб таких осіб. Допомога постраждалим особам надається за місцем звернення і не повинна залежати від факту звернення таких осіб до правоохоронних органів чи суду, від їх участі у кримінальному, адміністративному або цивільному провадженні;
- належне розслідування фактів насильства, своєчасне та ефективне вжиття щодо кривдника спеціальних заходів у сфері протидії

наси́льству та контро́ль за їх виконанням, притягнення кривдників до передбаченої законом відпові́дальності та зміна їх поведінки.

За наявності добровільної поінформованої згоди постраждалої особи уповноважені особи (або інші суб'єкти, до яких звернулася постраждала особа), **інформують інших суб'єктів про звернення та потреби постраждалої особи.** Така згода не вимагається у випадках **вчинення насильства стосовно дітей та недієздатних осіб, а також виявлення актів насильства кримінального характеру, обґрунтовану підозру щодо вчинення яких підтверджено за результатами оцінки ризиків.**

Взаємне інформування про факти домашнього насильства проводиться **не пізніше однієї доби за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти з подальшим письмовим підтвердженням, а після запровадження Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі** – шляхом внесення інформації до нього

Єдиний державний реєстр випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі – це ав-

томатизована інформаційно-телекомунікаційна система, призначена для збирання, реєстрації, накопичення, зберігання, адаптування, зміни, поновлення, використання, поширення (розповсюдження, реалізації, передачі), знеособлення і знищення визначених Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» даних про випадки домашнього насильства та насильства за ознакою статі. *Порядок формування, ведення та доступу до Реєстру визначений постановою КМУ «Про затвердження Порядку формування, ведення та доступу до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі» №234 від 20.03.2019 року. Станом на 2022 рік даний Реєстр не створений.*

В діяльності органів Національної поліції у сфері запобігання та протидії домашньому насильству можна **виокремити зовнішню та внутрішню взаємодію:**

- **зовнішня** – взаємодія органів Національної поліції з іншими суб'єктами запобігання та протидії домашньому насильству;
- **внутрішня** – взаємодія між собою уповноважених підрозділів органів Національної поліції: підрозділів «102» та чергової служби; дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громади; ювенальної превенції; патрульної поліції та групи реагування патрульної поліції; підрозділи слідства та дізнання; секторів протидії домашньому насильству та мобільних груп реагування на факти вчинення домашнього насильства.

2. Взаємодія підрозділів поліції щодо запобігання та протидії домашньому насильству

Особливості внутрішньої взаємодії, зокрема і під час здійснення діяльності у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, між уповноваженими підрозділами органів Національної поліції частково визначені у Інструкціях, які регламентують діяльність даних підрозділів.

Внутрішня взаємодія між підрозділами превентивної діяльності та органами досудового розслідування здійснюється:

- у випадку закриття кримінального провадження у справах, пов'язаних з домашнім насильством, але за наявності в діях порушника ознак адміністративного правопорушення та відповідно відкриття провадження у справі про адміністративне правопорушення за ст. 173-2 КУпАП. Важливо, щоб поліцейські пам'ятали, що в такому випадку **стягнення може бути накладено судом не пізніше як через три місяці з дня прийняття рішення про закриття кримінального провадження.** Тому важливою є своєчасна **внутрішня комунікація між підрозділами, відсутність якої може призвести до закриття справи судом у зв'язку із закінченням строків, передбачених ст. 38 КУпАП;**
- у випадку **систематичності вчинення домашнього насильства, що є підставою для порушення кримінального провадження за ст.126-1 КК України.** В такому випадку важливою є **взаємодія підрозділів щодо збору доказів у справі;**

- у випадку необхідності **винесення стосовно кривдника термінового заборонного припису** на підставі оцінки ризиків **у разі наявності в його діянні ознак кримінального правопорушення** слідчі/дізнавачі можуть залучити поліцейських превенції, оскільки самі не уповноважені на застосування даного спеціального заходу щодо протидії домашньому насильству.

*Уповноважені на постановку на профілактичний облік поліцейські, зокрема **ділничні офіцери поліції або представники сектору протидії домашньому насильству**, потребують вчасного (не пізніше доби) отримання інформації про:*

- складені іншими підрозділами поліції протоколи про адміністративне правопорушення, передбачене ст.173-2 КУпАП;
  - терміновий заборонний припис стосовно кривдника, винесений працівником уповноваженого підрозділу поліції;
  - відкриття кримінального провадження стосовно кривдника у зв'язку з вчиненням ним домашнього насильства тощо,
- оскільки кожен із зазначених фактів є підставою для постановки кривдника на профілактичний облік.**

Особливості взаємодії уповноважених підрозділів органів Національної поліції у разі, якщо постраждалою особою від домашнього насильства є дитина.

*Відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» **дитина, яка постраждала від домашнього насильства**, – особа, яка не досягла 18 років та зазнала домашнього насильства у будь-якій формі або стала свідком (очевидцем) такого насильства.*

Порядок взаємодії між різними підрозділами поліції при реагуванні на факти домашнього насильства стосовно дитини або у присутності дитини законодавством не визначений. Тому практика його реалізації відрізняється і залежить від організації діяльності підрозділів поліції на місцях.

В більшості регіонів під час реагування на випадки домашнього насильства поліцейські, які не входять до складу підрозділів ювенальної превенції, **у випадку виявлення постраждалої дитини:**

- або вчиняють виключно заходи, спрямовані на припинення домашнього насильства стосовно дитини, затримання кривдника та доставлення його до відділу поліції, де подальші дії вчинятимуть ювенальні поліцейські;
- або вживають заходів щодо припинення домашнього насильства стосовно дитини та доповідають черговому про необхідність залучення ювенальних поліцейських для реагування на виявлений випадок домашнього насильства стосовно дитини.

При цьому слід зазначити, що і патрульні поліцейські, і поліцейські груп реагування патрульної поліції, і поліцейські мобільних груп поліції з реагування на випадки домашнього насильства, і дільничні офіцери поліції, і поліцейські офіцери громади, нарівні з ювенальними поліцейськими, зобов'язані реагувати на випадки домашнього насильства відносно дитини, зокрема негайно припиняти його, можуть проводити оцінку ризиків, виносити термінові заборонні приписи, складати протоколи про вчинення відносно дитини або в присутності дитини правопорушення, передбаченого ст.173-2 КУпАП, а також виконувати інші повноваження, передбачені Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Проте зазвичай ювенальні поліцейські мають кращі знання щодо вікової психології дітей, більший досвід та кращу підготовку щодо опитування дітей, які постраждали від домашнього насильства. Тому **за можливості представникам інших уповноважених підрозділів органів Національної поліції доцільно залучати ювенальних поліцейських до реагування на випадки домашнього насильства стосовно дитини.**

У разі ж виявлення дитини, яка стала свідком (очевидцем) домашнього насильства між іншими членами родини, поліцейські з інших, ніж ювенальна превенція, уповноважених підрозділів органів Національної поліції переважно здійснюють реагування *без залучення на місце вчинення домашнього насильства підрозділів ювенальної превенції.*

*В цьому випадку важливо забезпечити **фіксацію дитини-свідка домашнього насильства як постраждалої особи в протоколі про адміністративне правопорушення**, зокрема у фабулі та у графі «потерпіла особа», а також **повідомити про даний випадок ювенальну превенцію** (за можливості шляхом виклику через чергового ювенального поліцейського на місце події), яка пізніше здійснить візит до родини та у разі наявності підстав може притягнути батьків або законних представників дитини до адміністративної відповідальності за неналежне виконання батьківських обов'язків, а також **повідомить службу у справах дітей**, з якою у них як правило, налагоджена тісна співпраця.*

Постраждала дитина має всі права постраждалої особи, зокрема зазначені в ст.21 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», реалізація яких забезпечується з урахуванням найкращих інтересів дитини, її віку, статі, стану здоров'я, інтелектуального та фізичного розвитку. Під **забезпеченням найкращих інтересів дитини** розуміються дії та рішення, що спрямовані на задоволення індивідуальних потреб дитини відповідно до її віку, статі, стану здоров'я, особливостей розвитку, життєвого досвіду, родинної, культурної та етнічної належності та враховують думку дитини, якщо вона досягла такого віку і рівня розвитку, що може її висловити.

Важливим є питання організації **опитування дитини, яка постраждала від домашнього насильства, в тому числі дитини-свідка (очевидця) домашнього насильства.**

Заходи, які мають бути забезпечені під час опитування дитини, закріплені в ст. 35 Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства:

- проведення опитувань дитини без необґрунтованої затримки, відразу після повідомлення фактів компетентним органам;
- проведення опитувань дитини, якщо це необхідно, у спеціально обладнаному та прилаштованому для цих цілей приміщенні;
- проведення опитувань дитини особою, спеціально підготовленою для цих цілей;

- проведення всіх опитувань дитини одними й тими самими особами, якщо це можливо та де це доцільно;
- якомога меншої кількості опитувань і настільки, наскільки це є вкрай необхідним для цілей кримінального провадження;
- можливості супроводження дитини її законним представником або, де це доцільно, дорослим, якого вона сама вибирає, якщо стосовно цієї особи не буде винесено мотивованого рішення про інше;
- забезпечення можливості запису на відеоплівку опитування постраждалої дитини або, де це доцільно, дитини-свідка та прийняття таких відеосвідчень як доказу в суді згідно з нормами національного законодавства.

*В жовтні 2021 року відповідно до Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року в Україні розроблені та затверджені Головою Національної поліції України **Методичні рекомендації щодо організації роботи з дітьми за методикою «Зелена кімната» для ювенальних поліцейських та слідчих**, які складаються із наступних розділів:*

- 1) нормативно-правове забезпечення допиту/опитування дітей;
- 2) сутність методики «Зелена кімната», організація та проведення допиту, дружнього до дитини;
- 3) характеристика психологічних особливостей дітей різного віку, що необхідно враховувати під час допиту/опитування;
- 4) роль залучених осіб під час допиту дитини та завдання, які вони можуть виконувати;
- 5) рекомендації щодо облаштування місця проведення допиту/опитування дитини;
- 6) особливості організації роботи за методикою «Зелена кімната» для ювенальних поліцейських;
- 7) особливості організації роботи за методикою «Зелена кімната» для слідчих.

Методичні рекомендації покликані сприяти розумінню організації та побудови дружнього допиту/опитування дитини слідчими та ювенальними поліцейськими, що базується на основних принципах правосуддя, дружнього до дитини: участі, забезпечення найкращого інтересу, гідності, недопущення дискримінації, верховенства права.

Ознайомитись з даними Методичними рекомендаціями можна за посиланням: <https://bit.ly/3xpsC1H>.

Як правило, саме поліцейські ювенальної превенції володіють безпосереднім доступом до кімнат, дружніх до опитування дітей, тому іншим поліцейським, зокрема слідчим, у разі необхідності проведення допиту дитини з використанням методики «Зеленої кімнати», доцільно скомунікувати з поліцейськими ювенальної превенції.

Метою методики «Зелена кімната» є отримання достовірних показань дитини під час проведення її допиту/опитування в умовах мінімізації та недопущення повторної травматизації її психіки.

Ключовими завданнями використання методики «Зелена кімната» поліцейськими є:

- встановлення взаємодії з дитиною з урахуванням її вікових та психологічних особливостей, сприяння відкритому спілкуванню з нею;
- отримання достовірних показань дитини в умовах, дружніх до дитини, та з дотриманням принципів правосуддя, дружнього до дитини;
- мінімізація та недопущення повторної травматизації дитини, блокування гострих стресових реакцій, що можуть виникнути під час її допиту;
- сприяння у отриманні доказу у справі та прийняття справедливого рішення, що відповідатиме найкращим інтересам дитини.

*Робота за методикою «Зелена кімната» можлива з **дитиною будь-якого процесуального статусу**, у тому числі під час опитування дитини ювенальним поліцейським, допиті дитини слідчим чи слідчим суддею.*

Надзвичайно важливе врахування методики «Зелена кімната» при першому контакті дитини з поліцією, оскільки це формує її ставлення до поліцейських в цілому. Працівники підрозділів ювенальної превенції, як правило, першими спілкуються з дитиною, яка опинилася в контакті із системою кримінального правосуддя, опитуючи її з метою

отримання загальної інформації про подію, яка відбулась за її участю. Ювенальні поліцейські беруть участь у здійсненні дій, спрямованих на підготовку до майбутнього допиту дитини у порядку, визначеному КПК України, що може включати: збирання інформації про неї, її інтереси, вподобання, оточення, що є важливим для вступної фази проведення допиту. *Слід забезпечити своєчасну передачу зібраної інформації слідчому, який буде організовувати безпосереднє проведення допиту дитини.*

Важливими умовами ефективності методики «Зелена кімната» є:

- проведення допиту/опитування дитини із дотриманням «формули ефективної взаємодії з дитиною»: «безпечне місце» + «безпечний дорослий» = «дитина у безпеці»;
- проведення допиту/опитування дитини відповідно до рекомендованих фаз (етапів проведення допиту/опитування).

Важливо, щоб допит/опитування дитини відбувався у дружньому до дитини спеціалізованому приміщенні.

*Вимога щодо проведення бесіди з постраждалою дитиною у **безпечному місці** та/або у спеціально створених безпечних умовах, у тому числі із застосуванням методики «Зелена кімната», закріплена також у **п. 14 Постанови КМУ «Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах» від 1 червня 2020 року № 585**, в якому також наголошено, що в інтересах дитини для мінімізації негативного впливу на її емоційний стан та психічне здоров'я, а також з метою недопущення її повторної психологічної травматизації бесіда з дитиною проводиться **один раз**.*

Бесіда може проводитися за участю представників:

- служби у справах дітей,
- органу Національної поліції,
- педагога або психолога,
- у разі потреби – лікаря,
- інших осіб, які мають відповідну кваліфікацію або пройшли відповідне навчання щодо особливостей проведення такої бесіди з дітьми різних категорій

- та в присутності та/або за згодою батьків, іншого законного представника (якщо вони не є кривдниками дитини).

*Тому поліцейським інших, ніж ювенальна превенція, уповноважених підрозділів органів Національної поліції, які виявили дитину, стосовно якої або у присутності якої вчинено домашнє насильство, **не варто самотійно здійснювати детальне опитування дитини, якщо в подальшому на реагування будуть залучені ювенальні поліцейські, а також інші уповноважені суб'єкти.***

Якщо відсутня можливість провести допит/опитування у спеціалізованій кімнаті, дружній до опитування дітей, це можна зробити в приміщенні, де водночас не будуть проводитися жодні інші дії, та забезпечити в ньому **умови, максимально наближені до вимог, яким має відповідати «Зелена кімната»:**

- вимкнені мобільні телефони;
- наявність зручних меблів з урахуванням віку дитини;
- відсутність зайвих предметів, які можуть відволікати її увагу;
- забезпечення непомітності сторонніх осіб до кімнати кабінету слідчого/ювенального поліцейського, де відбувається допит/опитування (попередити колег, замкнути двері, розмістити табличку «Увага! Допит/опитування дитини. Не заходити!»);

- той, хто запитує, – перед дитиною, інших присутні – за спиною дитини, щоб не відволікати її та не заважати встановленню контакту з нею особи, яка безпосередньо проводить допит;

- наявність іграшок, олівців, альбому чи окремих аркушів буде доречною для проведення допиту дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

Не рекомендовано проводити допит/опитування дитини:

- в місці, де вона могла зазнати травматичного досвіду;
- там, де вона проживає;
- в школі.

Слід також згадати про важливість взаємодії між підрозділами поліції під час здійснення запобігання домашнього насильства

щодо дітей, зокрема **під час організації та проведення інформаційно-просвітницьких заходів серед дітей**. В цьому контексті важливою є **співпраця ювенальної превенції та шкільних офіцерів поліції**, яким варто об'єднувати зусилля, визначати спільно графіки профілактичної роботи в школах, узгоджувати профілактичні заходи, з одного боку, з метою уникнення дублювання, з іншого – для забезпечення охоплення профілактичною роботою якомога більшої кількості дітей та батьків.

3. Взаємодія органів Національної поліції з спеціально уповноваженими органами у сфері запобігання та протидії домашньому насильству

Уповноважені (відповідальні) особи органів місцевої влади інформують уповноважені підрозділи органів Національної поліції про:

- звернення особи, яка заявляє, що постраждала від насильства, та/або її законного представника – не пізніше однієї доби за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти;

Уповноважені особи приймають та реєструють заяви в журналі реєстрації заяв про вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі, форма якого визначена Постановою КМУ від 22 серпня 2022 року №658.

- неприбуття кривдника для проходження програми для кривдників або ухилення від проходження програми без поважних причин.

У разі надходження від уповноважених осіб письмового повідомлення про неприбуття кривдника для проходження програми для кривдників або ухилення від проходження програми без поважних причин вживає заходів для належного реагування на такі факти та притягнення кривдника до відповідальності згідно із законодавством.

Посадові особи уповноважених підрозділів органів Національної поліції інформують уповноважених (відповідальних) осіб органів місцевої влади не пізніше однієї доби за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти про:

- звернення особи, яка заявляє, що постраждала від насильства, у разі наявності обґрунтованої підозри вчинення насильства та після підтвердження такого факту шляхом проведення перевірки з урахуванням результатів оцінки ризиків;

Якщо постраждалою від насильства особою або кривдником є недієздатна особа або особа, цивільна дієздатність якої обмежена, також залучає їх до відвідування недієздатної особи чи особи, цивільна дієздатність якої обмежена, за місцем її проживання для перевірки інформації про факт вчинення насильства.

- звернення до уповноваженого підрозділу органу Національної поліції особи, яка заявляє про факт насильства стосовно іншої особи, або надходження інформації від інших суб'єктів щодо отримання заяви чи повідомлення про вчинення насильства у разі наявності обґрунтованої підозри вчинення насильства після підтвердження такого факту шляхом проведення перевірки відповідної інформації та оцінки ризиків;

- отримання повідомлення від суду про видачу або продовження обмежувального припису кривднику;

- отримання повідомлення від суду про ухвалення рішення суду про направлення кривдника на проходження програми для кривдників відповідно до статті 39-1 КУпАП.

Особливості взаємодії уповноважених підрозділів органів Національної поліції та уповноважених (відповідальних) осіб органів місцевої влади представлено в наступних таблицях.

**Витяг із постанови КМУ від 22 серпня 2018 року №658
щодо особливостей взаємодії уповноважених підрозділів органів
Національної поліції з уповноваженими (відповідальними)
особами органів місцевої влади**

Підстава взаємодії	Напрямок взаємодії	Строк	Шлях взаємодії
звернення особи, яка заявляє, що постраждала від насильства, та/або її законного представника, у разі наявності обґрунтованої підозри вчинення насильства та після підтвердження такого факту шляхом проведення перевірки з урахуванням результатів оцінки ризиків	інформування	не пізніше однієї доби	за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти
якщо постраждалою від насильства особою або кривдником є недієздатна особа або особа, цивільна дієздатність якої обмежена	інформування	протягом доби	за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти
	залучення до відвідування за місцем проживання та до перевірки інформації про факт вчинення насильства стосовно		-
звернення особи, яка заявляє про факт насильства стосовно іншої особи, та у разі наявності обґрунтованої підозри вчинення насильства після підтвердження такого факту шляхом проведення перевірки відповідної інформації та оцінки ризиків	інформування	протягом доби	за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти

надходження інформації від інших суб'єктів щодо отримання заяви чи повідомлення про вчинення насильства, та у разі наявності обґрунтованої підозри вчинення насильства після підтвердження такого факту шляхом проведення перевірки відповідної інформації та оцінки ризиків	інформування	протягом доби	за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти
отримання повідомлення від суду про видачу або продовження обмежувального припису кривднику, ухвалення рішення суду про направлення кривдника на проходження програми для кривдників відповідно до статті 39-1 КУпАП	інформування	протягом доби	за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти
надходження від уповноважених осіб письмового повідомлення про неприбуття кривдника для проходження програми для кривдників або ухилення від проходження програми без поважних причин	вжиття заходів для належного реагування на такі факти та притягнення кривдника до відповідальності згідно із законодавством	-	-
надходження інформації від суб'єктів щодо отримання заяви чи повідомлення про факт насильства стосовно недієздатної особи чи особи, дієздатність якої обмежена, або за її участю			

**Витяг із постанови КМУ від 22 серпня 2018 року №658
щодо особливостей взаємодії уповноважених (відповідальних)
осіб органів місцевої влади з уповноваженими підрозділами
органів Національної поліції**

Підстава взаємодії	Напрямок взаємодії	Строк	Шлях взаємодії	Пункт Постанови
звернення особи, яка заявляє, що постраждала від насильства, та/або її законного представника	інформує	не пізніше однієї доби	за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти	33
неприбуття кривдника для проходження програми або ухилення від проходження програми без поважних причин	інформує ля вжиття заходів для притягнення кривдника до відповідальності	протягом трьох робочих днів з дня виявлення такого факту	письмово	33
звернення особи, яка заявляє про факт насильства стосовно іншої особи	інформує	не пізніше однієї доби	за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти	34
надходження інформації від інших суб'єктів щодо отримання заяви чи повідомлення про вчинення насильства	інформує	не пізніше однієї доби	за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти	34

надходження інформації від суб'єктів щодо отримання заяви чи повідомлення про факт насильства стосовно недієздатної особи чи особи, дієздатність якої обмежена, або за її участю	інформує	не пізніше однієї доби	за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти	35
	долучається до оцінки ризиків (у разі потреби)		у порядку, визначеному Мінсоцполітики разом із Національною поліцією	35
неприбуття кривдника для проходження програми для кривдників або ухилення від проходження програми без поважних причин	інформує			36

4. Взаємодія органів Національної поліції з іншими органами та установами, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству

В Постанові КМУ від 22 серпня 2018 року №658 окреслено особливості взаємодії уповноважених підрозділів органів Національної поліції із службою у справах дітей, закладами освіти та охорони здоров'я.

Посадові особи уповноважених підрозділів органів Національної поліції:

- для організації надання медичної допомоги постраждалій особі (у разі потреби) залежно від її стану викликає бригаду екстреної

(швидкої) медичної допомоги або інформує відповідний заклад охорони здоров'я;

- у випадку, якщо постраждалою від насильства або кривдником є дитина або постраждала особа звернулася разом із дитиною не пізніше однієї доби, інформує відповідну службу у справах дітей за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти.

Інші органи та установи, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству:

- у разі виявлення фактів насильства *уповноважена посадова особа закладу загальної середньої, професійної (професійно-технічної) та вищої освіти* протягом доби за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти *інформує уповноважений підрозділ органу Національної поліції;*

- у разі виявлення в особи ушкоджень, що могли виникнути внаслідок вчинення насильства, або звернення особи чи її законних представників у зв'язку із вчиненням насильства *працівник закладу охорони здоров'я не пізніше однієї доби інформує уповноважений підрозділ органу Національної поліції* про всі факти звернення та доставлення до закладів охорони здоров'я осіб із тілесними ушкодженнями кримінального характеру (вогнепальними, колотими, різаними, рубаними ранами, забоями), що могли виникнути внаслідок вчинення насильства.

В Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» також містяться окремі норми щодо взаємодії уповноважених підрозділів органів Національної поліції із іншими органами та установами, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству:

- про видачу обмежувального припису кривднику **суддя** у встановлений законом строк **інформує уповноважені підрозділи органів Національної поліції України** за місцем проживання (перебування) постраждалої особи для взяття кривдника на профілактичний облік, а також районні, районні у містах Києві і Севастополі державні адміністрації та виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад за місцем проживання (перебування) постраждалої особи (ч.6 ст.26).

Особливості взаємодії уповноважених підрозділів органів Національної поліції та уповноважених (відповідальних) осіб органів місцевої влади представлено в наступних таблицях.

Витяг із постанови КМУ від 22 серпня 2018 року №658 щодо особливостей взаємодії уповноважених підрозділів органів Національної поліції з іншими органами та установами, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству

Суб'єкт, з яким взаємодіє	Підстава взаємодії	Напрямок взаємодії	Строк	Шлях взаємодії
Заклади охорони здоров'я	для організації надання медичної допомоги постраждалій особі (у разі потреби) залежно від її стану	виклик бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги	-	-
		інформування відповідного закладу охорони здоров'я	-	-
Служба у справах дітей	у випадку, якщо постраждало від насильства або кривдником є дитина або постраждала особа звернулася разом із дитиною	інформування	не пізніше однієї доби	за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти

Витяг із Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та постанови КМУ від 22 серпня 2018 року №658 щодо особливостей взаємодії інших органів та установ, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству з уповноваженими підрозділами органів Національної поліції

Суб'єкт, який взаємодіє	Підстава взаємодії	Напрямок взаємодії	Строк	Шлях взаємодії	Пункт Постанови, стаття Закону
Уповноважена посадова особа закладу загальної середньої освіти	у разі виявлення фактів насильства	інформує	протягом доби	за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти	39
Уповноважена посадова особа закладу професійної (професійно-технічної) та вищої освіти	у разі виявлення (візуально або під час опитування) фактів насильства стосовно повнолітніх учнів (студентів) закладів освіти або отримання відповідних заяв чи повідомлень від повнолітнього учня (студента), інших осіб	інформує	протягом доби	за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти	40
Працівник закладу охорони здоров'я	всі факти звернення та доставлення до закладів охорони здоров'я осіб із тілесними ушкодженнями кримінального характеру (вогнепальними, колотими, різаними, рубаними ранами, забоями), що могли виникнути внаслідок вчинення насильства	інформує	протягом доби	за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти	43

Суд	у разі видачі обмежувального припису кривднику для взяття кривдника на профілактичний облік	інформує за місцем проживання (перебування) постраждалої особи	у встановлений законом строк – не пізніше наступного дня з дня ухвалення рішення (ч.2 ст.350-8 ЦПК)	-	ч.6 ст.26

До запровадження Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства і насильства за ознакою статі заяви та повідомлення про насильство реєструються закладами освіти та закладами охорони здоров'я в спеціальних **журналах**, форми яких наведено в додатках 3 та 4 до Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, затвердженого Постановою КМУ від 22 серпня 2022 року №658. Також до цих журналів вноситься інформація про заходи, вжиті суб'єктами до постраждалих осіб та кривдників (ст. 16 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»; п. 12 Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі; п. 13 Порядку формування, ведення та доступу до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі).

Факти фіксації звернень та повідомлень з приводу домашнього насильства у даних журналах можуть слугувати одними із доказів систематичності вчинення домашнього насильства.

Особливу увагу слід приділити питанням **взаємодії суб'єктів у випадку домашнього насильства відносно дитини**. Слід зазначити, що домашнє насильство стосовно дитини є проявом жорстокого поводження з дитиною.

Відповідно до Закону України «Про охорону дитинства» **жорстоке поводження з дитиною** – будь-які форми фізичного, психологічного, сексуального або економічного насильства над дитиною, **зокрема домашнього насильства**, а також будь-які незаконні угоди стосовно дитини, зокрема вербування, переміщення, переховування, передача або одержання дитини, вчинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану дитини.

Відповідно до ст. 22 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» звернення та повідомлення про вчинення домашнього насильства стосовно дітей приймаються і розглядаються згідно з порядком, затвердженим **Постановою КМУ від 01 червня 2020 року № 585**. Ця постанова передбачає механізм взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування щодо виявлення дітей, які постраждали від жорстокого поводження, розгляду повідомлень про таких дітей, забезпечення їхньої безпеки та надання необхідної допомоги.

Координатором заходів щодо захисту дітей від жорстокого поводження з ними або загрози його вчинення є **служба у справах дітей**.

Звернення про факти жорстокого поводження з дітьми або загрозу їх вчинення можуть подаватися в усній або письмовій формі за місцем проживання (перебування) дитини:

- самою дитиною,
- батьками, одним із батьків дитини або особою/особами, які їх замінюють,
- будь-якими фізичними та юридичними особами до:
  - служб у справах дітей;
  - закладів соціального захисту дітей;
  - центрів соціальних служб;
  - **органів Національної поліції**;
  - закладів освіти;
  - закладів охорони здоров'я.

Виявлення дитини, що перебуває у складних життєвих обставинах, в тому числі у зв'язку вчинення стосовно них або у їх присутності домашнього насильства, здійснюється шляхом:

- самозвернення дитини (в усній та (або) письмовій формі, зокрема із застосуванням засобів електронної комунікації, зокрема щодо порушення її прав і свобод, жорстокого поводження, домашнього насильства) до будь-якого суб'єкта;
- звернення та надсилання повідомлень підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, зокрема з використанням дитячої «гарячої» телефонної лінії, кол-центрів з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей, громадських об'єднань та міжнародних неурядових організацій, фізичних осіб – підприємців та фізичних осіб, які надають соціальні послуги, громадян України, іноземців та осіб без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, в інтересах дитини, що перебуває у складних життєвих обставинах (в усній та (або) письмовій формі, зокрема із застосуванням засобів електронної комунікації) до будь-якого суб'єкта;
- отримання інформації про дитину, що перебуває у складних життєвих обставинах, під час виконання професійних чи службових обов'язків посадовими особами, працівниками суб'єктів.

Захист прав та інтересів постраждалої дитини, у тому числі звернення до суду, представництво її прав та інтересів у суді, крім батьків та інших законних представників дитини, можуть здійснювати родичі дитини (баба, дід, повнолітні брат, сестра), мачуха або вітчим дитини, якщо вони не є кривдниками дитини, а також орган опіки та піклування (ч.3 ст.22 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»).

У разі якщо постраждалою від домашнього насильства особою є дитина, будь-які дії, що вчиняються щодо неї, базуються на принципах, визначених:

- Конвенцією ООН про права дитини,
- Конвенцією Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства,

- Європейською конвенцією про здійснення прав дітей та законодавчими актами України у сфері захисту прав дитини.

Діяльність суб'єктів спрямована на забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, в тому числі у зв'язку вчинення стосовно них або у їх присутності домашнього насильства, провадиться з дотриманням таких **принципів**:

- повага до честі, гідності дитини та неупереджене ставлення до неї;
- забезпечення пріоритетності прав, інтересів та безпеки дитини під час здійснення заходів її соціального захисту;
- належна увага до складних життєвих обставин кожної дитини;
- недопущення дискримінації дитини;
- урахування думки дитини під час вирішення питань, що її стосуються;
- забезпечення конфіденційності інформації про дитину, що перебуває у складних життєвих обставинах, осіб, які її виявили, з дотриманням вимог Закону України «Про захист персональних даних»;
- ефективна взаємодія суб'єктів між собою та з інститутами громадянського суспільства.

При виявленні фактів жорстокого поводження, зокрема домашнього насильства, з дитиною поліцейські:

- здійснюють прийняття інформації про факти жорстокого поводження з дітьми або загрозу щодо їх вчинення цілодобово. Заяви та повідомлення зобов'язані приймати всі працівники органів Національної поліції;
- у разі неможливості подання письмової заяви працівник органу Національної поліції повинен скласти протокол усної заяви або рапорт про факт жорстокого поводження з дитиною (загрозу його вчинення), у якому зазначаються: прізвище, ім'я, по батькові постраждалої дитини, інформація про особу, яка жорстоко поводитися з дитиною чи реально мала такий намір, час і місце випадку, інші необхідні обставини;
- уживає заходів щодо її внесення до журналу Єдиного обліку заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події;
- усі заяви, повідомлення, протоколи усної заяви, рапорти про факти жорстокого поводження з дітьми (загрозу його вчинення) розглядає

керівництво органу Національної поліції та надає письмові резолюції працівникам уповноваженого підрозділу органу Національної поліції щодо необхідних заходів для подальшого прийняття рішення згідно із законодавством;

- після отримання заяви, повідомлення, складання протоколу усної заяви або рапорту про факт жорстокого поводження з дитиною (загрозу його вчинення) працівник органу Національної поліції за наявності ознак кримінального правопорушення негайно інформує про це керівника органу досудового розслідування для його попередньої кваліфікації та внесення інформації до ЄРДР та інформує начальника органу Національної поліції;

- за результатами розгляду звернення, повідомлення про факт жорстокого поводження з дитиною (загрозу щодо його вчинення) працівники уповноваженого підрозділу органу Національної поліції зобов'язані поінформувати батьків дитини або осіб, які їх замінюють (якщо не вони є винуватцями жорстокого поводження з дитиною або загрози його вчинення), службу у справах дітей та у разі потреби органи прокуратури та суд.

Особливості допомоги дітям, які перебувають у складних життєвих обставинах, в тому числі у зв'язку вчинення стосовно них або у їх присутності домашнього насильства, органами Національної поліції полягають у:

- проникненні до житла чи іншого володіння особи без її згоди або вмотивованого рішення суду у невідкладних випадках, пов'язаних з виникненням безпосередньої загрози життю або здоров'ю дитини, або за наявності підстав вважати, що така загроза існує;

- внесенні за наявності ознак кримінального правопорушення відповідних відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань та подальшому здійсненні досудового розслідування відповідно до норм кримінального процесуального законодавства у межах повноважень;

- організації взяття на профілактичний облік дітей, які вчиняють жорстоке поводження (у тому числі дітей-кривдників, булерів), проведенні з ними профілактичної роботи в органах Національної поліції, що здійснюються відповідно до порядку, визначеного МВС (*п. 25 Постанови КМУ від 01 червня 2020 року № 585*).

У разі надходження повідомлення про вчинення домашнього насильства стосовно дитини поліцейський **проводить оцінку ризиків, за результатами якої може бути винесений терміновий заборонний припис**, та негайно інформує службу у справах дітей про виявлену дитину для організації її соціального захисту. До проведення такої оцінки можуть бути додатково залучені інші суб'єкти виявлення та/або організації соціального захисту дітей у межах їх повноважень.

У разі винесення термінового заборонного припису стосовно всіх наявних у дитини законних представників внаслідок вчинення ними домашнього насильства представник органу Національної поліції передає дитину представнику органу опіки та піклування за місцем проживання (перебування) дитини для організації її соціального захисту та тимчасового влаштування дитини.

У разі неможливості передачі дитини представнику органу опіки та піклування представник органу Національної поліції доставляє дитину до:

- притулку для дітей,
- центру соціально-психологічної реабілітації дітей,
- центру соціальної підтримки дітей та сімей,
- стаціонарної служби (відділення) центру соціальних служб, що здійснює соціально-психологічну реабілітацію дітей,
- стаціонарної служби (відділення) соціально-психологічної реабілітації дітей (надання послуги соціально-психологічної реабілітації дітям, які перебувають у складних життєвих обставинах) центру надання соціальних послуг (*п. 11 Постанови КМУ від 01 червня 2020 року № 585*).

Служба у справах дітей разом з підрозділом органу Національної поліції, фахівцем із соціальної роботи або іншим надавачем соціальних послуг (у разі наявності можливості залучення), представником закладу охорони здоров'я, які діють у межах своїх повноважень, протягом однієї доби проводить оцінку рівня безпеки дитини.

У разі виявлення (підтвердження) під час проведення оцінки рівня безпеки дитини фактів загрози її життю чи здоров'ю вона може бути:

- негайно направлена до закладу охорони здоров'я для:
  - проведення та документування результатів медичного обстеження дитини,
  - проведення судово-медичної експертизи (в разі потреби),
  - надання необхідної медичної допомоги, в тому числі лікування в стаціонарних умовах.
- тимчасово влаштована відповідно до п.31 Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затвердженого постановою КМУ від 24 вересня 2008 р. № 866, зокрема в сім'ю родичів, знайомих, сім'ю патронатного вихователя.

Якщо у зв'язку із вчиненням домашнього насильства стосовно дитини вона не може проживати із своїми батьками, іншими законними представниками, на час подолання причин і наслідків домашнього насильства дитина може бути влаштована:

- до родичів,
- у сім'ю патронатного вихователя,
- до центру соціально-психологічної реабілітації дітей,
- притулку для дітей служб у справах дітей,
- інших установ для дітей незалежно від форми власності та підпорядкування, в яких створені належні умови для проживання, виховання, навчання та реабілітації дитини відповідно до її потреб (ч.2 ст.22 Закону України «Запобігання та протидії домашньому насильству»).

Якщо внаслідок вчинення домашнього насильства дитина постраждала разом з одним із батьків, іншим її законним представником, вона може бути влаштована разом з ним до:

- притулку для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі,
- центру соціально-психологічної допомоги або
- іншого закладу, який надає соціальну послугу притулку (п. 9 Постанови КМУ від 01 червня 2020 року № 585)

Вчинення домашнього насильства стосовно дитини, влаштованої під опіку, піклування, прийомної сім'ї, дитячого будинку сімейного типу, сім'ї патронатного вихователя, є підставою для:

- звільнення за рішенням органу опіки та піклування або суду особи від здійснення повноважень опікуна, піклувальника;
- припинення дії договору про влаштування дітей до прийомної сім'ї на виховання та спільне проживання, договору про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу;
- прийняття рішення органу опіки та піклування про вибуття дитини із сім'ї патронатного вихователя.

Факти вчинення домашнього насильства стосовно дитини або за її присутності обов'язково беруться до уваги під час розгляду судом та/або органом опіки та піклування спорів щодо:

- участі одного з батьків у вихованні дитини,
- визначення місця проживання дитини,
- відібрання дитини,
- позбавлення та поновлення батьківських прав,
- побачення з дитиною матері, батька дитини, які позбавлені батьківських прав,
- відібрання дитини від особи, яка тримає її у себе не на законних підставах або не на основі рішення суду (ч. 4 ст. 22 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»; п. 10 Постанови КМУ від 01 червня 2020 року № 585)

Для організації соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, в тому числі у зв'язку вчинення стосовно них або у їх присутності домашнього насильства, в межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці із числа суб'єктів утворюється **міждисциплінарна команда**, до складу якої, як правило, входить **представник ювенальної превенції**.

Основними завданнями міждисциплінарної команди є:

- прийняття узгоджених дій та рішень в інтересах дитини;

- аналіз інформації про дитину, її сім'ю, складні життєві обставини, в яких вона перебуває, результатів оцінювання потреб дитини та її сім'ї у соціальних послугах, здатності батьків здійснювати догляд та виховання дитини, рівня виконання ними батьківських обов'язків;

- розроблення, виконання, систематичний (щоквартальний) перегляд і коригування індивідуального плану із забезпеченням відповідності запланованих заходів інтересам дитини, а також індивідуального плану надання соціальних послуг, у тому числі плану соціального супроводу сім'ї дитини;

- ініціювання розгляду питання щодо соціального захисту дитини, яка перебуває у складних життєвих обставинах, на засіданні комісії з питань захисту прав дитини, зокрема щодо обов'язковості надання соціальних послуг (проходження індивідуальних корекційних програм) особам у разі невиконання ними батьківських обов'язків, вчинення домашнього насильства чи жорстокого поводження з дитиною.

Протягом семи робочих днів з дати взяття дитини на облік розробляється **індивідуальний план**. Під час розроблення індивідуального плану дитина, яка перебуває у складних життєвих обставинах, її батьки, інші законні представники, якщо вони не є кривдниками дитини, інформуються про права, заходи та послуги, якими вони можуть скористатися. Індивідуальний план може погоджуватися батьками, іншими законними представниками дитини або одним із батьків (якщо вони не є кривдниками дитини, не ухиляються від захисту прав та інтересів дитини) з метою забезпечення їх активної участі у здійсненні заходів, зазначених у плані. Копії індивідуального плану, результати його перегляду невідкладно, протягом однієї доби, надсилаються службою у справах дітей кожному члену міждисциплінарної команди для виконання, батькам або іншим законним представникам дитини, якщо вони не є кривдниками. **Суб'єкти, які є виконавцями індивідуального плану, зобов'язані щокварталу (або на вимогу) надавати службі у справах дітей звіт про стан його виконання в межах своїх повноважень.**

Діти є уразливою категорією населення щодо більшості правопорушень, в тому числі і щодо домашнього насильства. Наслідки домашнього насильства, вчиненого щодо дитини або в присутності дитини впливають як на її власний розвиток, так і на

суспільство, яке її оточує. В результаті насильства у постраждалої особи накопичується агресія, яка має знайти свій вихід. І дитина або спрямовує агресію на себе саму і в результаті задає шкоди самій собі (селфхарм, суїцид, тощо), або виплескує її на слабших за себе дітей у закладі освіти, у дворі, в соціальних мережах тощо, вчиняє булінг, хуліганство, жорстоке поводження з тваринами. Тобто насильство породжує насильство. Також домашнє насильство є однією із причин дитячого бродяжництва та бездоглядності. Від своєчасності виявлення випадків домашнього насильства відносно дітей або у присутності дітей та ефективності реагування на них залежить майбутнє не лише конкретної дитини, а й суспільства. Своєчасність виявлення випадків домашнього насильства стосовно дитини або у присутності дитини залежить від небайдужості поліцейських та розуміння механізму залучення інших суб'єктів для надання допомоги постраждалим дітям. Важливо, щоб самі поліцейські та представники інших уповноважених суб'єктів дотримувались принципу «нульової» толерантності до будь-яких проявів насильства щодо дітей. Слід пам'ятати, що традиції та звичаї не можуть слугувати виправданням насильству відповідно до законодавства, а отже «традиційні та звичаєві» методи виховання не виправдовують жодного прояву насильства. Домашньому насильству в будь-яких його проявах немає виправдання.

5. Взаємодія органів Національної поліції із загальними та спеціалізованими службами підтримки постраждалих осіб

Особливості взаємодії уповноважених підрозділів органів Національної поліції із загальними та спеціалізованими службами підтримки постраждалих осіб визначені в п.п. 36-37, 46, 50, 50-1 Постанови КМУ від 22 серпня 2018 року №658.

Посадові особи уповноважених підрозділів органів Національної поліції:

- для невідкладного надання психологічної допомоги інформує відповідний центр соціальних служб, центр соціально-психологічної

допомоги, притулок для постраждалих осіб або мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги постраждалим особам (у тому числі шляхом виклику психолога), у разі потреби направляє її до притулку для постраждалих осіб або іншого закладу, що надає послугу притулку;

Форма направлення до притулку для постраждалих осіб затверджена Наказом Мінсоцполітики № 1037 від 03.07.2019 року. Використання даної форми, в тому числі поліцейськими, передбачено постановою КМУ № 655 від 22.08.2018 року. За можливості доцільно доставити постраждалу особу з дітьми (у разі наявності) до притулку на службовому автомобілі, попередньо забезпечивши її безпеку під час збору необхідних речей та нагадавши про необхідність взяття документів, що посвідчують її особу та особи її дітей (у разі наявності).

- у випадку, якщо постраждалою від насильства особою або кривдником є недієздатна особа або особа, цивільна дієздатність якої обмежена до виїзду на місце події можуть залучатися представники центрів соціальних служб, мобільних бригад соціально-психологічної допомоги постраждалим особам, фахівці із соціальної роботи;

- у разі звернення до уповноваженого підрозділу органу Національної поліції особи, яка заявляє про факт насильства стосовно іншої особи, або надходження інформації від інших суб'єктів щодо отримання заяви чи повідомлення про вчинення насильства до відвідування місця події можуть залучатися представники центрів соціальних служб, мобільних бригад соціально-психологічної допомоги постраждалим особам, фахівці із соціальної роботи.

Загальні та спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб:

- у разі звернення особи та/або її законного представника у зв'язку із вчиненням стосовно неї насильства не пізніше однієї доби за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти інформують уповноважений підрозділ органу Національної поліції;

- у разі направлення постраждалих осіб суб'єктами, уповноваженими на прийняття заяв (повідомлень) про вчинення насильства, у межах повноважень, визначених положеннями про такі служби, забезпечують

невідкладне надання таким особам соціальних послуг, медичної, соціальної, психологічної допомоги на безоплатній основі, а також тимчасовий притулок для постраждалих осіб та їх дітей;

- працівники Урядового контактного центру, що забезпечують роботу «гарячої лінії» з питань протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей за номером телефону 15-47, з моменту отримання звернення або повідомлення про осіб, які постраждали від домашнього насильства, або звернення та повідомлення від зазначених осіб протягом доби інформують (за згодою постраждалої особи, крім випадків, коли такою особою є дитина, недієздатна особа або особа, цивільна дієздатність якої обмежена) про таку особу/осіб уповноважений підрозділ органу Національної поліції за допомогою засобів телефонного зв'язку, електронної пошти;

- у разі звернення особи, стосовно якої є підстави вважати, що вона перебуває у небезпеці або її життю та здоров'ю загрожує небезпека у зв'язку з вчиненням стосовно неї домашнього насильства, або повідомлення про таку ситуацію стосовно іншої особи, до початку функціонування кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей працівники Урядового контактного центру, що забезпечують роботу «гарячої лінії» з питань протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей за номером телефону 15-47 невідкладно за допомогою засобів телефонного зв'язку (а також смс-повідомлення, електронної пошти, мобільних додатків, інших спеціалізованих програмно-технічних і технічних засобів за наявності технічної можливості) викликають територіальний орган Національної поліції;

- інші заінтересовані юридичні особи, що надають соціальні послуги із запобігання та протидії насильству, – підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, громадські об'єднання, іноземні неурядові організації, міжнародні організації, фізичні особи – підприємці, які відповідають критеріям діяльності суб'єктів, що надають соціальні послуги, а також фізичні особи, які надають соціальні послуги, у тому числі послуги патронату над дітьми, можуть брати участь у здійсненні заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і

наси́льству за ознакою статі, зокрема виявленні фактів наси́льства, наданні допомоги та захисту постраждалим особам шляхом повідомлення уповноваженим підрозділам органу Національної поліції про факти наси́льства не пізніше однієї доби з дня виявлення таких фактів.

До запровадження Єдиного державного реєстру випадків домашнього наси́льства і наси́льства за ознакою статі звернення щодо домашнього наси́льства реєструються загальними та спеціалізованими службами підтримки постраждалих осіб в спеціальних **журналах** реєстрації фактів виявлення (звернення) про вчинення домашнього наси́льства та наси́льства за ознакою статі, форму якого наведено в додатках 5 та 6 до Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому наси́льству і наси́льству за ознакою статі, затвердженого Постановою КМУ від 22 серпня 2022 року №658.

Факти фіксації звернень з приводу домашнього наси́льства у даних журналах можуть слугувати одними із доказів систематичності вчинення домашнього наси́льства.

Особливості взаємодії уповноважених підрозділів органів Національної поліції та уповноважених (відповідальних) осіб органів місцевої влади представлено в наступних таблицях.

Витяг із постанови КМУ від 22 серпня 2018 року №658 щодо особливостей взаємодії уповноважених підрозділів органів Національної поліції із загальними та спеціалізованими службами підтримки постраждалих осіб

Суб'єкт, з яким взаємодіє	Підстава взаємодії	Напрямок взаємодії	Строк	Шлях взаємодії
Центр соціальних служб, центр соціально-психологічної допомоги, притулок для постраждалих осіб, мобільна бригада соціально-психологічної допомоги постраждалим особам, тощо	для невідкладного надання психологічної допомоги	інформування	-	-
	для невідкладного надання психологічної допомоги	виклик психолога	-	-
	у разі потреби	направлення до притулку для постраждалих осіб або іншого закладу, що надає послугу притулку	-	Форма направлення Наказ Мінсоцполітики №1037 від 03.07.2019
	у випадку, якщо постраждалою від насильства особою або кривдником є недієздатна особа або особа, цивільна дієздатність якої обмежена	залучення до виїзду на місце події (за можливості)		
	звернення особи, яка заявляє про факт насильства стосовно іншої особи, або надходження інформації від інших суб'єктів щодо отримання заяви чи повідомлення про вчинення насильства			

Витяг із постанови КМУ від 22 серпня 2018 року №658 щодо особливостей взаємодії загальних та спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб з уповноваженими підрозділами органів Національної поліції

Суб'єкт, який взаємодіє	Підстава взаємодії	Напрямок взаємодії	Строк	Шлях взаємодії	Пункт Постанови
Служби підтримки постраждалих осіб (центри соціальних служб, центри соціально-психологічної допомоги, притулки для постраждалих осіб, притулки для дітей, центри соціально-психологічної реабілітації дітей, центри медико-соціальної реабілітації постраждалих осіб, центри надання соціальних послуг в громадах, кризові центри, інші заклади, установи та організації (їх структурні підрозділи), які надають соціальні послуги постраждалим особам, мобільні бригади соціально-психологічної допомоги постраждалим особам)	у разі звернення особи та/або її законного представника у зв'язку із вчиненням стосовно неї насильства	інформує	не пізніше однієї доби	за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти	46

Працівники кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей, а до початку його функціонування – працівники Урядового контактного центру, що забезпечують роботу «гарячої лінії» з питань протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей за номером телефону 15-47	у разі звернення особи та/або її законного представника у зв'язку із вчиненням стосовно неї насильства, повідомлення щодо вчинення насильства стосовно іншої особи (за згодою постраждалої особи, крім випадків, коли такою особою є дитина, недієздатна особа або особа, цивільна дієздатність якої обмежена)	інформує	не пізніше однієї доби	за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти	50
Працівники Урядового контактного центру, що забезпечують роботу «гарячої лінії» з питань протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей за номером телефону 15-47	у разі звернення особи, стосовно якої є підстави вважати, що вона перебуває у небезпеці або її життя та здоров'я або повідомлення про таку ситуацію стосовно іншої особи загрожує небезпека у зв'язку з вчиненням стосовно неї домашнього насильства	виклик	невідкладно	за допомогою засобів телефонного зв'язку (а також смс-повідомлення, електронної пошти, мобільних додатків, інших спеціалізованих програмно-технічних засобів за наявності технічної можливості)	50-1

Інші заінтересовані юридичні особи, що надають соціальні послуги із запобігання та протидії насильству, – підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, громадські об'єднання, іноземні неурядові організації, міжнародні організації, фізичні особи – підприємці, які відповідають критеріям діяльності суб'єктів, що надають соціальні послуги, а також фізичні особи, які надають соціальні послуги, у тому числі послуги патронажу над дітьми	виявлення факту насильства	інформує	не пізніше однієї доби	за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти	55

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Якими нормативно-правовими актами врегульовано особливості взаємодії суб'єктів запобігання та протидії домашньому насильству?
2. Які суб'єкти здійснюють координацію у сфері запобігання та протидії домашньому насильству на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях?
3. Представники яких суб'єктів можуть входити до складу координаційних рад?
4. Якими є завдання суб'єктів у сфері запобігання домашньому насильству?
5. Якими є завдання суб'єктів у сфері протидії домашньому насильству?
6. Для чого призначений Єдиний державний реєстр випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі?
7. Надайте характеристику внутрішній взаємодії уповноважених підрозділів органів Національної поліції.
8. Якими є особливості опитування дитини, яка постраждала від домашнього насильства, в тому числі дитини-свідка (очевидця) домашнього насильства?
9. Розкрийте сутність, мету та завдання методики «Зелена кімната».
10. У яких випадках та яким чином органи Національної поліції взаємодіють з спеціально уповноваженими органами у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?
11. У яких випадках та яким чином органи Національної поліції взаємодіють з іншими органами та установами, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?
12. У яких випадках та яким чином органи Національної поліції взаємодіють з загальними та спеціалізованими службами підтримки постраждалих осіб?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Взаємодія суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, передбачає взаємне інформування не пізніше однієї доби за допомогою:

- a) електронної пошти
- b) телефонного зв'язку
- c) телефонного зв'язку, електронної пошти
- d) виключно письмово

2. Порядок взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, визначено у:

- a) наказі МВС України від 25.02.2019 №124
- b) наказі Мінсоцполітики та МВС України від 13.03.2019 №369/180
- c) постанові КМУ від 22.08.2018 №658
- d) наказі МВС України від 01.08.2018 № 654

3. Взаємодія суб'єктів на загальнодержавному рівні координується:

- a) Міністерством соціальної політики України
- b) Національною поліцією України
- c) Міністерством внутрішніх справ України
- d) Міністерством охорони здоров'я України

4. До складу місцевих координаційних ради з питань запобігання та протидії домашньому насильству можуть входити:

- a) представники релігійних організацій
- b) представники поліції
- c) представники суду
- d) всі відповіді є правильними

5. Добровільна поінформована згода постраждалої особи не вимагається у випадку:

- a) вчинення домашнього насильства стосовно дітей
- b) вчинення домашнього насильства стосовно недієздатних осіб
- c) виявлення актів насильства кримінального характеру
- d) всі відповіді є правильними

6. Для невідкладного надання психологічної допомоги постраждалій особі поліція інформує:

- a) центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді
- b) центр соціально-психологічної допомоги
- c) мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги постраждалим особам
- d) всі відповіді є правильними

7. Протягом якого часу уповноваженим підрозділам органів Національної поліції слід поінформувати уповноважену особу органів місцевої влади про отримання повідомлення від суду про ухвалення рішення суду про направлення кривдника на проходження програми для кривдників відповідно до статті 39-1 КУпАП:

- a) протягом доби
- b) протягом 3 діб
- c) протягом 10 діб
- d) протягом місяця

8. Яким нормативно-правовим актом затверджена форма направлення до притулку для постраждалих осіб?

- a) Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»
- b) постанова КМУ № 658 від 22.08.2018
- c) наказ Мінсоцполітики №1037 від 03.07.2019
- d) постанова КМУ № 655 від 22.08.2018 року

9. Порядок забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі дітей, які постраждали від домашнього насильства:

- a) Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»
- b) постановою КМУ від 22.08.2018 № 658
- c) постановою КМУ від 01.06.2020 № 585
- d) наказом Мінсоцполітики від 03.07.2019 №1037

10. У разі винесення термінового заборонного припису стосовно всіх наявних у дитини законних представників внаслідок вчинення ними домашнього насильства представник органу Національної поліції для організації її соціального захисту та тимчасового влаштування передає дитину:

- a) представнику органу опіки та піклування за місцем проживання (перебування) дитини;
- b) представнику ювенальної превенції
- c) родичам дитини, які виявили бажання взяти дитину до себе у родину
- d) черговому територіального відділу поліції

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

БАЗОВА

1. Конвенція ООН про права дитини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.
2. Європейська конвенція про здійснення прав дітей. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_135#Text.
3. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_927#Text.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
5. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
7. Цивільний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.
8. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 року № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>.
9. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.
10. Порядок провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини: Постанова КМУ від 24 вересня 2008 р. № 866. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-%D0%BF#Text>.
11. Про затвердження Типового положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі: Постанова КМУ від 22 серпня 2018 року №655. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/655-2018-%D0%BF#Text>.

12. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі: Постанова КМУ від 22 серпня 2018 року № 658. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF#Text>.
13. Про затвердження Порядку формування, ведення та доступу до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі: Постанова КМУ від 20 березня 2019 року №234. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/234-2019-%D0%BF#Text>.
14. Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах: Постанова КМУ від 1 червня 2020 року № 585. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/585-2020-%D0%BF#Text>.
15. Про затвердження форм документів, із яких формується особова справа постраждалої особи, влаштованої до притулку для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі: Наказ Мінсоцполітики від 03 липня 2019 року №1037. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0772-19>.

ДОПОМІЖНА

16. Бугаєць Т., Ковальова О., Пашко Н. Подолання насильства щодо дитини: координація дій: Методичні рекомендації для спеціалістів. 2020 рік. 34 с.
17. Бугаєць Т., Ковальова О., Пашко Н. Подолання сексуального насильства щодо дитини: координація дій: Методичні рекомендації для спеціалістів. 2020 рік. 30 с.
18. Діяльність уповноважених підрозділів Національної поліції України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству: навчальний посібник до спеціалізованого курсу із запобігання та протидії домашньому насильству: Частина 1. Київ, 2020. 188 с.
19. Методичні рекомендації щодо організації роботи з дітьми за методикою «Зелена кімната» для ювенальних поліцейських та слідчих. URL: <https://bit.ly/3xpsCIH>.

20. Міжнародні стандарти та національне законодавство у сфері запобігання та протидії домашньому насильству / уклад. О.В. Ковальова, О.І. Плужнік, О.М. Павлютін. Одеса: ОДУВС, 2020. 416 с.
21. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» / кол. авт. ; за заг. ред. К. Б. Левченко, К. В. Павліченко, В. В. Чернея. Київ : МВС України ; Нац. акад. внутр. справ, 2020. 396 с.
22. Протидія домашньому насильству органами Національної поліції: метод. посіб. / С.В. Альошкін, О.В. Даценко, К.Л. Бугайчук, Т.М. Малиновська, К.Ю. Шеремет. Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ. 2019. 93с.
23. Підготовка працівників структурних підрозділів Національної поліції України у частині забезпечення та захисту прав дітей : частина 1. Навчально-методичний посібник. За заг. ред. Журавель Т.В., Зуб Л.В., Ковальнової О.В., Пилипас Ю.В. Київ. 2019. 515 с.
24. Підготовка працівників структурних підрозділів Національної поліції України у частині забезпечення та захисту прав дітей: частина 2 (спеціалізована). Навчально-методичний посібник. За заг. ред. Журавель Т.В., Зуб Л.В., Ковальнової О.В., Пилипас Ю.В. Київ. 2019. 499 с.
25. Спас Ю. Проблема соціального та правового забезпечення осіб, що страждають від домашнього насильства в Україні. *Humanitas*. Вип. 2. 2021. С. 77-82.

РОЗДІЛ 8.

**ОСОБЛИВОСТІ
ПРОВАДЖЕННЯ
У СПРАВАХ ПРО
АДМІНІСТРАТИВНІ
ПРАВОПОРУШЕННЯ,
ПОВ'ЯЗАНІ З
ДОМАШНІМ
НАСИЛЬСТВОМ**

1. Завдання та принципи провадження у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством

Правопорушеннями, пов'язаними з домашнім насильством, за які передбачена адміністративна відповідальність, є:

- вчинення домашнього насильства;
- невиконання термінового заборонного припису;
- неповідомлення про місце свого тимчасового перебування.

Провадження у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством, являє собою певну сукупність стадій, кожна з яких характеризується власними завданнями, колом учасників, строками, службовими та процесуальними документами тощо. Провадження у справах про адміністративні правопорушення залежно від обсягу й складності самої процедурної діяльності поділяють на прискорене, звичайне, особливе. Провадження у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством, є **звичайним**, тобто вирішення задач кожної стадії оформлюється процесуальним документом. Від своєчасності та правильності складання всіх процесуальних документів поліцейськими безпосередньо залежить ефективність запобігання та протидії домашньому насильству в цілому.

Завдання провадження у справах про адміністративні правопорушення, в тому числі і пов'язані з домашнім насильством, закріплені в статті 245 КУпАП:

- своєчасне всебічне, повне й об'єктивне з'ясування обставин кожної справи, вирішення її в точній відповідності із законом,
- забезпечення виконання винесеної постанови,
- виявлення причин та умов що сприяють вчиненню адміністративних правопорушень,
- запобігання правопорушенням,
- виховання громадян у дусі додержання законів, зміцнення законності.

Обставини, при наявності яких провадження у справі про адміністративне правопорушення, зокрема пов'язані з домашнім насильством, не може бути порушено, а порушене підлягає припиненню, зазначені у статті 247 КУпАП:

- відсутність події і складу адміністративного правопорушення;
- недосягнення особою на момент вчинення адміністративного правопорушення шістнадцятирічного віку;
- неосудність особи, яка вчинила протиправну дію чи бездіяльність;
- вчинення дії особою в стані крайньої необхідності або необхідної оборони;
- видання акта амністії, якщо він усуває застосування адміністративного стягнення;
- скасування акта, який встановлює адміністративну відповідальність;
- закінчення на момент розгляду справи про адміністративне правопорушення строків, передбачених статтею 38 КУпАП;
- наявність по тому самому факту щодо особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, постанови компетентного органу (посадової особи) про накладення адміністративного стягнення, або не скасованої постанови про закриття справи про адміністративне правопорушення, а також порушення по даному факту кримінальної справи;
- смерть особи, щодо якої було розпочато провадження в справі.

Особливу увагу під час реагування на виклики, пов'язані з домашнім насильством, поліцейські мають приділити повному й об'єктивному з'ясуванню обставин кожної справи для встановлення наявності або відсутності події і складу адміністративного правопорушення, передбаченого ст.173-2 КУпАП.

Оператори лінії «102» здійснюють попередню кваліфікацію виклику як такого, що пов'язаний з домашнім насильством, ґрунтуючись на інформації, наданій заявником під час телефонного спілкування. Ключовими ознаками, за якими можна здійснити попередню кваліфікацію домашнього насильства, є:

- діяння, про яке заявляє особа, є насильством, тобто містить хоча би один із проявів, зазначених у визначеннях в ст.1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» форм домашнього насильства – психологічної, фізичної, економічної або сексуальної;

- діяння відбувається між особами, визначеними в статті 3 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

Після отримання виклику поліцейські мають кваліфікувати подію неупереджено, тобто не з власних переконань, а за наявними фактами згідно чинного законодавства України.

Провадження у справах про адміністративні правопорушення базується на **принципах**, найважливіші з яких:

- **презумпція невинуватості** – особа, яка притягається до адміністративної відповідальності, вважається невинною доті доки її вину не буде доведено у встановленому законом порядку. З презумпції невинуватості випливає таке твердження: усякий сумнів тлумачиться на користь особи, яка притягається до відповідальності. Зазначена обставина є однією з основ винесення виправдувальних постанов, зокрема постанов про закриття провадження у зв'язку із відсутністю події адміністративного правопорушення. Тому у справах про вчинення домашнього насильства важливо приділяти особливу увагу збору доказів, особливо коли особа, яка притягується до адміністративної відповідальності, заперечує вчинення нею протиправного діяння.

- **принцип законності** означає неухильне виконання вимог законодавства під час провадження у справах про адміністративні правопорушення, зокрема застосування уповноваженими на те посадовими особами заходів адміністративного впливу провадиться в межах їх компетенції, у точній відповідності з законом. У статті 7 КУпАП наголошено, що ніхто не може бути підданий заходу впливу в зв'язку з адміністративним правопорушенням інакше, як на підставах і в порядку, встановлених законом.

- **право на захист** передбачає надання особі, яка притягається до адміністративної відповідальності, необхідних правових можливостей для доведення своєї невинуватості. Згідно зі статтею 268 КУпАП особа, яка притягається до адміністративної відповідальності, має право:

- знайомитися з матеріалами справи;
- давати пояснення;
- надавати докази;
- заявляти клопотання;
- при розгляді справи користуватися юридичною допомогою адвоката, іншого фахівця у галузі права, який за законом має право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи;
- виступати рідною мовою і користуватися послугами перекладача, якщо не володіє мовою, якою ведеться провадження;
- оскаржити постанову по справі.

У статті 256 КУпАП наголошено на праві особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, подати пояснення і зауваження щодо змісту протоколу, які додаються до протоколу, а також викласти мотиви свого відмовлення від його підписання.

Потерпіла особа також має право знайомитися з матеріалами справи, заявляти клопотання, оскаржувати постанову по справі про адміністративне правопорушення (стаття 269 КУпАП).

- **рівність громадян перед законом.** Зазначений принцип означає, що розгляд справи про адміністративне правопорушення здійснюється на засадах рівності перед законом і органом (посадовою особою), що розглядає справу, всіх громадян незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, мови, місця проживання та інших обставин (стаття 248 КУпАП).

- **з'ясування об'єктивної істини в справі.** Повне й об'єктивне з'ясування обставин кожної справи – найважливіше завдання і принцип провадження у справах про адміністративні правопорушення, зокрема пов'язаних з домашнім насильством. Посадові особи, що розслідують і розглядають справи, зобов'язані досліджувати всі обставини і їхні взаємозв'язки в тому вигляді, у якому вони існували в дійсності, і на цій основі виключити односторонній, упереджений підхід до вирішення справи.

- **принцип гласності** означає, що провадження у справах про адміністративні правопорушення здійснюється відкрито, а громадяни можуть бути присутніми при розгляді справ.

- **оперативність** провадження у справах про адміністративні правопорушення виявляється, насамперед, у встановленні стислих строків розгляду справ, визначених в статті 277 КУпАП.

2. Стадії та строки провадження у справах щодо домашнього насильства

Під стадією провадження розуміють самостійну частину, що поряд із загальними завданнями провадження має властиві тільки їй мету й особливості. На кожній стадії відбуваються визначені законодавством дії. Вирішення завдань кожної стадії, як правило, оформлюється спеціальним процесуальним документом. Після прийняття такого акту починається нова стадія провадження. Стадії органічно пов'язані між собою.

Розрізняють наступні **стадії провадження у справах про адміністративні правопорушення, зокрема пов'язані з домашнім насильством:**

- порушення справи та адміністративне розслідування;
- розгляд справи;
- перегляд постанови;
- виконання постанови.

Уповноважені підрозділи органів Національної поліції здійснюють порушення справи та її адміністративне розслідування, а також забезпечують виконання постанови у разі накладення на кривдника судом такого стягнення, як адміністративний арешт.

На стадії порушення справи та адміністративного розслідування з'ясовуються: факт вчинення, обставини правопорушення, дані про особу правопорушника. Дана стадія складається з певних етапів та закінчується складенням протоколу про адміністративне правопорушення.

Прийняття, облік і розгляд заяв щодо правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством, здійснюється за місцем вчинення правопорушення. Усна заява викладається заявником і записується посадовою особою відповідного органу, а письмова – надсилається поштою або подається особисто, або передається через іншу особу. У заяві

зазначаються прізвище, ім'я та по батькові, місце проживання постраждалої від домашнього насильства особи, а також міститься інформація про те, ким вчинено насильство, час і місце його вчинення, умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування, інші обставини вчинення домашнього насильства. Заява одразу після надходження реєструється в порядку, визначеному Порядком ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події, затвердженому Наказом МВС України від 08.02.2019 №100.

Відмова у прийнятті та розгляді заяви не допускається. Відомості про особисте життя та інша інформація, що міститься у заяві, не підлягають розголошенню.

Поліцейські, які реагують на виклики, пов'язані з домашнім насильством, на місці мають **з'ясувати обставини події, у зв'язку з якою відбувся виклик поліції, та як наслідок підтвердити чи не підтвердити подію та склад правопорушення**. Саме підтвердження факту домашнього насильства поліцейськими є відправною точкою для подальшого реагування інших суб'єктів запобігання та протидії домашньому насильству, зокрема уповноважених осіб органів державної влади та місцевого самоврядування.

Для з'ясування питання, чи мав місце факт правопорушення у вигляді домашнього насильства поліцейські мають по прибуттю на місце події встановити особу, яка здійснила відповідний виклик, особу кривдника, ймовірних свідків події, інші обставини, важливі для прийняття рішення суб'єктом владних повноважень.

Під час опитування всіх учасників події та відібрання у них пояснення поліцейським слід встановити сторони конфлікту та визначити їх родинні зв'язки, зокрема проаналізувати, чи відносяться сторони конфлікту до кола осіб, визначених в статті 3 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Якщо ні, слід визначити іншу кваліфікацію події та діяти відповідно до вимог законодавства.

Якщо так, слід з'ясувати, чи є в діях кривдника ознаки фізичного, психологічного, економічного чи сексуального насильства, визначені в ст.1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому

насильству». Адміністративна відповідальність за ст.173-2 КУпАП та кримінальна відповідальність за ст.126-1 КК України настає виключно за вчинення психологічного, фізичного або економічного домашнього насильства. Якщо діяння містить прояви сексуальної форми насильства кваліфікація має відбуватись виключно за відповідною статтею КК України.

Наступним кроком кваліфікації є оцінка наслідків вчиненого діяння. Для кваліфікації діяння як психологічної форми домашнього насильства має бути встановлено наявність хоча би одного із наслідків:

- дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб,
- дії або бездіяльність спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе
- дії або бездіяльність завдали шкоди психічному здоров'ю особи.

Вчинене діяння може бути кваліфіковане за ст.173-2 КУпАП, якщо застосування насильства не спричинило тілесних ушкоджень. Якщо спричинено тілесні ушкодження кваліфікація повинна здійснюватися відповідно до КК.

На кваліфікацію також впливає повторність та систематичність вчинення домашнього насильства. Отже, поліцейським слід перевірити, чи притягався вже кривдник до адміністративної відповідальності протягом року за вчинення домашнього насильства. Якщо не притягався і вчинене діяння не містить в собі ознак кримінального правопорушення, то кваліфікація діяння має бути за ч.1 ст.173-2 КУпАП. Якщо вже притягався одноразово протягом року – за ч.2 ст.173-2 КУпАП. Якщо притягався два рази протягом року – за ст.126-1 ККУ. Так, поліція при складанні протоколу про адміністративне правопорушення за ст. 173-2 КУпАП має завжди оцінювати систематичність домашнього насильства і якщо перед черговим випадком домашнього насильства вже мали місце щонайменше два попередні випадки домашнього насильства, особа має підлягати кримінальній, а не адміністративній відповідальності. Якщо є підстави вважати, що правопорушення має ознаку систематичності, то необхідно в порядку ст. 253 КУпАП передавати матеріали справи прокурору або органу досудового розслідування.

Оцінювати слід систематичність саме вчинення домашнього насильства. В даному випадку не враховуються факти попереднього притягнення до відповідальності за невиконання термінового заборонного припису та/або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування.

В деяких випадках, коли можливий кривдник заперечує факт вчинення правопорушення, для підтвердження факту домашнього насильства слід забезпечити збір доказової бази, зокрема, встановити можливих свідків події (сусіди, інші родичі) та відібрати у них пояснення; направити особу до медичної установи та/або психолога, які зможуть надати фахові висновки; запитати постраждалу особу чи має вона аудіо-, відеофіксацію факту домашнього насильства тощо. При розгляді справ про адміністративні правопорушення щодо домашнього насильства аудіо та відеозаписи, зроблені потерпілими, практично в усіх випадках вважаються допустимими доказами.

Найскладнішими є випадки, коли виклик надійшов від свідків, а постраждала особа заперечує факт насильства. Поліцейським слід звернути увагу на видимі та поведінкові ознаки, які можуть слугувати індикаторами домашнього насильства.

У випадку якщо діти стали свідками (очевидцями) домашнього насильства, вони мають визнаватись постраждалими особами і правопорушення має бути кваліфіковане за ст.173-2 КУпАП, навіть якщо доросла постраждала особа заперечує факт правопорушення, а видимі поведінкові ознаки та свідчення дитини дають підстави вважати, що факт насильства відбувся на очах дитини. В даному випадку важлива оперативна комунікація зі службою у справах дітей, яка в такому випадку має виступати законним представником дитини.

Алгоритм підтвердження факту вчинення домашнього насильства та його кваліфікації

Крок 1	Чи є ситуація домашнім насильством за колом осіб, між якими вона відбувалась (стаття 3 закону України «про запобігання та протидію домашньому насильству»)?
Крок 2	Чи є діяння, про яке заявляє особа, проявом хоча би однієї із форм домашнього насильства, визначених в ст.1 закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» – психологічної, фізичної, економічної або сексуальної?
Крок 3	Чи є серед наслідків побоювання постраждалої особи за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, емоційна невпевненість, нездатність захистити себе, шкода психічному здоров'ю особи або фізичні чи психологічні страждання, розлади здоров'я, втрата працездатності, емоційна залежність або погіршення якості життя потерпілої особи?
Крок 4	Чи є повторність або систематичність вчинення домашнього насильства?
Крок 5	Чи кривдник підтверджує умисне вчинення ним протиправного діяння?
Крок 6	Чи наявні свідки або інші докази вчинення домашнього насильства?

У разі підтвердження факту адміністративного правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством, уповноважені на те посадові особи органів Національної поліції складають **протокол про адміністративне правопорушення** відповідно до Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах Національної поліції, затвердженої Наказом МВС України 06.11.2015 № 1376.

При складенні протоколу порушникові **роз'яснюються права й обов'язки**, передбачені статтею 268 КУпАП, про що робиться відмітка у протоколі.

Права особи, яка притягується до адміністративної відповідальності, які роз'яснюються їй при складенні протоколу про адміністративне правопорушення

Нормативно-правовий акт	Ст.	Зміст
Конституція України	55	Права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Кожен має право звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Кожному гарантується право звернутись із конституційною скаргою до Конституційного Суду України з підстав, установлених цією Конституцією, та у порядку, визначеному законом. Кожен має право після використання всіх національних засобів юридичного захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна. Кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань.
	56	Кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень.
	59	Кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав.
	63	Особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом.

Кодекс України про адміністративні правопорушення	268	Особа, яка притягається до адміністративної відповідальності має право: • знайомитися з матеріалами справи, • давати пояснення, • подавати докази, • заявляти клопотання; • при розгляді справи користуватися юридичною допомогою адвоката, іншого фахівця у галузі права, який за законом має право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи, • виступати рідною мовою і користуватися послугами перекладача, якщо не володіє мовою, якою ведеться провадження; • оскаржити постанову по справі.

З метою складення протоколу про адміністративне правопорушення в разі неможливості скласти його на місці вчинення правопорушення, якщо складення протоколу є обов'язковим, **порушника може бути доставлено** до відділу поліції (приміщення громадського пункту охорони порядку, поліцейської станції). Відомості стосовно осіб, які вчинили адміністративні правопорушення та яких доставлено до органу поліції, фіксуються в Журналі обліку доставлених осіб, які вчинили адміністративні правопорушення, зразок якого закріплений в Додатку 4 до Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції, затвердженій наказом МВС України від 06 листопада 2015 року №1376. Перебування доставленої особи в штабі громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону чи громадському пункті з охорони громадського порядку, приміщенні виконавчого органу сільської, селищної ради не може тривати більш як одну годину, якщо не встановлено інше.

Допускається **адміністративне затримання** особи, особистий огляд, огляд речей і вилучення речей та документів у випадках, прямо передбачених законами України, **з метою:**

- припинення адміністративних правопорушень, коли вичерпано інші заходи впливу,
- установа особи,
- забезпечення своєчасного і правильного розгляду справ,

- виконання постанов у справах про адміністративні правопорушення.

Протокол про адміністративне затримання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, складається згідно зі статтею 261 КУпАП на спеціальному бланку, виготовленому друкарським способом згідно з технічним описом бланка протоколу про адміністративне затримання, зазначеним у Додатку 6 до Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції, затвердженій наказом МВС України від 06 листопада 2015 року №1376.

На стадії розгляду справи про адміністративні правопорушення орган (посадова особа), уповноважений приймати рішення по справі, розглядає матеріал і приймає постанову. У справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством, таким органом є **суд** загальної юрисдикції. При цьому важливо враховувати територіальну підвідомчість.

Територіальна підвідомчість – це нормативне вирішення питання про те, де повинна розглядатися справа. За загальним правилом справа про адміністративне правопорушення, зокрема пов'язане з домашнім насильством, розглядається за місцем вчинення (стаття 276 КУпАП).

В ч.2 ст. 268 КУпАП визначений перелік статей КУпАП, при розгляді справ за якими присутність особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, є обов'язковою. В 2021 році ст.173-2 КУпАП була вилучена із зазначеного переліку. Отже, явка кривдника для розгляду справ за ст.173-2 КУпАП на сьогодні не є обов'язковою.

На третій стадії постанова у справі про адміністративне правопорушення може бути або **оскаржена** однією із сторін, або опротестована прокурором, або переглянута з ініціативи вищого органу. Ця стадія є факультативною, тобто не обов'язковою, вона закінчується ухваленням рішення про її скасування, зміну або постанова залишається в силі.

Відповідно до ч. 9 ст. 25 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» особа, стосовно якої винесено терміновий заборонний припис, може оскаржити його до суду в загальному порядку, передбаченому для оскарження рішень, дій або бездіяльності працівників уповноважених підрозділів органів Національної поліції України. При цьому дія термінового заборонного припису не припиняється.

Стадія виконання постанови починається відразу ж після розгляду скарги (протесту) або після закінчення відведеного для цього часу – 10 днів. За вчинення адміністративних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством, передбачено можливість накладення таких стягнень, як: штраф, громадські роботи, адміністративний арешт. Особливості їх виконання закріплені в КУпАП (Глава 27, Глава 30-А, Глава 32).

Строки провадження у справах про адміністративні правопорушення поділяють на: *давності, процесуальні, примусового впливу.*

Законодавство про адміністративну відповідальність закріплює **три строки давності:**

- накладення адміністративного стягнення,
- виконання постанови,
- погашення накладеного стягнення.

У статті 38 КУпАП закріплено, що якщо справа про адміністративне правопорушення підвідомча суду, стягнення накладається **не пізніше як через три місяці з дня вчинення правопорушення**. У разі закриття кримінального провадження, але за наявності в діях порушника ознак адміністративного правопорушення, адміністративне стягнення може бути накладено **не пізніш як через три місяці з дня прийняття рішення про закриття кримінального провадження**. Після закінчення зазначених строків стягнення накладати не можна, притягнення до адміністративної відповідальності не допускається, а почате провадження повинно бути припинене.

Стаття 303 КУпАП встановлює строк (термін) давності виконання постанови про накладення адміністративного стягнення: вона не підлягає

виконанню, якщо її не було звернуто до виконання **протягом трьох місяців з дня винесення**.

Давність погашення стягнення становить **один рік** (стаття 39 КУпАП). Це має значення для встановлення повторності вчинення правопорушення. Тобто якщо особа протягом року після притягнення її до відповідальності за ст.173-2 КУпАП вчиняє ще одне адміністративне правопорушення, пов'язане з домашнім насильством, вона має бути притягнена до відповідальності за ч.2 ст.173-2 КУпАП.

Процесуальні строки закріплюють тимчасові рамки, протягом яких органи, посадові особи, громадяни зобов'язані здійснити процесуальну дію (розглянути скаргу, направити постанову для виконання тощо). Строки, що визначають час, протягом якого громадянин, наприклад, має право оскаржити постанову, сплатити штраф, також є процесуальними.

Відповідно до ст. 277 КУпАП справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством (ст.173-2 КУпАП), розглядаються протягом 1 доби. Це створює певні складнощі з належним повідомленням особи, яка притягується до адміністративної відповідальності, про місце та час розгляду справи про адміністративне правопорушення. Адже поліцейські під час складення протоколу про адміністративне правопорушення достовірно не можуть володіти інформацією про час розгляду справи в суді і зазначають цю інформацію в протоколі орієнтовно.

Строки примусового впливу визначають час здійснення заходів примусового впливу. Вони закріплюються, як правило, безпосередньо законом (адміністративне затримання особи й ін.). Якщо строки примусового впливу минули, то посадова особа зобов'язана припинити їх. Так, затримані звільняються, відбування виправних робіт припиняється тощо.

Загальний **строк адміністративного затримання** особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, пов'язане з домашнім насильством, **не може перевищувати 3-х годин**.

Строкам провадження у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством, слід приділяти особливу увагу, оскільки від їх дотримання залежатиме, чи зможе постраждала особа отримати належну допомогу та чи понесе правопорушник передбачену законом відповідальність. В іншому випадку постраждала особа розчарується в правоохоронній системі та буде замовчувати в подальшому

випадки домашнього насильства, а правопорушник почуватиметься самовпевнено та безкарно, що підвищує ризики подальшого вчинення ним домашнього насильства.

3. Особливості складання процесуальних документів та формування адміністративної справи щодо домашнього насильства

Справа про адміністративне правопорушення за ст.173-2 КУпАП зазвичай містить наступні документи:

ОБОВ'ЯЗКОВО

1. Протокол про адміністративне правопорушення
2. Рапорт поліцейського
3. Копія форми оцінки ризиків
4. Копія документу, який засвідчує особу кривдника
5. Відповідь заявникові
6. Супровідний лист до суду

ЗА ПЕВНИХ УМОВ

ДОКУМЕНТ	УМОВА
7. Письмова заява постраждалої особи або протокол прийняття усної заяви	Якщо постраждала особа є повнолітньою та дієздатною
8. Пояснення постраждалої особи	У разі їх наявності
9. Пояснення кривдника	У разі їх наявності
10. Пояснення свідків	У разі їх наявності
11. Копія термінового заборонного припису	У разі його винесення стосовно кривдника
12. Докази у справі, зокрема відео з нагрудних камер поліцейських, заключення психолога, висновки лікаря тощо	У разі їх наявності
13. Довідка про результати проведення перевірки інформації, викладеної у зверненні	Якщо звернення потребує перевірки

Протокол про адміністративне правопорушення та матеріали про вчинене адміністративне правопорушення відповідно до статті 257 КУпАП надсилаються (надаються) органу (посадовій особі), уповноваженому(ій) розглядати справи про адміністративні правопорушення. У справах за статтею 173-2 КУпАП таким органом є виключно суд.

Вимоги до **протоколу про адміністративне правопорушення** закріплені в Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції, затвердженій наказом МВС України від 06 листопада 2015 року №1376, а також в статті 256 КУпАП.

Заповнення бланку протоколу про адміністративне правопорушення

Назва графи	Зміст
місце складання протоколу	• населений пункт або • географічна точка
посада, найменування органу поліції, звання, прізвище, ім'я, по батькові особи, яка склала протокол	прізвище, ім'я, по батькові посадової особи, яка склала протокол Увага! Повністю, без скорочень
склав цей протокол про те, що громадянин(ка)	прізвище, ім'я та по батькові особи, яка притягається до адміністративної відповідальності Увага! Повністю, без скорочень
назва документа, серія, №, ким і коли виданий	• назва документа, що посвідчує особу, яка вчинила адміністративне правопорушення • паспорт • службове посвідчення • пенсійне посвідчення • студентський квиток • тощо • серія, номер документа, що посвідчує особу, яка вчинила адміністративне правопорушення

	• дата видачі документа, що посвідчує особу, яка вчинила адміністративне правопорушення • назва органу(установи, підприємства, організації), що видав(ла) документ, що посвідчує особу, яка вчинила адміністративне правопорушення
чи притягався(лася) до адміністративної відповідальності	інформація щодо притягнення особи до адміністративної відповідальності впродовж року (за наявності)
дата, час, місце вчинення і суть учиненого адміністративного правопорушення	• дата вчинення • час вчинення • місце вчинення • суть адміністративного правопорушення (повинна точно відповідати ознакам складу адміністративного правопорушення, зазначеним у статті КУпАП, за якою складено протокол)
до протоколу додається	• пояснення особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, викладені на окремому аркуші, • рапорти посадових осіб органів поліції, • довідки, • акти • тощо (у разі складення)

Загальні вимоги:

1. Усі реквізити протоколу про адміністративне правопорушення заповнюються чорнилом чорного або синього кольору, розбірливим почерком, державною мовою.

2. Не допускаються закреслення чи виправлення відомостей, що заносяться до протоколу про адміністративне правопорушення, а також унесення додаткових записів після того, як протокол про адміністративне правопорушення підписано особою, стосовно якої його складено.

3. Забороняється залишення незаповненими граfi протоколу. Усі реквізити протоколу про адміністративне правопорушення заповнюються, тобто, якщо відомостей немає, **ЗАБОРОНЯЄТЬСЯ** залишати вільне місце. У випадку відсутності інформації може застосовуватися прочерк «—» або робиться запис про відсутність словами, наприклад, «немає», «не надав», «не заподіяно», «відсутні» тощо.

4. Забороняється застосовувати скорочення, окрім загальноживаних, наприклад, забороняється писати т/б замість «тимчасово безробітний».

Особливості заповнення граф протоколу

1. «Дата»

Існують два способи оформлення дати документа:

- цифровий – арабськими цифрами в один рядок у послідовності число, місяць, рік, наприклад, 21.03.2020. Всього 8 цифр.
- словесно-цифровий – застосовується у нормативно-правових актах і фінансових документах, наприклад, 21 березня 2020 року.

Сам бланк протоколу передбачає, що в цьому випадку необхідно використовувати словесно-цифровий спосіб.

2. «Місце складення протоколу»

В п. 9 розділу II Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції чітко зазначено, що у цій графі зазначається «населений пункт або географічна точка», а не поштова адреса. Тобто зазначається населений пункт, в якому перебуває правопорушник та уповноважений поліцейський на момент складання протоколу. Наприклад, м. Одеса.

3. «Посада, найменування органу поліції, звання, П.І.Б. особи, яка склала протокол»

Враховуючи замалий обсяг місця для викладення інформації допускається застосування аббревіатурних загальновідомих скорочень в посаді Наприклад, «Я, дільничний офіцер поліції ВП №1 Солом'янського УП ГУНП у м. Києві лейтенант поліції Іванов Іван Іванович».

4. «Склав цей протокол про те, що громадянин(ка)»

Зазначається повністю, без скорочення печатними літерами прізвище, ім'я та по батькові особи, яка притягується до адміністративної відповідальності (Петренко Петро Петрович).

5. «Дата і місце народження»

Враховуючи замалий обсяг місця для викладення інформації дату народження рекомендовано зазначати цифровим способом 15.05.1980. Місце народження зазначається населений пункт – м. Одеса.

6. «Місце проживання»

Вказується адреса за таким прикладом: м. Одеса, вул. Успенська, буд.71, кв.15.

7. «Місце реєстрації»

У разі, якщо адреса проживання співпадає з адресою реєстрації зазначається «zareestrovаний за місцем проживання» або пишеться адреса за таким прикладом: м. Одеса, вул. Успенська, буд.71, кв.15.

8. «Номер телефону»

Зазначається контактний (мобільний або міський абонентський) номер +38 (067) 123 45 67. У випадку, якщо особа не надала контактний номер, зазначається «надати відмовився», у випадку, якщо особа немає контактного номеру – «не має».

9. «Місце роботи, навчання (посада)»

Вказується найменування підприємства, установи, організації, де працює особа (її посада) або закладу, де навчається особа. Наприклад, АТП №5, водій. Якщо особа не працює, зазначається «тимчасово безробітний(-на)» або «перебуває/не перебуває на обліку в центрі зайнятості».

10. «Особу встановлено»

Зазначається назва документу, що посвідчує особу (серія, номер паспорта, дата видачі й назва органу, що його видав, або серія, номер іншого документа, що посвідчує особу, яка вчинила правопорушення (службове чи пенсійне посвідчення, студентський квиток), дата видачі й найменування підприємства, установи, організації, що його видали).

НЕ допускається встановлення особи, відносно якої складається протокол про адміністративне правопорушення, виключно з її слів. НЕ допускається зазначення в протоколі, що особу встановлено за допомогою відповідних спеціальних інформаційних баз поліції, МВС, соціальних мереж тощо. Особа, що вчинила правопорушення повинна бути ідентифікована виключно за документом, що засвідчує особу (паспорт, водійське посвідчення, пенсійне посвідчення, військовий квиток, службове посвідчення (перепустка) тощо) та не викликає сумнівів у своїй справжності (відповідності).

11. «Чи притягувався (лася) до адміністративної відповідальності»

Якщо особа не притягалася до адміністративної відповідальності, в графі зазначається «не притягався (-лася)». Якщо особа притягалася до адміністративної відповідальності зазначається інформація щодо її притягнення особи. Наприклад, за даними ІПС «Цунамі» 12.08.2022 року притягався до адміністративної відповідальності за ст. 173-2 КУпАП, постановою Приморського районного суду м. Одеси №522/11712/22.

Особа вважається притягнутою до адміністративної відповідальності виключно після винесення постанови про накладення стягнення (ст. 24 КУпАП) та вичерпання строків на її оскарження (10 днів). Складання відносно особи лише протоколу про адміністративне правопорушення (без подальшого винесення постанови) не свідчить про факт притягнення до відповідальності.

12. «Склад адміністративного правопорушення»

Зазначається дата, час, місце вчинення і суть учиненого адміністративного правопорушення.

Наприклад, «01.09.2022 р. о 20-00 год. за адресою м. Одеса вул. Успенська, буд.71, кв.15 гр. Петренко П.П., перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, вчинив відносно своєї дружини Петренко Н.С. домашнє насильство – умисні дії економічного і психологічного характеру, що виражалися у позбавленні коштів та словесних образах і залякуванні, у присутності їх малолітньої доньки.

Суть адміністративного правопорушення (опис протиправного діяння) повинно точно відповідати ознакам складу адміністративного правопорушення, зазначеним у статті 173-2 КУпАП. Тобто важливо зазначити не сам факт домашнього насильства, а об'єктивну сторону, тобто сукупність передбачених ст. 173-2 КУпАП ознак, що характеризують зовнішній прояв адміністративного правопорушення. Крім того, зазначаючи форму домашнього насильства (фізичне, економічне, психологічне) необхідно зазначити, в чому вона проявляється з урахуванням ознак, викладених у п. 4, 14, 17 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

Під час викладення складу адміністративного правопорушення зазначаються також обставини, які обтяжують відповідальність за адміністративне правопорушення (ст.35 КУпАП).

13. «Чим вчинив (ла) правопорушення, передбачене частиною»

Зазначається конкретна частина статті 173-2 КУпАП – «частиною 1 статті 173-2 КУпАП».

14. «Свідки»

Зазначається прізвище, ім'я, по батькові, місце проживання осіб, про які є дані, що їм відомі які-небудь обставини, що підлягають установленню по даній справі. Зазвичай за фактами вчинення домашнього насильства свідками можуть бути особи, що проживають в одній квартирі з потерпілою, наприклад, батьки, брати, сестри, а також сусіди.

15. «Потерпілий (і)»

Зазначається прізвище, ім'я, по батькові, місце проживання потерпілої (лих) осіб (и).

У справах про адміністративні правопорушення щодо вчинення домашнього насильства ЗАВЖДИ є потерпіла особа. У випадку вчинення домашнього насильства у присутності дитини, яка стала свідком (очевидцем) такого насильства, вона визнається дитиною, яка постраждала від домашнього насильства і також зазначається як потерпіла особа.

16. «Правопорушенням заподіяно матеріальну шкоду»

У разі заподіяння матеріальної шкоди в результаті вчинення домашнього насильства зазначається: прізвище, ім'я та по батькові особи, якій заподіяно матеріальну шкоду, в чому вона виражалася, її розмір. Наприклад, «гр. Петренко Н.С. розбито мобільний телефон Apple iPhone 7 орієнтовною вартістю 7000 грн.». Якщо матеріальна шкода не заподіявалася, у цій графі зазначається «не заподіяно».

17. «Гр-ну(ці) _____ роз'яснено його .....»

У цій графі обов'язково повинно бути зазначено дату та час і місце розгляду справи, не зазначення цієї інформації є порушенням процесуальних прав особи, що притягається до адміністративної відповідальності процедури провадження у справах про адміністративні правопорушення.

Оскільки справи за статтею 173-2 КУпАП розглядаються судом, поліцейський під час складення протоколу про адміністративне правопорушення не може достаменно знати про дату та час розгляду справи. Практика з цього питання багато в чому залежить від взаємодії між місцевим підрозділом поліції та судом.

18. «Проведено особистий огляд та огляд речей, передбачений статтею 264 КУпАП, що були у гр-на(ки), та згідно зі статтею 265 КУпАП виявлені речі вилучено для тимчасового зберігання»

Зазначена графа заповнюються у разі застосування заходів забезпечення провадження у справі про адміністративне правопорушення. Необхідно зазначити перелік речей, цінностей, документів, які вилучаються, їх індивідуальні ознаки. Якщо ж особистий огляд та огляд речей не проводився, то зазначається, що «особистий огляд та огляд речей не проводився, речі не вилучались».

19. «Пояснення особи, яка притягується до адміністративної відповідальності є важливою частиною протоколу».

Кривднику пропонується власноруч в протоколі надати письмове пояснення по суті вчиненого ним домашнього насильства, тобто відповісти на питання: яка мета, мотив, що стало причиною вчинення правопорушення, чи усвідомлює правопорушник їх протиправність та наслідки.

Враховуючи замалий обсяг місця, пояснення може додаватися до протоколу окремо, про що робиться запис в графі «додається на окремому аркуші».

У випадку відмови від підписання протоколу і дачі пояснень, цей факт засвідчується підписами понятих.

Особа, яка притягується до адміністративної відповідальності, згідно зі статтею 63 Конституції України не несе відповідальності за відмову давати пояснення щодо себе, членів своєї сім'ї чи близьких родичів.

20. «Заяви та клопотання»

Відповідно до статті 268 КУпАП особа, яка притягається до адміністративної відповідальності, може надавати заяви та клопотання. У випадку, якщо такі надходили у графі викладається суть заявленої заяви чи клопотання, наприклад, про направлення матеріалів для розгляду справи до конкретного суду, про перенесення дати розгляду справи тощо. Якщо заяви та клопотання не надходили у цій графі записуємо «не надходили».

21. «Рішення керівництва органу поліції за заявою, клопотанням»

У випадку, якщо надходили заяви або клопотання від особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, то в цій графі зазначається інформація щодо прийнятого рішення, наприклад, «клопотання про перенесення дати розгляду справи на 10.09.2022 задоволено». Якщо заяви та клопотання не надходили у цій графі записуємо «не приймалися».

21. «До протоколу додається»

Зазначаються адміністративно-процесуальні документи, які складаються за фактом вчинення домашнього насильства.

За кожним фактом вчинення домашнього насильства поліцейський проводить оцінку ризиків, тому Форма оцінки ризиків вчинення домашнього насильства є документом, який завжди додається до протоколу про адміністративне правопорушення, складеного за ст. 173-2 КУпАП.

Зазвичай у справах про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 173-2 КУпАП, до протоколу додаються: заява постраждалої особи чи особи, яка повідомила про вчинене домашнє насильство, пояснення особи, що притягається до адміністративної відповідальності, пояснення потерпілої(лих) особи, пояснення свідків, форма оцінки ризиків вчинення домашнього насильства, терміновий заборонний припис стосовно кривдника (за умови, якщо він виносився). Саме тому у зазначеній графі робиться запис за таким прикладом: «заява гр. Петренко Н.С., пояснення гр. Петренко Н.С., пояснення гр. Петренко П.П., форма оцінки ризиків вчинення домашнього насильства».

22. «Підпис посадової особи органу поліції, яка склала протокол»

У цій графі зазначається тільки особистий підпис, без зазначення прізвища і ініціалів.

23. «Другий примірник протоколу про адміністративне правопорушення отримав»

Протокол про адміністративне правопорушення складається у двох примірниках, один з яких під розписку вручається особі, яка притягається до адміністративної відповідальності, тому в ньому зазначається дата, особистий підпис, прізвище і ініціали особи, яка притягається до адміністративної відповідальності.

У разі коли особа, стосовно якої складається протокол, не володіє українською мовою, протокол складається за участю перекладача.

Якщо правопорушення вчинено кількома особами, то протокол про адміністративне правопорушення складається стосовно кожної особи окремо.

Неналежне оформлення протоколу про адміністративне правопорушення, передбачене ст. 173-2 КУпАП, у перспективі може призвести до закриття судом провадження у зв'язку із закінченням строків накладення адміністративного стягнення, передбачених ст. 38 КУпАП, або провадження у справі підлягатиме закриттю із звільненням особи від адміністративної відповідальності. Відповідно, тільки **неухильне дотримання вимог, визначених в ст. 256 КУпАП щодо оформлення протоколу** про адміністративне правопорушення, дозволить уникнути зазначених ризиків та забезпечити невідворотність відповідальності кривдників.

Порядок проведення **оцінки ризиків** вчинення домашнього насильства визначений наказом Мінсоцполітики МВС України від 13 березня 2019 року №369/180.

Процедуру проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства та порядок заповнення форми оцінки ризиків викладено в Розділі 3 підручника.

Поліцейський з постраждалою заповнює форму оцінки ризиків на одинці. Кривдник повинен перебувати в іншій кімнаті чи приміщенні з напарником. В іншому випадку постраждала особа може не надати важливу інформацію поліцейським через страх помсти з боку кривдника. Інформація, яку вказала постраждала особа, є конфіденційною. Кривдник не має дізнатись її від поліцейського. На оцінку ризиків не повинні впливати дані щодо раси, етнічної приналежності, соціального чи економічного стану.

Усі реквізити форми оцінки ризиків вчинення домашнього насильства поліцейський уповноваженого підрозділу поліції заповнює державною мовою, розбірливим почерком, чорнилом чорного або синього кольору.

Таблиця оцінки ризиків вчинення домашнього насильства

Рівні небезпеки	Необхідна кількість відповідей	Додаткові обставини при здійсненні оцінки ризиків
Високий	2 відповіді «так» на запитання № 1-6; ствердні відповіді на запитання № 7-27	Якщо поліцейський вважає, що постраждала особа перебуває в ситуації, яка може спричинити її смерть або інші тяжкі наслідки, оцінюється як високий рівень небезпеки. У разі високого рівня небезпеки поліцейський уповноваженого підрозділу поліції обов'язково виносить терміновий заборонний припис стосовно кривдника
Без відповіді/ Невідомо	Отримати відповіді на питання неможливо за різних обставин (як приклад, фізичні травми, психологічний стан, втрата свідомості тощо)	Якщо на всі запитання отримано відповіді «Без відповіді/Невідомо», то поліцейський уповноваженого підрозділу поліції на свій розсуд може оцінити ситуацію, як таку, що має високий рівень небезпеки
Середній (варіант № 1)	1 відповідь «так» на запитання № 1-6; 7 і більше ствердних відповідей на запитання з № 7-27.	Якщо рівень небезпеки оцінюється як низький або середній, а інші чинники/обставини, що можуть вплинути на рівень небезпеки, відсутні, терміновий заборонний припис стосовно кривдника виноситься на розсуд поліцейського уповноваженого підрозділу поліції
Середній (варіант № 2)	0 відповідей «так» на запитання № 1-6; не менше 14 ствердних відповідей на запитання № 7-27	Якщо рівень небезпеки оцінюється як низький або середній, а інші чинники/обставини, що можуть вплинути на рівень небезпеки, відсутні, терміновий заборонний припис стосовно кривдника виноситься на розсуд поліцейського уповноваженого підрозділу поліції

Низький	1 відповідь «так» на питання № 1-6; не більше 13 ствердних відповідей на запитання № 7-27.	Якщо рівень небезпеки оцінюється як низький або середній, а інші чинники/обставини, що можуть вплинути на рівень небезпеки, відсутні, терміновий заборонний припис стосовно кривдника виноситься на розсуд поліцейського уповноваженого підрозділу поліції

Поліцейський долучає форму оцінки ризиків вчинення домашнього насильства до матеріалів, зібраних за фактом такого насильства.

Порядок винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України **термінового заборонного припису стосовно кривдника** затверджено наказом МВС України від 01.08.2018 № 654.

Характеристику термінового заборонного припису як спеціального заходу щодо протидії домашньому насильству та порядок його винесення викладено в Розділі 3 підручника.

Терміновий заборонний припис стосовно кривдника складається на бланку, виготовленому друкарським способом згідно з технічним описом бланка термінового заборонного припису стосовно кривдника, на якому проставлено відповідні серію та номер.

Усі реквізити припису заповнюються державною мовою, розбірливим почерком, чорнилом чорного або синього кольору.

Вимоги до заповнення бланку термінового заборонного припису стосовно кривдника

Назва рядку	Зміст
тип, назва населеного пункту	- тип (місто, село і т.д.) - назва населеного пункту
посада, найменування уповноваженого підрозділу поліції, звання, прізвище, ім'я, по батькові працівника, який виніс терміновий заборонний припис стосовно кривдника	- посада працівника уповноваженого підрозділу поліції, який виніс припис, - найменування уповноваженого підрозділу поліції, у якому він служить, - звання, - прізвище, ім'я та по батькові Увага! Повністю, без скорочень
згідно зі статтею 25 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та з урахуванням існування безпосередньої загрози життю чи здоров'ю постраждалої особи виніс цей терміновий заборонний припис стосовно	- прізвище, ім'я та по батькові особи, яка вчинила домашнє насильство (повністю, без скорочень), - стать, - дата народження, - громадянство, - місце проживання, - місце реєстрації, - номер контактного телефону, - місце роботи (навчання), - посада
особу встановлено	- назва документа, що посвідчує особу, яка вчинила домашнє насильство - паспорт - службове посвідчення - пенсійне посвідчення - студентський квиток - тощо - серія, номер документа, що посвідчує особу, яка вчинила домашнє насильство - дата видачі документа, що посвідчує особу, яка вчинила домашнє насильство - назва органу(установи, підприємства, організації), що видав(ла) документ, що посвідчує особу, яка вчинила домашнє насильство

чи притягався(лася) до адміністративної або кримінальної відповідальності	інформація щодо притягнення особи до • адміністративної відповідальності (впродовж року) або • кримінальної відповідальності
у зв'язку із скоєнням ним (нею) домашнього насильства	• форма(и) домашнього насильства та • стислий зміст правопорушення
стосовно постраждалої особи	• прізвище, ім'я та по батькові постраждалої особи Увага! Повністю, без скорочень • із підкресленням ступеня її спорідненості з кривдником відповідно до частин другої та третьої статті 3 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»
заходи термінового заборонного припису стосовно кривдника	захід чи заходи, передбачені частиною другою статті 25 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»: 1) зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи; 2) заборона на вхід та перебування в місці проживання (перебування) постраждалої особи; 3) заборона в будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою.
Терміновий заборонний припис стосовно кривдника винесений строком	строк із зазначенням • кількості діб, • часу та дати винесення припису, • часу та дати закінчення дії припису Увага! Строк дії термінового заборонного припису вимірюється в добах, тому час початку дії припису і час закінчення його дії мають співпадати.

Особі, стосовно якої винесено терміновий заборонний припис, роз'яснено положення статті 173-2 КУпАП про притягнення до відповідальності за невиконання термінового заборонного припису стосовно кривдника, зобов'язання повідомити про місце свого тимчасового перебування уповноважений підрозділ Національної поліції України за місцем учинення домашнього насильства, а також про право оскарження термінового заборонного припису стосовно кривдника до суду	• підпис • прізвище та ініціали особи, який винесено припис
Підпис працівника уповноваженого підрозділу органів Національної поліції України, який виніс терміновий заборонний припис стосовно кривдника	• підпис • прізвище, ім'я та по батькові працівника уповноваженого підрозділу органів Національної поліції України, який виніс припис
Підпис постраждалої особи (її представника) про отримання копії термінового заборонного припису стосовно кривдника та надання згоди на обробку персональних даних згідно із Законом України «Про захист персональних даних»	• підпис • прізвище, ім'я та по батькові постраждалої особи (її представника)
Підпис кривдника про отримання термінового заборонного припису стосовно кривдника отримано	• підпис • прізвище, ім'я та по батькові кривдника
Кривдник від підпису відмовився в присутності	• підписи • прізвища, імена та по батькові - працівника уповноваженого підрозділу поліції, який виніс припис, - постраждалої особи (її представника), - свідка(ів) (у разі наявності)

У разі якщо особа, щодо якої виноситься припис, не володіє українською мовою, припис складається за участю перекладача.

Не допускаються закреслення чи виправлення відомостей, що заносяться до припису, а також унесення додаткових записів після того, як припис підписано постраждалою особою (її представником), свідком(ами) (за наявності) та кривдником.

У разі допущення порушень при оформленні припису його заповнений бланк вважається зіпсованим.

До справи за ст.173-2 КУпАП у зв'язку з невиконанням термінового заборонного припису обов'язково долучається копія термінового заборонного припису.

Кривдник, стосовно якого винесено терміновий заборонний припис, згідно з яким він повинен залишити місце спільного проживання (перебування) з постраждалою особою, зобов'язаний **повідомити про місце свого тимчасового перебування** уповноважений підрозділ органів Національної поліції України за місцем вчинення домашнього насильства. При цьому слід врахувати, що чинне законодавство не містить чітко затвердженого строку, протягом якого кривдник має повідомити до органів поліції адресу свого тимчасового перебування. Це слід враховувати під час притягнення кривдника до адміністративної відповідальності за ст.173-2 КУпАП за порушення цієї вимоги. Тобто притягнення до адміністративної відповідальності за неповідомлення про місце свого тимчасового перебування можливе лише після закінчення строку дії термінового заборонного припису.

Дотримання поліцейськими вимог законодавства щодо оформлення справ про адміністративні правопорушення, визначених КУпАП та наказом МВС України від 06 листопада 2015 року № 1376, має безпосередній вплив на забезпечення притягнення кривдників до адміністративної відповідальності.

В цілому щорічний моніторинг реєстру судових рішень стосовно стану притягнення до відповідальності кривдників за ст.173-2 КУпАП свідчить, що в середньому по містах розгляд лише 30-40% матеріалів

справ про адміністративні правопорушення за даною статтею, які направляє поліція до суду, закінчуються притягненням кривдника до відповідальності, інша частина – закривається у зв'язку із відсутністю події і складу правопорушення через недостатність доказів або повертається на доопрацювання, що потенційно закінчується закриттям провадження у зв'язку із вичерпанням строків накладення адміністративного стягнення. Такий стан адміністративної практики призводить до відчуття безкарності у кривдників та безпорадності у постраждалих осіб.

Однією із розповсюджених причин повернення судами справ на доопрацювання або навіть закриття проваджень у зв'язку із відсутністю події і складу правопорушення є допущені поліцейськими недоліки при оформленні матеріалів справ, недотримання ними вимог законодавства або неналежним чином завірені документи, які долучаються до справи (наприклад, справи № 638/166/20, № 638/173/20, № 638/177/20, № 638/352/20, № 638/348/20, № 638/5259/20, № 638/5257/20, № 638/5252/20, № 638/10300/20, № 638/11221/20, № 638/13814/20, № 638/15288/20, № 638/16769/20, № 639/2583/20, № 639/4142/20, № 639/5554/20, № 639/7334/20, № 639/1715/20, № 953/559/20, № 953/1050/20, № 953/8706/20, 641/10567/19, № 641/6329/20 тощо).

Відповідно до пункту 8 розділу 10 Правил організації діловодства та архівного зберігання документів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 18 червня 2015 року № 1000/5, напис про засвідчення копії складається зі слів «Згідно з оригіналом», найменування посади, особистого підпису особи, яка засвідчує копію, її власного імені та прізвища, дати засвідчення копії, яка проставляється нижче реквізиту документа «Підпис». Напис про засвідчення копії скріплюється печаткою установи (без зображення герба) або печаткою структурного підрозділу (служби діловодства, служби кадрів, бухгалтерії тощо) установи (за наявності).

Серед найбільш поширених помилок під час оформлення справ за ст.173-2 КУпАП можна виокремити такі, які переважно вчиняються через неуважність, зокрема відсутність необхідних підписів; в матеріалах

наявні пояснення свідків, а в протоколі відсутні дані про них, тощо. Однак багато недоліків пов'язано з недостатньою обізнаністю поліцейських стосовно сутності домашнього насильства та особливостей його кваліфікації.

4. Типові помилки поліцейських під час оформлення справ про вчинення домашнього насильства

1. Фабула, зазначена в протоколі про адміністративне правопорушення, не відповідає складу правопорушення, зокрема:

- використовується термінологія, яка не відповідає чинному законодавству, зокрема замість «домашнє насильство» вживаються терміни «насильство в сім'ї», «побутова сварка», «сімейний конфлікт», тощо.

Така помилка впливає не лише на забезпечення притягнення кривдника до відповідальності, але й на можливість отримання допомоги постраждалими особами у спеціалізованих службах підтримки.

Працівник одного із притулків для постраждалих від домашнього насильства та насильства за ознакою статі осіб розповідає, що контролюючі органи зробили йому зауваження щодо можливого нецільового використання коштів, оскільки в копії протоколу за ст.173-2 КУпАП та направленні, виписаному поліцейським, використовувався термін «насильство в сім'ї» замість «домашнє насильство».

- не повністю викладено об'єктивну сторону вчиненого правопорушення, передбаченого ст. 173-2 КУпАП.

Так, наприклад, поліцейські не завжди враховують, що для кваліфікації однієї із трьох форм домашнього насильства, відповідальність за які передбачена ст.173-2 КУпАП, а саме психологічного насильства, необхідним є не тільки встановлення діяння (словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері), а і наслідків – що такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити

себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи (п. 14 ст. 1. ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству»). При цьому, якщо як наслідок у фабулі зазначено «завдало шкоду психічному здоров'ю особи», окремі судді можуть вимагати відповідного заключення лікаря. Тому поліцейські переважно використовують наступне формулювання наслідку психологічного насильства: «могло завдати шкоди психічному здоров'ю особи».

Крім того, поліцейські у фабулі не завжди зазначають, в чому саме полягало домашнє насильство – яка саме форма (форми) домашнього насильства мала місце та/або у яких діях (бездіяльності) це проявилось. В такому випадку наявне порушення вимог ст.256 КУпАП, а саме стосовно того, що не розкрита суть правопорушення.

- *неправильно співвіднесені діяння та форма домашнього насильства.*

Так, багато помилок поліцейські допускають у випадку вчинення домашнього насильства, яке виявилось у вигляді «погрози вигнати з дому», оскільки помилково відносять дане діяння до економічної форми домашнього насильства. Однак ключовим діянням в цьому випадку є «погроза», оскільки фактично постраждалу особу з дому ще не вигнали, а погроза є проявом психологічної, а не економічної форми домашнього насильства. Крім того, розповсюдженими є випадки, коли зазначено декілька форм домашнього насильства, а наведено діяння, які відповідають лише одній із них.

- *не зазначена ступінь споріднення постраждалої особи та кривдника, у зв'язку із чим неможливо визначити, чи належать вони до кола осіб, на яких розповсюджується дія законодавства у сфері запобігання та протидії домашньому насильству (ст. 3 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»).*

Умовно схему фабули за вчинення домашнього насильства для занесення до протоколу про адміністративне правопорушення за ст.173-2 КУпАП можна представити наступним чином:

Варіант 1.

Дата + час + місце + кривдник (ОСОБА 1) вчинив стосовно + ступінь споріднення + постраждала (ОСОБА 2) (+ в присутності неповнолітньої/

малолітньої дитини (за наявності) + домашнє насильство + якої форми (форм) + а саме: (діяння, відповідно до ст.1 Закону) (+що могло завдати/завдало...наслідки (якщо психологічна форма насильства – з врахуванням п.14 ч.1 ст.1 Закону).

Варіант 2.

Дата + час + місце + кривдник (ОСОБА 1) + діяння (відповідно до ст.1 Закону) + відносно (ступінь споріднення) + постраждала (ОСОБА 2) (+ в присутності неповнолітньої/малолітньої дитини (за наявності) +, чим вчинив домашнє насильство + якої форми (форм) (+ що могло завдати/завдало...наслідки (якщо психологічна форма насильства – з врахуванням п.14 ч.1 ст.1 Закону).

2. Неналежне оформлення протоколу та матеріалів справ про адміністративне правопорушення, зокрема:

- *не вказана частина ст.173-2 КУпАП;*
- *протокол не містить підтвердження повторності вчинення правопорушення;*
- *не зазначено дату, час чи місце вчинення адміністративного правопорушення;*
- *не зазначено прізвище, ім'я, по батькові, місце мешкання, інші анкетні дані особи, яка є потерпілою від цього адміністративного правопорушення;*
- *протокол не містить інформації про особу, яка його складала;*
- *відсутні копії документів, які підтверджують особу кривдника, потерпілої та ступінь спорідненості між ними;*
- *не зазначені свідки правопорушення, при цьому наявні їх пояснення в матеріалах справи;*
- *текст написаний нерозбірливо, внаслідок чого протокол неможливо прочитати;*
- *терміновий заборонний припис складений нерозбірливо і нечитабельно;*
- *до протоколу за ст.173-2 КУпАП, складеним за невиконання термінового заборонного припису, не долучено копії термінового заборонного припису;*
- *до протоколу не додано жодних доказів, тобто відсутні відомості, необхідні для правильного вирішення справи.*

Звісно, слід враховувати особливість категорії справ, пов'язаних з домашнім насильством, яке часто вчиняється за зачиненими дверима без свідків. Проте у разі, коли кривдник не визнає провину, а жодного доказу його вини до матеріалів справи не долучено, судді вимушені керуватись презумпцією невинуватості та закривати справу у зв'язку з відсутністю події і складу правопорушення. В таких випадках **важливо забезпечити збір доказів**, зокрема під час інформаційно-просвітницької роботи доцільно звертати увагу постраждалих осіб на важливість та шляхи збору доказів вчинення домашнього насильства (у разі можливості), зокрема скріншотів листування з погрозами, відео записів, фото ушкоджень тощо. Також доцільно опитати сусідів, пояснення яких також можуть бути визнані доказом у справі. Крім того, можна запропонувати постраждалій особі звернутись на консультацію та діагностику до психолога, заключення якого можна долучити до матеріалів справи за ст.173-2 КУпАП.

У разі систематичного вчинення домашнього насильства необхідно своєчасно вжити заходів для забезпечення порушення кримінального провадження за ст.126-1 ККУ, а не складати черговий протокол про адміністративне правопорушення за ст.173-2 КУпАП. До того ж слід враховувати, що **доказами систематичності вчинення домашнього насильства можуть бути не лише попередні постанови про притягнення кривдника до адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства, а й інші докази**, зокрема: протоколи про прийняття заяви потерпілої особи щодо злочину за ст. 126-1 ККУ; дані, що містяться у витягу з ЄРДР про внесення повідомлення потерпілої особи про вчинення щодо неї злочину за ст. 126-1 ККУ; дані, що містяться в рапорті чергового про надходження заяви потерпілої особи; свідчення потерпілої особи та свідків; висновки судово-медичної експертизи; довідки з лікарень про перебування потерпілої особи на лікуванні з описом ушкоджень; висновки судово-психіатричної експертизи; висновки психолога/листи/інформаційні довідки центрів соціальних служб з описом психологічного стану потерпілої особи; протоколи проведення слідчого експерименту; аудіо- та відеозаписи тощо.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Які завдання має провадження у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством?
2. Які існують принципи провадження у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством?
3. Які існують обставини, при наявності яких провадження у справі про адміністративне правопорушення, зокрема пов'язані з домашнім насильством, не може бути порушено, а порушене підлягає припиненню?
4. Які існують стадії провадження у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством, та якою є роль поліцейських на кожній із них?
5. Якими є строки провадження у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством?
6. Яким є алгоритм підтвердження факту вчинення домашнього насильства та його кваліфікації?
7. Які права роз'яснюються особі, яка притягується до адміністративної відповідальності, при складенні протоколу про адміністративне правопорушення?
8. В який строк і ким розглядаються справи про вчинення домашнього насильства?
9. З яких документів складається справа про адміністративне правопорушення, пов'язане з домашнім насильством?
10. Які висуваються вимоги до складення протоколу про вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством? Якими документами вони закріплені?
11. Якими є вимоги до заповнення бланку термінового заборонного припису стосовно кривдника та яким документом вони затверджені?
12. Якими є «типові помилки» поліцейських під час формування справи про вчинення домашнього насильства?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Терміновий заборонний припис складається на:

- a) спеціальному бланку, на якому не проставлено відповідні серію та номер
- b) аркуші паперу, пишеться від руки
- c) спеціальному бланку, на якому проставлено відповідні серію та номер
- d) виноситься усно

2. Вимоги до протоколу про адміністративне правопорушення, пов'язане з домашнім насильством, закріплені в:

- a) Законі України «Про Національну поліцію»
- b) наказі МВС України від 06 листопада 2015 року №1376
- c) статті 256 КУпАП
- d) наказі МВС України від 06 листопада 2015 року №1376 та статті 256 КУпАП

3. Складення протоколу за ст.173-2 КУпАП у зв'язку із повідомленням кривдником про місце свого тимчасового перебування можливе:

- a) якщо повідомлення не надійшло протягом доби з моменту винесення термінового заборонного припису стосовно кривдника
- b) якщо повідомлення не надійшло протягом трьох діб з моменту винесення термінового заборонного припису стосовно кривдника
- c) якщо повідомлення не надійшло протягом десяти діб з моменту винесення термінового заборонного припису стосовно кривдника
- d) після закінчення строку, на який було винесено терміновий заборонний припис стосовно кривдника

4. Справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством, розглядаються:

- a) уповноваженими підрозділами органів Національної поліції
- b) адміністративними комісіями
- c) судом
- d) уповноваженими підрозділами органів Національної поліції та судом

5. Строк розгляду справ за статтею 173-2 КУпАП становить:

- a) 1 доба
- b) 3 доби
- c) 7 діб
- d) 15 діб

6. Особа, яка вчинила адміністративне правопорушення, пов'язане з домашнім насильством, може бути затримана на термін до:

- a) 1 година
- b) 3 години
- c) 24 години
- d) 72 години

7. До обставини, при наявності яких провадження у справі про адміністративне правопорушення, зокрема пов'язане з домашнім насильством, не може бути порушено, а порушене підлягає припиненню, не відноситься:

- a) відсутність події і складу адміністративного правопорушення
- b) недосягнення особою на момент вчинення адміністративного правопорушення шістнадцятирічного віку
- c) закінчення на момент розгляду справи про адміністративна правопорушення строків, передбачених статтею 38 КУпАП
- d) провокація правопорушення з боку постраждалої особи

8. Відмова у прийнятті та розгляді заяви про вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством:

- a) не допускається
- b) допускається, якщо оцінка ризиків свідчить про низький рівень небезпеки
- c) допускається, якщо не завдано тілесних ушкоджень
- d) допускається, якщо постраждала особа спровокувала домашнє насильство відносно себе

9. До справи за ст.173-2 КУпАП у зв'язку з невиконанням термінового заборонного припису обов'язково долучається:

- a) заключення психолога
- b) копія термінового заборонного припису
- c) пояснення свідків
- d) відео з нагрудних камер поліцейських

10. Доказами систематичності вчинення домашнього насильства можуть бути:

- a) попередні постанови про притягнення кривдника до адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства
- b) довідки з лікарень про перебування потерпілої особи на лікуванні з описом ушкоджень
- c) висновки психолога/листи/інформаційні довідки центрів соціальних служб з описом психологічного стану потерпілої особи
- d) всі відповіді правильні

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

БАЗОВА

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
4. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
5. Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції: Наказ МВС України від 06.11.2015 № 1376. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0270-19>.
6. Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника: Наказ МВС України від 01 серпня 2018 року № 654. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0965-18>.
7. Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події: Наказ МВС України від 08 лютого 2019 року №100. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19>.
8. Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства: Наказ Мінісоцполітикита МВС України від 13 березня 2019 року №369/180. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0333-19>.
9. Про затвердження Правил організації діловодства та архівного зберігання документів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях: наказ Міністерства юстиції України від 18 червня 2015 року № 1000/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0736-15#Text>.

ДОПОМІЖНА

10. Адміністративні матеріали: підстави та порядок складання: методичні рекомендації / уклад. / О.В. Ковальова, М.В. Корнієнко, О.М. Павлютін. Одеса : ОДУВС, 2020. 168 с.
11. Легенька М. М. Розмежування адміністративної та кримінальної відповідальності за вчинення домашнього насильства. *Наука і правоохорона*. № 1. 2019. С. 123-130.
12. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» / кол. авт. ; за заг. ред. К. Б. Левченко, К. В. Павліченко, В. В. Чернея. Київ : МВС України ; Нац. акад. внутр. справ, 2020. 396 с.
13. Остапенко О. Домашнє насильство та його адміністративно-деліктна характеристика. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : Юридичні науки. Вип. 22. 2019. С. 154-162.
14. Протидія домашньому насильству органами Національної поліції: метод. посіб. / С.В. Альошкін, О.В. Даценко, К.Л. Бугайчук, Т.М. Малиновська, К.Ю. Шеремет. Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ. 2019. 93с.

ГЛОСАРІЙ

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ

рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства

- *ст. 1 закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»*

ДИСКРИМІНАЦІЯ ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ

ситуація, за якої особа та/або група осіб за ознаками статі, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними, зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами або привілеями в будь-якій формі, встановлений Законом України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», крім випадків, коли такі обмеження або привілеї мають правомірну об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними

- *ст. 1 закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»*

ДИТИНА

особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно з законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше

- *ст. 1 закону України «Про охорону дитинства»*

ДИТИНА-КРИВДНИК

особа, яка не досягла 18 років та вчинила домашнє насильство у будь-якій формі

- *ст. 1 закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»*

ДИТИНА, ЯКА ПЕРЕБУВАЄ У СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ

дитина, яка потрапила в умови, що негативно впливають на її життя, стан здоров'я та розвиток у зв'язку з інвалідністю, тяжкою хворобою, безпритульністю, перебуванням у конфлікті із законом, залученням до найгірших форм дитячої праці, залежністю від психотропних речовин та інших видів залежності, жорстоким поводженням, зокрема домашнім насильством, ухилянням батьків, осіб, які їх заміняють, від виконання своїх обов'язків, обставинами стихійного лиха, техногенних аварій, катастроф, воєнних дій чи збройних конфліктів тощо, що встановлено за результатами оцінки потреб дитини

- *ст. 1 закону України «Про охорону дитинства»*

ДИТИНА, ЯКА ПОСТРАЖДАЛА ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА (ПОСТРАЖДАЛА ДИТИНА)

особа, яка не досягла 18 років та зазнала домашнього насильства у будь-якій формі або стала свідком (очевидцем) такого насильства

- *ст. 1 закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»*

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО

діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких дій

- *ст. 1 закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»*

ЄДИНИЙ ДЕРЖАВНИЙ РЕЄСТР ВИПАДКІВ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ТА НАСИЛЬСТВА ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ

автоматизована інформаційно-телекомунікаційна система, призначена для збирання, реєстрації, накопичення, зберігання, адаптування, зміни, поновлення, використання, поширення (розповсюдження, реалізації, передачі), знеособлення і знищення визначених цим Законом даних про випадки домашнього насильства та насильства за ознакою статі.

- *ст. 16 закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»*

ЕКОНОМІЧНЕ НАСИЛЬСТВО

форма домашнього насильства, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру

- *ст. 1 закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»*

ЖОРСТОКЕ ПОВОДЖЕННЯ З ДИТИНОЮ

будь-які форми фізичного, психологічного, сексуального або економічного насильства над дитиною, зокрема домашнього насильства, а також будь-які незаконні угоди стосовно дитини, зокрема вербування, переміщення, переховування, передача або одержання дитини, вчинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану дитини

- *ст. 1 закону України «Про охорону дитинства»*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЙКРАЩИХ ІНТЕРЕСІВ ДИТИНИ

дії та рішення, що спрямовані на задоволення індивідуальних потреб дитини відповідно до її віку, статі, стану здоров'я, особливостей розвитку, життєвого досвіду, родинної, культурної та етнічної належності та враховують думку дитини, якщо вона досягла такого віку і рівня розвитку, що може її висловити

- *ст. 1 закону України «Про охорону дитинства»*

ЗАПОБІГАННЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

система заходів, що здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, та спрямовані на підвищення рівня обізнаності суспільства щодо форм, причин і наслідків домашнього насильства, формування нетерпимого ставлення до насильницької моделі поведінки у приватних стосунках, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед до постраждалих дітей, викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків, а також будь-яких звичаїв і традицій, що на них ґрунтуються

- *ст. 1 закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»*

КОЛ-ЦЕНТР МІНІСТЕРСТВА СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ З ПИТАНЬ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ, ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ, НАСИЛЬСТВУ ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ ТА НАСИЛЬСТВУ СТОСОВНО ДІТЕЙ

неприбуткова державна бюджетна установа, створена для забезпечення виконання завдань щодо належного реагування на звернення громадян про факти торгівлі людьми, домашнього насильства, насильства за ознакою статі та насильства стосовно дітей.

- *п.2 наказу Мінсоцполітики України від 11.12.2018 № 1852 «Про утворення Державної установи «Кол-центр Міністерства соціальної політики України з питань протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей»*

КРИВДНИК

особа, яка вчинила домашнє насильство у будь-якій формі

- *ст. 1 закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»*

МОБІЛЬНА БРИГАДА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ОСОБАМ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ТА/АБО НАСИЛЬСТВА ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ

спеціалізована служба підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, насильства, зокрема сексуального, пов'язаного із збройним конфліктом

- *п.1 постанови КМУ від 22 серпня 2018 р. № 654 «Про затвердження Типового положення про мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі»*

НАСИЛЬСТВО ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ

діяння, спрямовані проти осіб через їхню стать, або поширені в суспільстві звичай чи традиції (стереотипні уявлення про соціальні функції (становище, обов'язки тощо) жінок і чоловіків), або діяння, що стосуються переважно осіб певної статі чи зачіпають їх непропорційно, які завдають фізичної, сексуальної, психологічної або економічної шкоди чи страждань, включаючи погрози таких дій, у публічному або приватному житті

- *ст. 1 закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»*

ОБМЕЖУВАЛЬНИЙ ПРИПИС СТОСОВНО КРИВДНИКА

встановлений у судовому порядку захід тимчасового обмеження прав чи покладення обов'язків на особу, яка вчинила домашнє насильство, спрямований на забезпечення безпеки постраждалої особи

- *ст. 1 закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»*

ОСОБА, ЯКА ПОСТРАЖДАЛА ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА (ПОСТРАЖДАЛА ОСОБА)

особа, яка зазнала домашнього насильства у будь-якій формі

- *ст. 1 закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»*

ОЦІНКА РИЗИКІВ

оцінювання вірогідності продовження чи повторного вчинення домашнього насильства, настання тяжких або особливо тяжких наслідків його вчинення, а також смерті постраждалої особи

- *ст. 1 закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»*

ПРИТУЛОК ДЛЯ ОСІБ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ТА/АБО НАСИЛЬСТВА ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ

спеціалізована служба підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, насильства, зокрема сексуального, пов'язаного із збройним конфліктом

- *п.1 постанови КМУ від 22 серпня 2018 р. № 655 «Про затвердження Типового положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі»*

ПРОГРАМА ДЛЯ КРИВДНИКА

комплекс заходів, що формується на основі результатів оцінки ризиків та спрямований на зміну насильницької поведінки кривдника, формування у нього нової, неагресивної психологічної моделі поведінки у приватних стосунках, відповідального ставлення до своїх вчинків та їх наслідків, у тому числі до виховання дітей, на викорінювання дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків

- *ст. 1 закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»*

ПРОГРАМА ДЛЯ ПОСТРАЖДАЛОЇ ОСОБИ

комплекс заходів, спрямованих на позбавлення емоційної залежності, невпевненості у собі та формування у постраждалої особи здатності відстоювати власну гідність, захищати свої права у приватних стосунках, у тому числі за допомогою уповноважених органів державної влади, органів місцевого самоврядування

- *ст. 1 закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»*

ПРОТИДІЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

система заходів, що здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, та спрямовані на припинення домашнього насильства, надання допомоги та захисту постраждалій особі, відшкодування їй завданої шкоди, а також на належне розслідування випадків домашнього насильства, притягнення до відповідальності кривдників та зміну їхньої поведінки

- *ст. 1 закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»*

ПРОФІЛАКТИЧНИЙ ОБЛІК

здійснення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України організаційно-практичних заходів щодо контролю за поведінкою кривдника з метою недопущення повторного вчинення домашнього насильства, за дотриманням ним тимчасових обмежень його прав та виконанням обов'язків, покладених на нього у зв'язку із вчиненням домашнього насильства

- *ст. 1 закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»*

ПСИХОЛОГІЧНЕ НАСИЛЬСТВО

форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи

- *ст. 1 закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»*

РІВНІ ПРАВА ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ

відсутність обмежень чи привілеїв за ознакою статі

- *ст. 1 закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»*

РІВНІ МОЖЛИВОСТІ ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ

рівні умови для реалізації рівних прав жінок і чоловіків

- *ст. 1 закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»*

СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО

форма домашнього насильства, що включає будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності

- *ст. 1 закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»*

СКЛАДНІ ЖИТТЄВІ ОБСТАВИНИ

обставини, що негативно впливають на життя, стан здоров'я та розвиток особи, функціонування сім'ї, які особа/сім'я не може подолати самотійно

- *ст. 1 закону України «Про соціальні послуги»*

ТЕРМІНОВИЙ ЗАБОРОННИЙ ПРИПИС СТОСОВНО КРИВДНИКА

спеціальний захід протидії домашньому насильству, що вживається уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України як реагування на факт домашнього насильства та спрямований на негайне припинення домашнього насильства, усунення небезпеки для життя і здоров'я постраждалих осіб та недопущення продовження чи повторного вчинення такого насильства

- *ст. 1 закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»*

ФІЗИЧНЕ НАСИЛЬСТВО

форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру

- *ст. 1 закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»*

Додаток 1. ПРИКЛАД ІНФОРМАЦІЙНИХ КАРТОК

Для постраждалих осіб

ПЛАН БЕЗПЕКИ

- КОПІЇ ДОКУМЕНТІВ, ДУБЛІКАТИ КЛЮЧЕЙ, ГОТІВКОВІ КОШТИ НА 3-5 ДНІВ, РЕЧІ ПЕРШОЇ НЕОБХІДНОСТІ ЗБЕРІГАЙТЕ У ТАЄМНОМУ ДЛЯ КРИВДНИКА ТА ДОСТУПНОМУ ДЛЯ ВАС МІСЦІ НА ВИПАДОК ВТЕЧІ У РАЗІ НЕБЕЗПЕКИ.
- ДОМОВТЕСЬ З СУСІДАМИ ТА БЛИЗЬКИМИ ЛЮДЬМИ ЩОДО СИГНАЛІВ НЕБЕЗПЕКИ НА ВИПАДОК, ЯКЩО ВИ НЕ МАТИМЕ ЗМОГУ ОСОБИСТО ПОВІДОМИТИ ПОЛІЦІЮ.
- ВИДАЛІТЬ ІСТОРІЮ ПОШУКУ В ІНТЕРНЕТІ ТА ЛИСТУВАННЯ, ЗМІНІТЬ ПАРОЛІ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ ТА ОБМЕЖТЕ ДО НИХ ДОСТУП.
- ПОДБАЙТЕ ПРО БЕЗПЕКУ ДІТЕЙ ТА ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ. НАВЧІТЬ ДІТЕЙ НЕ ВТРУЧАТИСЯ В КОНФЛІКТ ТА ВИКЛИКАТИ ПОЛІЦІЮ У РАЗІ НЕБЕЗПЕКИ.
- НАМАГАЙТЕСЬ УНИКНУТИ КОНФЛІКТУ ТА ПОКИНУТИ ПРИМІЩЕННЯ У РАЗІ НЕБЕЗПЕКИ.
- ПОТУРБУЙТЕСЬ ПРО ЗБІР ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ДОКАЗІВ (ФОТО СИНЦІВ ТА САДЕН, ПОВІДОМЛЕННЯ З ПОГРОЗАМИ, ЗАПИСИ ТЕЛЕФОННИХ РОЗМОВ, МЕДИЧНІ ДОВІДКИ ТОЩО).
- У ВИПАДКУ ТІЛЕСНИХ УШКОДЖЕНЬ АБО СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА ЗВЕРНІТЬСЯ ДО МЕДИЧНОГО ЗАКЛАДУ ТА ПОВІДОМТЕ ЛІКАРІВ ПРО ТЕ, ЩО НАСИЛЬСТВО Є ДОМАШНІМ.
- НЕ ВІДМОВЛЯЙТЕСЬ ЗАЯВЛЯТИ ПРО КОЖЕН ФАКТ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ТА НАДАВАТИ ПОЯСНЕННЯ ПОЛІЦІЇ. ЗА СИСТЕМАТИЧНЕ ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА НАСТАЄ КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ.
- НЕ ВІДМОВЛЯЙТЕСЬ ВІД СВОЇХ СВІДЧЕНЬ У СУДІ.

Скажемо
рішуче
«НІ»
НАСИЛЬСТВУ

Для постраждалих осіб (зворотній бік)

НЕ МОВЧИТЬ. ПРО ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО НЕ СОРОМНО РОЗПОВІДАТИ, СОРОМНО ЙОГО ВЧИНЯТИ. НЕ ЗАЛИШАЙТЕСЬ НА СОМОТІ. ВИ МАЄТЕ ПРАВО НА БЕЗОПЛАТНУ ДОПОМОГУ:

- ПРАВОВУ (ЗОКРЕМА ОТРИМАННЯ ОБМЕЖУВАЛЬНОГО ПРИПИСУ У СУДІ)
- МЕДИЧНУ
- ПСИХОЛОГІЧНУ
- СОЦІАЛЬНУ

102 - ПОЛІЦІЯ (СКЕРУВАТИ ДО СЕКТОРУ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ)

116 123 - НАЦІОНАЛЬНА "ТАРЯЧА" ЛІНІЯ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ (ЦІЛОДОВОБО, АНОНІМНО, БЕЗКОШТОВНО, З МОБІЛЬНОГО)

1547 - УРЯДОВА "ТАРЯЧА" ЛІНІЯ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ (ЦІЛОДОВОБО, АНОНІМНО, БЕЗКОШТОВНО, З МОБІЛЬНОГО)

(048) 73 73 103 - ОДЕСЬКА МІСЬКА "ТАРЯЧА" ЛІНІЯ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

ОДЕСЬКИЙ МІСЬКИЙ ДЕННИЙ ЦЕНТР СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ "РОЗІРВИ КОЛО" для осіб, які постраждали від ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА (ВУЛ. ПЕДАГОГІЧНА, 24)

МОБІЛЬНІ БРИГАДИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ

СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА
• ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА

• МОЖЛИВІСТЬ ПЕРЕНАПРАВЛЕННЯ ДО МІСЬКОГО ПРИТУЛКУ ДЛЯ ЖІНОК З ДІТЬМИ

Керівник
(048) 793 46 01
МБ 1 (048) 793 46 02
(048) 793 46 03
МБ 2 (048) 793 46 04
(048) 793 46 05

0 800-213-103 - НАЦІОНАЛЬНА "ТАРЯЧА" ЛІНІЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ.

ПОСТРАЖДАЛА ОСОБА МАЄ ПРАВО НА БЕЗОПЛАТНУ ДОПОМОГУ У СКЛАДАННІ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДОКУМЕНТІВ ТА ПРЕДСТАВНИЦТВО ІНТЕРЕСІВ У СУДАХ.

(048) 777 25 17 - ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ГРОМАДСЬКИЙ РУХ "ВІРА, НАДІЯ, ЛЮБОВ"

- СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА
- ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА
- МОЖЛИВІСТЬ ПЕРЕНАПРАВЛЕННЯ ПОСТРАЖДАЛИХ ДО ПРИТУЛКУ "СОФІЯ" ДЛЯ ЖІНОК З ДІТЬМИ

БІЛЬШЕ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ФОРМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА, МІФИ ПРО НЬОГО, ОСОБИСТІ ІСТОРІЇ ПОСТРАЖДАЛИХ ОСІБ ТА СЛУЖБИ ДОПОМОГИ ВИ МОЖЕТЕ ЗНАЙТИ НА САЙТІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КАМПАНІЇ "РОЗІРВИ КОЛО" <https://rozirvykolo.org/>

095 009 20 30 БФ "ШЛЯХ ДОДОМУ"
098 009 20 30
093 009 20 30

- СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА
- ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА
- МОЖЛИВІСТЬ ПЕРЕНАПРАВЛЕННЯ ПОСТРАЖДАЛИХ ДО ПРИТУЛКУ ЦЕНТРУ ЗАХИСТУ ЖІНОК "УРСУЛА"

Надруковано за фінансової підтримки UNFPA

Для свідків

АЛГОРИТМ ДІЙ

ЯКЩО ВИ СТАЛИ СВІДКОМ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

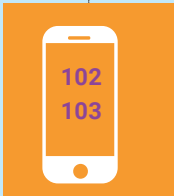

ПРОЯВІТЬ НЕБАЙДУЖІСТЬ

- БАЙДУЖІСТЬ ВИПРАВДОВУЄ НАСИЛЬСТВО.
- БАЙДУЖІСТЬ ОТОЧУЮЧИХ ПОСИЛЮЄ ВІДЧУТТЯ БЕЗКАРНОСТІ У КРИВДНИКА ТА НЕЗАХИЩЕНОСТІ У ПОСТРАЖДАЛОЇ ОСОБИ.
- ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО - ЦЕ НЕ ОСОБИСТА СПРАВА, ЦЕ - ПРАВОПОРУШЕННЯ, ЗА ЯКЕ ПЕРЕДБАЧЕНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ.
- НАСИЛЬСТВО ПОРОДЖУЄ НАСИЛЬСТВО, ПСИХОЛОГІЧНІ РОЗЛАДИ У ДІТЕЙ ТА ЖОРСТОКІСТЬ.
- САМЕ ВАША НЕБАЙДУЖІСТЬ МОЖЕ РОЗІРВАТИ КОЛО НАСИЛЬСТВА.

ПОТУРБУЙТЕСЬ ПРО БЕЗПЕКУ ПОСТРАЖДАЛИХ

- ВИКЛИЧТЕ ПОЛІЦІЮ ТА ШВИДКУ МЕДИЧНУ ДОПОМОГУ ЗА НЕОБХІДНОСТІ.
- ПОВІДОМЛЯТИ ПРО ВІДОМІ ФАКТИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА, ЗОКРЕМА ЩОДО ДІТЕЙ, Є ВАШИМ ОБОВ'ЯЗКОМ (ЧАСТИНА 3 СТАТТІ 19 ЗАКОНУ УКРАЇНИ "ПРО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЮ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ").

ЗБЕРЕЖІТЬ ТА ПЕРЕДАЙТЕ ПОЛІЦІЇ АБО ПОСТРАЖДАЛІЙ ОСОБІ ДОКАЗИ НАСИЛЬСТВА

- ЗАФІКСУЙТЕ ФАКТИ ПОГРОЗ АБО БЕЗПОСЕРЕДНЬО НАСИЛЬСТВА НА АУДІО АБО ВІДЕО.
- НЕ ВІДМОВЛЯЙТЕСЬ НАДАТИ СВІДЧЕННЯ ПОЛІЦІЇ, ВОНИ ТАКОЖ Є ДОКАЗАМИ.
- ВІДСУТНІСТЬ ДОКАЗОВОЇ БАЗИ СТАЄ ПРИЧИНОЮ УНИКНЕННЯ КРИВДНИКОМ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.
- ПАМ'ЯТАЙТЕ, САМЕ ВАШІ СВІДЧЕННЯ МОЖУТЬ ДОПОМОГТИ РОЗІРВАТИ КОЛО НАСИЛЬСТВА.

Надруковано за фінансової підтримки UNFPA

Для свідків (зворотній бік)

ПОРАДЬТЕ ПОСТРАЖДАЛИЙ ОСОБІ КОНТАКТИ, ЗА ЯКИМИ ВОНА МОЖЕ ЗВЕРНУТИСЬ ПО ДОПОМОГУ

• ЗА МОЖЛИВОСТІ НАДАЙТЕ ЇХ В ПИСЬМОВОМУ ВИГЛЯДІ АБО ПЕРЕКАЖІТЕ ЗАПИСАТИ В ТЕЛЕФОН.

• ЯКЩО ПОСТРАЖДАЛОЮ ОСОБОЮ Є ДИТИНА, ОСОБИСТО ПОВІДОМТЕ ПОЛІЦІЮ (102) ТА СЛУЖБУ У СПРАВАХ ДІТЕЙ (048) 724-80-54 з 8.00 до 17.00). ПАМ'ЯТАЙТЕ, НАСИЛЬСТВО - НЕ МЕТОД ВИХОВАННЯ.

116 123 - НАЦІОНАЛЬНА "ГАРЯЧА" ЛІНІЯ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ
(ЦІЛОДОБОВО, АНОНІМНО, БЕЗКОШТОВНО, З МОБІЛЬНОГО)

1547 - УРЯДОВА "ГАРЯЧА" ЛІНІЯ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ
(ЦІЛОДОБОВО, АНОНІМНО, БЕЗКОШТОВНО, З МОБІЛЬНОГО)

(048) 73 73 103 - ОДЕСЬКА МІСЬКА "ГАРЯЧА" ЛІНІЯ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

ОДЕСЬКИЙ МІСЬКИЙ ДЕННИЙ ЦЕНТР

(048) 705 54 12 СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ "РОЗІРВИ КОЛО"

(048) 705 54 13 ДЛЯ ОСІБ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД
ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА
(ВУЛ. ПЕДАГОГІЧНА, 24)

МОБІЛЬНІ БРИГАДИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ

- СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА
- ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА
- МОЖЛИВІСТЬ ПЕРЕНАПРАВЛЕННЯ ДО МІСЬКОГО ПРИТУЛКУ ДЛЯ ЖІНОК З ДІТЬМИ

Керівник
(048) 793 46 01
МБ 1 (048) 793 46 02
(048) 793 46 03
МБ 2 (048) 793 46 04
(048) 793 46 05

0 800-213-103 - НАЦІОНАЛЬНА "ГАРЯЧА" ЛІНІЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ.

ПОСТРАЖДАЛА ОСОБА МАЄ ПРАВО НА БЕЗОПЛАТНУ ДОПОМОГУ У СКЛАДАННІ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДОКУМЕНТІВ ТА ПРЕДСТАВНИЦТВО ІНТЕРЕСІВ У СУДАХ.

(048) 777 25 17 - ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ
"ГРОМАДСЬКИЙ РУХ "ВІРА, НАДІЯ, ЛЮБОВ"

- СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА
- ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА
- МОЖЛИВІСТЬ ПЕРЕНАПРАВЛЕННЯ ПОСТРАЖДАЛИХ ДО ПРИТУЛКУ "СОФІЯ" ДЛЯ ЖІНОК З ДІТЬМИ

095 009 20 30 БФ "ШЛЯХ ДОДОМУ"
098 009 20 30
093 009 20 30

- СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА
- ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА
- МОЖЛИВІСТЬ ПЕРЕНАПРАВЛЕННЯ ПОСТРАЖДАЛИХ ДО ПРИТУЛКУ ЦЕНТРУ ЗАХИСТУ ЖІНОК "УРСУЛА"

БІЛЬШЕ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ФОРМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА, МІФИ ПРО НЬОГО, ОСОБИСТІ ІСТОРІЇ ПОСТРАЖДАЛИХ ОСІБ ТА СЛУЖБИ ДОПОМОГИ ВИ МОЖЕТЕ ЗНАЙТИ НА САЙТІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КАМПАНІЇ "РОЗІРВИ КОЛО" <https://rozirvykolo.org/>

Для кривдників

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ КРИВДНИКІВ

АДМІНІСТРАТИВНА

стаття 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення

- Штраф від 10 до 40 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
- Громадські роботи від 30 до 60 годин
- Адміністративний арешт до 15 діб

ВЧИНЕННЯ ВТРЕТЄ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ЯК АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ТЯГНЕ НАСТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

КРИМІНАЛЬНА

стаття 126-1 Кримінального кодексу України

- Громадські роботи від 150 до 240 годин
- Арешт до 6 місяців
- Обмеження волі до 5 років
- Позбавлення волі до 2 років

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА

- Відшкодування завданої шкоди та спричинених насильством витрат
- Позбавлення батьківських прав

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ НАСТАЄ НЕЗАЛЕЖНО ВІД ФОРМИ НАСИЛЬСТВА (ПСИХОЛОГІЧНЕ, ФІЗИЧНЕ, ЕКОНОМІЧНЕ, СЕКСУАЛЬНЕ).

НАСИЛЬСТВУ НЕМАЄ ВИПРАВДАННЯ.

ТРАДИЦІЇ, ЗВИЧАЇ, РЕЛІГІЙНІ ПЕРЕКОНАННЯ НЕ Є ВИПРАВДАННЯМ НАСИЛЬНИЦЬКИХ ДІЙ.

Надруковано за фінансової підтримки UNFPA

Для кривдників (зворотній бік)

СПЕЦІАЛЬНІ ЗАХОДИ ЩОДО ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ*

ТЕРМІНОВИЙ ЗАБОРОННИЙ ПРИПИС

стаття 25 Закону України "Про запобігання та протидію домашньому насильству"

Виноситься поліцією на строк до 10 діб і передбачає:

- зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи (незалежно від майнових прав на відповідне житлове приміщення)
- заборона на вхід та перебування в ньому
- заборона в будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою

ЗА ПОРУШЕННЯ НАСТАЄ АДМІНІСТРАТИВНА
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА СТАТТЕЮ 173-2 КОДЕКСУ УКРАЇНИ
ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

ОБМЕЖУВАЛЬНИЙ ПРИПИС

стаття 26 Закону України "Про запобігання та протидію домашньому насильству"

Видається судом на строк від 1 до 6 місяців.

Може передбачати до 6 обмежень та зобов'язань, в тому числі:

- заборону наближатися на визначену відстань до місця проживання (перебування), навчання, роботи, інших місць частого відвідування постраждалою особою

ЗА ПОРУШЕННЯ НАСТАЄ КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ
ЗА СТАТТЕЮ 390-1 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

ПРОГРАМА ДЛЯ КРИВДНИКІВ

стаття 28 Закону України "Про запобігання та протидію домашньому насильству"

- Реалізується до 1 року за направленням суду і спрямована на зміну поведінки кривдника на ненасильницьку.
- Якщо Ви розумієте, що Ваша поведінка є насильницькою, Ви маєте право пройти програму для кривдників за власним бажанням.
- Для проходження програми звертайтеся:
(048) 784 92 67 - Центр по роботі з кривдниками при

Центрі соціальних служб Одеської міської ради

ЗА НЕПРОХОДЖЕННЯ ЗА НАПРАВЛЕННЯМ СУДУ НАСТАЄ
КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА СТАТТЕЮ 390-1
КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

*Застосовуються додатково і не виключають настання юридичної відповідальності.
Невичерпний перелік. Також серед спеціальних заходів є профілактичний облік кривдників.

Для дітей

ДИТИНА, ЯКА ПОСТРАЖДАЛА ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА - ОСОБА, ЯКА НЕ ДОСЯГЛА 18 РОКІВ ТА ЗАЗНАЛА ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА У БУДЬ-ЯКІЙ ФОРМІ АБО СТАЛА СВІДКОМ (ОЧЕВИДЦЕМ) ТАКОГО НАСИЛЬСТВА.

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО МОЖЕ БУТИ РІЗНИХ ФОРМ

- **ПСИХОЛОГІЧНЕ** (словесні образи, погрози, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері тощо).
- **ФІЗИЧНЕ** (ляпаси, стусани, штовхання, щипання, кусання, нанесення побиттів, заподіяння тілесних ушкоджень тощо).
- **ЕКОНОМІЧНЕ** (умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування, заборона працювати, примушування до праці, заборона навчатися тощо).
- **СЕКСУАЛЬНЕ** (зґвалтування, примушування до вступу в статевий зв'язок, вчинення дій сексуального характеру з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку, розбещення неповнолітніх, домагання дитини для сексуальних цілей тощо).

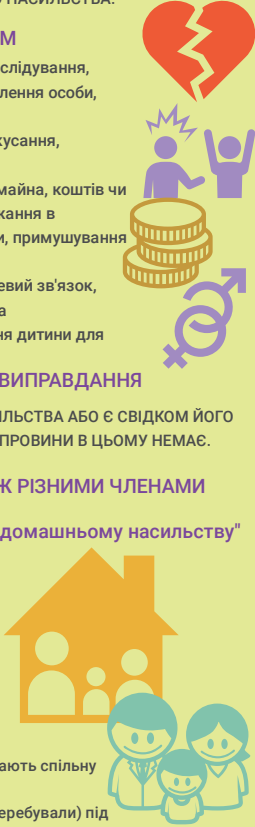
ПАМ'ЯТАЙ, НАСИЛЬСТВУ НЕМАЄ ВИПРАВДАННЯ

ЯКЩО ТИ ЗАЗНАЄШ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА АБО Є СВІДКОМ ЙОГО МІЖ ІНШИМИ ЧЛЕНАМИ РОДИНИ, ТВОЄЇ ПРОВИНИ В ЦЬОМУ НЕМАЄ.

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО МОЖЕ ВІДБУВАТИСЬ МІЖ РІЗНИМИ ЧЛЕНАМИ РОДИНИ

стаття 3 Закону України "Про запобігання та протидію домашньому насильству"

- батьки (мати, батько) і дитина (діти)
- особи, які спільно проживають однією сім'єю, та їхні діти
- особи, які мають спільну дитину (дітей)
- дід (баба) та онук (онучка)
- прадід (прабаба) та правнук (правнучка)
- вітчим (мачуха) та пасиноч (падчерка)
- рідні та двоюрідні брати і сестри
- дядько (тітка) та племінник (племінниця)
- діти подружжя, колишнього подружжя, наречених, осіб, які мають спільну дитину (дітей), які не є спільними або встановленими
- опікуни, піклувальники, їхні діти та особи, які перебувають (перебували) під опікою, піклуванням
- прийомні батьки, батьки-вихователі, патронатні вихователі, їхні діти та прийомні діти, діти-вихованці, діти, які проживають (проживали) в сім'ї патронатного вихователя

Для дітей (зворотній бік)

ЯКЩО ТИ ЗАЗНАЄШ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА АБО Є ЙОГО СВІДКОМ, НЕ МОВЧИ, ЗВЕРТАЙСЯ ПО ДОПОМОГУ

102 - ПОЛІЦІЯ (048) 779 42 27 - ЮВЕНАЛЬНА ПРЕВЕНЦІЯ

(048) 724-80-54 з 8.00-17.00 - СЛУЖБА У СПРАВАХ ДІТЕЙ

116 111 - НАЦІОНАЛЬНА "ГАРЯЧА" ДЛЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ

childhotline_ua

Telegram CHL116111

116 123 - НАЦІОНАЛЬНА "ГАРЯЧА" ЛІНІЯ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ (ЦІЛОДОВОБО, АНОНІМНО, БЕЗКОШТОВНО, З МОБІЛЬНОГО)

1547 - УРЯДОВА "ГАРЯЧА" ЛІНІЯ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ (ЦІЛОДОВОБО, АНОНІМНО, БЕЗКОШТОВНО, З МОБІЛЬНОГО)

(048) 777 25 17 - ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ГРОМАДСЬКИЙ РУХ "ВІРА, НАДІЯ, ЛЮБОВ"

- СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА
- ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА
- МОЖЛИВІСТЬ ПЕРЕНАПРАВЛЕННЯ ПОСТРАЖДАЛИХ ДО ПРИТУЛКУ "СОФІЯ" ДЛЯ ЖІНОК З ДІТЬМИ

- СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА
- ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА
- МОЖЛИВІСТЬ ПЕРЕНАПРАВЛЕННЯ ПОСТРАЖДАЛИХ ДО ПРИТУЛКУ ЦЕНТРУ ЗАХИСТУ ЖІНОК "УРСУЛА"

095 009 20 30 БФ "ШЛЯХ ДОДОМУ"

098 009 20 30

093 009 20 30

БІЛЬШЕ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ФОРМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА, МІФИ ПРО НЬОГО, ОСОБИСТІ ІСТОРІЇ ПОСТРАЖДАЛИХ ОСІБ ТА СЛУЖБИ ДОПОМОГИ ВИ МОЖЕТЕ ЗНАЙТИ НА САЙТІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КАМПАНІЇ "РОЗІРВИ КОЛО" <https://rozirvykolo.org/>

Підписано до друку 10.11.2022.
Формат 60×84/16. Папір офсетний. Гарнітура Cambria.
Тираж 200 прим.